

Марія Кобані, Адам Барна

З жыття, обычаів і історіі села Богуша

Олесьница – 2006 р.

Марія Кобані, Адам Барна

З жыття, обычаяў і історіі села Богуша

Олесьница – 2006 р.

З жыття, обычаяў і історіі села Богушы

Авторы:

- Марія Кобані
- Адам Барна

Коректа:

- Адам Барна

На окладці істория багушаньской православной церкви на рисунку і фотографіях:

- 1) Плян церкви Павла Хорощака з 1930 рока
- 2) Збудувана, посвячена і ужыткувана в роках 1931 – 1937 – 1947
- 3) По ремонті в 1996 р. перероблена і замінена костел римокатолицкій – 2004 р.

На остатній стороні:

- Памятковий крест на цмінтери в Богушы – 2005 р.

Книжку выдано при помочы фінансовій:

- Стваришия Лемків в Лігніци,
- Аңсамблю П. і Т. Кычера в Лігніци,
- Zebranie i opracowanie materiałów zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

ISBN 83-7432-059-1

Друк: Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe

Слово вступне

Книжку туту писалам з власної пам'яти, і з того, що яко молода дівчина встигла запамятати о життю, обычаях і історії наших селянів з молодих і старших років. З давнішими часів корысталам з оповідання родичів і наших старших селянів. Од давна в голові кружила мысель, жебы в своєму життю написати дашто для своїх діті, для родини, а найбарже для внуків і нашого наступного покоління.

Писати, але штоси інтересуючого зо своєї рідної лемківської культури і обычайів, котры треба хоронити перед запомінаньем. Треба іх дальше шанувати, припомніти і переказувати якнайдоліше молодому поколінню. Писати книжкы научовыі, або іншы, то юж не на моі силы. Описати хочу лем часы недалекой минулости, з моій і моіх близких пам'яти, але зато описати часы, тяжкы і легкы не лем для родины, але і для інших селянів Богушы і інших Краянів з Лемковини, якы спільні переходили подібны долі і недолі сельского і гірского життя.

Назву свого села Богуша, пишу през букву мягку (г), а не (г), бо так звали і так писали назну нашого села од найдавнішых часів, аж до остатніх років. Декотры східні народы букву туту уважают і виповідают як букву тверду (г), і най она так остане, для єдных, яко буква тверда (г), а для інших яко буква мягка (г). Для потвердженя того в розділі 7.6. подаєме документы з давнішых часів з яких можеме переконати ся о тым як давнішее писана бýла назва нашого села.

Часы о яких хочу писати належали до тяжких, бо тычат ся они двох долгих съвітовых воен і их меджевоенних і повоенних часів, якы товды не оминяли нашой Лемковини. Были они тяжкы не лем для старших, але і для молодежы, котра в тамтых часах не мала жадной можливости на звычайну середню освіту.

Од найдавнійших часів населення наше переходило ріжни переплідування, а найбарже за свої переконання національны і релігійны до обряду східного і східної культури. До них мали все застеження власти австріяцькы і то ішы за часів невільництва і паньщины. Пізнійше ролю тоту переняли найближшы нашы "сусіде" з пілнічної сторони Лемковини.

В часі другої світової війни треба було під примусом ділити ся своїм невельким доробком з богатим окупантам (зерном, земляками, живином), а ішы до того треба було ділити ся вшытким з близкыма "сусідами", котры часто приходили до села і заберали што попало як свое. З великим надійом ждали люде на закінчыня другої світової війни, котра тягнула ся аж полных шіст років. Старшим людям рокы міняли при газдівських роботах, а для молодежы міняли рокы при родичах, або на тяжких роботах в Німеччыні, без можливости корыстання з освітты і діяльности культуральной і освітовой в своім рідним языку і обычаях. З закінчыньом війни пришла надія на ліпше житя, але на коротко.

О тых і іншых справах написане ест в книжці. Ест кус спомінів власных і моіх родичів, сусідів, а також і іншых моіх знайомых. Дорогы Краяне, достаєте в руки нову книжку під наголовком **"З жыття, обычаів і історіі села Богушы"**, котру селяне і ішы нашы Краяне повинни придбати собі для власной і родинной корысти. Знати треба, же нашым народным обовязком ест писати рідну історию, таку яку познали зме сами і таку яку переказало нам наше старше покоління. Ест то згідне з жытчыньом і закликом нашой спільноты, а найперше і з тым, же нашы пришли покоління повинни познати правду о жытю, історіі, культурі і обычаях своіх предків. Кажда наша книжка ест памятником з минулой історії. Ест зборником документальнym і фактографічным, а також духовно культуральным, вшыткого, што ішы остало в людской памяти. Книжка тога повинна найти ся на полиці в кождым лемківским домі, але не на показ, лем до чытаня і припоминаня нам, нашым дітям і внукам, о рідній і прекрасній лемківскій історіі, культурі і обычаях.

Напевно в книжці тій не удало ся нам описати вшыткого, што было бы гідне до описання. Зато мame велику надію, же найдут ся такы, што схотят дополнити історію нашого села і не лем нашого, і напишут вшытко шырше і докладнійше. Знаме тіж, же нашой

історії було дуже веце і напевно ріжной од написаной през нас і нашых Краянів. Будеме вдячны за новы книжкы о нашых селах і іх селянах. Векшіст родины, селянів і нашых знайомых при чытаню той книжкы будзе здивлена, же ест она написана кус інакше, як писали колиси в нашым селі. Ест то правда, але причыном ку тому сут дві причыны:

– принятая през лемківску спільноту постанову на ужываня в новым тысячлітю рідного "універсального языка", о яким Петро Мурянка – Трохановскій в слові вступным написал красны слова: *"Не скрываем радости отвераочы книгу наших амбіций "траматыку лемківскаго языка"*, і ниже: *"Творці зо західньюй, середньюй, східньюй Лемковинам хіснували подібний писаний язык. Подібний, але не універсальний, бо світ іде вперед, а кождый язык развиват ся. На нас же, такой на піл минулого століття, зашмарено незаслуженый покутний мішок. Вкрытий понижыньом народ і його бесіду виштыко едно не дало ся задусити. Прадідівскій дух плакал, але і кричал. І съпівал. Ци мож было обыйти тому пісню, ци мож было лишити ю незаписаном? Писменном, професийном руком. По виштыкых зрывах по трьохстах роках од першой іскры – на академічным рівни, на міру часу?!"*

– Власны з західньюй Лемковинам пришло ся нам корыстати зо Словника лемківску – польского і польско – лемківскаго – Ярослава Горощака – Варшава 2004 р. який спонята потрібну ролю в нашым писменництві.

Маме надію, же чытаючы приймут наше выясьніня за переконуюче, бо через тото і книжка ест ціннійша і хосеннійша, незалежні од того, же на Лемковині трафлято ся, што майже в кождым селі люде інакше бесідували, а до тога ішы інакше писали. Трафлят ся і нам дост часто чытати ріжны книжкы і дописы, але здає ся, же найважнійшым проблемом ест справа, жебы люде схотіли чытати свои книжкы, які сут, а потім взяли ся за писаня своіх власных книжок. До нашой книжкы удало ся нам придбати дост дуже документів і памятковых фотографій, котры збогатили ей і свідчат о селянах, о іх жытю культуральным, газдівским і товарискым і то не лем люди старых, але найбаже молодежы.

В tym місци хочу подякувати виштыкым моім селянам і знайомым, котры своіма відомостями схотіли помочы і збогатити нашу спіль-

Село Богуша оточене єст двома пасмами дост высокых і красных гор. Од пілночи з найвижшими горами села: Поставным – 816 м, і найближшом до села гором Явіря (Зелярком) – 882 м, зас од по-лудня пасмом гірським з: Токарньом – 827 м. Чершильом – 871 м. і кус дальше Убочом – 817 м.

В Карпатах по стороні пілнічній, землі лемківські аж до 1000 рока належали до держави моравської і до короля ческого Вацлава. По тым часі землі тоты занял король польский Болеслав Хробри і через того од того часу жили зме і жьєме друге тисяч ліття під пануваньм польським. Потім за панування короля Казиміра Великого в XIV столітю од 1330 рока в наших сторонах зачали нашы землі записувати і ділити іх медже своїх володарів і наємників:

- староствам в Грибові, Санчы, Бічу,
- шляхтичам і кляшторам,
- держ. мушкинській і бискупам краківск. до 1782р.

З давних записів знаме, же перше в роках 1335 – 1365 записано села: Мушкину, Мушкинку, Брунары, Білцареву і іншы. Богуша товды належала до старства грибівського і ей записано аж в XVI столітю, без окресленого рока, хоц шліди східного християнства сут ту знаны дуже, перше, хоць з інших джерел, а такоже і з будовы церкви.

З людських переказів не єст знаний вік заложиня села Богушы, бо неє выразных документів з тамтых часів. Сут лем записи з піз-нійших років, як подано выше, але того не дає жадной певности, же так было. Што до назвы села сут два переданя і оба можна приняти за правдивы, бо походять од єдного і того самого джерела і то од на-звиска. Перше, же назва походить од якысого богатого купця, який звал ся Богуш, а друга подібна, же колиси барз давно в тамтейших лісистых околицях і вертепах оселил ся якыси одважний чловек званий Богушом.

З людських переказів і оповідань знаме, же тога капличка, котра стоїт на вишнім кінци села близко граници з Білцаревом, то давно на тым місци стояла спільна білцаревско-богушанська церков. З ін-ших переказів, спомини сут і такы, же тамта церков правдоподібно барз давно мала запасти ся під землю. В тій справі нашли ся запи-си о наїздах татарських, якы зачепили о давны оселі хорваторускы:

Королевы Руской, Богушы, Білцаревы і інших осель о чым можеме прочытати в – Лемківским Річнику на 2001р:

"Наше село спалене было Татарами около 1240 р.(?) Так передают стары легенды, же стало ся тotto в ден самого Великодня, як вишитки люде были в церкви. Коли люде взріли, же село горит, то вишитки стары і діти што до єдного замкнули ся в церкви. Позамыкали двери, плакали і молили ся до Бога о помилування і ратунок од Татарів. Татаре, як довідали ся што народ весь скончил ся в церкви, почали виважати двери. Господ Бог выслушал благания народу і не дал абы народ достал ся до неволі татарской. "Літша смерт, як неволя татарска".

Такий ест наш народний переказ, же церков села Білцарева запала ся зо вишиткыма людми під землю. Тото місце называют тераз Гробиско і оно ест над селом, на рівных, гардых луках, і же там на кождий Великден можна до дня рано, почути голос дзвонів з під землі. Там на луці ест така мала западлина і тotto місце колиси бывло обгороджене плотом".

– Гавриїл Костельник, родж.1911 р. (рукопис)

Подібні і з допису пана Андрія Копчы під наголовком ”Монголы в Карпатах” (тот сам Лемк. Річник- 2001р.) довідуєме ся, же в часах третього наїзду татарского на землі польськи в кінці 1287 р. велика орда татарска під командуючим Ногайом перешла вздовш карпатських гір од Перемышля аж до Нового Санча. По занятю Нового Санча пішли на Краків, котрого не удало ся ім заняти. Вернули назад до Н. Санча і одтамаль думали перейти на Угры через Спиш, але там в боях в гірських і лісистих вертепах правдоподібно згинул якисий іх важкий вождь племени татарского. Через того татарски орди не пішли дальше на полуднє, лем одышли на Схід одкаль пришли.

В інших людських переказах єст тіж спомин, же колиси барз давно ішы за пануваня польського короля Казимира Великого деси в роках 1333 – 1370, при його помочы і з той причини на місци де запала ся давна церков люде побудували капличку з каміння, котра стоїт до гнеска.

2. Найстарша капличка в околиці (XIV в.)

В тих самих часах розпочали ся выправы короля Казиміра Великого на Русь Галицько – Володимирську, о котрых історики в Historii Polski – (PZWS – Warszawa – 1963r. str. 103 – 104) zapisali krótką treść pt: *Ekspansja polska na Ruś Halicką*. "Ziemie południowo-zachodniej Rusi należały do najbardziej zamożnych i zaludnionych ziem russkich. Stworzyło to sprzyjające warunki do ekspansji na tereny ówczesnego księstwa Halicko – Włodzimierskiego jego ówczesnych sąsiadów, Polski, Litwy i Węgier".

З той самой історії зnamе, же по пару воєнных выправах на Схід король Казимір Великий в роках 1349 – 1351 на Галицькій Русі занял міста; Холм, Перемышль, Володимір, Львів, Галич і Каменець Подольський.

Ниже подаєме дальшы інформаціі о селі Богуша, котры можут ріжнити ся од себе, але лем прото, же браны бывали з ріжных джерел. Знаме, же нашу історію писали обчы нам історики, а они писали

ю і дальше пишут так, жебы было, для іх і державы выгоды і через того могут быти деякы ріжниці, котры найдеме ниже.

Перша писана відоміст о селі Богуша походить з 1460 р. од того, як краківський підкомірник Миколай Пеньонжек потверджат письмом, же жена короля Зофія привернула до гміни грибівской ей землі (королівські) з двох сел Білцаревої і Богушы, якима заряджал Войцех Єжовски. Запевнила тіж (*ktieci*) підданых хлопів, же мают право, як давнійше пасти худобу і витинати дерево в лісах Явіря (Зеляркы), якы належат до Північной над Попрадом.

Маєток королівского міста грибова враз з селом Богушом переходят по ближе неокрісленим часі до рук Якуба і Миколая з Бобовы, якоже од них в 1504 р. за згодом Александра Ягельончыка викупують зас Миколай і Геронім з Єжова (рід Єжовських). В 1527 році стрічаме юж якысого Яна Бучиньского з Ольшыны, котрого ріжны маєтки король Зигмунт Старий лучыт в єдно, якы має записаны в Грибові і по селах приналежных до нього (также Богушы).

В 1544 році Станіслав Пеньонжек державця і вйт грибівский на дає визначеному селянинови села Богушы Іванови Радзови привілей на шолтыство (очывидно на праві волоскым), котрий рік пізнійше привилей затверджат король Зигмунт Старий. Припомнийме іщи, же сут то тоты самы рокы, якы принято в однесіню до Королевы Руской. Тото вшытко ест свідоцтвом і доводом, же мame дочыння з окресленыма – препровадженыма груповыма на даным хотари “*преписами правными, а не тзв. кольонізацийм волоском, як то декотры історыкы уваражают*”.

В споминаным выше часі село Богуша не мала іщи власной церкви, бо в 1536 р. належала до парафії білцаревской. Аж в 1627 році одділила ся од ньой, товды як з фундації шолтыса і гміни побудували власну церков, котру посьвятили під покровом Св. Димитрія Солуньского, того самого якому посьвячена была і церков білцаревска.

Інший документ Станіслава Любомірского воєводы краківского пише: *“żem pozwolił Wasilowi Popowi odłożyć sumę złotych sto za rolę Iwana Koszczyszaka (właściwie – Kostyszaka) na plebanię Boguszycką, którą wspomniany Pop i potomkowie jego bez dania czynszów (dzierżyć będą). Tylko pobór równe z wszystkimi poddanymi jak uchwałą sej-*

mową pozwołony, będzie oddawać, na wybrańca równo z innemi poddaniemi składać się, i tramę trzy na tarcicę oddawać będzie”.

Z pracy zbiorowej *Danuty Quirini Popławskiej pod tytułem: Grybów – Studia z dziejów miasta i regionu – Kraków 1992* roku довідуємеся кілька цікавих інформацій о декотрих селах, які були в роках XIV – XIX – столітій під зарядом гміни і повіту грибівського. Юж в предмові той монографії чытає:

“Ciekawe było oblicze narodowościowe miasta i okolicy. Od początku XVII wieku, początkowo nikła, później liczniejsza stała się grupa żydowska, która szybko asymilowała się i współżyła zgodnie z ludnością polską. Odniesić to można również do wcześniej tu osiadłej ludności lemkowski zamieszkującej między innymi wsie: Binczarową, Boguszę, Florynkę, Kamianną i Wawrzke”.

В наших описах з монографії той використаме дальше цікавиши інформації які мають повязаня з Богушом і з селами сусідними: Білцаревом, Фльоринком і Королевом Руском. В тій великій монографії сут спомини о походжынію назвы міста грибова. Тверджыня сут такы же: *“W 1365 roku w kolejnym dokumencie króla Kazimierza Wielkiego spotykamy nazwę bardzo zbliżoną do współczesnego jej brzmienia Grebowa. W nieco późniejszych źródłowych wzmiankach mamy i inne: Grebow, Gribow, a nawet Tymberch. Istnieją dwie możliwości wyjaśnienia tej zagadki. Albo była to rzeczywiście pierwotna nazwa miejscowości nadana przez niemieckich osadników, która rychło, w związku z napływem liczniejszej ludności polskiej zastąpiona została nazwą Grybów, albo co o wiele bardziej prawdopodobne – miasto początkowo nazwano Grymberk, a niebawem z wyżej podanych już względów spolszczono tę nazwę na Grybów”.*

Нам ся здає, же в XIV віку не було там ішы населеня німецкого. Юж перше з давнішої історії знаме, же в роках: 1241, 1259, 1287 (три раз) переходили тамади орди татарські, котры кілька раз зачепляли о місто Краків і зашли далеко на захід аж під Лігницю. Totы орди татарські нищили околиці по обох сторонах Карпат. Зашли навет до Нового Санча і інших окіличных сел. Товды люди з долин втікали перед татарським невольом ближе нашых гір і лісів. Оселяли ся під горами, а наше населеня мусіло уступляти ім місця і тым самим мусіло втікати дальше до гір і там од нова корчували ліси

і закладати свої новы оселі. Діяло ся тото доста долго, аж до часів коли зачали реєструвати і записувати села і их жытлів в XIII – XVI століттях. О тых справах в "Historii Polski" можеме прочытати:

"Następstwem najazdów tatarskich było straszliwe spustoszenie znaczych połaci kraju. Wiele ludzi bądź wymordowano, bądź uprowadzono w jasyr: miasta były obrócone w perzynę. Ocalała ludność kryła się po lasach".

Правдоподібно в тамтых часах од IX – XIV віка в околицях і в самым Грибові жыли осадники хорвато – рускы, які там жыли і пізнійше. З іншых джерел напр: Z maszynopisu pt: "Wielkim szlakiem Prawosławia – Królowa Ruska – Lipowiec" dowiadujemy się: "Więcej konkretnych lemkowski śladów, śladów wschodniego chrześcijaństwa odnaleźć można w Grybowie. Oczywiście nie dotkniemy ich, nie zobaczymy – bodaj na swoim, dawnym miejscu. Stąpać możemy jedynie śladami historycznych dokumentów, które potwierdzają przekazy pokoleń o istnieniu cerkwi w Grybowie. Nie tej ostatniej cerkiewki, o której lemko-wie z podgrybowskich wsi wszyscy wiedzieli, w której odprawiano sporadycznie, w czas rokowych jarmarków i z której resztki wyposażenia oglądać można w grybowskim Muzeum Dekanalnym (plebania).

Chodzi o dużo starszą cerkiew, na miejscu której побudowano w XIX wieku Hoszów Dwór. Chodzi o cerkiew, w której modlił się głośny, znany historii lemkowski zbójnik Wasyl Czepiec (XVII w.) syn grybowskiego diaka – w polskich publikacjach uparcie nazywanego organistą. Chodzi wreszcie o cerkiew, do której darowano "Apostoł z 1696 roku o czym świadczy zapis na dolnych marginesach księgi:" (...) "Сию Книгу Рекомую Апостол – Купи ей до Церкви Грибовской – Раб Божий Семіон Ку(...)коски – Из малжонков своею Евдокією – Из Братами Іоаном и Алексеем – А купили ей до храму Собора Пресвятої Богородиці – за отпущение грехов своих – А кто бы ей мал отдалити – от твои же Церкви Грибовской нехай будет проклят Анафема Ака...". (Тę Księgę rzeczoną Apostoł – kupił ją do Cerkwi Grybowskiej – Shuga Boży Semion Ku(...)koski. – Z małżonką swoją Jewdokią – Z Braćmi Ioanem i Aleksejem – A kupili ją do świątyni Soboru Przenajświętszej Bogurodzicy – za odpuszczenie grzechów swoich – A kto by ją miał (zamierzal) oddalić – od tejże Cerkwi Grybowskiej – niech będzie przeklęty Anathema Aka...).

W polskich źródłach dotyczących dziejów Grybowa nie mamy żadnej wzmianki o cerkwi pw. Soboru Przenajświętszej Bogurodzicy, czemu ostatecznie trudno się dziwić.

Jak widzimy na przykładzie kościołów, dokumenty takie powstawały zazwyczaj podczas wizytacji, lustracji biskupich, a katolickim biskupom cerkwie prawosławne nie podlegały (podobna sytuacja na pograniczu polsko – russkim odnosi się do średniowiecza, w którym na podstawie poboru świętopietrza badacze starają się określić osadnicze punkty, jak i ich zaludnienie). Trudno określić kiedy przestała funkcjonować cerkiew pw. Soboru Przenajświętszej Bogurodzicy. Można przypuszczać że stało się to na przełomie XVII – XVIII wieku, kiedy to wszystkie cerkwie prawosławne siłą odgórnych zarządzeń musiały stać się unickimi.

Odrośnie lemkowski mamy wiele przykładów na to, że wierni długo nie poddawali się tym zarządzeniom. Od 1627 roku przez niemal stuletni okres nie mamy wiadomości o boguskiej parafii. Spotykamy natomiast interesujące wiadomości o mieszkańców Boguszy. Mianowicie w 1639 r. do zbójnickiej drużyny Wasyla Czepca z Grybowa należy aż pięciu boguszan. Są to: Iwan Ostafinek (zapewne Stafiniak, nazwisko znane w Boguszy), Paweł Opłoszak, Ławer, Stefan Hudak i Stec.

Mówimy "aż pięciu", bowiem cała drużyna liczyła wtedy siedemnastu członków, a skąd jeśli chodzi o pochodzenie – miał wielki rozrzut. Sądzimy że właśnie z tego względu warto poznać towarzyszy Wasyla Czepca i boguszan, a zatem: Hryc Zelak ze Żdyni, Tymko młynarz z Koniecznej, zatem z uherskiej strony – dziś Słowacja – Hnat Kosturko z Polanki i Smetanik, Maciej Iwanik starszy z Ondawki, Kundrad z Komłoszy, Adam Halków syn z odległej Stariny (za Humennym), zatem nieznani z pochodzenia – Iwan Babała, Saliński, Iwan Miecz i Willacki".

(Од авторів: Спомини о збійниках подаєме лем зато, же діяли они в горах так само як діял на Подгалю славний польський збійник "Janosik". Вшытки они в часах невільництва помагали бідним і зневоленим людям і то в подібний спосіб, такій, же заберали богатим властителям ріжны добра маєтковы, і роздавали бідным).

Дальше в монографії Грибова находиме інформацию о Богушы, же пізнійше в 1581 році було в селі:

- 1 лан шолтысій,
- 9 і пів лана хлопского,

- 4 загородників без поля,
- 1 комірник з худобом, і 1 кыяк (kijak)

Записано тіж, же іщи пізніше в роках 1690 – 1696 в тих двох селах було:

	дымів	ланів	прутів	кметів/хлоп.
– Білцарева	11	4	—	13
– Богуша	13	4	—	9

Спомнено при tym, же товды костельных і церковных дымів было разом 11. Дальше довідуєме ся, же села: Богуша, Білцарева і Королева Руска колиси належали до так званой королівщины грибівской. За часів товдышнього грабього Станіслава Пеньонжка впроваджено в селі привилеі тє: інше право волоскє, такє саме яке было в Білцареві. В тамтих часах лем тоты дві села в гміні грибівскій діяли на tym самым праві волоскым. В тих селах і в тих часах не було там бунтів хлопських зо шляхтом, як по інших селах.

Дальше довідуєме ся, же в селі Білцареві юж в 1531р. была церков православна під покровом Св. Димитрія. до котрої то церкви од початку належало село Богуша. Єсли tot запис ест згідний з правдом, то tym барже поданы выжше події і легенды з давнішых років тычили ся обох сел.

Одділіня ся Богуши од Білцаревы настало кус пізніше, як пишут історики (декотры спомини были юж перше): "Dopiero w 1627r. oddzieliła się ona od parafii binczarowskiej, gdy we wsi z fundacji sołtysiej i gminnej wybudowano własną cerkiew pod wezwaniem świętego Dymitra. Pierwszym popem w Boguszy był bliżej nie znany Bazyli. Przy fundacji tamtejszej cerkwi nie uczestniczył żaden dostojnik kościoła katolickiego.

Natomiast we Florynce (1623r) i Kamiannej (1637r.) od początku dokonano erykcji parafii greckokatolickich. Ta skomplikowana struktura wyznaniowa ludności Pogórza Sądeckiego zamieszkałego przez ludność polską i wołosko – russką wiązała się z ogólnopolską nie do końca jasną sytuacją Kościoła Wschodniego na przełomie XVI – XVII wieku. Zawarta bowiem w 1596r. Unia Brzeska nie rozwiązywała sprawy kościoła prawosławnego.

Ówczesni probosczowie, prawosławna szlachta oraz włościanie bardzo niechętnie, a nawet wrogo odnieśli się do nowej Unii. Trafnie ta

rzec ujął K. Chodynicki pisząc: "Hierarchia prawosławna upadła, ale prawosławni wierni pozostali nadal w państwie polskim".

Po roku 1693 wszystkie istniejące jeszcze w tym terenie cerkwie prawosławne zamieniono na cerkwie unickie, jakie istnieją po dzień dzisiejszy. Dopiero w 1743 r. w ramach wizytacji przeprowadzonej z polecenia biskupa przemyskiego Onufrego Szumląńskiego ustalono, że w Boguszy parochem był Michał Bazylewicz. Przy następnej wizytacji w 1764 r. parochem był Stefan Bazylowski, prezentowany przez starostę grybowskiego M. Tarkowskiego. W parafii prowadzone były księgi parafialne urodzeń, ślubów i zgonów. Kolejna wizytacja dokonana w Boguszy w 1765 r. potwierdziła istnienie we wsi cerkwi pod wezwaniem św. Dymitra, drewianej z fundacji sołtysiej z dzwonnicą i otaczającym ją cmentarzem.

Paroch Stefan miał jednego syna. Korzystał on z jednego łanu ziemi, który zdaniem wizytatora zakupił pierwszy paroch Bazyli, a wojewoda ruski i starosta grybowski Stanisław Lubomirski od wszelkich ciężarów uwolnił. Cerkiew wyposażona była dostatecznie w przybory i księgi liturgiczne. W 1784 roku wieś Bogusza weszła w skład parafii w Królowej Ruskiej, a pełniący posługi kapłańskie w 1799 r. paroch Jan Petrykowski tytułował się parochem Boguszy i Królowej Ruskiej".

Товдьї внет по австріяцко угорських заборах польських земель в роках: 1772 – 1785 – 1787 вшыткы землі, також і лемківські були поміряні і списаны в книгах катаstralnyx. Богуша мала товдьї:

– землі орної	66.2 %
– огородів	2.4 "
– лук	3.5 "
– пасвиска і крякы	27.9 "
– ліса	—

В селі было разом: 1601 моргів і 260 сяжнів поля. Ліса богушане не мали писаного, ани єдного дерева, лем крякы. З того самого спису виявила ся єдна барз важна справа, же в грибівській гміні три села не були обняті паньщиною, а були то: Білщаєва, Богуша і Біла Вишня. Што до паньщины в тых трьох селах, то не ест оно згідне з правдом, бо паньщина там була, о чым довідуєме ся з історії богушанських лісів, описаних на дальших сторонах книжки.

В дальших наших описах могут найти ся также іншы факты або недокладности, котры подаєме лемproto, жебы чытаочы запознали ся з ріжнымі версіямі, бо така была і ест наша істория од початку і таку переказували і записали нам переважні обычы історики, і до того не все наши прихильники.

Од 1785 р. находиме записи в церковных Шематизмах в которых подано, же в селі Королева Руска была парафія в якій жило 508 душ, а Богуша товды была ей філійом і в ній жило кус веце люди, бо 550 душ. З Шематизму Апостольской Адміністрації Лемківщины з 1936 рока находиме потверждыня, же в Богушы колиси была самодільна – одрубна руска парафія о чым знаме юж з машиноопису і з грибівской монографії, же была то парафія православна.

Дальше з того самого Шематизму довідуєме ся, же в справі парафії в Богушы выставлена была в Навоєві през краківского воєводу Станіслава Любомирского грамота ерекцийна той парафії, которая має дату з 8.X.1627 р. З попередніх записів видиме, же село Богуша заложене было дуже перше, як подают офіцийны джерела, бо юж од 1460 рока належало до парафії в Білцареві – описане перше.

Не знана ест докладна дата будовы старой церкви, а з того што знаме было то дуже перше іщи до половины XVII в. Была то напевно православна церков. Рік будовы 1858, який подає "Осолінеум" і іншы загальні доступны публикації не сут правдивы. Знаме о тым з попередніх описів. Выще познали зме спільні даты з селом Білцаревом, а также дату oddіліня ся села од той парафії, як то шолтыс села Богушы при помочы гміны побудувал церков. Наши родиче часто оповідали, же за жыття іх дідів в тій церкви селяне робили великий ремонт. Товды вставляли новы підвальны, нову підлогу. З даху і з бань церкви зрывали стары гонты і покривали іх бляхом. Сытіны з верха обивали гонтами. То быт напевно векший ремонт, а не будова. Тот ремонт в полностью згаджал бы ся з публикуваными датами, котры незгідны сут з людскыми переказами, што до даты будовы церкви, якे было дуже перше, деси іщи з початком XVII віку.

Прадідо Іван Хохоляк (ур.ок.1805) в церкви тій был церківником през 45 років і помагал церков тоту ремонтувати, а не будувати і так тіж переказал своім дітям і внукам. Оповідал, же в грибівским повіті свое приступліня до Унії найдолше не підписували дві парафії: Камянна і Вавжка.

Років тих никто не записал, і не запамятал, а зувідати ся нес южкого. З того виходить ясно, же церков богушанська мусіла быти будувана дуже перше іщи перед підписаньом Унії на Лемковині, перед 1693 роком.

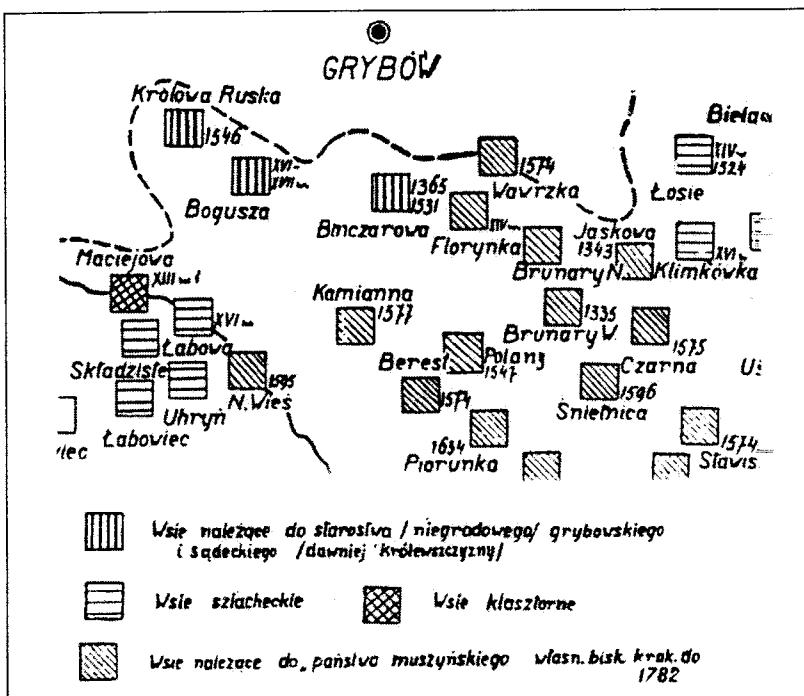
Janusz Rieger w książce pt. "Słownictwo i nazewnictwo łemkowskie" Warszawa 1995 roku w odniesieniu do nazwy wsi Bogusza podaje, że przedtem nazwy były inne: np. w latach 1470 – 1480 zwana była Boguszówka, w XVI – XIX w. zwana była Boguszowa, a od XIX w. zwana była już Bogusza (Богушівка – Богушова – Богуша).

Дослідники і історики ясно і виразні писали о лемківських селах на приклад п. Кристина Перадзка в книжці під наголовком "Na szlakach łemkowszczyzny – Kraków 1939 rok" писала же (аж прикро): "Назвы сел: Королева Руска, Богуша, Білдарева, Климківка, Ліщыны, Барновец, Мушкина і дуже інших, сут селами польского походжыня".(?) Нияк тото не пасує до нових публікаций поданих перше в тым розділі. Такоже нич не пишут, як до того дішли, ани то, же то они сами од давна попреміяли на своє векшу част назв сел, як напр. перенятя Матійовы, Кінцльовы, Пташковы і інших.

Такоже в тій самій книжці находиме назвиска родових властите-лів земель грибівського староства з часів паньщины, де панували ріжни роды, юж споминаны первше:

– од 1460 рока	– рід	Єжовскіх	(были юж спом.)
– " 1527	" – "	Бучинськіх	"
– " 1544	" – "	Пеніожкув	"
– " 1650	" – "	грудзеньськіх	
– " 1752	" – "	Водзіньськіх	
– " 1830	" – "	Госха (Гоша)	

за якого знесено ярмо паньщины.

3. Мапка власності земель

a) З часів паньщины

Лемки в горах в тых зеленых вертепах і убочах в минуле тисячоліття переживали ріжну біду і недостатки. Totы пережыття люде прекаузували собі з покоління на покоління. Декотры події описаны были навет в історичных книжках. Писали, як то давны покоління мусіли одрабляти паньщину і переживати военны заверюхи, а съвідком того сут давны назвы. В Богушы єдна гора звала ся "Военне", а в іншым місци під котівском границом ліс і луки называли ся "Могылами". Такы назвы сами з ничего ся не взяли, лем з давных воен, якы і там в горах ся трафляли. Totы назвы правдоподібно походят з часів реформаторських Весни Народів в роках 1846-1849, коли то по перевороті марцовым 1848 р. в Krakові і Галичині по-

вставали комітеты обороны і гвардия народова, котры на короткій час одорвали ся од Австро – Мадярской державы.

З татых часів по селах кружыло оповіданя, же колиси і деси на полях богушаньских, по побіді над войсками австрияцкима, ци мадярскымі коменданты єдной гвардіі з той нагоды аж закричал: "Богуша!", што мало значыти: "Богу Слава!".

Напевно слова тоты не маюць ніч спільнога з назвом села, лем з місцем кола села, бо назва села Богуша знана была юж штыриста років перше. З таго видно, же правдоподібно якыси історик описаў барз давны події военны, які могли мати місце деси в околицях села Богушы.

Прото в тым місци і в подібній справі подаєме приклад, який трафіл ся в першу съвітову війну в сусідніх селах кола Богушы: *"Pod koniec grudnia 1914 roku i w pierwszych dniach stycznia 1915 roku na wieś Binczarową i Florynkę ruszyła ofenzywa wojsk austriackich i niemieckich. Tam stacjonowały wojska kozackie. Rozegrała się tam bitwa w której zginęło około stu czterdziestu żołnierzy, głównie austriackich". Dalsze wspomnienia w tej sprawie brzmiały: "Jedno z pól w górnej części Binczarowej (od Boguszy) nazywane było przez dawnych mieszkańców: "Pid szapkami". Według pewnej wersji rozegrała się tam bitwa, a potem na polu tym leżało mnóstwo wojskowych czapek".*

Давна паньшызняна шляхта робыла з людми по селах што лем сама хотіла. Барз докладні справы паньшыны на Лемковині можеме розознати з прикладу, який преказали і записали дост докладні оповіданя люди, як то колисы давніше Богушане легкомыслыні поズбыли ся власного ліса, о чым постарааме ся запознати чытателів зо спомінів самых богушаньских селянів:

"Коло Грибова од 1460 до 1830 р. властителями земель і лісів сельских были шляхтиче як подано юж перше: (Водзіньский і Гош). Люде з окольичных сел мусіли одрабляти паньшину за дармо, або за десяту част, так звану десятину. Коли дакому трафило ся спізнити до роботы, то паньска кара – палица не оминула никого. Товды в селі урядником паньским был війт, а шолтысе были выконавцями паньских розказів. За туту службу не мусіли они работи в полі, лем тильнувати работы на маєтках паньских. Колиси шолтысо-ви богушаньскому вродила ся дітіна і він запросил товдышиного шляхтича Водзіньского за кума (1752 – 1787). Єдной неділі в богу-

шанській церкви окрестили дітину і вищтыки пішли домів на велику гостину яку прирхтували шолтыс.

По гостині шляхтич з шолтысом выбрали ся на проходзку до недалекого ліса. Од стороны полуночной, од сел Лабовы і Котова богушаньскы газдове мали гардай і великий ліс. Тот ліс барз сподабал ся шляхтичови, так што одразу захотіл прилучыти ся до його упорядкування. На проходзі гварит шолтысови: Барз дуже дерева марнус ся вам в тым лісі. Зъвідайте ся куме богушаньских газдів, ци позволяют позберати там поламаны дерева і голузя, а він ім добры за то заплатит. Газдове мали свого дерева під достатком, так же голузя і поламаного дерева барз мало зберали. На другій ден шолтыс пішол до війта, жебы оголосити, што шляхтич хоче од газдів?. Війт зараз скликал громаду і повіл газдам о што просил шляхтич. газдове спільні урадили: "най си тато голузя позберат".

Втішыл ся пан з такої інформації і зараз вислали своїх слугів до богушанського ліса. Слуги дост гарді позберали поламане дерево і голузя і завезли до двору паньского. Пан зараз приіхал брычком до Богушы, жебы подякувати газдам і порадити ся, як мас ім заплатити за тато голузя. Зъвідүє ся зас: ци платити мае осібно кождому, ци може ліпше буде, як заплатит разом за вищтыкіх лісовий податок?. На тому другу, але барз хытру пропозицию газдове дост радо ся згодили. До того часу Богушане стинали дерево на вищтыки свої потребы, але по тай умові і згоді, а найбаржэ по заплаченым податку юж і пан Водзіньский стинал в лісі дерево як свое. По кількох роках спільнога ужыткування ліса богушанського, пан поставіл в лісі своїх гайовых, котры не позволяли газдам входіти до ліса, ани навет пасти там худобы.

Декотры газдове медже лісами мали поле, луки і пасвиска і од того часу мусіли худобу водити лем дорогом і то на ретязи. Як бы паствуходи часом пішла корова, або теля до ліса, то гайовий мал право забрати корову, або теля, а пастуха выбити кыйом. Товды тыма паствуходи были наши прадідове. То был конец XVIII століття. Вмерло ся таттому шляхтичови Водзіньскому, але на його місце настал новий шляхтич і до того ішы гірши і звал ся з німецка Гош. Наши прадідове з паствуходів выросли і поженили ся, а пізнійше за панування Гоша, моего діда Михала Хохоляка выбрали війтом.

Тепер шляхтич Гош, котрий твердом руком тримал богушанський ліс, без діти – без потомка дожыл пізної старости. Не малому свого богатства з лісом богушанським лишити і на смертельній постели списал дистамент при жені, уряднику нотаріяльним і дохтори, котрий го лічил. На кінець порадил іцьї жені, жебы продала богушанський ліс і так було записане в дистаменті з увагом, же першеньство в купні того ліса мают сами Богушане, якщо будуть хотіти купити.

Дохтор, котрий лічил пана і був при писаню дистаменту панського знал добре мого діда Михала, пришол зараз піше до села, жебы повісти дідови што зостало записане в тым дистаменті. Повіл тіж, же жыди рыхтують ся купити богушанський ліс. Дідо Михал, яко сельський віт скликав зараз громаду і повіл зображенім газдам о панським дистаменті і о жыдівських замірах. Припомнул при тым селянам, як то колиси перше за паньщины били іх панове, а тепер будуть бити іх жыди. На тым зображеню газдове постановили одкупити свій ліс, але пані шляхцянка подала барз высоку ціну ліса, таку же Богушанів не було бы стати одкупити тот ліс, бо не мали тілько пінязи. В кінці дішли до спільногорозуміння, же жыди куплять дерево грубе, а Богушанам остане лісова земля разом з молодими деревами.

В новосанчівським банку Богушане взяли пожычку, за котру поручителями били богатиши газдове, яко застав для термінової сплати пожычки. За тово богатиши газдове могли купити собі векшу парцелю того ліса, а хто був бідніший, то міг купити си меншу частину ліса. Жыди купили дерево грубе, тартачне, а до витинки і вивозу того дерева наняли богушанських газдів, котри в такий спосіб мали нагоду заробити кус пінязи. До того треба було продати кілька быків, коров, або што іншого з газдівок і товды за зображену пінязі сплатити пожычку в санчівським банку. Таким способом удало ся Богушанам праві по сто роках одкупити од пана, гнобителя свій власний ліс, котрим не пришло тішити ся долго, лем парудесята років. Од 1850 р. за панування шляхтича Гоша знесено паньщину, але ліс тот викупили дідове деси около 1880 рока. Потім зас по праві 70 – тьох роках іх діти мусіли товты вишитки лісі лишити за дармо”.

По сорок роках по виселінню люди на Захід, етнографи польські в своїм провіднику туристичним під наголовком: **"7 dni w górach grybowskich"** з 1986 р. napisali:

"Tuż za Grybowem zaczyna się kraina lemków, w której pozostały ich cerkwie, dziwne krzyże z dodatkowym ukośnym ramieniem lub półksiężycem, na niebiesko malowane chałupy, zdziczałe sady, cisza i pustka. świat jakby nierzeczywisty, egzotyczny, ciekawy". Dalej pisze się o trasie szlaku żółtego: Nowy Sącz – Sapalska Góra – Czerszla – Ubocz – Florynka:

"Szlak biegnie przez duży kompleks leśny, od niedawna nazywany sądeckimi lub grybowskimi Bieszczadami. Poza odludnością i widokami na początku i końcu trasy niewiele pozostało mu uroków. Lasy są bardzo zdewastowane, tak że w bezpośrednim sąsiedztwie szlaku leśnego, który niemal na całym odcinku służy jako trasa do zwózki drewna ciężkim sprzętem. Zwarty do niedawna łańcuch górski pocięty został szerokimi drogami prowadzącymi od szosy Bogusza – Binczarowa w dolinę rzeki Kamienicy. Turysta co chwila potyka się o zrąbane drzewa lub leżące kawałki drewna. W zamian za to zalesiono mu dawne polany". i dalej:

"Odcinek od Sapalskiej Góry po Kozie żebro (od Łabowej) pokonuje się po godzinnej, monotonnej wędrówce lasem poddanym gospodarce nie liczącej się z wymaganiami samej przyrody".

Там акуратні Богушане мали найвеце ліса, котрий як знаме з выше поданого прикладу, барз придад ся державным властям до выгинки і вивозу людского дерева, бо од давна о тамты хотары і лісы ходило найбарже.

Село Богуша і іншы села на західній Лемковині, котры граничыли з селами "сусідів" юж од першої сьвітової війни стали ся "предмур'єм" од Східу, як то уважали декотры неприхильны нам політыки і історики. Од того часу тот "мур" польско – лемківский стал ся невыгідний для сусідів до такої степені, же в 1947 році насильно пересунули його аж до східних границ державных. В кінці населеня, котре там жило і так долго боронило своїй тожсамості і незалежности, же під напором сусідів і их державных власти мусіло лишыти свої рідны горы, замешкальых през них од віків, а з нима лишыти і віковий доробок своїх предків. Мы знаме кус іншу історию, і то таку, же колиси в IX – X столітях нашы села были маленькою хорвато – рускым оселями, котры од учеників моравских і

наступників св. св. Кирила і Мефодия приняли віру православну і то о сто років перед Крещенсьм Польщы в 966 р. і перед Крещенсьм Руси в 988 р. Наші предки проживали в горах тяжкі і дост часто голодні роки. В тамтых часах, як і все трафляли ся ріжни, сухи і мокри роки, што і в єдных і других часто не було ани хліба, ани земяків. Бывало так, же раз урожай висхли од сонця, а іншым разом вигнили од дожжу, а до того не було де придбати даякого гроша, жебы дашто купити. Ліса не було, то і дерева не було як продати, жебы грош был.

В часі жнів люде ходили на заробок на полудне на Мадяры, одкаль привозили зароблене зерно. Старши люде оповідали, же колиси давно нераз треба было живити ся лем; копривом, лободом, молоком і сыром. Молока і сыра тіж не все було під достатком, бо як були роки сухи, або мокри, то з пашом, сіном і соломом тіж ріжні бывало. В зимовы долги поры, які тревали од жолтня до квітня (пів рока), часто не було чым кормити худобу. Худоба і ліс то були найважнійшы джерела жыття в лемківских селах. В тых тяжких роках панували ріжни плягти хворіт, які разом з голодом і без опіки лікарської приплянтували ся до населеня жуючого в горах.

Были то хвороты заразливы такы як: холера, гішпанка, тифус, які заберали люди на тамтот сьвіт великыма групами. Од холеры люде вмерали на полях при роботі, в домах і в дорозі. На похороны люде не могли сходити ся, лем священник в церкви одправлял по-трібны богослужыння. До тых похоронів визначеные были хлопи, котры жебы не заразити ся холером ратували ся чеснком, а руки мыли оковитом. Збивали штыри дошки, до якіх клали тіло і гребали на одільным цмынтери. Цмынтир тог доокола обсаджений был малыма смеречками. Товды як нас выганяли, то смерекы были юж дост високы, а тепер неє по них шліду. В тамтых тяжких роках з Богушы дуже молодежы і старших мусіла віїзджати за роботом до Америки, або до Канады і Бразилії, де векшіст з них остала там на все. Пізнейше хлопи віїзджали до Америки, але лем на заробок і векшіст з них вертала до старого краю. За зароблены там доляры направляли своі хыжы, або будували новы домы, стодолы і шпіхлі-рі. Выдавали тіж гроши на освіту своіх діти, нпр. Віктор Хорощак скінчыл право, а його брат Владимир был інженером будовляним,

але товды по першій сьвітовій війні жаден з них не міг достати роботи і жити в kraю.

Віктор жив в Чехословаччині, а Владімір виїхал до Америки. Павел Хорощак був інженером будовництва, але остал на газдівці і до того в якись часі вчил в Грибові будовляного ремесла. Двох братів Кобаніх по студіях в Кракові були деси учителями. В нашим селі школа була од давна, до якої ходили іщи наші дідове і бабці. Знали они читати і писати на свої сельські, гмінны і повітови потреби, до того знали читати книжки церковно – славянські.

Нижче хочеме подати дальшы незрозумілі для нас і нашої спільноты іншы історичны описы о нашых лемківських селах. Пан Роман Рейнфусс в свої книжці під наголовком: ” śladami Łemków – Warszawa – 1990 r ”. дішол навет до такого дивного одкрытия, же аж прикро ест писати о тым – сторона 11: ”*Niektóre wsie były nawet celowo opróżniane z ludności, ażeby powstało miejsce dla nowych osadników. Klasycznym tego przykładem jest wieś Królowa (poźniej Królowa Ruska). Podobnych przykładów usuwania ludności polskiej dla zrobienia miejsca wołosko – russkim osadnikom było dużo więcej. Między innymi wymienić tu można pobliską Binczarową i Boguszę*”.

Над такыми словами треба ся міцно застановити, бо виглядат то ясно, же ”хтоси” так хотіл і казал писати і сіяти таку неправду серед люди східнього обряду, жуючых од віків близко себе і до того в сусідскій згоді. З таких інформаций можеме лем додумувати ся чого то, пізніше треба было нас так перешлідувати і насильно виселити далеко од своїх гір, як хтоси пізніше повіл:

”*Treba było oddać to, что нам дали колись выгнаны для нас "сусідє" и певно за то в часі війни і по війні приходили часто до села і забирали што хотіли як своє і іщи ся міцно одгражали*”.

Особы і даты з нашого родового кореня:

– За сторону няня Хохоляка:

– прадідо	Филип	– родж.	ок.	1817р.
– пррабабця	Ева		–	
– дідо	Еміліан	”	ок.	1852р.
– бабця	Петронеля		–	
– няньо	Филип	”	в	1888р.

– За стороны мамы:

– прадідо	Іоан	– родж.	ок.	1805р.
– прарабабця	Фенна		—	
– дідо	Михал	"	ок.	1840р.
– бабця	Пелагія		—	
– мама	Текля	"	в	1890р.

– Родина – Хохолякы:

– брат	Онуфрий	– родж.	в	1919р.
– сестра	Анна	"	в	1925р.
– брат	Корнилій	"	в	1927р.
– брат	Владимір	"	в	1930р.
– авторка	Марія	"	в	1934р.

– Родина – Кобаніх:

– прадідо	Якуб	– родж.	ок.	1846р.
– дідо	Стефан	"	"	1886р.
– няньо	Володимир	"	в	1911р.
– мама	Марія	"	"	1920р.

4. Родиче і родственники авторки – 1929р.
Няньо, мама, тета, брат, сестра, і брат
(5 років перед уродинами авторки)

б) З історії пафії:

Выдає ся нам, же історії релігійной серед нашого населеня ест найвеце, алеproto, же нашы предкы од найдавнійших часів, іщи в IX віку, коли приняли християнство од учеників св.св. Кирила і Мефодия юж од товды зачали творити свою історию. Найперше через кілька віків были православныма до 1693 р. потім Унійом насильно прилучено іх до Риму. Пізнійше по праві 230 роках в 1926 – 1930 р. зас постановили вернути до віри своїх предків. Од початку, аж до кінця твердо тримали ся церкви і релігійности, бо так были вчены з покоління на покоління. За свою тверду віру і релігійну поставу были часто перешлідуваны, што в тридцетых роках XX віку дішло до великоого поділу релігійного.

На початку того розділу спомнено юж, же колиси Богуша належала до пафії білцаревской і то юж од XIV віка. Зас од 1627 рока в Богушы была самодільна руска пафія, і была она напевно православна, бо унію з Римом на Лемковині підписали і офіційно впровадили аж в 1693 році. Дальць історию села познаме ліпше з поданих ниже Шематизмів за выбраны рокы: 1879, 1909, 1930 і 1936 давного клира руского, а пізнійше грекокатолицкого в Перемышли з которых довідуюме ся же:

– Привилейом з 1544 рока король Зигмунт I- ший затвердил **Козмі Висовському**, куплены рілі од законників стародавного війтовства в селі Королева Руска. На рілях тых позволил осісти ся волоскым (хорвато-руським) осадникам і рядити ся своїм волоским правом.

– "W Starostwie Sądeckim nadane jako: Uczciwi Wawrzyniec i Łukasz, Antoni i Wanio bracia rodzeni zd. Wyszowscy rzeczonego Kuźmy Wyszowskiego aktualnemi są sukcesorami, umyśliliśmy ich przy tym Sołtystwie Królowieckim zachować, tym przywilejem zatrzymujemy i zachowujemy Sołtystwo we wsi Królowa, ze wszystkimi domami, budynkami, rolami, polanami, łąkami, pastwiskami, ogrodami i innymi przyległosciami z dawna do niego należącemi".

Окремым привилейом король Зигмунт I надає рускій пафії в Королеві Рускій єден шмат рілі, од якой не буде обовязана платити жадных оплат, лем королівському представнику на кожде съято Пасхи має давати дві уці.

За того осадники взглядом парафії обовязаны сут складати вyzначены данины і роковины. Totы привилеi потвердили пiзнiйше король Ян III Собескi в 1675 р. і король Август.

Дальше з Шематизмiв довiдуєме ся iщы, же: В грамотi ерекцiйнiй з 8.X.1627 р. записано, же священник грецкого обряду отец Василiй отrimus pозволiня на кунно за цiну 100 злотих riлю Iвана Костишакa, для парафii в Богушы. (Од авторiв – Юж первie было писано, же: "Pierwszym poprem w Boguszy był bliżej nie znany Bazyli".) Што ест добрым доказом, же о. Василiй товды был iщы священником православным (Том I стор.236). З того же од XVII столiття Богуша належала до парафii в Королевi Рускiй, треба кус спомнити о tym селi і парафii.

Назва села "Королева" на основi давных переказiв походить од того, же правдоподiбно колиси през околицi totы vtikala якыса королева. Од того часу осаду з населеньем рускым названо "Королева Руска", а осаду з населеньем польским назвали "Крульова Польска". Іншу легенду о селi Королева Руска (Крiльова) нашли зме в машынописi пана Петра Трохановскoго з якого довiдуєме ся же:

"Поток який тшине попiд церквом зве ся Королiвком. Стары люде з давен – давна переказували, же за tym потоком тягла ся граница. Там в сторону Санча земля належала до короля польского, а ту на схiд до короля руского, а tota riчka – Королiвка была границом. Што ту оповiдати, если totы королi чомси не могли погодити ся зо собом. Ворожiст медже нима была така, же страх – не любили еден другого.

Єдного разу стало ся так, же король польский зо своiма боярами в тых сторонах полювал на медведя. В тамтых часах лiсы не были такы як тепер. Iщы за мойой памяти, а также з оповiданя родичiв, дерева были не такы як тепер, але грубы і высокы, як tot вiковий дуб, який остал iщы при потоцi. Оповiдали як то раз король польский загнал барз злого і сильного звiря аж над берег той rички, але в tym часi несподiвано одлучыл ся од своiх люди i нашол ся сам на сам зо страшным медведьом. Страх заздрiл му в очы і товды зачал мiцно трубити з рога – кличучы своiх люди. В tym самym часi в тых лiсах од стороны схiдной полювал тiж i король руский. Почул як в серединi пущы хтоси грiзно трубит – кличе помочы i поспiшно пiшол в тамту страну.

Коли нашол ся над берегом річки взріл як розвстечений медвід шмарил ся на самого короля. Товдвы король руский поспішил з помочом забиваючы страшного медведя. Од того часу оба королі забыли о старых порахунках і гніві, подали собі руки і обняли ся сердечні. Під тым дубом зложыли собі присягу од дальшої ворожності меджсе собом. На голузях того дуба повісили зброю і святий образ, а старий дуб узнали за дерево граничне меджсе своїма землями”.

З того, а може і з той легенди, або і ”правди”, о стрічы королів остала ся назва села Королева. Осібний, але дост цікавий ест спомин о шолтysі з села Высова:

”В XV- тым столітію шолтys высовский (отец Кузмы) мал **семох** сынів. Важны панове в околици як почули о тым, постановили поправити долю шолтysа. Каждий з панів піднял ся взяти під свою опіку єдного сына і помагати кождому в школах съвітских і духовных. Єдному сынови пан надал шолтystство з грунтами в Высові, іншому шолтystство в Королеві Рускій, а іщи іншы остали священниками в Креници, Тыличу, Ізбах, або обняли посады в окличных містах”.

З записів сандецького дослідника і історика давных джерел і передань зобраних през пана Ш. Моравского тверджыня сут такы, же назвиско Сембраторович має слідуючий родовід:

*”На Моравах в місті Сазава был монастыр в якым перебывало дуже монахів. Коли до монастыря того дішла західня реформа, товдвы постановлено выгнати од тамаль вишукых тых што під видом хліба і вина (Тила і Крови) причащали і в старославянським обряді правили богослужыня. По выгнаню их розышли ся они по чужыні і осіли в Сандеччині, а также в Krakові, де тримали ся твердо свого старого обряду. Коли дахто звідувал ся іх, як ся звут?, они одповідали: ”Я сем брат” старославянського обряду. Іх нехвійний характер і тверде привязаня до обряду предків остало на долго в назвисках **Сембраторовичів**, якы створили ся правдоподібно од того слова”.*

Спомин о Сембраторичах пишеме лем прото, же колиси і в парафії королівско – богушанській священником был отец Михал Сембраторович. Был то може еден з ”братів”, або дахто дальший з родини выгнаний з під впливів західної віри.

5. Схізматизм і Шематизм з 1879 і 1909 років

Рік 1879 –

- Королева Руска – церков гр. кат. під покровом Рождества Пресвятої Богородиці збудувана в 1815р.
- Богуша – церков гр.кат. Св.Вмч. Димитрія Сол. збудувана в 1858р.
- Свящ. о. Конрад Чирняньський – уродж. в 1815р.
– висв. в 1847р.
- Число вірних – Королева Р. – 640 душ
– Богуша – 610 душ
Разом 1250 душ

Рік 1909р. Церкви як выше:

– Свящ. Іоан Русиняк	– уродж. 1850р.
	– висв. 1875р.
– Число вірних:	– Корол. Р. – 646 душ
	– Богуша – 680 душ
	Разом 1326 душ

– З тых в Америці		210 душ
– Латинників	– 67	
– Жыдів	– 30	
– Земля:		
	– Королевы Руской забудуваня, огород, поле, луки, ліс;	– 38.20 га
	– <u>Богуша поле, луки, ліс</u>	– 60.80 га
	– Разом	– 99.00 га
– Школы в обох селах, язык выкладовий руский		
діти:	– Корол. Р.	– 98
	– Богуша	– 102
– Чытальні ім. М.Качковского в обоих селах		

Рік 1930р. Церкви як выше:

– Свяц.о. Іоан Высочаньскій	– уродж.	1896р.
	– висв.	1928р.
– Число вірных (гр.кат.)	73	+ 26 = 99
– Число тых што одышли до Православія	530	+ 671 = 1201
– Латинників	91	+ 3 = 94
– Жыдів	– 49	

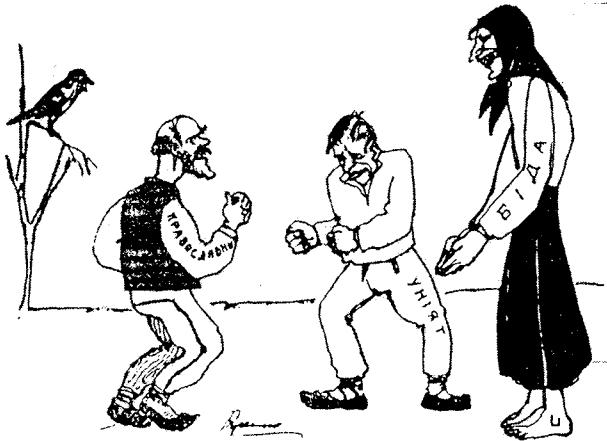
Рік 1936р.

Апостольска Адміністрація Лемківщини подала духовну обсаду
в парафії Королева Руска і Богуша в роках:

– священники грекокатолицькі в роках:

1650 – 1693 о. Василій	свяц. православний
1743 – 1764 о. Михаіл	Василевич з моногр.
1764 – 1799 о. Стефан	Васильовский ”
1799 – 1838 о. Іоан	Петриковский ”
1838 – 1841 о. Петро	Щавинський з Шемат.
1841 – 1856 о. Михаіл	Сембратович ”
1856 – 1857 о. Віктор	Салямон ”
1857 – 1881 о. Конрад	Чирнянський ”

1881 – 1899 о. Іоан	Чирнянський	"
1899 – 1902 о. Діонісій	Домбровський	"
1902 – 1926 о. Іоан	Русиняк	"
1926 – 1931 о. Юрій	Савчук	"
1931 – 1936 о. Іоан	Височанський	"

I. Русенко - Битка: Уж і вороблі нас розуму вчат!
Воробель: Гей, Руснакы, ноле сами не
бийте ся, бо вас біда бе!

в) Краєвид села

Село Богуша розложене ест з заходу на схід од нижнього кінця села в долині медже двома невисокыми пасмами гірськими о яких спомнено на початку того розділу. Його давній сельський краєвид тревал мало змінений през довгі роки XIX і XX століття. Од першої половини ХХ століття, зараз по першій сьвітовій війні творил ся найкращий краєвид нашого села і то з єдної головної причини, яком був розвиток сельських родин, которых в селі прибывало штораз веце. Родини тоты з потребы поправы свого жыття старали ся дбати і утримувати свої газдівки, загороды, поля, луки і ліси в якнайкращым стані і виді.

Тамтот давній краєвид села представити можна найліпше і в найбарже зрозумільним виді і формі, так якби прикладово в долині медже двома хырбетами гор і медже зелеными лісами розпростерто "великий листок дубовий" з його натуральним обрисом поля і лісів, а також з укладом леній, яко річки і потоків, обзераных з лету птаха, або аеропляна – такий який видно на мапці Нр – I на початку того розділу. В середині того листка, того великого хотару од сторони полудньової од сел Лабовы, Котова і Камянной – видно річку яка має два джерела барз подібны до себе, з которых єдно выпливав з під горы Убоч, а друге выпливав з помедже двох гір – Токарні і Чершлі.

Деси там серед верхів і лісів де сходять ся оба поточки ест долина, а на ній була студенка, которую люде звали "розтоком" і правдоподібно од той студенки осталася назва річки Розтока. В тій назві може крыти ся і інша можливість, которая може быти барже подібна до правди од інших. Може походити она од того, же річка тата має дві рівны собі джерела, які зливають ся на долині в єдну річку і через тото колиси люде таке місце называли "розтоки", якоже в тым місци де сходять ся два поточки, часто были розливи – розтоки водни. Певно од того походить назва річки і так ей писали і пишут во вшыткých джерелах.

В тамтых роках обрис села з його полями і пасвисками по обох сторонах села был выразні oddілений од лісів – рілями газдівскими, которых єдну од другой означали меншы, або векшы меджы, на яких росла трава і ріжна тернина. На меджах і коло потоків од села

аж по ліс денегде росли дики черешні і тернина з чорними, або червоними терками зваными когутками.

На тых меджах од давна трафляли ся денегде купы каміня, яке зберане было по кождым ораню. Каміня того не бракувало в горах, котре придавало ся там на місци до поправляня доріжок і стежок, якы тягли ся медже рілями і хыжами. Над потоками і на горбках росли ріжны дерева, а серед них была ліщина і бзычина (хабзина). На ліщині родило ся дост дуже оріхів, але зрывати іх можна было аж під кінець серпня, товды як юж пристали. Што остало то вовюркы заберали і ховали собі іх на зиму. З кряків бзика діти і пастухи робили собі пицталки, жебы пискати як пасли статок на полі, або в лісі. Робили з них і сикавки, якы придавали ся для збытків в товаристві, а найбарже до обливаня водом в великовдний понедільок.

Сельськи газдове дбали о свої поля, котры обрабляли і выкорыстували до найменшого кавальчыка землі. До краєвиду треба влучыти круту річку Розтоку з ей меншыма і векшыма поточкамі з обох стран села. Треба влучыти сельську дорогу з ей крутыма польными дорогами і стежкамі во вшыткы страны, также до лісів, яки росли доокола села. Тот особливий краєвид можна было обзерати найвыразнійше в середині каждой весны, коли то вшыткы дерева в лісах і потоках покрывают ся новыми листями ріжной зелености. Товды в селі кажде дерево і каждый сад і огород заквітат ріжнокольоровыми квітами. Было так прото, же в селі было полно ріжных дерев коло каждой загороды.

Товды на весну піццолы і чмелі літают з квітка на квіток і зberают, або розносят пахнячий нектар і запыляют квітя, жебы осіньом были з того сливки, ябка, грушкы і іншы овочы. Пташкы товды красні цвіркают і виют собі гнізда під стріхами, або на деревах. Зозулі кукают, вороны кравчат і часто чатуют на маленькы курятка, качатка, або гусятка, але стары квокы і гуси своім рявком і геганьом одганяют ворогів од свого стадка. На високых деревах вороны і сорокы за кладают своі гнізда, а коли мают юж молоды воронята, або сорочата товды кривчаня і шкырготаня не престає навет ночом, бо астрябы, а также вороны і сорокы никому не дают спокою. Люде повідають часто, же шкрагот сорокы, то віщун гости, а гуканя совы, то віщун якысого нещестя, найчастійше чыісой хвороты, або смерти в загороді, сусідстві, або околици. Тото віщуваня николи ся не потверджая-

ло, бо сорока, ци весела, ци зла, все мусит шкырготати, а найбарже як в ей оточыню сут астрябы, вороны, коти, або інша звірина.

Пізнійше в половині кожного літа на полях вказували ся меншы і векшы кавальці засіянного зерна і ріжних трав (коничу, люцерні, болгаю), або кавальці засаджених земяків, карпелій, капусты і інших рослин окопових. Вищтки зерна, травы і управы окоповы ріжнили ся од себе ріжним кольором зелености, а пізнійше зас в часі приставаня іншим кольором жолтості. Потім зас кілки сіна на луках, полях і загородах, а пізнійше ріжны стіжки і копы зерна, то прекрасний літний краєвид на селі. Наше село було дост велике і до того поділене було на рілі, а кожда ріля поділена була дальше на мениши, або векшы кавальці поля, лук, пасвиск (5 – 20 арів). Того вищтко своїм видом на весну і літом серед пофалюваных гор і зеленых лісів представляло прекрасну і чудову ріжно-кольорову шаховницю – з засіяных і засаджених кавальців поля, лук і пасвиск.

В лісах богушаньських росли: ялиці, буки, смереки, шківри (можні), а на полянах сосни і ядлівці, дагде трафляли ся березы, або калина. На лісових полянах і вирубисках літом росли ягоды, яфыри, малини і черниці, а також росло дуже ріжних грибів. В лісах букових росли козаки і правдивки. В інших лісах трафляли ся тіж тоты гриби, але все було інших: сосьняків, ріжних голубінок, лесівок, риджыків, підпеньок і ріжних мухоморів. Знам, же ани старшы, ани молоды, ани пастухи николи не збирали гриби труючых, бо люде од маленькости барз добре розпознавали гриби добры од труючых. Як добре памятам, то нигде і никому в селі не притрафило ся захворіти од зъїджених грибів. При збераню грибів люде мали все свою єдну тверду зasadу ”не беру гриба, як го не знам”.

Пастухы як пасли худобу в лісі, або коло ліса, то збирали тіж ягоды і грибы. Ягоды мали для себе, але часто несли до міста, жебы іх продати. Грибы правдивки і сосьнякы сушыли. Сушены грибы продавали, але част лишали для себе до споживаня в пісни дны. Дівчата тіж, жебы ся гарді убрести, то літом збирали ягоды, яфыри і черниці і продавали іх за пару злотых, якы потрібны були ім і каждій родині і до того в кождий час.

З оповідання єдной богушанки знаме, як в горах можна було заробити даякий грош: ”*Пізном осіньом на сельских меджсах приставало дуже терок, якы єдна дівчына зорвала три кошыкы. Зорваны*

теркы хотіла продати в місті і за тоты гроши думала дашто купити си до убраня.

Єдного дня раніцко выбрала ся з тыма терками до міста.

Взяла єден кошык на плечы, а два до рук і пустила ся піше з тыма терками до Нового Санча, до якого треба било іти аж понад 20 кільометри. Якоси з великим трудом донесла тоты теркы до міста де мусіла іх продати за марних 50 гроши. На звіданя ся єй, што купила си за тоты гроши одповіла: "Былам голодна і змучена, та купилам си булку і лімоняду і вертаючи зъїlam по дорозі до Богушы".

Такий был єй заробок за три кошыки терок збераних през цілий ден, несених в руках і на плечах по тяжкій і далекій дорозі. Сама сьміяла ся з того, але в тамтых часах для жадного дівчате не было то до сьміху, коли єден метер полотна табеткового на спідницю коштувал аж сім золотих. Для порівнання цін подати выпадат, же яйце коштувало два гроши, а цукер 1 злотий за кільо, што значыт, же на кільо цукру треба было продати аж 50 яєц. Молодіж на селі не мала жадного іншого джерела на придбаня даякого гроша. В тым місци треба подивляти і мати спілчутя для тамтого молодого покоління, котре мусіло дуже і тяжко робити, жебы могло ся добрі і гарді прибрати. Памятам, як в нас уберали ся жены і дівкы в гарды хусткы, блюзкы, горсеты і спідниці. Люде мусіли барз ощадні жити і шанувати тово, што собі приdbали за тяжко зароблены пінязі. Не было так, як ест гнеска де теперішня молодіж не дбат о нич і не пренимат ся ничым, але то сут іншы часы і цілком інше покоління.

Пак пізнійше під конец каждой осени, коли на полях оставали лем карпелі і капуста, товды вшытки дерева листясты зміняют свое листя на ріжны, прекрасны і чудовы кольоры, але на коротко, бо лем до перших морозів, котры приспішают одпаданя листя перед зимом. Колиси в Богушы під горами і лісами, а такжে на полянах і над потоками было дост чисто, бо худоба, уці і козы гарді выпасали не лем траву, але і ріжне бадыля і кряча. На долго памятат ся зимовий краєвид в горах, коли то велики сънігы закрывают землю і вшытки меншы бадыля і кряча на меджах, потоках і лісах. Товды на полях видно лем векшы дерева покрты сънігом. Каждий ліс в зимі ест глухий, не видно в нім малых дерев, а векшы покрты сут сънігом. Не чути співу жадных птахів, але з близка можна почути жолну, яка в старым дереві дзюбат діру, жебы достати червака.

Сут зато шліды деякых птахів, котры остаюць у лісі на час зимовій, бо іншы переносяць ся до села, ближэ людскіх осель. В зимі ліс належыт до зывірны, котра переносіт ся часта з місця на місце, глядаючы для себе пожывы. По шлідах на сънзі мож познати до якой зывірны належат шліды, ци заяць, лишкы, серны, дика, бо іншых звірят в нашых горах ся не стрічало.

Середином села од заходу на схід од стороны Нового Санча, і од Королевы Рускай горі селом коло річки Розтокы през ціле село і медже загородамі сельскыма, а пак дальше през Білцареву аж до крижівкіи медже Грибовом, а Фльоринком – Берестом і Креницом тягне ся дорога, колиси камінна – тепер асфальтова, котра лучыт село Богушу з іншыма селами і містами в kraю і zo съвітом. На дорозі тай было кілька деревяных мостків під котрыма перепливат вода з поточків з пілнічной стороны. Річка Розточка яка плине од вышній части села мае свой два джерела, як спомнено выще, де до річки той з правого боку од пілнічно східній стороны з пасма гірскаго з горами Явіря і Поставне, впливат кілька гірских поточків. Тото пасмо гірске з гором Явіря – колиси Зелярком з той стороны ест найвыжшом, найблізшом і найкращом гором Богушы, яка охоронят село од пілнічно східных вітрів, а также своім прекрасным выглядом – великой копы ліса окрашат не лем околицу села, але і цілого хотару.

Так само од стороны полудньовой до річки Розтокы впливат кілька поточків, котры разом під Богушом впливают до рікіи Королівки, яка свое джерело мае на горі Токарня над Лабовом. Середином села по обоих сторонах дороги і доріжок польовых, а также коло річки і поточків розложены были ріжны забудовы сельскых газдів. Забудовы тоты не были ёднакы, ани під взглядом стилю, ани што до велькости і розложыня іх по селі, денегде густійше, або рідше так, як позволяли на тото вызначены рілі на которых было од пят до кільканадцет газдівок. Были то векшы і меншы, стары і новы хыжы, стайні, стодолы, сыпанці (шпіхліры), ріжны шопи і студні на корбу, або журав, такы на якы стати было кажду родину. Своі векшы, або меншы забудовы і загороды газдове старали ся городити ріжного рода і ріжной формы плотами деревяными: з жерди, дранок, штахет, якы што рока на весну треба было поправляти і выміняти в них поламаны части.

Сторона пінічна єст барже строма і пофалдувана поточками і горбками, а також положена єст ближе пасма гірского і ліса. Зас сторона полуудньова єст лагіднішого склону, пофалдувана меншими горбками і поточками, але зато oddалена єст дальше од пасма гірского з ей горами: Козе Ребро, Токарня, Чершля, Убоч. Колиси по обох сторонах села медже лісами були велькы рілі поля орного, лук, пасвиск і полян лісових, котры ужыткувано на вшытки газдівски потребы од ораня, сіня, саджыня і збераня плодів для выжывліня своїх дост великих родин, а такоже до выпасаня статку і утримування того статку през цілу зиму. До робіт в полі газдове запрігали быкы і коровы, котрима хоц барз тяжко і з велькым трудом на гірских стоках управляли кождий векший і меншій кавалец поля і луки і звозили до стодол свій слабший і ліпший урожай. Урожай в горах були ріжны в залежности од управы землі, ей навожыня і погоды, котра в горах не все була і єст ласкова.

Перед другом сьвітовом війном лем кілька газдів в селі мали коні, котрыма лекше было провадити гірську газдівку, а в тым ораня, бороніня і звожыня з поля ріжных плодів. Найважнійше было поїхати коньом, або двома на спрягу до ліса по дерево і до міста з тым деревом, а такоже до міста за іншыма дост ріжным справункам газдівскім. Дуже легше было поїхати возом, санями, або санками до родины в іншым селі.

До краєвиду села ішы зарахувати треба і іншы будовлі, якы давали селу веце красы і уроку. Были то деревяна церков, а пізнійше друга мурувана – обі східнього і карпатского стилю (смот на окладці і в середині книжкы). Были два сельски цмынтери, придорожны капличкы і кресты східнього стилю. При обзераню того што описане в остатніх ленійках, тепер можна повісти, же церкви, цмынтери, капличкы і кресты сут або знищены, або зароснены травом і крякками. Напевно кождому селянинови і не лем, старшому, але і молодому стане слеза в очах, през того, до чого довела людска ненавист, жебы в так негідний спосіб нищыти памяткы по тых што там од віків жили і там остали.

Были в селі ішы млины: єден вітрак і штыри млины водны, котры належали до декотрых сельских газдів. В селі коло річки і поточків, а часом і коло дороги росли вербы і вільхи, а медже забудуваннями

росли і поєдинчы, липы, клены, яворы, ясені, тополі, а дагде трафил ся дуб, або смерек.

Коло мокрих лук і пасвиск росла лозина з якой декотры газдове выплітали кошыкы і опалкы. Праві при кождай хыжы під вікнами, або дальше была маленька загорідка, а дальше меншій, або векшій сад з овочовыма деревамі. В загорідках од весны до осени жены і дівчата сіяли, садили і опікували ся грядкамі з ріжнымі і гардымі квіткамі. Были то переважні ріжнокользоровы лелиі, ружы, георгыні, фіялкы, крокісы, настурція і дуже іншых квітків, а часом і ріжна огородовина. В садах росли ріжны дерева овочовы, а найвеце: сливкы, яблони, грушкы і вышні. Каждый газда мал свій меншій, або векшій сад з тыма деревамі, найвеце зо сливкамі. З саду люде мали великий пожыток – овочы до спожываня і сушыня на долгу зиму.

Был в селі ёден газда Павел Хорощак, котрый іщи перед першом сьвітовом війном кінчыл школу в Відню в Австрії. Знал ріжны ремесла, а іщи до того знал ся добрі на садовництві. Його сад быў найвекшій, найкрацій і знаний в селі і околици. В саді його вшытки дерева овочовы были щыпены. Мал в саді навет виноград. Хоц быў то юж старший чловек, але дуже помагал людям во вшыткым, такоже в щыпіню дерев овочовых. Памятам його щыпіня дерев в нашым саді і тото як вчыл нашого няня правильного щыпіня дерев. В горах люде мусіли садити і щыпіти дерева одпорнішы на морозы, бо там часто трафляли ся морозы і то не лем в зимі, але і весном, і то часто товды як вшытки дерева овочовы облікали ся ріжnymі квіткамі. Нераз мороз спарил іх квітія, до такого стану, же того рока не было юж вчасных, а часом і пізнішых овочів.

По выселінню Лемків не одразу, але дост поволи змінял і дальше змінят ся краєвид села і його околиц. В первых роках дуже хыж, стаен, стодол, шпіхлірів заняли новы осадники з сусідных сел польских (чекали на таку нагоду од давна). Част домів і іншых забудувань розобрали і вывезли неприязны "сусіде". Векшіст з них в минулых 60 роках побудували і дальше будуют собі новы муруваны дому. Мало видно будуваня будинків газдівских. Видно юж і красны дому – вілії огорожены желізнымі плотамі. Тепер давны поля і поляны заросли ріжnymі кряками, диком тернином, ожынном і малинняном, а лісы і крякы штораз сходяц до села і лучат

ся з домамы осадників. В селі мало видно поля орного, бо і пошто мучыти ся як колиси, легше запустити ліс най сам росне, а пожыток з нього якысий буде і для люді, а більшій для державы.

Барз мало видно кони, або коров, бо тепер газдівка, то не тата што мае худобу, але тата што може заложыти собі екольгічну і туристычну господарку для приниманя вчасовичів на выпочынок, а не занимати ся роботом на гірскій газдівці, котра в горах ест невымірна і дальше барз мозольна.

В Богушы не видно великих газдівок, але там сут зато векшы пляны і то на сельски домы вчасовы, што дае ся іх видіти юж по поставленах дост великого чысла домів – вілій, з тым же ест іх дуже меншэ, як было колиси в минулым столітю, коли в селі жыло 150 родин богушаньских. З обсервациі теперішнього жыття в горах видно барз ясно і выразыні, же такых газдів якыма были од найдавнейшых часів лемкіўскы газдове і газдыні, юж веце николи там не буде. Теперішня земля гірска не ма такой вартости, яку мала колиси для давнага Лемка. Тепер можна ствердзіти тіж, же нове покоління лемкіўске не ма охоты на газдування на землях своіх предків. Ѕели найде ся дахто одважний, то думат о легшым жытю в горах, бо новій сьвіт і його великий поступ технічний і экономічний наставлени сут лем на легку, без мозолів роботу, але зато на высокы материяльны корысты (бізнес).

В тым місци треба припомніти чытаючым назывы ріль на якы поділене было село, почынаючи од нижнього кінца села, од Королевы Руской до Білцаравы:

Хотар	Назва рілі	Чысло (х)	
		газдів/спільн.хыж	
1.	Поміркы	15	2
2.	Нижне шолтыство	4	–
3.	Венгринівка	13	2
4.	Слезьонівка	15	5
5.	Вышне шолтыство	17	5
6.	Вороблівка	12	3
7.	Старфинівка	8	3
8.	Молодцівка	10	2
9.	Горошківка	9	2

10.	Хохоляківка	12	4
11.	Сидоряківка	8	1
12.	Тимківка	27	5.....
	Разом родин	150	34 (x)

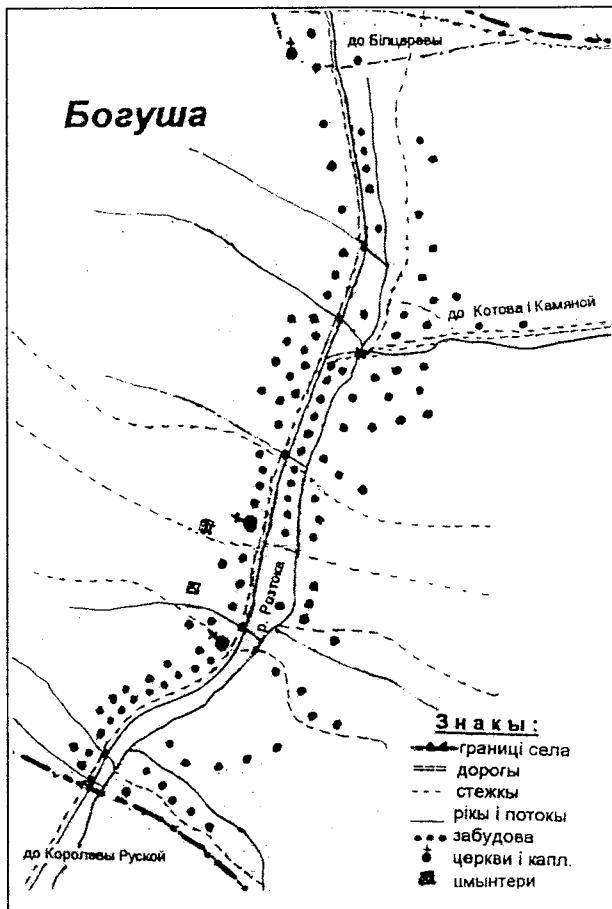
В селі Богуша перед переселіннями в 1940 – 1945 р. і выселіньем в 1947 р. жило в 114 ху́жах 150 родин. В декотрих ху́жах було дост густо, бо в 34 – ох ху́жах жило спільні аж 70 родини. З того видно, же село Богуша було правдоподібно єдно з найспокійнішых сел на Лемковині, де так згідно жило в ху́жах по дві, а навет три родини.

В тым місци найліпше буде, як представиме чытаючим скорочений і полний плян забудовы зо списом родин цілого села Богушы з давных років. Плян забудовы і спис родин подаєме в стані таким в яким помогли нам уложитьти його нашы найстаршы селяне. Тоты записи можут быти не дост докладны, але такы, якы запамятали іх нашы найстаршы селяне, декотрих юж неє медже нами. Для вшыткіх старших і декотрих молодших селян давны забудовы і сельськы родины были добрі знаны з барз важного поводу. Найбарже з того, же были они колиси рідныма іх ху́жами – гніздами народжыння, і пережывання в дитинстві, молодости і старости од давен давна, аж до 1947 р.

Вшыткіх чытаючых просиме о зрозуміння нашей ситуациі, тым барже, же минуло юж праві 60 років од высеління і люде не вшытко змогли запамятати і переказати. Просиме приняти нашы описы і записи за полны і правдивы, бо з нашого розознання на папери не вшытко можна докладнійше юж одтворити. Може трафити ся і так, же забудовы на рисунку не сут уставлены в таким порядку як то было колиси, але тепер по новых забудовах і пребудовах, а также по ріжних змінах дороги, річки, поточків і заросльях напевно могли зайти векши, або меншы зміны, якы навет найстаршы селяне не потрафлят юж розпознаты і окреслити.

В тым місци родит ся надія, же по прочитаню той книжки найдут ся старшы і молоды потомкы тамтых давных родин і земель, которы схотят поправити нашы недокладности, якых напевне не удало ся нам оминути. Єст старе і правдиве повідження: *"не робит блудів том, хтонич не робит"*. Може быти і так, же дахто напишє і вypаст нову і докладнійшу монографію села Богушы, за што будеме му

барз вдячны. Знаме, же в нашій книжці неє навет половины фактів і документів, якы знали і іщи знают наши селяне з якима мы не мали нагоды ся запознати і іх одповідно выкористати на пожыток пришлого покоління, а найбажче нашої рідной лемківской історії.

6. Скорочений плян забудовы села з 1939р.

Увага: Полний плян забудовы села і його родини в роках 1939 – 1947 подаєме на остатній стороні.

3. Жыття до 1920 рока

Тамты давнійши часы люде памятают дост добрі і то з ріжних поводів. Найбарже людям дали ся вознаки прикры часы за так званой ”паньщыны”, коли то вшытки люде мусіли робити на своіх панів гнобителів. Юж перше споминали зме, же в гміні – повіті грибівським три села, а медже нима Богуша не були під панським підданством. То була неправда, бо було то лем на папери, яко привилеі королівські на праві волоским. Так направду тото вшытко належало до так званой королівщины – до короля, котрий тіж лупил своїх підданых ріжними способами. По знесению паньщыны в 1863 році дальше не було помочы і полеготы для населеня жыючого в Галичині і Карпатах, де населеня було найбіднійше і до того ру-синьско – лемківского походжыня і східно – бізантійской віры.

Пришол перший тяжкий рух еміграційний за роботом, початково на словацькы і мадярськы жнива, а коли і они не забезпечували ліпшого жыття на селах лемківських, товды настал найбільший рух еміграційний за море до Америки, Канады і Бразилії. В тамтых часах була єдна прикра справа для нашого населеня, а було то токо, же Русины майже зо вшыткых сусідных країв: Польщы, Словакії, Україны, Мадярів, Сербії і інших нашли ся під пануваньом великої монархії Австро – Мадярской, котра еднако гнобила вшытки народы словяньскы. Найбарже гнобила тоты народы, котры уважали себе за прихильників державы росийской.

На початку ХХ століття в Европі почали творити ся противны собі політычны бльоки: до котрих належали державы: Австро Мадяры і Прусы, а до другої сторони належали три державы; Росія, Франція і Англія. Оба тоты бльоки в таємници медже собом од давна плянували згаду і длятого по своіму збройли ся і чекали на нагоду до воєнной зачепки. Дішло до того, же в роках 1910-1914

власти австріяцькі в Галичині і Лемковині в скрытості провадили тайни списи "небезпечних і підозрілих" мешканців тих країн, де жило дуже тзв: "русофілів", яких уважали за своїх ворогів, а часто і за своїх зрадників – шпіонів, хоц не мали на то жадних доводів. Знаме того з життя Свмч. Максима Сандовича і інших діячів лемківських, котри нашли ся в тих часах в барз трудних обставинах.

а) Перша съвітова війна – Талергоф

Коли на переломі XIX і XX століття люде в Карпатах по знесеню паньщыны почали кус оджывати, при чым зачало ся ім кус ліпше жыти, товды несподівано пришла нова біда. Не было спокою, бо юж в липци 1914 рока по застріліню австріяцького наступника Цисаря Фердинанда, трафила ся нагода до воєнной зачепки і до розпочатя медже тыма двома бльоками першої съвітової війни. З оповіданя родичів припомнам собі, же тамты перешлідування не оминули і нашого села, а такж і інших сел на Лемковині. З тых тайных "небезпечных і підозрілих" лист якы были юж перше писаны, єдных люди заберали найперше до арештів в містах і гмінах, а потім векшіст з них высылали колейом до специального лягру в Талергофі, коло грацу .

Найвеце хлопів заберали до австрійского войска і высылали на ріжны фронти, переважні на фронти італиянский і французкий, а найменше на фронт руский. З нашого села забрали найперше праві вішыткіх парібків, а потім забрали і женатых газдів. Медже нима были і моі нянько. Оповідали они, як іх войско ходило в деревяным обутю і голодувало. Зупа з карпелій, а по хліб треба было ходити з менажком, бо ся розсыпувал. Каждий хлоп, який вернул з войска, то был барз податний на хвороты жолудковы і на іншы ріжны хвороты.

Войско австріяцько – мадярскє зване "гонведами" ходило по селах лемківских і часто перепроваджало ревізії. Бояли ся зрады о якій люде не думали, а навет не мали жадного понятя. В кого нашли рускы книжкы, або газеты, а найбарже "Карпатскую Русь", і "Історию Руси", то зараз без жадного шлідства і суду вішли хлопів на першым дереві. Юж в перших тыжнях той війни войска австріяцькы на східнім фронті під напором рускых войск мусіли лишыти східню

границю і перенесли ся до Карпат, де фронт затримал ся в середній частині Лемковини в повіті горлицьким.

Перед тим з Галичини з того поводу вивезли до тайного лягру в Талергофі і вимордували праві цілу русинську інтелігенцію. В осені 1914 року войска руски вигнали австріяків з Галичини, а також зо східної і середньої Лемковини. Тамта ленія фронту затримала ся в селах лемківських: Вафка – Фльоринка – Білщарева по Грибів.

Свобода під пануваньом руских войск не тревала долго, бо юж в січні 1915 рока під напором трикратной переваги австро – німецької воєнної офензиви, а також зрады, (*в войску руским было дуже австріяцьких і німецьких офіцерів*), войска руски мусіли не сподівані вищофати ся зас аж на давни землі, до Львова. На початку тамтой війни векшы страти били по стороні австріяків, але в часі офензиви австріяцької в маю 1915 р. векшы страты били по стороні руских.

З той воєнної діяльности на землях середньої Лемковини остало більше як 40 воїскових цмынтерів, праві в кождым селі, а в деякотрих било іх і по два. Тоты цмынтері найперше ставляны были на полях битви, або близко сельських цмынтері. Пізнійше до 1918 рока з тых тымчасовых польських цмынтерів перевозили тіла погребаних вояків на новы цмынтері войсковы і там іх порядкували і описували зо ставляньом ріжного рода крестів з ріжними деревянами парканами і плотами.

З того мame дост ясний приклад, яка велика політична справа розгрывала ся на Лемковині, найбарже для Австрої і Росії. Вышло на тото, же в тій війні в Карпатах, найбарже покривджены остали три стороны: Росія, Австрої і Лемковина, а четверта Польща в війні тій одробила свою 150 літню неволю під обычма заборами і стала ся великим і незалежном державом в середині Европы, але не на долго, бо лем на меджевоенне двадцетліття.

Талергоф – 1914 – 1917

В Талергофі- специальным лягри коло Грацу недалеко сербской граніці поставлено 42 бараки през котры в часі праві штырьох років (1914 – 1917) перешло понад 30 тисячы вязнів: священників, інтелігенції і хлопів і то переважні з Галичини і Лемковини. Юж пер-

шой зими з голоду, біди і студени вмерло там більше як 1500 осіб. Поховали їх там в лісі під соснами. Коли по трох роках існування того найтяжчого в тамтых часах лягру на сьвіті, лягром тым заняла ся сьвітова організація Літви Народів, аж товды з лягру того зачали виходити вязнені люде. Лягер тот замкнули в маю 1917 рока.

В 2004 році докладні в 90 – ту річницю той трагедії в порозумінню з тамтейшими властями поїхала до Австрії делегація лемківська во главі якой были:

Предсідатель Сьвітової Рады Русинів і Стоваришина Лемків в Польщі, двох священників православных і іншы представителі родин замученых в тым лягри, котры при уділі ксендза пробоща тамтейшої парафії і власті гміни одправили там панихиду, засьвітили сьвічки, зложыли квіты і лишили памяткову таблицю. В нашій сельській монографії неє місця на шырши описы, того темату іproto одсыламе чытаючых до джерела, якима сут: – *Przegląd Prawosławny* Nr 10/ 2004 з наголовком: *"Галицка Голгофа – На місци давного лягру ест тепер пляц війскового аеродому (льотника). Порохи похованых там вязнів в 1914 – 1917р. в 1938 р. перенесено іх на найближший цмунтір католицкий, де в кутику зложено іх в спільній могилі на котрій поставлено маленьку округлу капличку грецького стилю з православним крестом на дашку. В середині на сьтіні ест напис в языку німецьким: "Вмерли далеко од своій вітчизни. Спочиват my 1767 – чоловіків, жінок і діти зо Східної Галичини і Буковини – жертви сьвітової війни 1914 – 1917-Вічна ім памят".*

Також в двомісячнику "Бесіда" № 5/ 2004 р. під наголовком *"І памят іх в род і род"*, мame іщи веце інформаций з того памятного і трагічного ювілею. В обох публікаціях мame богатий збірник знаних і незнаних фотографій з першого, найтяжчого групового і мученического лягру народів русинських.

З Богушы в Талергофі в 1914 році нашли ся:

- свящ. о. Іоан Русиняк
- газда Симеон Кузяк
- ” Василь Хорошак
- ” Стефан Плетеняк

По двух роках каторги в талергофським лягри вшыткы они ледво жывы вернули до села. Были припадки, же в остатніх місяцях першої съвітової війни австриякы заберали до свого войска навет тых, которых перше вязнили і то не лем в Талергофі, але также і в інших арештах Лемковини.

В Талергофі нашли ся также люде з сусідніх сел:

вмерло

– Королевой	8	осіб	—
-- Білцаевы	4	"	—
– Лабовы	23	"	—
– Котова	3	"	—
– Фльоринкы	5	"	—
– Брунари	5		2 (Сандов)
– Крениці	28	"	2
– Перунки	8	"	1
– Можначкы	12		3
– Тылича	19	"	—
– Высовы	22	"	6
– Ждыні	25	"	3

Коли праві вшыткы сельски здоровы хлопи были в войску австріяцьким товды жены мусіли сами робити вшытко в полі і на газ-дівках. В австріяцьким войску служыло дуже селянів. Если в селі было около сто хыж, а в них остали лем люде стары, жены і діти, то можна съміло ствердити, же в войску служыла праві ціла компанія bogушанів. Мама оповідали, же як до села пришло войско австріяцьке з руского фронту, то заберали вшытко, што было потрібне ім до ідла. Заберали худобу, лишали лем корову там де были малы діти. Пізнейше до села пришли рускы войска. Они мали свое ідло, а як дашто хотіли взяти, то платили рублями. Totы рублі мама тримали на памятку дост долго. В наших сторонах не было жадного фронту, як в повітах східніх; горлицьким, ясельським і кросньянським і през того не было в нас воєнных цмынтерів.

В 1918 році розпала ся велика монархія Австро-Мадярська, і з том подійом по долгих роках неволі свободу отримали новы державы: Польща, Чехословакія, Югославія і інши. Для нас русинів стало ся найгірше, бо од 1918 рока перший раз поділили наш русинський на-

рід помедже кількома державами: Польщу, Чехословакію, Мадяри, Югославію, Румунію і Радянський Союз (Закарпаття). Было і штоси іншого для нашого народу, але на барз коротко. Одышли єдны гнобителі германськы, а пришли найближышы "сусіде" свои славяне, котры до нашого народу приняли таку саму політыку, як і их по-передники.

6) Свмч. Максим Сандович

Юж на початку війни 6 вересня 1914 р.з той самой причиною в горлицях вязненого і без шлідства і суду австрійцькими властями розстріляли молодого 28 літного православного священника отця Максима Сандовича уродженого в селі Жданя горлицького повіту (*1886 + 1914). Розстріляли Го, лем зато, же был русином з Лемковини, был вченым в семінариях духовных в Почаєві і Житоміри. Оженил ся з жінкою зо Львова. Висвячений был в Житоміри. Зарараз по висвяченню вернул в родинны стороны на Лемковину і юж в 1911р. на просьбу люди з грекокатолицьких сел: Грабу, Вышоватки, Долгого і інших одправлял там богослужыня для тых, што хотіли вертати на прадідівське Православіе.

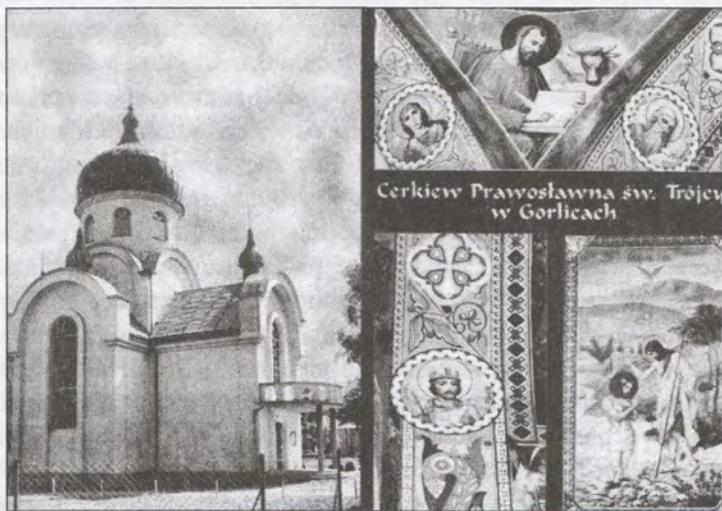
В остатніх роках двадцятого століття в осемдесятому річницю (1914–1994) мученическої смерти отця Максима в ден Канонізації в Горлицях дня 6 вересня 1994 рока. Собор Святого Синоду Православной Церкви в Польщы возвеличыл священномученика Максима до лика руских – лемківских Святих. Такоже в Горлицях в роках 1986 – 1991 побудувано церков памятник мученическої смерти свмч. Максима. В роках 1992 – 1995 побудувано дім парафіяльний, в которым заложено Осередок Культуры Православной і Музей Єпархіальне в якым розвиват ся жыття релігійне і культуральное, росне велика бібліотека церковно – народной – лемківской історії. Цілу середину церкви описано прекрасными іконами святих. Тепер церков тата ест найкращом православном съвтыньом на Лемковині.

Можна повісти, же тата нова съвтыня завдякы Его Высокопрео- священнішого Владики Адама зостала поставлена в місті де был розстріляний свмч. Максим. Напевно з Волі Божой стала ся она про- мінюючым осередком Православія не лем на Лемковині. Од 1994

рока Імѧ Святого свмч. Максима споминане єст в цілій Метрополії і в інших церквах світа.

7. Сътіна суду – місце розстріляння свмч. Максима

8. Церков в горлицях – 1994 р.

в) Часы повоєнны

По першій сьвітовій війні люде жили собі дост бідно, але весело. Мусіли дорабляти ся вшыткого, што приходило з великим трудом. Худоба, котру австріякы не встигли забрати, то внет поздыхала на сливавку (прыщыцю). В початковых роках польський злотий не мал майже жадной вартости. Оповідали родиче, же як дахто продал коня, то за тыжден за того коня міг купити собі лем когута. Люде в горах були призвычасни до ріжних ситуаций, так штонич гіршого од того што пережили не могло іх заскочыти. Коли дішло до стабільнішого гроша, то тіж не було легко придбати пару злотых. Продукты газдівски, такы як: сыр, масло, яйця ци ягоды, люде мусіли продавати за марний грош. Вшытко інше, што треба было купувати для газдівки было дуже дорожче.

Газдам як треба было купити быка, корову, або коня, то товды лем ліс міг іх ратувати, бо од тамтых давных часів в богушанських лісах вирошли юж гарды ялиці, букы і смерекы. Дерево з ліса возили кінми, а найвеце быками, бо на быкы стати было вшыткых газдів. Од найдавнішых часів Богушане знали ся на лісовых роботах, бо од часу до часу мусіли ходити до ліса, хоц бы і паньского. З ліса потрібували дров на потребы варіння сіправи іogrівання хыж в часі зими.

Декотры газдове мали коні, але в селі было іх ішы мало, бо лем што шестий газда в селі мал коня. В селі коні мали лем родины: Хорощакы – 5, Страфинякы – 4, Кузякы – 3, Хохолякы і Маціевскы по 2. Коні мали ішы: Бортняк, Дроздзяк, Воробель, Прокопчак, Слива, Олесьнєвич, Шуфнарович і Гнатишак. газдове возили дерево до трачий, якы были в селі Камюнці – 9 км. Там были три трачы – два належали до жыдів і сден до родины польской. За продане дерево люде купували обутя, одеж і продукты потрібны до жыття і до газдівки.

Продуктів потрібно было найвеце на долгий час зимовий. Купити треба было: соли, цукру, пенцаків, кашы, рыжу, муки пытлюваной і кави, але зерняной – іншой як тепер уживають. Треба было мыдла і дуже камфіны до лямп і літарни, жебы сьвітити в хыжах в долги осінны і зимовы вечеры. Електрикы там товды ішы не было, навет і на польских селах, лем в Грибові і в Новым Санчы.

Для газдів потрібны були іщи, скора на керпці, ріжни желізны знарядя і предметы рільничы, а також насіння ріжных трав (тимотки, коничу, люцерні, болгаю). В остатніх часах газдове зачынали купувати і сіяти штучны навозы до декотрых управ. Давнійше, вшыткы газдове молотили зерно ручні ціпами, пізнійше зачали купувати молоцарні до молочыня зерна. Кус пізнійше до тых машын купували новы приряды які заступлялы ручны роботы, були то керати і млинкы. Газда Олесьнєвич при помочы воды з річки Розтокы мливом водным помагал си молотити і молоти зерно.

Так загальні то газдове bogушаньскы (так, як і вшыткы Лемкы) занимали ся рільництвом і выпасаньем худобы, овец і кіз. Пастухы пасли стада разом на своіх рілях од яры, аж до пізной осени на пасвистках і полянах лісовых. По вшыткых роботах в осени, продавали стары быкы і част овец і кіз, а решту різали на мясо на свои родинны потребы. Ховали і пацята, але ховали іх веце для себе на омасту. В горах солонина і сало переховували ся барз добрі і было спожыване в мясны дны през цілий рік, если кого было на то стати. Напевно з рока на рік людям жило ся ліпше, але не вшыткым єднако, бо гірска природа і острійший клімат не все были ласкавы для іх жытелів, (морозы, слоты, спекы), а до того не вшыткы газдове потрафили радити собі єднаково зо змінами погоды. Сміло можна спомнити, же по першій сьвітовій війні на селах лемківских жытя люди ставало ся з кождым роком кус легше і ліпше.

В тамтых часах меджевоенних молоды bogушаньскы хлопці мусіли служыти в чынній службі польского войска. В 1931 році до асентерунку з рочника 1911- го становало 15 хлопців. Кілько з них служыло в войску, того трудні усталити. Подібні было і в роках 1932-1934, зато кус меншне было в роках 1935 – 1939. Декотрых хлопців рекрутів і вояків можеме обізріти на фотографіях на кінцы книжкы. Ёден з них з ч. 11- Гнат Гнатишак служыл в польским войску в 1938 – 1939, а пізнійше в 1945 р. мусіл іти до Червеной Армії, де был ранений на фронті.

4. Рух релігійний і жыття в роках 1926 -1938

а) Істория повертання на Православіс

Наголовок того розділу не пасує своїм змістом, але лем што до років, бо початки того руху розпочинали ся юж перед першом сьвітовим війном, в роках 1910- 1911 за жыття молодого священника, а пізнійше свмч. Максима Сандовича. Часы военны в роках 1914 – 1918, а в них мобілізация до войска австроїцкого, перешлідуваня, груповы арешты, Талергоф, фронт в Карпатах (1914 – 1915), пізнійше лєтъоны польськы в роках 1918-1920 в селах лемківских затримали на кільканадцет років рух повертаня люди на Православіс.

Опис той історії треба розпочати од причин якы люде давных традиций брали за підставу, при децидуваню ся на так радикальне одступство од грекокатоличества. Причинами, якы найчастійше нуртували людскы серця і головы были натискы духовны, а также натискы материяльны, якых бідны лемківски родины не могли вытримати. О них довідаме ся кус дальше в тым самым розділі. Были то ріжны формы натиску, а за найбарже гідны увагы приняти треба, як то в звычаю серед Лемків кружыли і кружат оповіданя о триох правдах:

– Проби викореніння з людських серц, віры своїх предків через заступлюваня в церковных богослужынях давних слів: ”І всіх вас православных християн”, заступлювано новыми словами: ”І всіх вас правовірных християн”, або іншы слова з Вечерні і Утрені: ”Утверди Боже, святую православну віру, православных християн”, заступлювано словами, ”Утверди Боже святую католическу віру.....”. Была то юж частинна латинізация богослужынь церковных, проваджена поволи, дискретні і без розголосу, але за то долго і конкретні.

Проваджене було того без пошанування давного унійного порозуміння, де мала быти полна і не примушена свобода в віроісповіданю згідно зо старыма східными традицмями, обрядами і звичаями.

– Пафіяне змушуваны были до штораз векших оплат за вшытки послуги душпастирськы: похороны, крещеня, шлюбы і тп. также оплат і данин на утримування повекшаючого ся клиру і епархii грекокатолицьких.

– В кождым селі были велики рілі парафіяльны, званы ”попівщицьнами” на которых вірны з наказу священників грекокатолицьких мусілы обробляти поля і луки, дальше так, як за минулой паньщыны. В Богушы і Королеві Рускій такого маєтку было разом праві 100 гектарів поля і ліса.

В богушанській парафії єдном з причин яка мала місце долго в памяти людской і яка долго кружила серед люди, была прикра подія з життя парафіяльного в тамтых часах. В родині Кузяка Семана долго хворіл отец родины Семан. Вшытки пінязі з газдівки пішли на лікарства і на дохторів, а што найгірше, же і гроши не помогли. Вмер нянько осмоособової родины. Коли довідал ся о tym съященник, зараз до родины приіхал пароконном брычком, жебы розпознати, што достане за похорон. Зазріл навет до стайні де стояла іщи остатня корова, которую юж з горы предназначыл для себе, бо вшытко інше пішло на дохторів. Найстарше тринадцетрічне дівча гварит до священника:

”Отче Вы нам хцете остатню корову забрати?” – Він на того: ”Тихо смаркуль!” Moi потребы на утриманя газдівки і кони сут не малы. Зараз по тій події до справы влучыла ся родина і сусіде. Зобрали потрібны пінязі, жебы одбыл ся похорон і што найважніше, жебы осталася в стайні остатня корова. Нич дивного, же Богушане і Крільовяне яко першы на західній Лемковині так явно і групово одважыли ся повернути до Православія. На основі оповіданя моіх родичів хочу представити ситуацию, як селяне Богушы і Королевы Руской, яко єдной парафії повертали до своій давній прадідівської віри. Знаме юж як то было колиси з насильным впроваджаньем Унії на Лемковині. Знаме тіж, же Унію не впровадили зараз по ей підписаню в 1596 р. але аж пізнійше по сто роках в 1693 р, і то не одразу по вшыткых селах, але в ріжных роках, як спомнено в розділі 2 – гым при будові старой церкви.

Держава австріяцька разом з Римом мали єдну і головну ціль, викоренити в народі русинським віру православну, туту з якої по-встала і була заложена самима Апостолами Христовими по зосланню Святого Духа на Них. Священики грекокатолицькі старшого покоління, духом оставали быти достільше православними згідно з вольом своїх парафіян, але молодші священики мусіли слухати своїх єпископів. До тих старших священиків товді належали:

- о. Іоан Русиняк з парафії Королеви Р. і Богуши
- о. Теофіль Качмарчук з Білщареви
- о. Димитрій Хыляк з Ізб і Біличної
- о. Антоній Криницький зо Святкови Великої
- о Іоан Чирняньський і інші.

Я не памятам, але родиче і знайомі оповідали, як то було в недалеким од нас селі Лабова. Там на съято парафіяльне приїхал молодий грекокатолицький єпископ з Перемишля. На тот празник приїхали і священики з сусідних парафій, а медже нима був і наш о. Іоан Русиняк. В часі Св. Літургії на величким вході священики виходячи зо Святима Дарами, по черзі виповідають літургічни слова, які треба повісти в часі Великого Входу. Нашому отцю Русинякови випало повісти саме закінччя, котре закінчил словами: *"І всіх вас православных християн да помянет Господь во царстві своем"*. Владика, котрий стоял в царських воротах, голосно звернул увагу отцю Русинякови, чого ішь випоминає православних?

По Службі Божій вшыткі люди розійшлися по домах. В церкви остали лем церківники, котри чули як владика нервово і без духовної поваги пораз другий звернув ся до отця Русиняка повідомляючи його, же остатній раз випомнул православних. Товді дішло до острой сперечки і виміни поглядів. Отець Русиняк не боял ся молодого владики, бо і зашто мал ся бояти, коли був старший віком, котрий перешол юж не єдно, а што найважнійше, же за віру православну був учасником лягру в Талергофі. Отець Русиняк з увагом і повагом вислухав слів владики і звертаючи ся до нього при вшыткіх присутніх дал одповід: *"Сыну тебе іци мати на світ не вродила, як я православных випоминал і буду випоминати их до кінця своїх днів життя"*.

На плебанії при обіді дішло до дальшої і острой сперечки і поділу. Молоды священники прихылили ся на сторону владики, а старши станули по стороні о. Іоана Русиняка. За недолгий час по тій події і по тяжкій хворті священник Русиняк вмер. На похороні священника отця Русиняка не було владики Йосафата, приїхали лем священники з окolinaх і дальших парафії. По Службі Божій і паастасі тіло покійного священника одпровадили священники і толпа люди на сельський цмынtr.

Над гробом о. І. Русиняка проповід виголосил декан округу грибівського о. Михаїл Артимович з Чирної закінчаючи ей словами: "Ми вже похоронили остатнє православне зерно". (Дополніня: В тым часі на львівській грекокатолицькій спархії єпископом були Андрій Шептицький (1865-1944), а в єпархії перемиській єпископом був Йосафат Коциловський (1876-1947). Оба они були великими реформаторами Унії і ліквідаторами Православія, найбажче на Лемковині).

Трафило ся нам найти съвідка тамтого похорону в особі селянки Королеви Рускої п. Марії Греняк з дому Поляньска уродженой в 1912р. котра яко 14 літня дівчына була присутня на похороні священника Русиняка і оповіла нам його слідуочу подію: "Памятам похорон священника о. Іоана Русиняка (*1850 – 1926+) певноproto, же малам товды 14 років, а памят з нього осталася зато, же такого великого похорону в своїм жытю николи см не виділа. Отец Русиняк не был іцы барз старий, мал лем 76 років, але был міцно змучений перешлідуваннями і лягром в Талергофі. Коли вернул од та-маль чул ся штораз слабше і його одпрова і проповіди были слабышы і тихиши. По його смерти на похороні было дуже священників і велика толпа народу. (Од авторів: самых священників – Талергофців з західної Лемковини могло быти 14, бо тілько было іх одтамаль і друге тілько могло быти з інших хотарів. Напевно менше могло быти священників молодшого покоління).

По Службі Божій і паастасі в церкви над труном покійного проповід виголосил якыси отец – декан. Тіло покійного о.І. Русиняка несли на переміну священники в труні три раз доокола церкви і дали на сельський цмынtr. Через цілий час походу з покійним, дзвонили дзвоны церковны. Памятам добрі, же на цмынтери над могилом покійного о. І. Русиняка коротку проповід виголосил отец декан,

котрий повіл: "Ми вже похоронили остатнє православне зерно". На тоты обі проповіди отця декана парафіяне з Королевы Рускої і Богуши "страшні ся обурили". Зараз потым скликали громаду і вибрали делегацію, яка мала поіхати до Православной Консисторії в Варшаві. З Королевы Рускої выбрали триох делегатів в особах: Осифа Дроздзяка, Тадея Михальчыка і Кирила Шкарлоша, імена і називиска делегатів богушанських не памятам".

З інших джерел знаме, що з Богуши на делегатів выбрали Антонія Гнатишака, Александра Ткачыка і Павла Хорощака. В тым часі по селах кружыла іщи інша поголоска, же на нашу парафію бискупы польськы рыхтуют дати свого католицкого пробоща. В Варшаві делегація мала просити власти Метрополії о прислання до парафії православного священника, длятого, же ціла парафія хоче повернути до давного прадідівського православія.

З Варшавы делегация вернула з добром новином, таком же юж в неділю в Королеві Рускій в церкви Службу Божу одправит православний священник ігумен Пантелеїмон зо Львова. Для парафіянів тота неділя была великим съвятом. Родиче повідали, же в тот ден на Службі Божій народу было більше як в інших часах на одпусті. Хтось дал знати священникови отцю декану Михайлу Артимовичови з парафії чырняньской, же в Королеві Рускій в грекокатолицкій церкви служыт православний священник. Было юж під конец Св. Літургії, як декан о. Михаіл з другым священником приіхали брычком під церков в Королеві Рускій. Убрани были в церковны ризы з чорным пелеринами на верхы. Товды моі мама співали в хорі і з горы виділи як священники нервово перепыхали ся през толпу стоячых люди в церкви. Пішли до захристии, зняли пелерины і в ризах вышли перед іконостас. Отец декан звернул ся до люди з проповідью, освідомляючи іх про блудний поступок – вyrіканя ся своїй недавно принятой віры грекокатолицкой. Люде не хотіли іх слухати і зараз вшытки вышли з церкви. Зостали лем за іконостасом сами церківники при отцю Пантелеїмоні. Священники уніятски не мали до кого промовляти і вышли до народу перед церков. Одважнішы мужчины – парафіяне підышли до отця декана Михаїла і зъвідали ся його: "Ци памятате Отче яку проповід виголосили сте над гробом покійного священника о. Іоана Русиняка? Припомнули йому, же тото остатнє, як назвал право-

славне зерно зышло і буде росло дальше". Переконаны священники, же не осягнут ничего, вернули до церкви, взяли своі пелерины, сіли до брычкы і поїхали назад до своїх парафій. Было то правдо-подібно літом 1926 р. Отця Пантелеїмона люди запросили на обід, а по обіді завезли його на поїзд на станцію в Грибові. Одтамаль вернул до Варшавы, жебы быти готовым до послуги духовной в інших парафіях повертаючых так чысленно на давне православіе.

Старши люде часто оповідали, же костел в селі Каміонці, то колиси давно была то церков. Нове село Крільова Польска, то колиси перше были там так званы "поміркы", якы належали до Королевы Руской. Знаме, же на Лемковині в кождым селі были рілі званы помірками, а также рілі званы ріжні, якы познали зме юж перше. В польськым селі Пташкова єдна ріля звала ся "церкевка", а друга "попувка". Ци то не доводы, же колиси было то село лемківске? Отже на такій підставі і таких доводах можеме быти певны, же до того найбільше причынила ся Унія, а также до польонізації і католізациі нашого народу на Лемковині, найбарже по першій сьвітовій війні.

Моі нянько часто повідали, же Унія то мосток на польский -- католицкий подворец. Так тіж хотіли зробити католицкы бискупы в нашій парафії по смерти о. І. Русиняка, лем же плян тот ся товды не сполнил. Так было товды, бо пізнійше стало ся дуже трагічнійше, так як од давна на ріжны способы прагнули тото зробити, жебы лем выгнати нас з рідных гір.

Православного священника дальше не призначали нам до парафії і треба было делегації іхати іщи раз і то не лем до Варшавской Консисторії, але і до Міністра Віроісповіданія і Публичной Осьвіты, де треба было залатвити вшытки справы од початку і до кінця і то під кождым взглядом, а найбарже формальnym і правным.

В tym часі на плебанію в Королеві Рускій приіхал новий уніятський священник Юрій Савчук, котрий был великым ворогом православія. Його сторона моральна і духовна мала ріжны недосконалости. Пастухы, якы пасли худобу в лісах мали нагоду обсеруввати, як духовна особа водила ся з дівчыном по лісі, а пастухы сьміяли ся з них і сипівали:

"Я ся з вершка чудувал, Юрцю Юзю любувал,
Ой ты Юрцю небоже, Так робити не можеш!".

Дішло до такої ненависті медже парафіянами, і священником Юрійом, же раз зобрали ся жени і запрягли быки до воза з півкішками, приїхали на подворець плебанії і казали о. Юрійові сідати на віз. Нашол ся хтоси, што дал знати на поліцію. Покля пришла поліція, жени юж втекли з возом през ріку і там на середині ріки лишили егомосця на возі.

В Шематизмі на рік 1936 написано, же о. Юрій Савчук був священником в парафії аж до 1931р.

Нашых парафіянів Унія од самого початку не інтересувала, бо праві віщутки вернули ся до віри предків до віри православної. З нашого села при Унії остало лем пят родин, в тым дві родини мішаны Катан і Воритко. За часів санакийних було таке католицьке право (оно і тепер єст), же православному священникові не вільно було служити Службу Божу в церкви грекокатолицькій, бо она належала і дальше належить під заряд римський. З того видно ясно, што нам доброго принесла тота нещасна і примушена Унія.

В тым місци треба припомнити пару фактів історичних з яких поznati можна страшны людски нещестя на землях білоруських і українських по підписанню Унії в 1596 р. Велике щестя, же на Лемковину тата Унія пришла аж по сто роках, в 1693 р. товды як населеня тих земель жило під забором неприязній монархії Австро – Мадярської, котра підняла ся нищти східнє православіє на потіху Римови.

Юж по 25 роках те. в 1620 р. в Соймі варшавським посел волинський Ławrentij Drewiński w obecności króla wołał: "Już po wielkich miastach opieczętowano cerkwie, majątki cerkiewne rozrabowano, w monasterach nie ma mnichów- tam bydło trzymaj: dzieci bez chrztu mrg, ciała zmarłych bez obrządków cerkiewnych z miast jak padlinę wywożą; mężczyźni z żonami bez ślubnego błogosławieństwa żyją; lud umiera bez spowiedzi, bez Sakramentów. Czyżby to nie krzywda samemu Bogu i czyż Bóg za to nie pomści?. Nie mówiąc o innych miastach i wsiach, powiem co dzieje się we Lwowie: kto nie jest unitą, ten nie może w mieście zamieszkiwać, handlować, do cechu rzemiosł należeć; nieboszczyka pogrzebać, do chorego ze św. Sakramentami otwarcie udawać się zakazano. W Wilnie, jeśli chcą pogrzebać ciało prawosławnego, to muszą go wywozić tą bramą, przez którą same miejskie nieczystości wywożą".

Król tę mowę wysłuchał z kamiennym spokojem i nie podjął żadnej decyzji, by ukrócić bezceństwa unitów. Król Zygmunt III Waza, ani jego

urzędnicy nie wzięli pod uwagę skargi białoruskiej i ukraińskiej szlachty z wyszczególnionymi przestępstwami Kuncewicza” i dalej: “Biskup połocki latoś naumyślnie kazał mieszkańców dla większego pogrzebienia, wydobywać z mogił nieboszczyków (prawosławnych) niedawno pogrzebanych na cmentarzu i wyrzucić na pożarcie psom”.

Жебы того добрі зрозуміти треба хоц раз прочитати книжки: ”Унію Брестську” і ”Війни польсько козацькі”, як то огњом і кырвавым мечом навертали православну Русь на Унію і католицизм. Богдан Хмельницкий з козаками боронили православний народ перед тым неществом. Дост дуже інших поетів і писменників, котри выводили ся з православія: Сагайдачний, Шевченко, Франко і іншы, як бы тепер встали з гробу, напевно повіли бы гнешнім уніятам: ”*Не нашы вы діти*”. Цілий час хвалял ся козаками і при кождій нагоді съпівают пісні, же сут козацького роду, але то фальшивая істория. Они воювали не разом з козаками і Хмельницким, але против ним. Помагали полякам переплідувати своїх братів і их православну віру, а головним проводиром і зрадником был Ярема Вышиньовецький.

На Лемковині од віків люде будували прекрасны храмы за своі тяжко зароблены пінязі. З Риму в тій справі не было жадной помочы, а на оборот браны были ріжны оплаты, данины і податки. На остатку легком руком забрали впъткы нашы добра парафіяльны (церкви, плебанії, поля і лісы). Родиче нашы выкорыстали сто єденадцетий параграф Польской Конституції з 1925 р. і вернули до давной прадідівской православной віры, яку на нашы землі принесли в IX віці славяньськы ученикы св.св. Кирила і Мефодия – Ослав і Візнога, а не римскы єзуїты. В тым місци і в тій справі сміло можна подати іншы три правды:

- Уніяты не хотят узнавати православных, бо ім жаль і встыд зато, же не поєднали ся з нима юж давно.
- Власти костела николи не позволяли і не позволяят на того, жебы добры і вірны овечкы одышли од іх стада.
- Не было бы уніятів, коли перве не было бы православных, бо то сут іх рідны корені і лем з них ся выводят.

Аж по 233 роках (1693 – 1926) на нашу парафію в 1926 році приїхал перший православний священник отець Миколай Дольницкий. Мешкал в Королеві Рускій в газдзы Плоты Максима, бо плебанія належала до грекокатоликів, яких товды на самym початку було барз мало. Служби Божы треба було одправяти в домах приватных, на цмынтерях, в загородах, коло крестів і капличок, бо в церквах грекокатолицьких заборонено служыти православных богослужынь. В Королеві Рускій одправляли богослужыня в домі – іздебці Гната Гербута.

На кінци книжкы в розд. 7. ч. 5. ёст велика фотографія зроблена в 1929 р. під щытом хыжы Гната Гербута на котрій видно православний крестик. Парафіяне обох сел стоят і сідят на березі під хыжком – церквом. Остатній з правой стороны на земли сідит газда той хыжы Гнат Гербут. Декотры старшы люде познают себе і інших на тій фотографії.

В Богушы найперше богослужыня одправляли тіж в іздебці, світлицы газды Калістра Хорощака. Пізнійше в саді люде поставили малу деревяну дзвіницю. Єдной ночы хлопи отворили церков грекокатолицьку і забрали з ньой: ризы, коругви, чашу, пару книжок і дзвоны. Перенесли іх до тымчасовой церкви. На другий ден з Грибова приїхал комисар з поліціянтом на контролю. Зъвідуются люди: *"Хто вам позволил забирати річі з церкви?"*. Богушане на тото одповіли, же забрали лем своє, і лем того што колиси купили нашы предкы. Комісия списала протокол і одъіхала назад до Грибова, не чынячи жадных прикрости парафіянам богушанським. В тій справі в Богушы не було спорів о річы церковны, бо при давній вірі остало лем пару родин і то мішаных.

З парафіяльных публікаций з тамтых років знаме, же новий рух повертаня на православіе розпочал ся аж по осмох роках по закінчыню першой сьвітовой війны, то ёст аж з початком 1926 р. почынаючи од села Тилявы к/ Дуклі. В нашій парафії було то пару тыжнів пізнійше, зараз по похороні о. І. Русиняка. Од весны 1927 р. зачали переходити на православіе дальшы села: Дошиця. Чорне, Радоцина, Воловець, Съвяткова і дуже інших сел. Зас од грудня 1927 р. розпочала ся реєстрация філії парафії повертаючых на православіе. В середній Лемковині ведучыма парафіями быви: Тилява і Дошиця – при головній парафії – матці во Львові.

На західній Лемковині ведучом була парафія Королева Руска – Богуша, зареєструвана при парафії в Пйотркові Трибунальським. Дальшы парафії ”філії” реєструваны были при новых парафіях пізніше. Дня 21.IX.1928 рока при парафії Королева Р. – Богуша зареєструвано села: Фльоринку, Вафку, Ізы, Перунку, Камянну, Чирну, хоць декотры парафії діяли юж од давна, навет од половины 1926 р. Од квітня 1928 р. новы парафії писали до своіх повітовых урядів о позвоління на будову в селах новых церкви. Долго не було згоды на такы будовы, але люде і так ставляли будовлі без позвоління, але без дзвініці.

Власти не могли дати собі рады з такыма будовлями і в кінци позволили будувати будовлі, але были они ”тымчасовы”, найчастійше без креста. Через тото называны были од початку, аж до кінця ”часовнями”. В тій справі были інтервенцыі до вищих власти. Навет інтервенция з Варшавской Консисторії не помогла жадній парафії.

В початковых роках 1926 – 1927 на Лемковині роботу душпастырську вело лем п'ятьох пъонерів православных священників:

- о. Пантелеімон Рудик зо Львова
- о. Миколай Дольницкий з Королевы Р. і Богушы
- о. Миколай Іваськов з Тилявы
- о. Димитрій Хыляк з Ізб і Біличної
- о. Антоній Криницкий зо Съятковы Великой

Оба остатні были священниками грекокатолицькыма, котры яко єдины явно і разом зо своіма парафіянами вырекли ся підданьства римского і были барз поважаным і незломныма діячами в новых парафіях:

- Отец Димитрій Хыляк перешол на православіе з цілом парафій-ом Ізы і Білична і был вспілзаложителем новых парафії православных в: Баници, Сынітници, Білянци, Лішынах, Кункові, Ріпках, Чирній, Перунці і інших.

- Отец Антоній Криницкий перешол на православіе з цілом парафійом в Съяткові Великій і Малій і был вспілзаложителем новых парафії православных в: Дошици, Явірю, Березові, Волівци, Незнайові і інших.

В 1927 р. отець М. Дольницький виїхал з нашої парафії, а на його місце приїхал молодий священник отець Александр Іванович з матушком і малым хлопцем Ярославом. Замешкало з родином в Королеві Руській тіж в газдь Плюты Максима. Свою душпастирську послугу розпочал од місяця в которым можна було одправляти богослужыня церковны, на початку в іздебках приготовленых на такы послугы. Юж зараз по прикрытых подіях на похоронах в Королеві Руській і Богушы, коли выявило ся, же новым парафіям православным не позволяют одправляти богослужыня в своїх давных церквах, товды парафіяне мусіли приступити до будовы новых церкви. Найперше, бо юж по двох роках газда Тадей Михальчык з Королевы Руской офірувал поле за річком під будову церкви і плебанії.

Гнет зачали приготовляти дерево на обі будовлі, бо були они близко себе. По дальших двох роках в 1930-1931 тоты обі будовлі будуваны з дерева були готовы. Отець Александр перенюс ся мешкати од Плюты на плебанію, а церков оддали до ужытку кус пізнейше. Не нашла ся фотографія з тамтых крільовянських будовли. Єст лем фото парафіянів під хыжом Гната Гербута де одправляли богослужыня церковны до часу побудуваня церкви – часовні в Королеві Руській.

В тым самим часі на Лемковині было 11 священників, а в 1933 р. было 21 священників в 44 селах православных, бо тілько сел повернуло на Лемковині в цілости, або частинно. В селах тых парафіяне мусіли будувати собі новы съвтыні, як юж спомнено і побудували іх в роках:

– 1928 = 5, 1929 = 12, 1930 = 9, 1931 = 3, 1932 = 4, 1933 і 1937 по єдній. Разом побудувано новых 35 церкви православных "часовний". Аж по 1931 році позволено будувати часовні з крестами, але переважні был то єден крест на дзвіници, хоць церкви мали дві, або три часті. Винятком з трйома крестами были церкви в Бортнім, Перунці і Богушы, котра мала в пляні будовы пят бань з крестами, але не зостала докінчена бо на їй закінчыня забракло пінязи.

В половині тридцетых років оціняно, же в селах тых з грекокатоличества на православіє вернуло в карпатських повітах (без саноцького і ліского):

– кросьнянським	около	28 %	вірних
– ясельським	"	35 %	"
– горлицьким	"	20 %	"
– ново – санчіївським	"	15 %	"

Вернийме іщи до Богушы, де парафіяне постановили своїма силами і офірами будувати нову церков. Священник о. Александр Іванович не дост, же занимал ся юж будовами в Королеві Рускій, то іщи піднял ся великого труду, бо під його надзором і стараньем були приготувлювана до будовы церкви в Богушы. Коли Крільовяне будували церков і плебанію з дерева, в тым часі Богушане приготувляли ся до будовы своїй церкви котру постановили будувати, але мурувану з каменя, цеглы, дерева, дахівки і бляхи на взір грецкий – на пляні креста і до того з красныма пятьома банями, як представлено на окладці книжкы. В Богушы місце під церков офірували газдове: Павел Хорощак і Стефан Олесьневич.

Отец Александр на збораню парафіяльным в Богушы выбрал раду парафіяльну і комітет будовы церкви, до якого належали: Павел Хорощак, Андрий і Дмитро Слива, Ваньо, Віктор і Володимир Кузякы, Дмитро Воробель, Корнилій і Назар Гамбалі, Гаврил Вірховский, Александр Ткачык, Симеон Тудуй, Антоний Гнатишак, Тадей Прокопчак, Ілько Хорощак і іншы. Декотры з них од початку брали уділ, іздили, яко делегаты до Варшавской Консистори і були діячами церковныма і съвітскыма і через того часто були перешлідуваны в горах і на Заході. Тоты выбраны парафіяне мали свої обовязкы:

Єдны зберали од селянів пінязі на купно цеглы, цименту, вапна і дахівки. Іншы керували людми і роботом, а такоже пильнували, котра газдыня і в котрий ден мала принести цілоденне выживління для майстрів.

Каміня на будову церкви офірували мої родиче, Филип і Текля Хохоляк. На своім ґрунті в потоці мали власний малий каміньолом, в котрым хлопи сельськы лупали, обробляли і возили каміня на пляц будовы. Цеглу купували недалеко в Фльоринці, а дахівку замавляли аж в Тарнові. Дерево на дах і вшыткы іншы потребы до будовы і выкінчыня церкви офірували селяне і то юж зо своїх лісів, які одкупили колиси давнійше од пані грабині Гошовой.

Плян будови церкви нарисувал Павел Хорощак, котрий перед першом съвітовом війном кінчыл выжшу освіту в Відни. Там ходил

до церкви, котра сподабала ся йому і таку саму постановил побудувати в Богушы (рис на окладці). Головним майстром і мулярьом был Василь Дроздзяк парафіянин з Королевы Руской. Столлярку виконували сами Богушане в особах: Павел і Мирон Хорощакы, Андрий і Володимир Слезьон, Миколай Прокопчак, Йоакім Кузяк, Даниїл Гнатишак, Андрий Страфняк, Осиф Сидоряк, Симеон Тудуй і Гавриїл Вірховский.

Теофіль Дроздзяк оповідал як в таємних часах ішы яко малий хлопец разом зо своїма ровесниками шкільними в носилках носили на плечах цеглу на мури. Старши в тым часі лопатами мішали за-праву з піску, вапна і цименту. Товды ішы жадной механізації (бетонярок) до таких робіт не было. По вибудуваню мурів і даху забракло пінязи на завершыня ей банями і през то накрили ей тымчасово простым дахом і дахівком і так юж остало до кінця.

Пришла друга съвітова війна, а по ній першы пересеління в 1940 р. потім в 1945 р. на Схід і в кінци насильне высеління в 1947 р. на Захід. В таким стані, без бань на даху остала она в селі і стояла пуста барз долго, бо аж до 1996 року (праві 50 років).

За моїй памяти церківниками в церкви были парафіяне: Александер Ткачык, Андрий Слива, Назар і Корнилій Гамбале. Дяком цілий час был Миколай Прокопчак. Священник о. Александр заложив молодежний хор в Королеві Рускій і Богушы. В мої дитинячій вуобразні выдавало ся, же нигде в церкви краще не съпівали як в Богушы. В богушанським хорі съпівали штырьома голосами:

- сопран: Ксеня Хорощак, Ева і Александра Сидоряк, Марія Вірховска, Марія Воробель, Єфросина гамбалль і Олена Бортняк.
- альты: Мелянія, Анна, Єфросина і Матрона Кузяк, Стефанія і Марія гамбалль і Анна Воробель.
- теноры: Миколай Прокопчак (дяк) Мирон, Ярослав і Теодозій Хорощак, Пантелеїмон Гнатишак, Онуфрій Хохоляк і Володимир Кобані,
- басы: Гавриїл Вірховский, Василь Галькович, Василь і Йоакім Кузяк, Дмитро Вислоцкий і Арсеній Сидоряк.

В Богушы будова церкви, часовні була проваджена цілком інакше, як то робили по інших селах, де фактичні були будуваны церкви тымчасовы ” часовні ”. В нашим селі будову розпочато з шыршым розмахом і заміром на долгы рокы, бо як на село не богате і не барз велике, то мала она быти і дуже векша і до того мурувана. Од самого початку до будовы церкви люде приступлювали з великим заінтересуваньом, розмахом і одданьом, а што найважнійше з великим офіродавством не лем пінязи, материялів і wykonаном роботом през самих парафіянів, але і вшелеяком помочом, яка була товды потрібна. Кус перше перенесли з саду дзвоны на нову церков, жебы почути іх голосу з того місця, де мали висіты через долгы рокы. Церков православну і престол хоц не завершено ей банями посьвятил єпископ острожский Симон в 1937 р. Посвячено ей під покровом влмч. Димитрія Солуньского. Торжества того не памятам.

З єдної страни велика шкода, же друга съвітова війна прервала закінчыня так важной і долгой будовы церкви, але з другої страни, то і ліпше, бо люде з ньой не скорыстали бынич веце. Выкорыстана была в роках 1937-1947 з прервами в часі военным, коли не бывало в парафії священника По выселіню нас стояла барз долго непридатна, праві 50 років, аж до року 1996, де в тым часі дішло до того, же на даху церкви выросли дост велики дерева, як на фотографії на дальших сторонах книжкы. Коли стара церков грекокатолицка міцно постаріла, бо ей не бывало кому ремонтувати, то аж товды тамтейшы осадники взяли ся за ремонт і переробку ”модернізацію” православной церкви на костел римокатолицкий (на окладці).

В тым місци можна покусити ся на підрахуваня подій повертаня люди на Православіє. Што дало, а што погіршало, можна представити тіж в трйох правдах:

– Дало можливіст пару тисячам вірным заховати до гнеска віру предків, таку яку перед віками переказали нам сами апостоли Христовы.

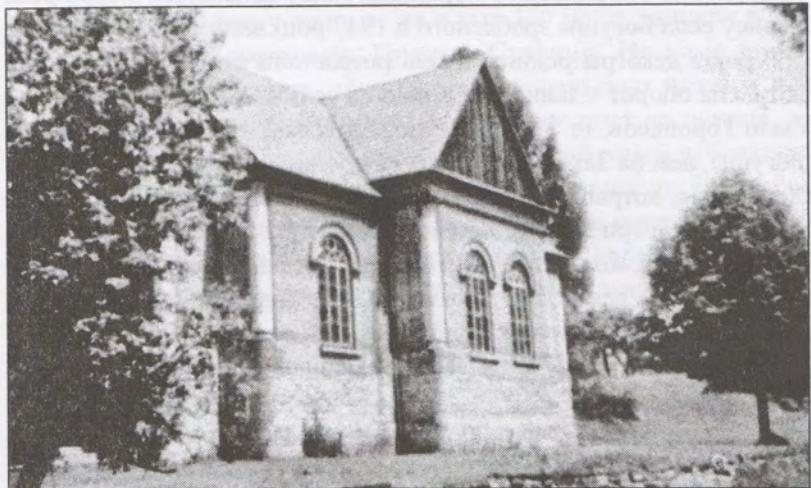
– Дало можливіст затриманя латинізації векшої части нашого населеня на долший час.

– Было причыном до поділу сел і родин на грекокатоликів і православных, а также позволило на одыйстя декотрых вірных до інших вір і сект – нпр: баптистів і інших.

В часах меджевоєнних наша сельска молодіж не мала жадної можливості на середню освіту. За науку треба було платити велькі гроши, яких бракувало нашим людям. Родиче богатшы, або тоты што мали родину в Америці, то декотры могли посылали діти на науку до міста. Перед першом сьвітовом війном виїжду освіту скінчыли: Павел, Віктор і Владімир Хорощаки і двох братів Кобаніх, які не знати де нашли працу. Віктор скінчыл право, але в краю не нашол жарної працы. Виїхал до Ужгорода, а пізніше до ческій Праги.

Його брат Владімір виїхал до Америки, а Павел зостал в селі і занимал ся господарством, садовництвом і ріжним іншим ремеслом. В тамтых часах, хоць в селі було дуже молодежы, то до середньої школи в Новим Санчы достали ся лем штыри особы: Мірослава Хорощак, Йосафат Ткачык, Любомір Олесьневич і Любомір Стайняк. Єдна з них Мірослава пішла дальше на виїжду освіту до Krakova.

Друга сьвітова війна прервала ей науку. Хоць могла быти учительком, то ей не допустили до роботи серед діти. Товдь на селях лемківських діти могли вчити, лем учителі Поляки, котры в роках 1932- 1936 потрафили вчити навет языка лемківського. В тамтых часах дітям лемківським, хоць вивченым припадало лем пасти худобу родичів. Така була товдь справедливіст і трагедия діти і родичів в санацийній державі. В часі другої сьвітової війни Йосафат Ткачык вчыл діти в Ізбах і єден рік в Богушы. В 1944 р. Німці забрали го до лягру і там замучыли. Другий з них Любомір Стайняк виїхал з родином на Україну і там остал. Любомір Олесьневич трафил до Німеччины на примусовы роботы, а як вернул, то виїхал в 1945 р. на Україну, де скінчыл Львівский Інститут Ставропігійский. Был профессором і тлумачом трьох языков: росийского, англійского і польского. Мірослава Хорощак виїхала в 1945 р. з родином на Україну, але там здравя не позволило ей на дальшу освіту.

9. Церков православна в Богушы -1963р.
(вид з переду і боку – 15 років по виселінню)

6) Розквит і ремесло

Од давен, давна село Богуша розвивало ся, але не так як в остатніх роках, лем дуже повільнійше. Знаме о тым з попередніх розділів, же колиси в селі було лем пару дымів, ланів і дуже меньше населення, котре з часом ся розрастало. Не нашол ся никто такий жебы описал розвиток села в давних часах, але можна виглядати собі і приблизити тот розвиток, не докладні, але бэрз загальні если порівнаме собі деякы чыслы з декотрых давнішых років.

Пізнійше по XVIII столітю о розвитку села знаме кус більше, але не на тілько, жебы быти з того в полни задоволеным. З земельного спису – катастру перепровадженого в 353 селах Лемковини в роках 1787-1788 списано кілька тисяч "галицьких лемків" которых назвиска оголошено найперше в материялах Йосифінського катастру, а в 1993 р. Фундація Дослідження Лемківщини во Львові видала зборник Івана Красовського під наголовком "Прізвища галицьких лемків у XVIII ст". з якого довідуєме ся які назвиска были в тых селах перед 160 роками. З порівнання спису загального з 1788 рока і спису села Богушы зробленого в 1947 році видиме, же в часі тых 160 років декотры родины в селі розрастали ся дост міцно, а де-котры на оборот – заникали. Колиси в селі найвеце, бо аж 6 родин было Горощаків, (з 17- тьох в інших селах) тепер з Горощаків з Богушы, лем на Заході нашла ся єдна родина, за то ест аж 28 родин Хорощаків, которых колиси не было ани єдной родины. Были зато колиси в селі три родины Хороньчаків, которых тепер нее, што можна припустити, же могли то быти давны предки Хорощаків, хоц зна-ме, же минуло лем кілька поколінь. З того видно, же рід Хорощаків ест найбарже розвойовом родином в селі і околици. В інших селах были назвиска, але Горощакы нпр. в Білцаеві.

Назвиско	1945 р	1788 р.
Хорощак	28	–
Горощак	1	6
Хороньчак	–	3x
Кузяк	17	4
Стафиняк	10	4
Стафин	–	3

Воробель	7	—
Хохоляк	7	3х
Бортняк	5	3
Гамбалъ	5	1х
Сидоряк	4	2
Галькович	4	2
Кобані	4	—
Шуфнарович	4	—
Слива	4	—
Даньчак	3	—
Мацієвский	3	—
Прокопчак	3	1
Гнатишак	2	—
Дроздзяк	2	—
Молодчак	2	—
Фучко	2	—

знак (х) значить, же називко таке колиси було лем в селі Богуши.

З поважшого спису видиме, же в тих 160 роках зникли родини: Горощаків, Хороньчаків, Грушки, Стайнів. Не мame заміру розтрісати справу єдних, або других богушанських називок, але як посмоторит ся добре, то таке порівнання дає дост до думаня, як то люди шанували і шанують свої називки. З той самой публікації видиме, же колиси в Богуши не було таких називок як: Воробель, Греняк, Кобані і інших. Порівнання тих 160 років выразні показують як розрастали і як заникали декотри роди в Богуши.

Дальше з представленых Шематизмів парафіяльных в розд. 2. б. довідусеме ся кілько в селі було душ – осіб і то в декотрих роках. Тоты документы тіж представляют нам, як розрастало і як розвивало ся село в тамтих столітях:

рік	осіб	родин
1879	610	ок. 120
1909	680	ок. 136
1930	700	ок. 140
1939	704	ок. 145
1945	706	150

Іщи до того в 1909 році в Америці, Канаді і Бразилії було понад 210 осіб, а в роках перед першом сьвітовим війном могло іх бути або все, або менше. Знане єст, же з декотрих родин за море виїхало дві або і три особи. Так само в часі другої сьвітової війни сут ріжниці в особах, і то про тих што виїхали в 1940 р. на Україну, потім молодіж мусіла виїхати на примусовы роботы до Німеччыны, а по закінчыню війны молоды хлопці мусіли іти до Червеной Армії. З того видно, же загальне чысло населеня в селі в остатніх роках сягнуло 706 осіб. В tym діти до 7 років было 121, а од 7- 14 – го рока было 119, з котрыма я ходила до школы. Молодежы шкільной было праві 35 % загальнога населеня в селі.

До школы треба было ходити 7 років і кінчыло ся 4 –ро клясовым сьвідоцтвом школы основной – підставовой. Учытелеі в школі было лем двое, котры вчыли вшытых предметів науки, якы были в програмі. Был то дост малий рівен науки на Лемковині, бо было то згоры плянунаване ограничыня освіты через державу для меньшости народовых, жебы не дати можливости на шыршу освіту не лем языка рідного, але і іншой освіты. До середньой і выжшой освіты для діти сельських, а до того лемківских не было доступу.

Перед другом сьвітовом війном моі старши братя і сестры вчыли ся по лемківски, але барз коротко, бо лем през штыри рокы 1932/33 – 1935/36. Пізнійше в школах вчыли лем языка польского. Я наймолодша зачала ходити до школы юж в часі окупації в 1940 – 1944, де през штыри рокы вчыли нас языка украінського і німецкого. З мого розумуваня, то з освітом найгірше было по 1936 році, коли власти заборонили вчыти ся рідного языка. През свій впертий характер, але здібний розум нашы люде знали чытати не лем по лемківски, але і по польски, а навет чытали старославянськы – церковны книжкы.

Під словом ремесло, в нашым селі треба розуміти і приняти вшыткы роботы господарскы, якы были потрібны кождому газдови на газдівці през цілий рік. Треба знати, же в нашым селі, так як і в веќшости лемківских сел праві кождий газда потрафил своім власным способом зробити праві вшытко, што было потрібне до обслуги і робіт на газдівці. Каждий газда в селі был рівночасно ремісником праві для вшытых своіх потреб газдівских. Декотры

люде ремесла вчыли ся іншы за Австриі, але были то самоуки, які вчыли ся ёден од другога.

В селі на свой потребы побудували церков і чытальню, а дуже першне побудували школу з дерева і покрили ей дахівком до котрой ходили нашы дідове, родиче і мы.

Знати треба, же колиси давнійше в селах не было жаднаго склепу в котрым можна было бы купіти дашто до іджыня, дашто з одежы, або з обутя. Было вшытко, але далеко в місті в Грибові, а найвеце в Новым Санчы. Зато в кождым селі были люде, котры потрафіли зробіти вшытко, што было потрібне до жытая в кождай родіні. В декотрых селах были корчмы, котры провадили родины жыдіўскі. В тых корчмах можна было купіти палюнку і даяк€ печыво – булкы, кукелкы і цукеркы. Хто не мал пінязи, то і товар газдіўский, такій як яйця, грибы сушены, скоры принимали. В жыда можна было достати і на борг, (на зошыт) з тым, же в жыда нич не пропало, бо він свое одобранавет в суді, але там, то юж за грунт, або за ліс.

По першай съвітовій війні нашли ся юж люде зарадны, котры старали ся поправіти свою долю і своіх родін. В кождым селі і в кождай газдіўці были плугты і бороны котрыма люде обрабляли землю, жебы мати зерно на муку з котрой сами пекли хліб і іншы потравы. Вшытки газдове садили на своіх полях: земякы, капусту, карпелі і іншы ярины на потребы свойой родіны на кождий ден. Газдове мали коровы котры давали молоко, як€ родина спожывала при кождай потребі, а з решты газдыні вырабляли масло і сыр. Праві вшытки газдове ховали на своіх газдіўках, худобу, уці, козы, пацята, куры, гуси, качкы і іншэ птацтво. Вільгака тата жывіна і ей продукты потрібны были кождай родіні до жытая, а такжে до продажы, коли треба было придбати піняз на купно товарів, продуктів і знарядя, якого не было можна зробіти на газдіўці. З того опису можна переконати ся, же кожда газдіўка в селі была самовыстарчальная праві під кождым взглядом, поза товарами промысловыми, котры доступны были лем в склепах в містах, пізнійше і в склепах сельскіх.

О ремеслі сельским можно повісти дост дуже, а найвеце того, же было то ремесло самоуکів, але міцно звязане з діяльністю сельскаго рільництва, де кождий газда і газдыня мусіли быти знавцями майже вшыткіх ремесел і то нераз професійных, які можна пред-

ставити на прикладах з діяльності кожного газди і газдині, а були то ремесла:

- печыня хліба, робліня масла і сыра,
- роботы з леном і тканя полотна з нього,
- роботы з вовном і сукном,
- шыття ріжной одежы хлопской і женъской,
- плечыня сведрів, понъюх і рукавиц,
- шыття і направы обутя – керпци і черевиків,
- столяре: будуваня хыж, стодол, сипаньців,
- робліня гонтів, вікон, двери, ворот і тп.,
- ковалі: кутя кони, возів, плугів, борон, знарядя.,
- млинаре: молотя зерна в млинах водн. і жорнах
- масаре: ріжны выробы масарськы,
- оліяре: выріб найліпшого олію з лену,
- пщелярі: пасікы і мюд,
- фурмане: звізка дерева з ліса літом і зимом,
- гудакы: граня на весілях і забавах,

Сельське ремесло знали майже вшытки, што давало ся познати і видіти в селі на кождым місци, а найбарже при будовах спільных: церкви, чытальні хыж, стодол, стаєн, сипаньців і іншых. Терп можна тово обізріти юж лем на давных фотографіях если такы ішы ся заховали. Знавство ремесла само не приходило. Треба было до того человека, который ліпше, або гірше старал ся його выконувати. Вернеме до декотрых ремесел і до осіб газдів і газдинь, которы іх в селі выконували:

1) Столярі: Юж перше при будові церкви подали зме, же медже селянами было кількох столярів, которы в церкви робили цілу столярку. Робили і дуже іншых річы для себе, такы як: возы з колесами, сані, столы, скрині, шафы, шафлики, діничкы, млинці (жорна), шафарні, (сусікы) на зерно і муку, діжкы на сыр, брындзю і сушены грибы і овочы. Робили ярма, кісята, граблі, а навет деревяны вилы. З липового дерева вырабляли ріжны корыгта, корытця, віячки, лопаты, ваганці і інше знарядя газдівськє.

2) Млины: В селі незалежні од того, же вшытки газдове мали жорна, то інцы декотры мали своі власны млины: – млин вітраковий мал Гриц Груша, а млины водны мали: Павел Слива, Кирил Хорощак, Стефан Олесневич, Семан Воробель і Семан Хохоляк.

3) Кузьні мали і ковалями були: Максим Кузяк і Семан Воробель.

4) Кравцем в селі був Ваньо Воробель, але були інци женої кравчыні: Наталька і Ева Хорощак, Ксения Мацієвска, Меляння Кузяк і Фотія Стадиняк.

5) Шевцями, або шустрами були: Миколай Прокопчак, Петро Слезон і Митро Фучко.

6) Різниками, або масарями були: Гриц Груша, Максим Стадиняк, Калістер Молодчак, Антоний Гнатишак, Афтан Гамбаль, Акым і Василь Кузяки.

7) Оліяром був Павел Слива, котрий як oddal свою дівку Орину за Косця Даньчака то на віно oddal ім свою оліярню. Нова родина заложила оліярню в хыжы Антония Рыбенського, котрий виходил в 1940 р. на Україну і одтамаль не вернул. В оліярні тій простым газдівським способом оліяр потрафил з насіння лену выдусити правдивий, пахнячий олій леняний. В такій оліярні сполнял ся ручний спосіб промислового виробу олію леняного.

Стояла там векша ступа з ножним ступір'ом до толчыння насіння лену на мякту масу, папку. Обік була ватра до підгрівання папки, і стіл з двома пльгтами до скручання іх шрібами. Добре висушене насіння лену, витолчене в ступі на папку – підгріту на ватрі до одповідної температури (70-80 градусів) вложено до міцних леняних мішків, треба було вложитьти медже дві пльгти желізны і скрутати іх міцно желізныма шрібами. Горяча маса леняна в мішках, яка нашла ся медже двома пльгтами під міцним натиском шрібовим давала юж олій, але соровий, котрий треба було інци преварити, жебы не скис.

Был то чистий, натуральный і пахнячий олій леняний, якого не можна было деінде найти, навет на лікарство в аптеці. Олій tot служил людям яко омаста до пісних потрав, а найбарже в різдвя-

ных і велиководних постах. В мішках по вытисненю олію оставал твердий макух, який по розкрушыню надавал ся на пашу для телят і пацят.

8) Ткачами в селі были: Кирил Хорошак і Антоний Гнатишак. В tym місци першне треба оповісти, як то до ткацтва можна было дійти. Лемкы в горах, жебы жыти і мати в што ся облечы – одягнути і обути мусіли тяжко на тото робити. Пінязи не было одкаль взяти, жебы можна было купити си вшыткого што было потрібне для родини і на газдівці. Жебы быти убранным на штоден до роботы, або на неділю і съято треба было знати своім способом зробити полотно і сукно на одеж.

До зробліня полотна, або сукна была барз долга дорога. Найперше треба было сіяти і обрабляти лен од початку аж до кінця. Сіяти лену треба было кілька загонів в залежности од чысленной родины. Сіяти лен належало в добрій і задбаній земли де не росла трава і бодача. Давно на газдівках не знаны были жадны хемічны средства, жебы не росли трава і бодача. Выроснений і присталий лен треба было вирвати (без травы) і повязати в малы горсты і іх добрі высушити на поли. Сухий лен треба было привезти на боіск і там прайником (кыянком) обтолчы насіння од леняных стебел. Обтолчены горсты треба вынести або вывезти на луку і там пристерти тоніцко на земли до рошыня. По пару тыжнях рошыня – роса – сонце – вода, в спосіб натуральний привело до того, же стебла лену по пару тыжнях рошыня давали ся барз легко крушыти. Пристертий лен зберено і вязано зас в маленькы горсты, котры по добрым высушию осіньом, жены ламали го на гладжельницах пото, жебы одділити пазьдзіря од пасем лену. Дальше треба было пасма лену вычесати на дрітяній щети. З того чесаня в ручі оставали добри і міцны пасма лену – першого сорта з якого по спряджыню ткали полотно леняне. Прядило, яке остало на щети по його вытрясіню трактувано яко другій, або третій сорт, зване пачісне і зрібне. Прядило леняне – міцне з пасем навивали на фуркы (куделі) і пряли го на веретено, або на машыновых куделях – коловоротках.

З того пряджыня виходили найтоньшы ниткы, котры мотали на мотовила на котрых мало быти 60 пасем по 20 ниток в пасмі. Тот намотаний звиток звали пілтораком. Жебы з того выпшло полотно,

треба було таких пілтораків напрясти парudeсят. Тоты пілторакы треба було занести до ткача де треба було іх звинути на велькы шпулі (файфи) з которых мотано основу, котру навивано на кросна ткацькы. На кроснах ткацьких ткач выробил тонкє, гарде і міцне полотно.

З пілтораків пачісных і зрібных ткали полотно пачісне і зрібне. Часом, коли на кроснах оставала основа, товды можна було надерти узких пасочеків кольорового полотна і тыма пасочеками уткати пару метри ріжнокольорового леняного диваника. На Лемковині були села в которых не лем ткаче робили полотно, але што друга, або третя газдьня, або газда були ткачами і ткали полотно і сукно для себе і для сусідів.

Пізніше на весну як сонце юж добрі гріло, товды того сорове (буре) полотно леняне (часом і пачісне) треба було білити, пото, жебы було біле як сънгі. Біліні полотна могло быти роблене лем над ріком, або над потоком і то якнайближе води, найліпше розпрістерте на дрібных чистых каменях. Тото полотно треба було часто прыскати, або мочыти водом по кождым высхніню. Вода і сонце зас в натуральний спосіб білило полотно. В тамтых часах вода і сонце були найліпшыма выбілячами полотна. Колиси на селах не знаны були жадны порошки хемічны до выбіляня полотна (поза лугом з попелу) і через того одеж з такого полотна була здрава для віштых, молодых і старших. Робота з біліньом полотна найбарже припадала дітям шкільным, котры над водом нераз пасли гуси і мали час на прысканя і мочыня полотна. Діти мусіли добрі пильнувати, жебы гуси, або качки не попаскудили іх роботы.

З выбіленого леняного полотна люде шыли: ручники, обрусы, кошелі і іншу одеж штоденного ужытку. З полотна пачісного шыли верхні гачы, ріжны плахты, а з зрібного шыли тіж ріжны плахты, міхы і мішки на ріжны потребы при зерні, земяках і інших продуктах.

Кус інакша робота була з вовном. Вовна росла на уцях, котры треба було стричи, хоц раз в році, а були і такы газдове, што уці стригли навет два раз до рока. Уці стригли векшыма ножыщамі. Вовну преховували в мішках і в сухых місцях. Пред ёй призначыњом до роботы вовну треба було чыстити – гремплювати і гладити на специяльных гребенах (кривы дротяны щети). Дальша робота з

вовном то ест, пряджыня і тканя были подібны як при лені. На кроснах ткацких тоты самы ткаче з ниток вовняных ткали звычайне полотно вовняне. Жебы з того полотна зробило ся грубе і густе сукно, треба было іхати з ним до так званого фолюша (ступ) кус подібного до млина водного, який находил ся в іншым селі во Фльоринці, або в Новій Весі.

Там в великих горцях треба было варити воду, котру вливали зас до великого корыта. В tym корыті полотно вовняне; поливане было на преміну водом горячом і студеном. Воду туту мішало платове колесо, што при змінній температурі води, творила ся натуральна і тревала преміна вовни на тверде і грубе сукно. По высушыню з того сукна можна было шыти гунькы для женищын, гуні і холошні для мужчын на зиму. З пряденой вовны люде на дротах плели ріжны светры, поньчохы, шкарпеты, рукавиці з пальцями і без пальців. З того видно, же каждый газда і газдыні на штоден і на съяточны дны мали одеж свого власного ремесла і выробу. Была то одеж з чистых і здоровых рослинных , або овечых продуктів.

9) Іншы ремесла:

– Ставы рыбны мали газдове: Семан Воробель і Павел Хорошак. Того остатніого газду знаме юж з того, же нарисувал плян будовы новой церкви, офірувал місце під будову церкви, помогал робити столярку до церкви, знал токарство, колодійство, а навет садівництво.

– В tym місці за розвиток в селі треба напевно приняти закладання по першій съвітовій війні склепів сельських. Перший склеп товаровий в селі мал Стефан Олесьневич. Пізніше склепы заложыли: Богдан Кузяк, Петро Гамбал, Максим Страфняк і Гаврил Кобані. В часі другої съвітової війни склеп ” кооперативний ” провадил газда Гриц Груша з сестром Стефанійом Ткачык.

– Фурмане і дрвале – В tym часі коли жены занимали ся роботами з леном, або іншыма роботами, товды хлопи мусіли занимати ся деревом. Іздили до ліса быками, або кінми і привозили од тамале сухе і сорове дерево, котре на подвір'ях різали пилами на короткы кльоцкы, щыпали на дырва і складали іх в щосиках в древутнях, колешнях, шопах і під стінами хыж, жебы высыхали до спаленя в печах, або шпаргетах. Дров в каждый газдівці потрібно было дост

дуже. Рыхтували іх тілько, жебы старчыло на долгу і студену зиму до варіння стравы іogrіваня хыж, а літом лем до варіння стравы.

Декотры газдове занимали ся выгинком і продажом дерева до тартаків, жебы за tot грош купити в місті продукты промысловы (сіль, патычки, цигарі, камфіну, одеж, обутя, ріжне знарядя господарче).

в) Сельскы обычай

На Лемковині кожде село мало своі, або подібны до сусідніх сел обычай. Давны обычай і традиції переказуваны были з покоління на покоління і з часом поволы затрачали ся. По другій сьвітовій війні, найбарже розпорошено наше населеня по ріжных країнах, і од товды нашы обычай поволи затрачали ся, а в декотрых середовисках навет цілком затратили ся, або остали зменшены і помішаны з іншым обычаями. Постарам ся припомнити іщи декотры сельскы обычай, якы переказали мі родиче, сусіде і знайомы. Найвеце єст такых, которы сама ем запамятала:

— В Різдвянім пості робили вечыркы. З двох, або і веце ріль сходили ся в кождий вечер (без неділі) жены і дівкы до юной хыжы. В годинах од 16-24 на спільній стрічы пряли лен, плели светры, понъchoхы, шкарпеткы, рукавиці і рукавичкы з пальцями. При тых роботах съпівали коляды, і оповідали ріжны оповіданя, або жарты. Під конец посту робили закінчыня тых вечырок, котре звали "ламаньчыком", бо товды парібци ламали дівчатам куделі (фуркы) і переберали ся за тзв."туроня", або соломяного діда і тым страшыли дівкы. газдыня того дому де были вечыркы приготавляла пісну гостину, следзі з цибулью і олійом і хліб, а парібци приносили анталок (бочечку) пива і так при съпівлі коляд закінчали вечыркы. Памятам вечыркы в нашым домі в роках 1939 і 1941.

Іншы вечыркы памятам в газды Мирона Дроздзяка, як то на закінчыня вечырок пришли білцаівскы парібци перебраны за тзв. "Федорів". Медже іншыма были то парібци: Ваньо Гербут, Ярослав Горощак, Яцко Габура, Владимир Капелянович і кілька інших, которых я не знала. Тоты "Федоры" представляли драму (штуку) в котрій уділ брали: газда, газдыня, жыд з кошыком, котрий прода-

вал і купувал вшелеячыну. Был тіж бача з югасами, котры красыні съпівали: "Я овчаром не буду, овечкы пас не буду..." веце слів не памятам.

По закінчыню того представління зачала ся гостина, але з пісных страв з попиваньем пива і съпівом колядок. Треба знати, же нашы Лемкы свое добре і смутне жыття, а таксама кожду біду лагодили і прэжывали зо съпівом, жартами і приповідкамі. Люде од наймолодшых років съпівали, дзе лем перебывали, в церкви, в полі, на весілю, при роботі, в лісі при худобі.

Перед віштыкма съвятами і перед неділями газдыні пекли веце хліба, але перед съвятами Різдвяныма пекли іншэ: мале подовгасте печыня зване "*повазникамі*", котре раздавали коляднікам. На Святій Вечер, або як декотры звали на Велию од самого рана приготавляли і варили 12 страв пісных. В тых стравах были: хліб, чеснок, сіль, цибуля, следзі, рыба, кеселица з земякамі, борщ з бураків, бобалькы, перогы з капустом, грибами, сливкамі, были ішы горох, физоля, юха з сушеных овочів: яблок, сливок, грушок. Ябка съвіжы мусіли быти на кождым столі.

Цілий ден до вечеरі никто, поза малыма дітmi, хворымі і старымі людмі не міг істи вареного, лем сухий хліб з честком і попивал водом. Дівчата уберали яличкы гардымі ружамі, ретязкамі, кошычкамі якы робили з кольоровых – паперьовых бібулок. На яличці вішали ішы ябка, цукеркы, дрібне печыня, а на вершок вішали з паперя звязду, або ангела. В декотрых родинах – селах в ден Святого Вечера, треба было в садах овязати повесліями дерева овочовы, жебы в тым році добры родили, а же в нашым селі дерев овочовых было дост дуже, то і овязуваня было веце.

Коли на небі показала ся перша звязда, то нянько з братом ішли до стодолы одкаль заносили сіно для быдлят (вшыткого статку). Брали немолочений спонок зерна, кус сіна і соломы і приносили до хыжы з віншуваньем од порога: "*Понайбіг на щестя на здоровля, на том Новий Рік*". Мама витала іх словамі: "*Витайте повазники – одкаль сте? – "З полоднього"*" одповідали нянько. Мама тягли дальше: "*Дай Боже, жебы было все полодньо*". Мало то означати, жебы быт все урожай і достатак на газдівці (полне дно).

В хыжы спонок зерна ставляли до кута за столом. Сіно клали на стіл і накрывали білым леняным обруском. Солому розстеляли на

лавках і під столом. Мама оставали в хыжы, а мы вшыткы ішли до ріки мыти ся в джереляній – студеній воді. На переді ішли няньо і несли деревяний діничок до котрого з річки набирали води. По обмытю ся в річці ішли зме до хыжы. Няньо ставляли діничок з водом на лавці коло стола. На накритым столі були юж съвічка в горнятку з зерном, або леном. Давнійше ставляли хліб котрий не кроїли, лем ламали і ділили ся медже собом. Пізнійше ламаня хліба заступляли просфором, яку приносили з церкви од священника.

Як вернули з річки съвітили съвічку і ціла родина клякала до молитви. По молитві вшыткы сідали до стола, а мама доносили стравы на стіл. Готовлену страву няньо перший черпали лжышком три раз з каждой стравы і вливали до діничка з водом (було то для быдлят). Аж товды можна було розпочынати істи цілій родині Велийну вечерю. Просфора, хліб, чеснок, сіль, цибуля були першим стравом Святой Вечері. Дальше іли юж вишиткы стравы, які приготовили мама на тот вечер, а було іх напевно 12, а може і веце. По вечери братя крутили з сіна повересло і вязали ним лжыші, котрьи по вмьтю лишали на столі, што мало означати, же быдлята як будут ся пасти на полі і в лісі то мают тримати ся разом в купі.

По вечери і молитві няньо брати съвічку і гасили ёй. Ціла родина призерала ся в котру сторону буде снувал ся дым з той съвічки?. Як просто догори, то добра ворожба, а як буде скручал до двери, то уважали, за злій знак, же хтоси з родини одыйде. Напевно так не було, але колиси давно хыжы не мали комінів, бо були курны, то і дым мусіл выходити лем дверями і певно од того остала така прикра ворожба. По загашыню съвічки родина ішы долго съпівала коляды і ждала на колядників, если они в тот ден мали ходити по колядуваню. В ночы вшыткы ішли до церкви, а дома оставали лем малы діты і стары, або хворы люде. (*Од авторів: Як раз в тым місци аж ся просит, жебы спомнүти о тым, же колиси люде не раз в ночы лишали своі обыстя без опікы і нихто не важыл ся зробити ім даяку шкоду, аж до часу як по селі зачали плянтрати ся "сусіде".*)

В нашій парафії богослужыня були на переміну, як в ночы правило ся в Богушы, то на другий ден в Королеві Рускій, або на оборт. В ночы в церкви було барз урочысто. Стояли дві високи яличкы гарді приbrane през дівчата і церківників. На яличках съвітили

ся съвічочки і зимни огні, а на съвітах серед церкви съвітило ся дуже съвічок. В церкви было дуже люди, бо кождий хтіл чути, як на Рождество Христове хор гарді съпівал ріжны коляды: "Бог предвічний", "Слава в вишній Богу", "С нами Бог" і цілу Святу Літургію. Тамту Різдвяну, съвіточну урочистіст памятам дост добрі, бо яко мала дівчына любилам ходити в ночы до церкви. По Службі Божій люде выходили з церкви і єдни других поздоровляли словами: "Христос Раждастся" – "Славиме Єго" і розходили ся по домах.

В перший ден съвіт люде не варили істи, лем іли тото што остало з Велиі і дашто, што не треба было варити. Того дня люде не замітали хыж і не ходили до никого на гостину, по хыжах могли ходити лем колядники, котры од рана поєдинчо, або групово ходили колядувати з жычынями:

"Понайбіг на щестя, на здоровля,
На том Новый Рік!
Жебысте были здравы цілий рік.
Жебы ся Вам родила пшениця,
Як рукавиця, ярец як палец,
Земякы як пнякы.
Жебысте были веселы, як в небі ангели,
Тото Вам жычу і віншую
На том Новый Рік!"

За таке віншуваня колядник доставал повазник і пінязі. На другий ден съвіт рано прятали і замітали в хыжах. Того дня дівкы виносили съмія і през тото ден тот называли "вымітным". В другий і третій ден съвіт по Службі Божій родины запрашали єдни других до себе на гостину. Молодіж по полудни сходила ся в дачыім домі, де съпівали коляди, або вчыли ся ролі до представління даякой драми – пеесы в пришлы мясничны дны.

Если колядники ходили зо зъвіздом в ден, то съвітла той зъвізды не было видно і через тото старали ся они ходити по хыжах аж вечером, жебы показати ся людям зо съвітчом зъвіздом, бо было то інакше і достойнійше як в ден. Вечером зо съвітчом зъвіздом ставали під выглядами і съпівали коляды і віншували:

"Ой колядо-колядонько, дуже ты нам мила
Што Пречыста Діва Мати, Сына породила.

*Породила Єго в місті Вифлеємі,
Зажурив ся можний Ірод во Єрусалимі.
А пастырі приходили, Єму поклон дати,
На предвічне Єго Царство всім колядувати.
Не ходити по ярмаках і не збиткувати,
Нашу віру православну на съміх не давати.
Ой підеме того року од хаты до хаты,
З Рождеством Христовим Вам колядувати.*

За коляду і віншування колядники доставали заплату, тзв. по-вазника і їшли дальше. По наших лемківських селах тіж ходили колядники польські, бо бідаків там не бракувало. Ледво з хыжы выходили єдни, то зараз приходили други і кождий штоси достал, хліба, зерна ци земяків. В часі війни тішалися і карпелями, яких николи не бракувало.

Перед другом сьвітовом війном богушанська молодіж на Новий Рік вечером виставляла драму "Вертеп" в котрим представляли Святу Родину, царів, ангелів, Ірода, смерт і "злого" (дябла). Таким представліньюм прагнули повітати Новий Рік. Перше в інших роках ходили колядувати по хыжах з іншими представліннями, а офіра яку збрали предназначена була на будову нової церкви.

В тыжни перед святом Йордану – 14 – 15 – 16 літни хлопці приготовлялися до щедрування, а було іх дост дуже, бо аж около 25 – 30 осіб. Каждий для себе витинал і рыхтувал пруты з ліщины. На Йорданський Щедрий Вечер од самого рана сходилися щедраки і выбирали медже собом штырох "жаків", які знали гарді віншувати. Єден з них був скарбником і мал обовязок зберати пінязі. Каждий щедрак мал в руках лісковы пруты, а декотри мали мішок на зерно. Зачынали колядувати од нижнього кінця села од Королеви Рускої і входили на подворець кожного газди. газда запрашал вшыткіх до хыжи і там щедраки колядували, а єден з тих жаків віншував:

*"А мій любий господарю, слухай, слухай благодарю,
Слухай, слухай не стий долго, абы-с хотіл знати чого.*

*Бо Сын Божий во Йордані, крещається над водами,
Крещається за нас грішних, струтил роги катам пышним.*

*Характером не зламаны, благовірным всім подане,
Не преступуй приказаня, бо то писмо Богом дане”.*

Каждий жак знал і іншы, шырши слова віншування:

*”З Новым Роком Вас витаю, щестя, здравя всім желаю,
В Америці і в Канаді всім краянам по громаді.*

*В Аргентині в Уругваю в Бразилії в Парагваю
Де лем жыют наши люде, най іх щестя не забуде.*

*Старым людям жычу того, штоб дожыли віку свого
І слабости не терпіли і ничым ся не журили.*

*Выштыкы здрави оставайте, што см забыл пррабач.....
З Новым Роком щестя много і здоровя всім доброго.*

Щедраків люде радо принимали, денекотры газдове давали ім зерно, іншы давали пінязі тому скарбникові. Памятам як моі мама і іншы газдыні щедраків гостили гарбатом і сушеныма овочами, але не зато, же не мали хліба, масла, ци сыра, але для того, же то була Йорданьска Велия і был строгий піст, такий як на першу велию і так само приготовляли велию зо съвічком і молитвом, з тым же варили менші страв – не 12.

Щедраки выходили задоволены, дякуючы за подарунки.

В кожного газды лишали лісковий прут, а де були дівчата, то іх мали обовязок кусьцюк побити прутами, жебы в тым році виходили за муж. Моі нянько з прута робили маленькы крестики, котры вішали над дверями кожного поміщыня, жебы хоронили наш дім од огня, бурі, граду і вишткого злого.

В січні 1945 рока Щедрий Вечер был для богушанських щедраків барз памятным днем. Того дня, як кожного рока щедракы перед полуночю зачынали ходити по щедруванню. Ледво перешли кільканадцет хыж од нижнього кінця села, як од сходу од Білцаравы несподівано в часі зимовай дуявы до Богушы зачало іти німецкє войско, втікаючы перед руским фронтом. Літом 1939 рока в подібний спосіб втікало польське войско перед німцями, але на Схід.

Тепер праві по шестох роках войскам німецким пришло ся втікати, але цілком на оборот – на Захід. Хлопи як взріли німецьких вояків, хоц юж добрі знали, же мусит того внет надыйти, тепер несподівані вшытки мусіли ся ховати, де хто міг. Totы што мали коні, то юж перше поховали упряж, так на вшелеякий припадок, який трафил ся акурат того дня і в таку дуяву, коли німцям потрібна була поміч транспортова. Німці не мали юж силы втікати піše в великим сънізі і глядали ратунку в сельських конях і санях. Нашли ся коні, сані, але не було упряж, ани хлопів і не було як запрячы коні до сань.

На початку війни в 1939 році за таку поставу – ситуацію Німці напевно підпалили бы село і розстріляли кількадесят люди, як робили товды в інших селах. Тепер злы і безрадны походили по селі до вечера, а рано мусіли піддати ся до неволі, бо войска рускы заняли Новий Санч і одтяли ім дальшу дорогу на Захід. Того дня щедраки мусіли розыйти ся по хыжах, але мали велике щестя, же так спокійні перешло іх остатне щедракування в Богушы. По війні не ходили юж щедраки, бо люде были поділены, част была іщи в Німеччині, част не вернула з войска, част переселила ся на Україну, а totы што остали были застрашаны і перешлідуваны. В 1945-1947р. не можна было організувати жадных представлінь, навет церковных, бо товды ”лісовы гости” мали охоту, потребу і можливіст частішого застрашання люди.

Totы святочны традициі і обычаі принесли мы на землі західні, але до тепер не удало ся вшыткого заховати і утримувати, бо на выгнаню ест то юж мало можливе. Котры памятают іщи, як колиси хоц бідно, але весело і урочысто обходили люде вшытки съвята на рідній Лемковині, тепер можут лем робити порівнаня теперішніх і давных обычай. Тепер де жыєме, то традицийні стараем ся обходить Велию. По вечери і молитві гасиме съвічку і съпіваме коляды і аж рано маме нагоду іти до церкви. В першу неділю по съвятах і по Службі Божій в олесьницкій церкви діти нашых родин представляють яселка, котры при помочы родичів і священника Юрія отримують подарки од Св. Миколая (котрий спізнят ся, не зо злой волі) зато діти і старши співают коляды і старают ся віншувати по старому звычаю, як навчыли іх бабці, дідове і родиче:

*”Дуже щестя і здоровля жычу вишыткым в Новымя Році,
Бо том старий юж перешол, як вода в потоці.*

*Най він з собом всю забере, недостаткы і незгоды,
А том Новий най принесе, спокій съвіту і добробит.*

*З Нов. Роком вишыткых витам, де лем жыают наши людэ
Всім віншую ліпшой долі, най іх щестя не забуде.*

*Бо мы вишыткы розсіяны, гет шыроко в цілым съвіті,
І през тото не можеме, ёдны других одвидіти.*

*Як в родині, так в чужыні Новий Рочок привітайме,
Думком разом будме в купі, щестя собі пожелайме.*

З іншого темату:

*З Нов. Роком вишыткым жычу, рідной мовы діти вчыти,
А і самым тіж не треба, свойой мовы ся ганьбити.*

*Чуже треба шанувати, але свое тіж любити,
Свою віру не зміняти і традиций не забыти.*

*Треба справы занедбаны в Новымя Році направити,
Бо не можна іх так дальше в кут за двері одкладати.*

В тым дни і Св. Миколайови треба дякувати:

*Святый Миколаю, по цілым съвіті ходиш,
Дарункы роздасш, не миняш жадного народу.*

*І серце маш велике, же старчыт го кождому,
Приход – же до нас завсе, як тисяч років тому.*

По съвітах різдвяных і Йордані пришли мясниці, а в них люде
мали нагоду до іншой роботы, тіж традицийной. Том роботом было
дертя – скубаня піря. Кажда газдыня ховала гуси, то і піря было дост

дуже. До той роботи газдыні запрашали сельські дівчата. Згварялися так, же в кождий тыжден будуть дерти пір'я в іншій хыжы, своїй або сусідних ріль. Дівки до дертя пір'я приходили з великим охотом і в такий спосіб помагали єдни другим в селі. В хыжы в котрій дівчата дерли пір'я, там приходили і парібци, але они приходили лем до робліня збытків і до дертя пір'я ся не рвали, бо то не хлопска робота. Хлопці показували ріжны штучки, оповідали приповідки і задавали дівкам загадки. Хлопці, котри були юж деси в сьвіті, в Америці, або в войску, то мусіли оповідати свої пережитя з тих часів.

Було при тым дуже сміху і съпіву, а найвеце загадок, бо загадки мають часто ріжны і жартовны значыня. Під конець кожного тыжня пір'я було подерте, а задоволена газдыня приготувляла з той нагоды для вшыткіх гостину.

Гостина тепер не була з пісных страв, але і не богата, так для вдячности і пошанування дівоцької роботи, парібоцьких жартів, а найвеце для сельської традиції. На тій гостині все вшыткы: посыпівали, пожартували і розходили ся по своїх домах. Було так і в інших тыжнях в котрих для молодежы і старших мило і весело міняли долши і коротшы дни і вечери в мясницях, яки тревали ріжні од пятьох до осмох тыжни.

В часі мясниц люде занимали ся не лем дертьом пір'я, але були і такы што в тым часі вправляли своїм дітям – сынови або дівці весіля. Весіля такы вправляли не лем акурат в мясницях, але і в осени і в іншы неділі дозволены обычайом релігійным. В нашым селі весіля тревали два, або і три дни. Традиції весільны не описую, бо люде привезли іх зо собом і тепер штораз барже іх зміняют і штораз барже затрачають. Єст то барз велика шкода, але на тото найбільший вплив мають мішаны середовиска.

Медже давнійшыма, а гнешніма традициями сут велики ріжници. На Лемковині як паробок хтіл ся женити, то родиче диктували – нашмарювали му свою волю, де може, а навет повинен ся женити. Жена мала быти богата і мала принести богате віно. Дівчыні засказали выходити за муж не там де серце тягло, де паробок ся подавал, але там де була добра газдівка. Дівчына хоц была уродлива, робітна, як была бідна, то не мала, як то повідали "взята", а так же і можливости вийти за муж. Хлопець бідний не мал щестя до женячки з тих самых поводів.

Таким бідним молодым не оставало нич інше, лем іхати за море до Америки, Канады, або деінде і там зарабляти пінязі і закладати родину. До виїзду за границю вербували агенты, але часто за по-жичаны гроши. Вербували лем здоровых хлопів, на яких за водом було велике запотрібування. За границю в вексості виїзджали мужчины, але за нима часом мали нагоду вихати і дівчата, жебы там закладати свої родини. З Богушы перед першом съїтвом війном виїхало кільканадцет дівчат, которых запрашали хлопці і там закладали родини, як наприклад моя тета Ева вишла в Америці за муж за нашого селянина Гарасима Страфінєка, а таких родин було дост дуже.

Зо звичайної традиції знаме, же як женил ся паробок не по свої волі, то на весілю дружбове по дорозі съпівали му:

*"Боже, Боже де я іду, ци по жену, ци по біду,
Як по жену, оженю ся, як по біду, утоплю ся".*

Дівчина як выходила за муж, там де ій казали, а она не мала охоты, бо был то ій нелюбий, або старший, то на весілю дружкы съпівали:

*"Мамусь моя, мамусь, яка мені біда,
Бо сте мя видали, за старого діда,
Не годен робити, не годен любити,
Ta іщи му треба, перину загріти".*

Тоты лемківськы съпіванкы і присъпівки весільны, веселы і смутны, а часто і трагічны не укладали жадны вчены музики, съпівакы, або композиторы, але укладали іх звичайны люде на прикладі свого молодого і старшого жыття в своім сельськым і гірськым середовиску.

Ту на чужыні родиче мают зо своіма дітми іншы і ріжны проблемы. Не смотрят за богатством своіх пришлых родин, але смотрят за походжыньем. Найліпше розвязаня видят в tym, жебы "зят", або "невіста" были зо своіх, то значыт не были, як то повідают "іновірцями". Повязаня іншы уважают за запропашыня своіх традиций і обычаів. Напевно не ест то беззasadне тверджыння, маючы на увазі загладу мішаных народів, не лем серед нашого населеня, але подібні як видиме загладу декотрых малых народів на цілым съвіті. В tym місци не можна забыти о впливах на нашу молодеж

середовиска в якым жыєме. Велика свобода, толеранция і західні традиції, а найбарже ріжны "ужывкы" сут небезпечны не лем для розвитку, але і для здоровля і жыття молодежы.

По скінченых мясницях все приходить велокодний піст, а з ним долгий час ріжних ограничынь. Лемки в кождым пості старали ся щыро постити під кождым взглядом, не лем што до ідла мясных страв, але і в ділах, словах і съпівах. Старали ся заховати більшу і вызначену през традицию релігійну повагу. В часі цілого посту встремували ся од ідла мяса, а декотры навет од ідла страв ярских: молока, масла, сыра, яєць. Такий твердий піст не тычыл ся люди слабых, хворых і малых діти, але і им трафляло ся нераз постити не з засады, але часто з конечности, бо не все был достаток ідла в родинах. На мою мысель, такий піст для люди дорослых і здоровых был добрий, не лем для душы, але веце для тіла. Люде не хворіли і были здравы як рыбы в воді, а причыном были: чиста вода і не скажене повітря і через того доживали глубокой старости.

Найчастійше в tym часі -- перед съвятами великомыма газдове зачынали роботы весняны в поли, а женцыны робили дома і коло домів велики порядки. Білили хыжы в середині і з верха, прали і шили одеж, выграбували загороды і сады. Николи не забывали о одновлінію своіх домовых, пташіх стадок. Підкладали яйца під квоць, жебы мати новы стадка: курят, гусят, качат і іншого птацтва.

В Великым тыжни з рана ішли до церкви, а по полуудні і вечерами приготовляли ся до съвят великомых. В остатніх днях пекли пасхи, писали яйца воском і ножыком драпали на них размайты взоры. Яєць треба было рыхтувати дост дуже, бо на Великден кажда мама хрестна (нанашка) давала писанки своім хресьнятам. В суботу вечером до плетеного, гардого кошыка клали: яйца, сыр, масло, сіль, хрін, кобасу, солонину, і дашто іншее. Перед півночом люде ішли до церкви. Жены несли кошыки, а хлопи несли пасхи. Давнійше декотры хлопи несли пасхи в леняных плахтах на плечах. В церкви тоты пасхи укладали єдну на другу і укладали іх од найвекшой до найменьшой. З того укладаня выходили ріжны і дост гарды піраміды. На Великден в ночы церков полна была люди дорослых і діти, которы з великим увагом слухали як красні съпівали церковний хор.

По Службі Божій съвтили пасхи і продукты в ріжных кошыках. За съвяченином люде спішыли ся до своіх домів. Там на подворцях

обходили хыжу наоколо і съяченину клали на столі. Вшыткы сідали коло стола і поздравляли ся словами: *Христос Воскрес і Воістину Воскрес*. Істи съяченину розпочинали од съяченого яйца з сільом і хріном, а пізніше іли пасху з маслом і сыротом. На Великден не варили стравы, лем іли вшытко з кошика. Такоже в перший ден не ходили до никого на гостину. На другий і третій ден съят хлопці поливали дівкы водом, але і дівкы потрафили одвдячыти ся хлопцям. Коли дівка подарувала дакотрому парікови гарду писанку, то ей не поливали.

В неділю провідну (Фомину) по Службі Божій люде ішли з процесией на цмынтар. Хлопці несли крест і хоругви, а дівчата уbrane в народны строї несли три переносны іконы. По дорозі хор съпівал піснню *"Плотію уснув яко мертв"*, а на цмынтери съпівали тропар і каноны воскресны. Съпів великомодний і голос дзвонів розходил ся далеко помедже горами.

Горы і лісы часто на свята великомодны красыні ся розвинули, а навет заквитали. Тоты часы і тот съпів і голос дзвонів, котрий я з дітинства запамятала в Богушы николи ся не верне, бо нее юж давного села, нее там нашых родин. Остал цмынтар зароснений крячом і травом. (фот. 15.) На цмынтери, де лежат нашы предки нихто ім тепер не засьпіват *"Христос Воскрес"*, лем там де жыеме в грамотах і на панихидах молиме ся за них.

г) Діяльніст культуральна:

Юж при ріжных сельських обычаях споминали зме о діяльности культуральній, яка в цілості мала стычніст і звязок з нашом культуром, Треба знати, же Богушане в діяльности культуральній били дост добрі зорганізуваны, бо ішы перед першом съвітовом війном в селі діяльніст вела заложена чытальня імени *"Михаіла Качковскаго"*. В тамтых часах селяне не мали свого oddільного будинку, лем мусіли сходити ся, де попало. Найвеце сходили ся в газды Осифа Шуфнаровича, котрий мешкал на середині села і там в нього розважали над ріжными сельскыми справами. В часах меджевоєных, разом з будовом церкви селяне будували одраз дім громадзкий на потребы чытальні і іншы потребы культуральны селянів.

До будовы дому громадскага – чытальні і до організування жыття культуральнага в селі выбрали дослівно велікую групу діячоў.

Были то: Миколай Проkopчак, Ульян Галькович, Юрко і Семан Хохоляк, Гаврил Вірховскій, Богдан, Любек і Василь Кузякы, Гаврил Кобані, Гаврил Тудуй і іншы. Будову чытальні селяне закінчыли першэ ішы в в половіні тридцетых років, в котрой нашли ся, сцена з куртіном де выставляли ріжныя представління. Была там салля до організування сельскіх забав, весіль і фестінів.

Як на таке велікое село до культуры і розрывкі потрібны были музыканты. Нашли ся і такы люди, што потрафіли веселіти богушаньскую молодіж і старших, не лем на забавах, але і на весілях і фестінах. Были то газдове: Акым Кузяк, Антоній Хохоляк і Олексій Груша. Знаме, же давнійше в горах молодіж при кождай нагоді любила ся бавіти, хоць нераз по селях розкошу не было.

Де лем ся зышло кілька осіб, там все нашли ся съпівакы, а такжэ грайкы самоуку, котры на ріжных сельскіх інструментах: пицалах, органках, гребенях, гушлях і бубнях, пригривали до съпіву, съміху і розрывкі – до танцу. Сельскыя організаторы на важнійшыя імпрезы запрашали селянина з Новай Весі пана Масыру, котрий вчыл богушаньскую молодіж съпіву на кождый фестин. На фестіні в селі приізджал зо своим сельским хором, котрий гарді съпівал. В остатніх роках перед війнам в чытальні організували ріжныя представління, медже іншымі представляли "Вермен в Карпатах". Жебы представління могло ся одбыти треба было мати згоду од власти гмінных з Грибова. Тоты власти хотіли знати текст кождога представління, і длятого кождый текст треба было перетлумачыти з лемківскага на текст польскій. Тлумачыня таке робил наш стрыко, Юрко Хохоляк.

Стрыко был чловеком самотным і мешкал разом з нами. газдівка го не інтересувала і през того газдувати мусіли нянью. На газдівці было дуже роботы і до того родина была дослівно велика, а діти были ішы малы, так што часом стрыкови выпало пасти худобу в лісі. Припомінам собі подію, як юного пополудня стрыко погнал пасти быдлята до ліса. Взял зо собом книжку і газету з якима сіл собі в лісі на пняка і зачытал ся так міцно, же не взріл в котру сторону встигли піти быдлята. Пришол вечар, а уйка Юрка нее з быдлятами, бо деси залізли дослівно далеко, же не міг іх найти. Коли юж добры

ся змеркло, няньо взяли літарню і пішли до ліса глядати стрыка з быдлятами. Долго глядали, аж в кінці нашли быдлята і стрыка. Од того часу уйко николи не хотіли іти пасти худобу в лісі. газда з уйка не був, але зато був добрым організатором і мудро провадил громадські справи. При шолтисі долго був сельським секретаром. Спроваджав до читальні дуже книжок, календари і то з різних стран: з Крениці, Львова і Америки. Спроваджав тіж і книжки видавництва польського. Пренумерував і розпроваджав ріжни газети таки як: "Просвіта", "Земля і Воля", "Лемко", "Карпатська Русь", "Wielkopolskanin", і дуже інших, але яких то юж до гнєска не памятам. Хто хтіл, то міг замовити, або купити газети і книжки в стрыка, котрий до освіти підходил барз поважні і з глибоко отвореном душом. В нас дома було дуже книжок і газет, як в даякій бібліотеці. Листонош з Грибова привозил до села два раз в тижни почату і лишал ей в нашым домі.

Селяне приходили до нас, а стрыко ім роздавал. Другом пасийом стрыка була пасіка піщеля. В саді мал кілька улиів, котрима занимал ся цілий рік. Было при тым кус роботы, але і меду не бракувало для родини і сусідів, а найбарже для діти, як в зимі треба було не раз лічыти іх медом од престуды.

5. Друга сьвітова війна в 1939 -1945р.

Жебы описати найвекшу трагедию нашого народу треба зачати од декотрих подій, якы мали місце в остатніх роках свободы, котры єдночасто вказували, же юж долго спокою в kraju не буде. В Европі найбажче неспокійном державом была Німеччина. Юж в 1938 р. Німці насильно забрали Австрію, што піднесло ім заохочиня на дальшы підбоі слабших держав. На весну 1939 р. несподівано заняли столицу Прагу і цілу державу чехословакцуз якой підступно вільном державом оголосили Словачию. На Лемковині тіж давало ся одчути, же надходят іншы і тяжшы часы. Богушане лем ёден раз одограли своє представління "Вертен в Карпатах", бо коли хотіли повторити його, то гмінны власти в Грибові не позволили, а до того ішцы зачали наше село перешлідувати.

Літом 1939 р. Уляна Гальковича забрали до лягру в Березі Картузкій, а до нашого стрыка Юрка Хохоляка приходил з Грибова гранатовий поліціянт на переслухання. Вшытки діяче сельскы были підозріваны, але не знати было про што. Ходило о тotto, же были зме Русинами, ци Українцями? і до того так близко під польськима селами. А такоже і за то, же хтось чытал і тримал в своім домі свою лемківску, або українську книжку, або газету?

Єсли Німці не напали бы на польську державу, напевно не ёден селянин Богушы і іншых сел нашли бы ся в Березі Картузкій. Няньо часто повідали, же меншіст народова не пхат ся до політыки, але за то найбажче терпит за ню і то ест велика правда. Жадна держава під яком приходило ся жыти нашему населеню, не была ласкова для нашего народа. Колиси давнійше Австроіякы перешлідували невинний народ і гнали го до талергофского лягру.

Потім перед новом сьвітовом війном держава польська – санацийна не давала рівных прав нашему населеню, а найгірше, же на схід-

ных землях взяла ся за перешлідування і буріння православних церкви. Там де іх не бурили, то видали приказ латинізувати вшытки богослужыння східного обряду. Такий приказ дostaл такоже перший православний декан на Лемковині отец Юрій Павлишин з Чорного юж в 1938 р. але не піднял ся того і не приступил до його сполніння, бо в тым часі в Европі одчувало ся юж, же не буде спокою.

В тым місци выпадат спомнути і о тым, же в роках 1921-1939 з bogushan'ьских родин, там де були молоды хлопці векша част з них служыла в чынній службі польского войска. Кілька з них в роках 1938-1939 мусіла брати уділ в простуваню границі з Чехами на Заользю, а на конец брали уділ в обороні краю перед гітлеровцями. (фото на кінцы книжкы) Єдному з них Миколайови Staфинякови – самотному хлопцу захотіло ся поїхати з іншыма родинами в 1940 році на Украіну, одкаль за рік взяли го до Армії Червеной і вывезли до кошар далеко на Схід, де акуратні там недалеко організувала ся польска армія Андерса. Якысым дивным трафом і способом і удало ся йому достати до той армії (напевно через того, же мал польськи документы). Разом з том армійом переіхал ріжны пустыні Казахстану, Узбекістану (Каракум) з якой през решпективо (льорнетку) мал на-году видіти гору Appарат знаной з того, же там колиси перед віками в часі славного потопу съвіта осіл на сухій землі ковчег Ноя.

Одтамаль іхал дальше через краї: Іран – Ірак – Палестину і Єгипет одкаль трафил в 1944 році на фронт в Італії під Монте Кассіно де был тяжко ранений. По закінчыню війны пришло ся вертати йому през Англію, але не до краю, лем трафил до Канады, де заложыл родину і дочекал ся діти і внуків. Хоц ест тепер на заслуженій емеритурі, якоси не тягне го до рідного краю, може зато, же там никого неє, а чужыну має там де жыє.

2 KORPUS POLSKI

KRZYŻ PAMIĄTKOWY
MONTE CASSINO

C. Krzyż - Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie

10. Миколай Страфиняк в армії Андерса – 1941-45р.

а) Неволя, переселеня і примусовы роботы

Часы военны памятам дост добрі, а навет припомнам собі як в вересни 1939 р. войско польське втікаючы горі нашым селом в сторону Білцаравой затримало ся на хвилю в селі. Наша хыжа стояла при дорозі і мама выносила воякам молоко до пиття. Як бракло молока, то пили воду зо студні. На третій ден до Богушы пришло на конях німецкє войско, котре зъвідувало ся люди, ци ёст в нас войско польське?. Люде одповідали, же войска польского в селі юж давно нее.

Коли Німці напали на польскую державу, то зробили тото без оголошыня війны, але зато юж перше порозуміли ся з державом Савітскаго Союзу, а навет підписали спільній тайний договор в кількох справах:

– поділу медже собом земель польских з вызначыньем східньюй границі державной на ріках, Буг і Сан.

– перепроваджыня добровільной акцыі переселеньчай населеня німецкого, якे прожывало на землях волиньских і подольских. На місце переселеных Німців мало быти добровільне переселеня населеня украінського і лемківскаго жыючого на хотари східньюй і полудньювой державы польской.

Юж зараз по пару місяцях пануваня німецкого на нашій Лемковині зачали они в містах повітовых: Новым Санчы, Горлицях, Яслі і іншых містах при помочы своіх урядниковів совітско – украінских агітувати до добровільного переселяння ся на землі Західній України. Одтамале те, з воєводства тарнопольскаго переселили ся до Німеччыны давны осадники – кольоністы німецкы. Агітация розпочала ся юж в осени 1939 рока, а пересеління з Карпат розпочало ся в місяцях зимовых, січні і лютым 1940 р. і то в часі дост острой зими де морозы сігали од 20 до 30 градусів морозу. Товды на Украіну виходило по кілька, або кільканадцет родин, праві з каждого села. З Богушы виходило 14 родин, котры оселили ся коло міста Чорткова на Західній Україні. Іх хыжы в горах стояли пусты, бо Німці жадных осадниковів не оселяли. Декотры молоды богушане, як Любомір Кузяк оженил ся і мешкал в хыжы Нестора Воробля, котрий не вернул з Украіны, як іншы вертали в 41р. Хыжа Мих. Страфініяка была занята през мірничых, якы в селі комасували землі до січня 1944 р.

Товды як польськи східні землі занял Совітский Союз зо зміном границ державных змінила ся і границя Єпархії волинської в Метрополії Варшавській. На місце той єпархії по стороні німецькій в генеральній губернії в Krakowі покликано нову православну єпархію до котрой приділено парафії з земель перемиських і цілу Лемковину. Єпископом той нової єпархії назначено владику Палладія, котрий покликав нового декана Західної Лемковини, священника парафії Фльоринки о. Петра Тарановского. Дотеперішній перший декан на Лемковину о. Юрій Павлишин з парафії Чорне був перешлідуваний за "русофільство" яко член Товариства ім. М. Качковского, які існували в більшості сел середньої і західної Лемковини.

Коли 1 червця 1941 рока. Німці здрадливо напали на Совітский Союз товды на Сході не було юж границі і через тото декотры переселеньці з Лемковини могли вернутися назад до гір. До Богушы вернуло девят родин, котры замешкали в своїх домах, якима през понад рік опікувались іх сельські родини. Тоты што вернули з Україны були перешлідуваны і долго підозрюваны през Німців яко здрадники і през тото хлопів забрали до лягру. Потримали іх пару місяци і выпустили.

Зараз потім пришла черга на богушанську молодіж. Памятам, як при помочы поліціянтів вивозили нашу сельську молодіж до Німеччина на примусовы роботы. Од 1941р. з Богушы на примусовы роботы до Німеччина вивезли аж 38 молодых осіб. Была то найліпша сельська молодіж тамтих років. Од вишнього кінця села – од Білцаревы были то:

1. Хорощак Мірек
2. Зьомек Артим
3. Гербут Осиф
4. Слезьон Ваньо
5. Бортняк Миколай
6. Дроздзяк Теофіль
7. Бортняк Демко
8. Мацієвский Ваньо
9. Воробель Анна
10. Страфінняк Осиф
11. Фучко Ілько
12. Гнатишак Андрий

13. Молодчак Калістер
14. Молодчак Марія
15. Тарас Семан
16. Шуфнарович Стефанія
17. Ставиняк Фотія
18. Гамбаль Михал
19. Воробель Володимір
20. Воробель Анна (Митра)
21. Шуфнарович Данько
22. Олесьневич Любек
23. Кузяк Митро
24. Хорощак Ева
25. Хорощак Орина
26. Воробель Давид
27. Гербут Евгенія
28. Ткачук Миколай
29. Ткачук Стефан
30. Вірховська Марія
31. Хорощак Мілько
32. Хохоляк Профірій
33. Фучко Гнат
34. Кузьма Анна
35. Кузьма Татянна
36. Ющак Павел
37. Кузяк Ваньо
38. Воробель Анна (Семана)

В 1941р. в вересні на празник Рождества Пресвятої Богородиці (кермеш в Королеві Рускій) приїхал новий православний єпископ Палладій. Перед святом і в саме свято владыка служив богослужіння в обох селах в Королеві Рускій і Богушы. Ми шкільні діти перед церквом витали його квітами. Було то остатне свято в нашій парафії при участі єпископа.

6. Часы ріжних ”репресий” – гноблений

З нашого села Німці забрали до лягру в Осьвецімі: учытеля в Ізбах – Йосафата Ткачыка, і Симеона Хохоляка, Петра Катана, котры юж николи од тамаль не вернули. Гнет по заламаню ся фронту на Сході од 1942 рока Німці накладали і стігали, а таксама насильно заберали од людзі ріжны контингенты: молока, зерна, пацят, худобы. Кажды газда мусіл дати в році быка або корову. Наша родина через час окупациі oddala сім штук худобы. Хто мал веце, то комісія накладала векшыі контингент до oddаваня. Худоба была кульчыкувана, але людзі і так старали ся підміняти телята, або бычкы, ялівкы за дорослыі штукы. Дорослыі штукы худобы людзі різали на мясо, пераважні в зимі. Мясом ділили ся в родіні і з сусідамі, так на переміну, жебы ся не псуло. В тамтых часах людзі барз собі помагали, никто на никого не скаржыл і не доносіл, бо Німці зараз забрали бы до лягру, або выслали на роботы до Німеччыны. За тоты контингенты Німці давали паперик за котрий можна было достати палюнкы, або замініти на полотно, мыдло, порошок до праня.

З лісів заберали дуже доброго і гардого дерева і казали возити го до тартаку в Грибові. По 1942 році Німці казали газдам oddавати млинъскі камені, жебы не мололи зерна в домовых жорнах. Людзі і з тым потрафили собі барз добрыі порадзіти. Взяли ся людзі на хытрий спосіб, oddавали округлыі камені з брусів до остріня ножый, сокыр, мотык і тп, або oddавали старыі і непридатныі камені млинъскі. Німці на тым ся не знали, а урядники гмінныі в тайі справі акурат не хотіли ім помагати, бо ту ходило о жытія людзі жыючых по селах. Тоты часы памятам дост добрыі, бо вшытко што зле памятат ся долше, як добре.

в) Комасация

Од давных часів на Лемковині, а таксама в Богушы землі газдіўскі были барз поділены на векшы і меншы кавальцы поля, лук, пасвиска і ліса. Як спомнено юж першэ тоты кавальцы были часто барз малы од 10- 20 арів, што было великым страпліньем для каждого газды і то під кождым взглядом, а найбарже при управах, сіяню і збераню плодів.

До того кавальці тоты были розшмарены по цілым хотари села – під селом, над селом, під лісом, а навет в середині ліса. На нашій рілі коло забудовы, были так поділены кавальці, же што шестий кавалец поля належал до нашої родини. В часі меджевоєнним на декотрих селах лемківських зачали перепроваджати комасацію, помірьї і тзв. комасуваня поля іщы перед другом съвітовом війном. В Богушы тоты роботы зачали провадити з весном 1939 рока двох інженерів, Новотарскі і Жак. Ледво розпочали міряти поля, як несподівано вибухла друга съвітова війна. Тоты інженери втекли перед Німцями на Схід, але незадолго вернули до Богушы іщы до того зо своїма родинами. Власти німецкы казали ім розпочату роботу провадити дальше. Ведучым тых робіт был тот перший – Новотарскі. Оба замешкали в хыжы Михала Стафиняка, який виїхал на Україну в 1940 р. Коли газда по році часу вернул зо Сходу мусіл мешкати в комірці.

Інженери комасували през тот час поля, луки і пасвиска. Тот купний ліс не комасували, бо він был перве і до того недавно поміряний і поділений на газдівські парцелі. В Богушы комасацію закінчили в 1944 р. і одразу інженери пішли комасувати ґрунты в Королеві Рускій. Аж товды газда М. Стафиняк міг обняти свою хыжу і цілу газдівку. З комасації Богушане были дост задоволены, бо свою землю доставали в єдиній, або в двох парцелях. Были такы, што од разу пішли на тзв. "пребудову" і тым давали землю в єдним кавальці. Зас тым што оставали на своїм давним місци, землю давали коло дому, але додаток доставали над селом ближе ліса.

Газдове свої роботы покомасаційны зачали од прятаня зароснених медж і вивоження з них каміня на направыпольних доріг і стежок, а найвеце на направу сельской – богушанської дороги. Декотры газдове на новых місциах встигли в тым часі побудувати собі новы хыжы. Были то газдове; Филимон Хорошак, Митро Фучко, Владімір Сидоряк, Ілько Хохоляк, Акым Кузяк і Бенедикт Вовюрка. Тяжко нарobili ся вшытки, а пак по пару роках іх тяжка і дорога робота пішла на марне, бо вшытки они в 1947 р. мусіли з іншыма лишыти вшытко і під розказом і примусом виїхати на Захід.

Надія на свободу

Пізніше в другій половині 1944 рока зачали гнати люди до копання декунків і бункрів на новий, приготуваній лені фронту в селах: Берест, Поляны, Фльоринка, Грибів. До тих робіт гнали і люди з інших сел котры мусіли робіти при копаню декунків. Люде тоты мусіли мешкати разом з тамтейшым селянами. Тяжке було товдь жыття вшыткых, котры нашли ся на тій лені і на тих роботах. Земля глиняно – камінна не давала ся легко копати, а до того в ситуації, коли треба було робіти під примусом і під ґверами о голоді і студени в пізно осінний і зимовий час. Тота нова ленія фронтова николи і до ничего не придала ся Німцям. З тих декунків і бункрів не встигли они вистрілити ани єдного патрона.

За того мы можеме быти вдячныісовітскій партизантці, котра діяла товдь в нашых горах. Німці в Новым Санчы за містом мали великий склад амуніціі званым "пекелко". Радянський партизант єдного дня перебрал ся за німецкого офіцера і пішол на контролю магазинів зброі. Лишыл там бомбу зыгарову і цілий склад з амуніційом вyleтіл в повітря. Гук был так сильний, же было го чуті аж в нашым селі оддаленым о 20 км. В шкільнym році 1944 – 1945 не было юж в школі науки, бо Німцям захотіло ся заняти нашу школу на потребы свого штабу войскового. Бідний і змучений війном на-рід чекал коли приде конец тій страшній воєнній біді, але біда для Лемків ся не скінчыла. Коли Німці зачали ся цофати, то за собом нищыли вшытко. Знищыли штреку колейову і вшытки мосты высадили в повітря. Высадили навет колейовий тунель медже селом Пташковом, а Новым Санчом.

Припомніат мі ся, як то на Лемковині біді не было кінця, переважні на селах, котры сусідували з польськима селами. Полякам было близко перейти лісом през гору і рабувати нас сусідів "Rusinów". Было і так, же ішцы в селі были Німці, а з Пташковы злодіє приходили до села і заберали што ім ся подабало. Остатньой зимы в 1944 р. пришли в ночы до села і ішли од хыжы до хыжы і рабували што было ішцы до рабуваня. Пришли до Дмитра Сливы, а там хлопи не спали лем чекали. На дорозі хтосі свистнул на пальцах і злодіє выстрашили ся, але і так встигли підпалити хыжу і втечы.

Хлопи не полетіли за нима, лем гасили оген, так же на хыжы згоріл лем дах. Люде жыли в непевности і очекуваню на тых, што не вернули з войска од 1939 р. на молодіж, котра мусіла поіхати на примусовы роботы до Німеччыны, но і на тых што іх забрали до лягру в Осьвенцімі. Было такых хлопів і молодежы понад сорок осіб.

6. Надія і трагедия по 1945 році

а) Надія на ліпше життя по війні

Коли східній фронт заламал ся під Сталінградом і під Москвом в 1943 р. в лісах карпатських штораз частіше являли ся і ховали ріжни групи плінних, або таки што втікали зо Сходу перед фронтом і комуном. Векша част тих груп перенесла ся на півднє до Словачії і дальше на Захід до Франції і Англії. Тайними стежками доходили до нас відомости, же на Сході Німці тратят штораз веце занятых земель, а іщи веце поносят страт людських і матеріальних. Была то перша надія, же юж внет приде час на вільність, свободу і спокій на сьвіті.

З кінцем місяця серпня 1944 рока східня ленія фронту пересунула ся на землі лемківські в Карпатах і в вересні затримала ся кого Дуклі. Там на просмыку дуклянським тревали барз тяжкы бої (Поляны – Барвінок), а місце того названо ”долином смерті”, для того же згинуло там барз дуже совітських і словацьких вояків. На тій ленії фронт стоял перешло штыри місяці, аж до нашого Нового Рока то єст до 14 січня 1945 р. Люде іщи през цілу осін робили дальше при декунках і бункрах на новій ленії в сусідніх селах, але юж з барже певнішом надійом чекали на освободжыня дальших сел.

До нашого села войска совітські пришли в ден свята Йордану. Люде тішыли ся і радісно витали совітських вояків, але лем короткий час. Был то робочий батальон, котрий направлял і будувал дороги і підмінуваны мосты. Недалеко в Каміонці треба било будувати мосты і насыпы під штреку колейову Грибів – Новий Санч висаджену мінами през втікаючых вояків німецьких. Люде ледво престали копати Німцям декунки, а юж войско совітське давало хлопам приказ возити з ліса дерево потрібне до будовы мостів.

Дівкам казали в носилках носити каміння і землю на філяри мостовы і насыпи. Войско того кватерувало в селах: Богуши, Королеві Рускій, Крульовей Польскей і Каміонці, аж до закінчыння будовы мостів і штрекы колейовой медже Грибовом, а Новым Санчом. В tym часі, як в селі кватерували воякы совітски было кус спокою з рабунками. Але як лем войско лишило нашы села, то рабункам не было кінца. Товды приходили съміло до села, били спокійных люди, забирали одеж і гроши. Грозили збройом, ставляли выразны условія (варунки): "*Jeżeli za tydzień nie otrzymamy wyznaczonej sumy pieniędzy, to całe gospodarstwo puścimy z dymem*". Люде боялися барз того загрожыня і продавали корову, ци быка і давали гроши злодіям. Ксьондз католицкій з Пташковы в костелі з амбоны кричал: "*Trzydzieści lat pracowałem nad tym, aby rusinów wygnać i wytępić jak oset z pszenicy*".

б) Трагедіі ріжных родів: – войско

Перша трагедия пришла юж по кількох тыжнях, як лем освобождены зостали нашы села з під неволі німецкой. Хоц на полях лежал іщи сьніг, до села приходили совітски офіцеры, агенты котры мали за ціль вербувати молодых хлопців до свого войска до Чорвеної Армії. З нашого села удало ся ім звербувати дост дуже і то, яко "добровольців" 17- тьох хлопців. Товды іщи в часі війны, коли фронт ледво што пресунул ся кус на захід было то велике політычне гасло, проваджене насильно під натиском і страхом, а найбарже з заохочуваньом як в знаній пісні: "*Широка страна моя родная в ней много лесов, полей и рек, я другой такой страни не знаю, где так вольно дышитъ человек*". Під такыми словами і з духом бойовим пришли до села войсковы агенты і забрали хлопців: Были то сельски хлопці з ріжных річників, якым перше удало ся не піти на роботы до Німеччыны:

1. Слезьон Ваньо – не вернул з фронту
2. Гербут Осиф
3. Слива Андрий
4. Бортняк Софрон
5. Дроздзяк Михал – не вернул з фронту
6. Прокопчак Ваньо

7. Сидоряк Арсел	
8. Хохоляк Андрий	
9. Гнатишак Гнат	– ранений
10. Хорощак Теодор	
11. Вислоцький Митро	
12. Тарас Павел	
13. Гамбаль Афтан	
14. Кузяк Ваньо	
15. Кузяк Легін	– не вернул з фронту
16. Хорощак Семан	
17. Галькович Митро	– ранений
18. Стадіняк Миколай	(вояк в Армії Андерса)

Завезли їх до Рабки, де пару днів цвічали військової зіціркы (муштры), а по присязі одослали на фронт в Судетах. Дорогом воєнном ішли през Моравську Остраву, землі судетські, аж під Прагу, а декотри трафили до Вроцлава і Берліна. Молодих троєх не вернулося з війни. Вшyтки оны воювали о спокій на сьвіті, а декотри oddали своє молоде життя і здоровля за свободу польської держави, а в ній і нашої Лемковини. Як ся пізнійше вказало, не було ани спокою, ани свободи, лем дальши трагедії од переселеня, аж до вигнання нас з рідних – прадідівських земель. Свободы о яку воювали наши хлопці не дали нам і дальше єй не дают хоц минуло полне піл століття. Ходит о того, што найдорожче, не дали жадної можливости на життя в своїх рідних горах східньої, середньої і західньої Лемковини.

Участник Андрий Слива в своїх споминах з дороги фронтової описує: *"Стало ся тому 23 квітня 1945р. од якого то дня був см выбrаний і разом з іншими трафил см до частi стратегічной помочы на інших хотарах. (Од авторів: в тій частi нашол ся і селянин – молоденький Ваньо Слезон, який згинул коло села Бродловиці – гміна Рудна на Нижнім Шлеску). Фронт товдь на землях німецьких тягнул ся в досить дивним положынню – кус в півперед од Опавы на захід через "Breslau festung" і дальше ріком Одром през Съцинаву – Хобенъ – Глотів, (Steinau – Kёben – Glogau). Таких заслужених в боях фронтових вояків зобрали на кільканадцет тягарowych авт і з повним узброєнням через ден і ніч перевезли дорогами через міста:*

Ополе і боком коло Вроцлава през Сицув – Олесьничу – Тшебницю – Волув аж над середню Одру меджес Съцинавом, а Глоговом. Там на тым хотари фронт переходил кілька раз в єдну і в другу сторону. Через тото тамти міста над Одром были барз знищены нпр. Глотів около 80 %, а Съцинава около 70 %. Рано наш табор нашол ся на переправі през ріку Одру на понтоновым мості в місточку "Kёben" (Хобен), бо деревяний міст поставлений часово для потреб німецького войска зостал знищений діяннями фронтовыми. Реешту мосту высадили Німці мінами як остатній раз втікали з місточка.

В місточку "Kёben" од давна стоял великий палац якисого важного діяча гітлеровского. В палацу тым на пару років перед війном заложено школу для молодой гвардії брунатных "Hitler Jungens" і через тото барз тяжко было перейти Одру на другий берег ріки і выгнати одтамаль тых молодых і запеклых фашистів гітлеровских. Тоты есесманы сильно боронили вступу на німецкы землі за Одром. Давне місточко "Kёben" по воєнных знищынях по війні перестало быти містом і тепер єст селом. В тото місце в кінці квітня 1945 р. трафил Андрий, де по другій стороні Одри пришло ся йому стрітити з тьма запеклыми войсками німецкими.

Од того місточка єдна трупа войск совітских пішла в сторону сел: Радошиці і дальше на Кульм і Орск, де в лісі меджес Кульмом, а Орском вели ся тяжкы бої. Там кулями з тяжких кулеметів войска совітски стяли пів ліса.

Друга трупа пішла просто селами: Ніщыці – Бродловиці- Кемлув – Висока. Там в боях коло села Бродловиці згинул мій молодий селянин Ваньо Слезьон. Дальше в долині медже селами Орск і Гаврони на полях села Стодоловиці в боях стрітили ся совітски і німецкы танкы з яких на тамтейших полях остало по кілька машин по обох сторонах. По закінчыню боїв войска німецкы выцофали ся дальше на захід, а наша част мала короткий одпочынок в місточку Рудна. Потім дорогом через Любін і Лігницю перешмарено нас під ческу Прагу, де для нас закінчыла ся долга друга сьвітова війна".

Трагедия друга – пересеління на Схід

Іщи війна ся не скінчыла, як надышла друга трагедия і то в саму яр, товды як треба було орати, сіяти і садити на потребы дальншого жыття каждой родины, до села пришли новы агенты. Люде тішыли ся зо спокою який принесло перенесеня ся фронту далеко на Захід од Карпат, аж на західні землі польськы. Вшытки родины рыхтували ся до робіт весняных, але і tym разом появили ся зас новы делегаты – агенты совітскы, котры мали тепер іншу ціль і заданя те. заохотити люди до добровільного переселяння ся до ”раю” на Україні.

В першій черзі мусіли іхати родины, якы од тамаль юж вернули, тоты што пару років тому перше переселили ся на Схід, але скоро вернули од тамаль. Агенты были так вывчены (выгресуваны) в свой пропаганді, же потрафили одурити – переконати до пересеління ся на Україну з нашого села аж 65 родин. В tym было 9 родин тых, што юж з того раю вернули. Лишыти парафію наказали і отцю Александру Івановичу, котрий в нашій парафії был священником 18 років. Завзяли ся на нього, яко на душпастыря, якых товды завзято перешлідували разом з іншыма релігіями. Думали, же як його вывезут, то ціле село одразу піде за ним гурмом, але так ся не стало, як вказало ся пізнійше. Делегаты в своіх переконуванях обіцювали людям domы муруваны, поля без ліку, также ”хорошую жизнь”, але о колхозах нич не споминали, лем страшили Поляками.

Найгірше было того, же так легко удало ся ім збаламутити так велике чысло населеня. Вшытых люди зачали міцно нагваряти до добровільного переселяння ся на Схід. Робили тово барз спрятні і до того в спосіб барз підступний, навет зрадливий. Майже каждого вечера скликували сельскую нараду на котрій делегаты тримали люди до рана і на конец повілы: *”Если не поедете на Восток, то поедете на Запад, всю равно здесь не останетесь”*. По двох роках пророцтво тово справдило ся барз докладні. Од того часу денеко-тры люде повідают, же за долю нашого населеня найбільшу вину поносят власти рускы, бо то они першы зачали нас підступно виганяти з рідной Лемковини. Напевно ест в tym дуже правды, але в тій справі векша вина была по стороні власти польских і клеру римокатолицкого, якы о тото барз ся старали.

Од віків ріжними способами старали позбутися нас, вигнанти, або винародовити і в такий спосіб принести нас під свій парасоль, найбаже в часі окупації німецької. Треба взяти приклад з Русинів – Лемків, яки живуть по другій стороні Карпат. Там тіж в 1945 р. було переселяння на Україну, але хто не хотів виїхати, то власти чехословацькі не виганяли никого, хоць мали вільны місця до заселення в Судетах. Могли розогнати і винародовити тамтот народ, але того не зробили. Преці були зме під єдним совітським парасольом. Не було бы в тымнич, анич дивного, єсли бы наше населення живло в Карпатах в барз трудных і безнадійных обставинах. Але таких обставин в нас в горах не было. Сут на сьвіті народы, котри мають дуже тяжше життя, тяжши обставини, дуже гіршы горы, але про тамтых народы дбають і памятають их власти державны.

Наши середні Карпаты сут прекрасном і зеленом країном найменше скаженом екологічні в Європі. В справі меншостий народових кружыла колиси дивна цікавостка, така же: ”*Высоки достойники радянъски зараз по затриманию на Сходѣ німецкыхъ ”захватчыків” (під Москвом і Сталінградом) постановили занять ся малыма і слабышыма народами і попереселяти их по своимъ краю од Моря Балтийскаго, аж по Владивосток. Для Польщы тіж в пляні мали выміну населеня польского за українське, так як зробили в себе з іншыма народами, навет з найблизымыма Українцями до якыхъ зачыслено і Лемків*”.

Юж під конец війни в 1944 р. трафила ся така нагода. Власти польські, котри знали о мільонах своіх родаків живущих на Сибірі, Казахстані, Україні і інших країнах Совітського Союза дуже радо і в таємници підписали договір на переселення народів медже обома краями. В тым договірі напла ся тайна справа переселення населення польского з країн на Сході за переселення, а навет вышмаріння з земель польских населення українського. О нашых Лемках ани товды ани пізнійше не було жадной інформації, ани бесіди.

В тым місці представиме спомини нашого селянина з Богушы Мирона Хорощака з його стрічы в селі з агентами совітськими (вязня Явожна): ”*Коли пришли до нас агенты russky, то мы были опорны до выїзду. Таких было може 18, або 20 родин. Мали зме в селі добры газдівкы. Думаме си, што мы будеме лішшого глядати деси по сьвіті ?, як іцы в школі вчыли нас:*

"Чужий край хвальме, але свого ся все тримайме". Зогнали нас вшыткых до сьвітиці. Тоты што ся юж пописали до Росії були осібно і мы осібно. Они тведдо ся уперають, же нитде не підуть. Тамтых заберте – показують на нас – та і мы підеме!. Тримати нас од години осмой вечера до години третьої по півночі. Мали надію же нас на дачым полапають і ся згодиме і запишено, але мы ся не записали. Пришов раз делегат помагати нам на полі сіно косити. Сіл си коло нас і повідат: "Маєте очень хороший урожай, но он ваш не будеть. Полячки вивезуть вас на Запад, розсекуть по съвете по руїнах".

Так зробили як повідали, бо они юж знали што з нами буде дальше. По шестиох роках окупації і тяжкій неволі німецькій на-
дышол очекуваний ден свободы. Девятого мая 1945 р. оголошено закінчыня Другой Світової Війны званым Днем Побіды, хоць капітуляцию німецької державы коаліціянты приняли і підписали ден перше. В тым часі в селі жило найбільше родин, поза тым што не вернули з України, Німеччина і тых што були в совітським войску. Был то час великої надії, же тых 150 родин, зачнут нарешті спокійне жыття.

Была надія, же по закінчыню війни вернут до села вшытки хлон-
ці і дівчата, а також і старши, які нашли ся в часі окупациі в ляграх, на примусовых роботах в Німеччині і в войску на ріжких фронтах. Тоту велику надію од пару тыжни непокоїли агенты совітськы, котры по закінчыню війни ішы барже взяли ся за агітацию люди. Тепер юж переконували словами: "Слава Советскому Союзу", котрыма стара-
ли ся довести людям, же на Сході буде "рай" і може зато удало ся ім збаламутити в селі аж 65 родин, котры на весну юж нич не робили в полі, лем чекали на доброту, яку обіцяли ім "довірены агенты".

В тым місци выпадат запознаты чытаючых, як по другій сьвіто-
вій війні в селі розпочала ся дивна, але і трагічна ситуація. Дост
великє село 150 родин в часі війни (6 років), не упадало, але в числі
родин дішло до найвекшого розквиту. Родин не убывало, але при-
бывало, хоць родины были осирочены о тых, што були на роботах в Німеччині, в войску радянським, єден в войску Андерса. В тамтых часах в Богушы найгірша была весна 1945 р. де село пережывало ріжни події і поділы.

Было так, же єдным треба было іти до войска, то родины оплачували іх розлуку, бо не знали ци вернут з фронту. Єдни старалися орати і сіяти на своїх рілях зерно, яке остало ішци деси сховане в шафарнях, а інши родины старалися ім міцно перешкаджати і висъмівати: "Чого маме робити, кед на Сході і без роботы можна буде жыты". Серед селян була дост неприязна, але і зложена ситуація. Єдни боялися остати через "добрьых сусідів", а іншым було жаль лишати своїх рідных гір, потоків і лісів. Більшіст була таких, што знали добрі, же всяды добрі, а в своїх горах найліпше. Можна повісты, же вшытки мали свої рациі і при них оставали. Єдно єст ясне, ци сяк?, ци так?, в тій пропаганді найвеце стратило населення Лемковини.

В 1945 році з нашого села на Україну виїхало 65 родин, а 85 родин остало. З рапорту о. Стефана Бегуна довідуєме ся, же в селі остало лем 57 родин. По розпознанню той ріжниці, знаме же походить она з того, же в селі були domy, газдівки в которых жило по дві, а навет три родини і зато родин було веце як хыж (розд. 2). По переселінню ся тих родин на Україну, зараз на іх газдівках оселилися польські осадники з сусідних і дальших сел. За нима пришол тіж римокатолицький пробошч з Пташкови, тот сам што колиси мал юж нагоду кричати на Русинів з амбони. Одправлял свої богослужыня в уніятській церкви і зачал вчыти в школі своїй релігії. Мы діти православны, которых було ішци дост дуже – найвеце, бо іх було ішци барз мало мусіли слухати і вчыти ся бесідувати і молити по польськы. Было то для нас барз смутне, приkre і незрозуміле.

О переселінію Лемків на Схід находиме короткий запис в монографії грибова (Том III. стор. 155 – 156), а то його зміст: "Z zapisków Hugona Steinhauza przebywającego do 28 sierpnia 1945 r. w Berdychowie – czytamy: W zapiskach nie brakło informacji o ewakuacji wysiedlanych z Sądeckiego i przejeżdżających przez Stróże w maju i czerwcu Łemków. Dnia 28 maja br. zanotował: Sytuację najlepiej ocenić, przypatrując się Łemkom i Rusinom z Nowosądeckrzyn. Wiozą ich tygodniami stąd do Sanoka, mężczyzn oddzielają i wysyłają na Słowację, zapewne do wojska, krowy odbierają, zamkają resztę za drutami. Pozostałe po łemkach gospodarstwa leżą odlogiem, gdyż brak jest krów i koni"

По переселінію ся на Україну меншої половини родин в першій половині року, аж в вересні 1945 р. на нашу парафію приїхал свя-

щенник о. Віталій Сагайдаковский з матушком. По пару тижнях староста Нового Санча видал тому отцю приказ якнайскорше лишити парафію. Дішло до того, же священник мусіл вийти в часі 24 – ох годин. Церков зас замкнено і то на пару місяци. О. Віталій Сагайдаковский ішы перед лишињом парафії зложил в Варшавській Консисторії 18.Х.1945 рока писменний рапорт о свої і парафіяльній ситуації. Предвиділ він, же можут його перешлідувати. До рапорту того долучыл копію виданого заряджыня старосты Нового Санча (представленого дальше). По переселеню ся Богушанів на Україну юж в липцу 1945 рока в Богуши мало одбыти ся двоє весіль з тых люди, якы остали в селі.

Молоды пары плянували шлюб в інших днях, але іх пляны рапортні ся змінили і то товды як отец Сагайдаковский достал наказ лишити парафію в часі 24 годин. Товды священник повідомил родины молодых, же в тій ситуації шлюбы мусят одбыти ся юж вечером при съвічках. Тыма молодыма парами были: Мирон Молодчак з Королевы Руской і Єфроzина Кузяк з Богуши. Были они праві приготовлены до весіля. Мали юж запрошеных гости і музикантів, то і весіля в поспіху могли зробити. По весілю молода Єфроска пішла до мужа в Королеві Рускій.

Друга пара то Дмитро Вислоцкий і Стефанія Маціевска обое з Богуши. Они не были приготовлены ішы нич до весіля, але постановили разом з іншым взяти шлюб, але без музыки і весільной гостины. Кус інакше о тым пише сам отец Віталій Сагайдаковский, котрий свої спомини з Богуши написал в книжці під наголовоком "Правду не втопиш", в якій описал свої спомини з 50 літнього душпаstryства в 1927 – 1977 р. Книжка написана і выдана в Торонто, в Канаді в 1977 р. Початок свойой дорогы до Канады описал в споминах з парафії Королева Руска – Богуша, в которых подае шырши і інакшы події, але подібны:

"На свято Євангелисты Лукы треба было одправити богослужыня в селі Ізбы, а был там тзв. кермеши, свято парафіяльне, бо тамтейший священник о. Димитрій Хыляк был хворий. На тым кермешы было дуже, около тисяча лемків, селян і гости, а серед тых гости был шолтыс і дяк з села Біличной, положеной під самом границьом чехословацком.

Там по Св. Літургії мав єм нагоду добесідувати ся з тым шолтисом в справі можливості моєго несподіваного – примусового в 24 год. опущиня краю през границу Словачку. Шолтис П. Гринів, котрий позволиши мі в разі потреби зголосити ся до нього, але лем в ночы, а він даст провідника до села Петрова на Словачці. Пятого листопада 1945 рока міліція зімала мя з матушком в Королеві Рускій (постарає ся сусід), в сам раз в часі обіду, коли в мене були гости пан Лобачевський. Міліція вручила мі "wezwanie" до гміни на наступний ден. Настрій був попсутий, бо до гміни возвали не лем мене, але і інших священиків, отця Пазиньского і отця Бучиньского. Тото не віщувало нич доброго. Наш гіст попрацял ся з нами і пішол деси, де мала чекати на нього жена.

На другий ден 6.XI, о год.10.00 з рана мы з о. Пазиньским з Королеви Рускої приїхали до гміни в Пташкові, а о. Бучиньский з Фльоринки. Ту нам трійом вручено категоричне – не підлігаюче жадній апеляції до вищих влади заряджсья "in blanco" з печатком краківського воєводства з підписом старости Нового Санча товариша Лабуза. Священникам, о. Пазиньскому і о. Бучиньскому казали винести ся з Лемковини в часі єдного тыжня, а мі казали винести ся з держави польської в часі 24 годин. До того мусіли зміїти підписати зобовязаня, же буде през нас тotto виконане. Отець Пазиньский виїхал до Яблочинського монастиря, де внет вмер. Отець Бучиньский пробувал боронити ся хворотом женої і тещи, але то нич не дало і в кінці зголосил ся на виїзд на Україну.

Моя справа була цілком інша. Примусове вигнання мя з Польщі перекреслило мої церковны обовязки душпастиря на Лемковині. Я і без примусового вигнання мал в замірі однайти своїх синів на Заході і за то мы обое з матушком приняли свій льос зо знаком хреста на грудях. Я мал час лем 24 години. В тым часі треба було мі обыхати нашу церкви в которых були запасовы Святы Дары, забрати их і забезпечити в церкви в Богушы. В ден 8. XI.1945 р. ден Влмч. Димитрія Солуньского на кермеш в Богушы треба було одправити Службу Божу, а по Службі повінчати дві пары молодих парафіянів. З обїзду церкви вернул я дост пізно в ночы. О годині третій в ночы в ризах зо Святыма Дарами вертал я піше з Королеви Рускої до Богушы – пят км. дороги.

Была ясна, чудова ніч, сьвітили звізды і місяць. Спокій на дорозі перерывало лем черчаня води по каміннях в гірській річці, яка плинула коло дороги. По сусідних селах дзвонили дзвони, бо люди знали, ще в тым часі я буду ішол з Королеви Рускої до Богуши з Святыма Дарами. Мешканці сусідних сел мали тіж быти на кермешы в Богуши. На четвертим кільометри дороги з Королеви Рускої стрітила мене толпа вірных зо съвічками в руках. Зараз по стріччи розпочала ся Св. Літія, а на цымнитери перед церквом одбыло ся благословеніє хлібів. Тото Всеночне богослужыння кінчыло ся в церкви голосним співом медже зеленыма горами.

По Св. Літургії вишитки цілували ся з нами як на свято Великодня. Щасливы были обі пары молодых з того, же встигли повінчати ся в своім обряді. Ціла одправа церковна скінчыла ся о год. 10.00 рано. Плакали вишитки, як я з матушком сідали на віз жебы поїхати до Нового Санча, де на дорогу 20 км. остало нам пілторы години. По дорозі вступили мы до церкви в Королеві Рускій, жебы попрацрати ся з ньом і з тым што до ньої пришли. В Новим Санчы мы затримали ся в домі родини Крамарчуків. Він был українцом з Холма, а она полька з околиц Холма. Іх дочка Ніна в школі в Холмі була товаришком нашого сына Миколая. При іх помочы купили мы 20 кг. сушених сливок і кілька пар женських понъчох, а в єдного "советчика німецку флейту". З тым паонъчохами, "флейтом" і хлібом, облечены в тепле обутя, светри і плаць, вырушили мы 14.XI.45 рока з Нового Санча до курортного міста Крениці.

Коло давной вілії марш. Пілсудского скрутити в право і скерували ся до Баниці, але там не затримували ся, бо нас там знati. Юж зо змерком достали мы ся до Ізб. Отец Хыляк был юж здравший і принял нас радісно. Пильнувал го єден парадіянин, бо ціла його родина переселила ся на Схід. Попросили мы отця Хыляка, жебы нас въсповідал. При тым зъвідал ся я його, ци в церкви в Біличні, де мали мы іхати, міг бым одправити Св. Літургію?, жебы з матушком приступити до Св. Причастія. "А чом бы ні, одповіл задоволений о. Хыляк – ключы од церкви сут в мене". Напрудко впекли мы профоры, а до того нашло ся і вино церковне. Обнявши ся з отцом Хыляком і по поцілунках рушыли мы до Біличной, одкаль до граници было лем єден кільометр.

Завуз нас там єдним коньом на возі тот самий парафіянин, што опікувал ся о. Д. Хыляком. Выхали мы до подвірця шолтиса в Біличні з яким я добесідувал ся на кермеши в Ізбах, два тыжні тому. Хоц было юж по півночі в хыжы шолтиса іщи съвітила ся лямпа, бо в нього засідило ся двох совітських вояків, стражників граничних. Шолтис виходил на двір і здивуваний нами, вказал нам де глядати хыжы єдной вдови, яка нас перетримат до заранішнього вечера. За кілька хвиль нашли мы вдову і попращали ся з тым што нас привуз.

Карпатска ніч була барз темна і тиха, што іти стежском медже хыжами до церкви було направду тяжко і страшно. Беру ключи в руки і отверам двері церкви. Боже! як добре. Засвітили зме шитири съвічки: на жертвенному, за престолом, на крылосі і олтарі. Яка то була Св. Літургія?, по Св. Сповіді і пред дорогом през польсько – чехословакцю границю. По Святій Літургії одправили мы іщи Молебен. Світало, коли замикал я церков, повісивши ключи на клямці дверей. Цілий ден пересідили мы іщи в древутни. По заході сонця з'явив ся Штефан – 17 річний хлопец. Того темного вечера остатній раз пішли мы на Чехословакію”.

Од авторів: Назвиска П. Гринів не було в Біличні – шолтис напевно не подал свого правдивого назвиска, бо в стрефі підграницій в часі повоєнним було то небезпечне.

Пізніше на початку 1946 р. з писма отця С.Бєгуна до Варшавської Консисторії, котрий обняв королево – богушанську парафію довідуєме ся дост дуже цікавих справ, яки тычили декотрих сел західної Лемковини. Найважнішы то справы тычути Богушы (урывки з росийского тексту):

“З поважаньом доношу, што 11 марта тр. приіхал я в село Фльоринку до свящ. о. Юрія Бучинського з котрим на другий ден трафили мы на місце предназначения о. С. Бєтуна до парафії Королева Руска і Богуша. В Королеві Рускій на плебанії церковний староста представил нам ситуацию, што вірni того села і Богушы місяц тому зложыли комуси поданя о своїм поверненю на греко – католичество. Причином такої ситуації були і сут розпущаны серед православных лемків поголоски, што хто змінит віру і злече ся православія, буде принадлежний до національності польської, зостане на своїм місці і не буде підлігати дальніому переселеню на Схід.

Хотячи спрвдити правдивіст слів церковного старосты попростили мы кілька газдів, котры вишытко тогто потвердили. Выяснило ся іцы, што церков в Королеві Рускій власти (не подано якы) предназначыли на дім грамадский, плебанію на молочарню. При одвидинах сусіднього села Богуша, такжэ выяснило ся, же в обох селах препроваджено акцію антиправославну. Церков православну назначено на костел католицкій. Зобрашы такы дывны відомости поіхал я до гміны, штобы там докладнейше разпознати о вишыткам, а іцы по друге, замельдувати ся на замешканя в парафії.

Там в гміні приняли мене дуже сухо, можна повісти, як ворога. Єднако замельдували мене, але лем на часове замешканя в Королеві Рускій, звертаючы увагу на тогто, што відомо ім ест, же в Королеві Рускій люде добровільно перешли на віру грекокатолицку, а дому пафіяльны назначено як подано выше. На мое звіданя, ци гміна мае офіцыйны даны в тій справі, одпovіли, што, то не их справа і они з тым не маютничого спільнога. Замельдуваний в гміні в том сам ден выслял я до Староства і до Уряду Безпеченьства офіційне повідомління о своі подорожы до Королевы Руской і Богушы, а такжэ о тым, што приступляю дополнення своіх душпастырских обовязків в неділю 17 марта 1946 р.

Перед тым днем в пятницю 15 марта пішол я до Королевы Руской, штобы приготовити там недільне богослужыння і упевніти ся, што діс ся в парафії. О моі присутносты в селі довідал ся сельский шолтыс і разом зо старостом церковным і єдным селянином пришли до мене. В острій формі повідомили мене: "Ваша присутніст ту абсолютно непотрібна, бо ту православной парафії не буде, а то через то, што вишытки вірны постановили зъedнати ся коло бывшой грекокатолицкой церкви". Додали при тым, што ім кілька віроісповіданій і священників не потрібно. Ісли я буду упerrати ся при тым, што гміна мене прислала і здецидую ся остati ту, то мушу приняти до відомости, што місця на плебанії не буду мати, бо в домі тым постановлено оселити репатриянта зо Сходу і місця для мене там неє. Іцы доповіли, што ест певне, же і я, як інши священники православны достану приказ опустити тогто село в часі 24-ох годин.

Выгнаний з парафії вернул я до Фльоринкы, де в неділю 17 марта одправил я Св. Літургію за отца Бучынського, котрий поіхал од-

правити богослужыня в сусіднє село Перунку, де не було священника, но і де іщи твердо тримают ся віри православной. Як раз перед богослужыньом з Богушы зъявилася в мене делегация в числі двох парафіянів, котры пришли в імені цілої парафії з просьбом, штобы вернути до них, до тых котры іщи в векшости зостали дальше вірными церкви православной, несмотрячи на антиретро-славну пропаганду. Люде хотят мати свого священника. Очікуют зараз моего приїзду до села для одправліня Св. Літургії.

Выслушал я их і обіцял приїхати до них в тот ден, але о год. 4 – тий пополудни одправити Вечерню. О вyzначеній годині в селі взріл я, што люде направду ждали моего прибытия. Толпом пішли мы ку церкви, котра была замкнена. Церковний сторож втюк зо страху деси на село забераючи зо собом ключи од церкви. Пішли за ним, староста церковний, дяк і діяче рады церковной. Нашли його, забрали ключи, отворили церков і там одправлено богослужыня вечірне. Люди на Вечерни было дост дуже, котры по Вечерни просили остати ся в них, што я им обіцял”.

Было выразні ясне, же в парафії з причиною браку священника преходила велика, тиха і скрыта робота, яка мала єдину ціль – знищыня православія. Настрашений нарід пробувал ратувати ся переходом до унітів, а навет і до римокатоликів. Хто занимал ся том по літаком трудні повісті. Было ясне, же тонич не поможе, але надія, яка така іщи была. З інформації інших священників, котры приїжджали з Варшавы на розпознання справы довідуєме ся, же село Королева Руска формальні одпала другий раз од православія. Были там припадки браня шлюбів і інших Св. Таїнств в костелі, жебы хоц в такий спосіб остати ся в своєм селі. Отец С. Бегун мешкал в дяка Миколая Прокопчака, бо як юж знаме плебанія в Королеві Рускій была занята през осадника. Парафіяне власныма силами і руками на власным ґрунті побудували плебанію, але священникови православному мешкати не дали. Таке безправя панувало товды на Лемковині. В Богушы парафіяне не допустили до того, жебы церков была замкнена. В страстний тыжден і на Великден в церкви было дуже люди. З Королевы было всеце жіноч як хлопів.

На третій ден великомных сьват в Королеві Рускій был похорон православной женщины. Похорон тот одбыл ся в церкви, которую на проосьбу родины шолтыс позволили отворити. Отец Бучинський з

Фльоринки з приказу старосты новосанчівського мусіл лишити парафію. Також мусіл опустити державу польську, бо насильно вивезли його враз з іншими на Україну. Товдь отець С. Бегун перенюс ся до парафії во Фльоринці, але не на долго. Внет взяли го до Нового Санча на переслухання на кілька дні. Юж 19 мая 1946 р. також од того самого старосты новосанчівського отримал наказ лишити парафію фльоринську.

Не помогло одклікання доручене з Варшавської Консисторії. Юж за два дни 21 мая 1946 р отця С. Бегуна одразу з переслухання в Новим Санчы з іншими парафіянами перевезено до Грибова, жебы там зала-дувати іх до транспорту і вивезти на Україну. Отцю Стефану удалося переконати совітську комісію переселеньчу, же примусу на виїзд за границю неє і на тій основі пустили його. Єднак не міг вернутися до жадної парафії. Як вказало ся пізніше, була інши єдна можливість, але лем така, жебы з Варшавської Консисторії і Міністерства Адміністрації Публичної достати позвоління на "тымчасову" роботу душпастирську в справах дозору маєтку церковного лишеного по селях воєводств ряшівського і краківського з которых люди переселилися на Україну. Юж 25 мая 1946 р. отцю Стефану з таким документом удалося пораз другий вернутися до парафії во Фльоринці праві на рік часу. В тым часі о. С. Бегун дал шлюб єдній парі молодих, а були то: Ваньо Гербут з Білцаревої і Євгенія Гербут з Богушы. Пак по місяци часу отця С. Бегуна з парафії забрали зас на переслухання.

Юж в неділю 26.VI.1946 р. до Богушы приїхал новий священ. отець Володимір Вежанський одслужити богослужби. Той неділі выпало акурат працяння ся з дяком Миколайом Прокорчаком. Памятам як товдь в церкви плакали не лем старши, але молодіж і діти. Миколай запакувал до пару пачок стары і непотрібны річы, якы мал забрати з собом на Схід. Добры люде завезли го до Грибова на стацию і там остал ночувати. Його жена Стефанія з малом дітином Ольом пішла на тот час до своїх родичів до Королевы Руской. На другий ден Миколай заладувал своі пачки до вагону, а сам пішне вернул до Богушы. Был то остатній транспорт люди виїздаючих на Україну.

Потім міцно замкнули границю і таким способом Миколайови удалося не поіхати на Схід. В селі остало інши 85 родин. Жадна ро-

дина не перешла ани на греко, ани на римокатолічество, хоць була проваджена велика антиправославна агітация. В липні 1946 рока до Богушы приїхал священник о. Антоній Татієвський з матушком і малом дівчынком Діном. Мешкали в Богушы близко церкви в Ярослава Хорошака. Отець Антоній вернул з Казахстану, де стрітила його велика біда, але і ту серед Лемків тіж не нашол спокійного життя. Коли партізанти рабували в селі, не міняли о. Антонія. Священникові не мали што заберати, лем робили ревізії і давали приказ опустити парафію. В часі ревізії глядали зброї, а товдія отець Антоній брал в руки свій наперстний крест і сміло одповідал: "тose моя зброя". Пізнійше отець Антоній дал шлюб парі селянів: Артимови Зьомек і Марії Гамбал. В остатніх тижнях 1946 р. священник о. Антоній інформувал Варшавську Консисторію о трудній ситуації, найбаже о загроженях для парафії королево – богушанській, які виділ і предвиджувал:

"В Королеві Рускій римокатолики старають ся ріжними способами, а також силом знищити шліди православ'я. Заняли церков православну на дім громадський, плебанію переказали осадникові – репатріянтові з ССРЛ. Люди страшат тим, же як не перейдуть на католічество, то виселят іх там де тамти поїхали. Акція тога мала свої страшні наступства. Тых што одышли од православ'я, крестят другий раз, вінчають по своїому і таким способом удоводяют, што православны Святы Таїнства не сут канонічны. Дуже ліпша ситуація єст в Богушы, бо там було лем 3 родини латинськы на 82 родин лемківських. Мам велику надію, же з Божом помочом удаст ся мі выратувати корабель розбитків православных несенных на фалах збуреного океану од затоплення. В парафії сут дві школы: в Богушы штыри клясова з 72 православными школярами в Королеві Рускій пят клясова з 41 школярами. Уряд тмінний в Грибові не хоче продолжыти мое замельдуваня, без згоды старосты новосанчівского. Здає ся, же хыбаль і зо мном буде так само як з моіма попередниками".

Надышла тяжка осіння пора. Настал час парафіяльних свят – кермешы. Не були то часы як давнійше перед війном, бо праві в кождій родині когось бракувало, і то з ріжних причин: забраня до Осьвенція, пересеління на Україну, забраня молодежы на примусовы роботы до Німеччыны і примусового вербунку хлопців до

Червеной Армії. В селах остали лем totы, што твердо тримали ся своїх рідних традицій, а найбажче прадідівських, чудових і зелених Карпат. Жыття релігійне по селах залежне було од священників і числа вірних, які остали ішы по селах. На західній і середній Лемковині остала веќша част населеня грекокатолицького зо своїма священниками, котры не рвали ся до переселяння на Україну.

Ім позволяло правити богослужыня в своім східним обряді. На переломі 1946/47 рока в лемківських селах православны священники остали лем в кількох парафіях на західній і єден на середній Лемковині. Были то парафії дост велики, в которых остало ішы по кількадесят родин православных:

– Фльоринці	о. Стефан Бегун,
– Богущы	о. Антоний Татієвский,
– Ізбах і Біличні	о. Димитрий Хыляк,
– Устю Рускым	о. Михаіл Попель,
– Бортным	о. Іван Левяр.

Атмосфера тых часів не была під жадным взглядом, ани ласкова, ани выгідна, ани певна до святкування жадных парафіяльных торжеств. Были лем звычайны богослужыня недільны і святочны і то там де были ішы священники, котры часто, як то було можливе помагали декотрым сусідним парафіям. Священник о. Михаіл Попель в своїх споминах повідомил Варшавску Консисторию, же на свято свмч. Параскевы в селах Устю Рускым і Квятоні в неділю 10.XI.1946 рока одбыли ся два парафіяльны торжества – кермешы з уділом сусідних священників: о. Івана Левяра з Бортного, отця Антонія Татієвского з Богушы і священника той парафії отця Михаїла Попеля. В другій половині грудня 1946 рока настали тяжкы часы для о. Антонія Татієвского з нашой парафії о чым доносил він в своім остатнім рапорті:

"Do Jego Eminencji, Ks. Metropoli Kościoła Prawosławnego w Polsce – Dionizego od proboszcza parafii we wsi Bogusza pow. Nowy Sącz – ks. Antoniego Tatiewskiego – 6.01.1947r.

– RAPORT –

Niniejszym donoszę do wiadomości Waszej Eminencji o tem, że dnia 16 grudnia 1946 r. o godz. 15.30 nawiedzili mnie trzej indywiduali, ubrani w wojskowe mundury i po wojskowemu uzbrojeni, oświadczając mi że oni są wysłani z placówki wojska polskiego, znajdującego się we wsi Ptaszkowa, dla wyligitymowania mnie i odebrania mi niby to znajdującej się u mnie broni. Wyligitymowawszy mnie przeprowadzili też rewizję, która jak widać z ich zachowania nie odbywała się dla poszukiwania broni, a dla zamydlenia oczu, albo dla podrzucenia takowej.

Rewizja była ukończona. Broni żadnej nie znaleziono. A więc po długiej kilkakrotnie tajemniczej naradzie rozkazując mi opuścić terytorium Łemkowszczyzny do 25. XII. 1946 r. Równocześnie zakazując pod karą śmierci zawiadomić milicję, ubezpiekę, albo starostwo. Z tego wszystkiego zrozumiałem, że to nie wojsko, a ktoś inny. Więc ośmieliłem się zadać pytanie. Na jakiej podstawie i z czyjego rozporządzenia oni to czynią? Przecież ministerstwo prosi, ażeby władze cywilne i wojskowe udzielaly mi jak najdalej idącej pomocy i opieki, jak również umożliwienie mi swobodnego poruszania się w terenie, a wy rozkazujecie opuścić te tereny do których mnie wysłano. Wówczas po krótkim namyśle oni wyjawili siebie, że oni nie są ani wojsko polskie, ani ubezpieka, a WIN, wojsko leśne (Wolność i Niepodległość).

Wszystko było jasne, jak boży dzień. Więc była u mnie banda, która grasuje w tych terenach i która służy rzymkokatolickiej akcji dla przeprowadzenia inkwizycji, zastraszenia ludności prawosławnej i za wszelką cenę dopiąć swego celu. Powiadomiwszy o wszystkiem swoich parafian 24 – grudnia 1946 r. opuściłem Boguszę prosząc księdza Stefana Bieguna, proboszcza we Florynce, opiekować się moją parafią do wyjaśnienia tej złożonej spawy”.

Священник отец Антоний Татієвский уроджений дня 23.VII.1913 рока в Жытоміри, вмер дня 15 II. 2001 рока проживши праві 88 років. Заслужений для розвитку Православія на Лемковині. Спочиваєт на цмунтери в Супрашлю коло Білогостоку. Вічна Му Памят!

О таких ”гостях лісових”, але не таких які діяли на східній і середній Лемковині припомнul нам Ваньо К. який товдys в 1947 р. яко шіст річний хлопец запамятал прикру для себе подію як:

”Єдного дня вечером пришло до нашого села войско з ліса. Перед тим мама дали мі до ідла маленький хлібчишк, котрий і єм собі на

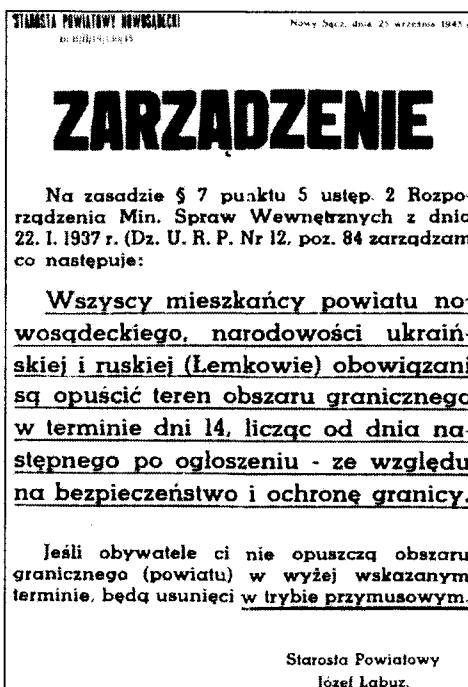
подворци. Переходячий коло мене вояк, вирвал мі з рук і забрал том хлібчык. Затиснул ём зубы з жалю і плачу і не признал ём ся никому о тым припадку. Остало томто в мої памяти, аж до рана, бо товдьи зас пришло войско, але польске. Было іх веце з якысым старшим рантом і звідувало ся, чи в селі спокій, чи даишто ся не стало? Рано на другий ден крутил ём ся коло них, бо познал ём того что вчера вечером забрал мі хлібчык. Якысий "старший рантом" зацікавил ся тым, чого я плянчу ся коло них і зъвідує ся мя:

"Co się tak płaczesz tutaj?". Я з вчерашньої памяти і жалю повідам: "Тот пан вчера забрал мі хлібчык". "A skąd ty wiesz, że to był ten pan?" зъвідує ся "старший". Повідам: "бо ма шраму на лиці!". "Старший пішол до нього – штоси му повіл такого, же веце ём го не виділ". З того видно, же було так, що totы самы приходили в ночи рабувати, а в ден, "боронити люди", а найбарже розпознавати ситуацію на дальше. Того, якысого зо шрамом розпознавали люде і на Заході.

До гір пришла пізна осін, а за ньом долга зима, котра на переломі 1946-1947 рока була дост лагідна, але сьнігу не бракувало. Люде як шторока заняты были своїма газдівськими роботами: молочином зерна, гладжыньом і пряджыньом лену і на конец тканьом полотна. Приготовляли дырва потрібны до варіня стравы іogrіваня своїх хыж, жебы хоц не мерзнути в зимі. Штоденно кормили домовий статок: дріб, коні, худобу, уці і козы. Приготовляли ся до різдвяних съят, яки в тым році выпали в середині тыжня (віторок, середа, четвер). Было барз смутно і неприємно, бо той зимы не было в околици священника, лем во Фльоринці і люде не могли съяткувати свят Різдвяных як колиси. Не ходили по селах колядники, лем в домах і на стрічах родинных колядували.

В тамтых часах було дуже до роздумуваня і побесідуваня, найбарже о тых что не вернули з лягру, з войска, або з Німеччины. Найвеце было бесіды о тых что недавно виїхали на Україну, одкаль доходили прикры і невеселы вісти. Найбарже о тым, яку нашли там ситуацию, де мали быти муруваны камениці і "хорошая жизнь", а не было навет ліпянок, не споминаючи о газдівках, степах без гір, без лісів і гірской воды.

Єдним словом не було ничего рідного і гірского, котре лишили наглі і нерозважні, без ніякого примусу, але з розвагом і до того з великим охотом.

11. Zarządzenie starosty N.S. – 1945r. (kopia)

– Трагедия висеління –

Надышол Великий піст, а на два тижні перед святами великомісія, дні 28 березня 1947р. по містах і селах گрухнула нагла відомість о смерті генерала Кароля Сьверчевського в Балигороді к/ Санока. З того не тішыл ся ніхто, хыбаль лем вороги, але товды стало ся ясне, же то з причини банд якы там діяли. Люде знали, же з того поводу нич доброго юж не буде, лем іщи гірша біда. Того року Великден випадал тижден по святах латинських т.е. 13 квітня 1947 р. В наших найближчих селах в сусідстві з Поляками, жыття было барз нервове

і неспокійне, дуже гірше як в попередніх роках. Люде в великій задумі, але дальше з надійом розпочинали весняны роботы.

Каждий газда в другий рік по війні старал ся як найліпше за-господарити свою газдівку. Сіял остатнє зерно і лен, які удало ся сковати перед злодіями. Саджено земяки з надійом на добрий урожай. Орано і сіяно на своїх полях до остатньої скыбы, а також і на землях сусідів, котри выїхали на Україну, если старчало до того насіння. Роблено вшытко, але в непевности, коли приходили чутки, же в повітах східних зачали юж выселяти, з тым, же були то неофіційни відомосты, лем тайны, які люде тлумачили собі в двоякий спосіб. Єдно, же причиною могут быти тамтейши банды, які не дають спокою ани в ночы, а навет в ден. А друге, же там перешол фронт і сут велики знишыня газдівок і через тото неє там што одновляти і розпочынати газдувати од нова, лем переселяти ся на таких добрих условіях, які проповідали совітськы агенты, бо люде уважали, же если може дійти до якысого переселяня, то лем на Схід, як то было недавно, бо перед роком.

В половині мая 1947р. до села приїхал священник отець Алексій Несторович з матушком і також замешкал в газді Ярослава Хорощака. Богушанська молодіж якби спеціальні чекала на священника, бо в тот прекрасний – великородний час аж шіст пар здецидувало ся взяти шлюб в непевний, але як ся пізнійше виявило, был то фактычні остатній час на весільны справы. То була сельска молодіж, котра в съвідомости і з повагы ситуациі хотіла получыти ся на добре і на зле традиційным обрядом таїнства вінчаня, жебы спільні і родинні жити разом де приде ся ім найти в такий непевний і непредвиджений час.

Молодіж tota чекала в надії на ліпши часы, яка або вернула з Німеччини, або з войска, а були то:

– Петро	Хорощак	з Настом	Хохоляк
– Андрий	Ткачык	з Александром	Сидоряк
– Андрий	Слива	з Геленом	Бортняк
– Митро	Галькович	з Тацком	Вислоцком
– Тадей	Зьомек	з Мартином	Кузяк
– Мірослав	Хорощак	з Катреном	Гамбаль

Пізнійше вказало ся, же в великій таємниці і то не лем перед людми, але і перед съвітом власти польськы зачали выселяти східні

села, і то юж од 28 квітня 1947р. докладні місяць по смерти генерала і на два місяці перед нашим виселінью. Так короткий час на підняття той трагічної децизії съвідчыт о tym, же totы справы на выжших урядах чекали лем нагоды – претексту до висеління нашого спокійного, трудолюбивого і боголюбивого населеня.

По великомых съвітах і по вшыткых весілях, єдного дня отец Алексій Несторович при помочы парафіянів зняли з нової дзвініці на церкви два найвекшы дзвоны і завезли іх на перехованя до Фльоринки до отця С. Бегуна, котрий мал уповажніня з Варшавы на опіку над лишаным маєтком в православных церквах в повітах горлицьким і новосанчівським.

В другій половині червця 1947р. на полях росли юж гарды засіви ріжного насіння, земяки были юж оброблены. Люде од давна пасли статок на пасвиках, бо і трава того рока гарді росла. Котрыого дня в кінци червця 1947р. приіхал до села сам війт з Грибова і скликал сельську нараду на котрій потішал люди, а найгірше, же запевнял люди в tym, же з повіту новосанчівського виселяти никого не будут.

Напевно ходило му о тото, жебы люде не нищыли і не продавалинич, жебы вшытко остало для своіх. Люде знали о tym добрі, бо од долшого часу такы слухы ходили по селах. Тепер в третьм році по війні надходила для нас Лемків найвекша незнана трагедия. Пізнійше вказало ся, же на східній і середній Лемковині од давна, бо од кінця квітня в великій таємници виселяли люди. Было то таємниче і од віків незнане насильне висеління лемківского населеня, котре за ціну гонору і його вікового- автохтонного осадництва хотіло остати і жыты на землях своіх предків.

За пару дни надышол час той трагічной події. Чуeme, же виселяют юж сусідны села, Фльоринку і Білцареву. В tym самым дни то ест 1 липца (віторок) 1947 рока польське войско приіхало і до нашого села. Выдали приказ, жебы в двух годинах заладувати ся на свои возы і лишыти своі газдівкы і цілий віковий доробок. Люде застрашены несподіваным розказом войсковым, плакали і цілували святы іконы, стіл, пороги і землю на котрій од віків прожывали. Треба было в тых двух годинах лишати цілий доробок своего жыття і своіх предків: забудуваня газдівски, меблі, землю, лісы, а ліса богушане мали веце як поля. Декотры мали навет по 20, або 30 гектарів.

Што можна было взяти в тых двох годинах на два, або і три невелички гірськы возы?. З великым жальом і смутком газдове приготовляли быкы, або коровы, бо кони в селі было лем кільканадцет і кождий газда запрігал до возів того што мал і чым міг хоц кус забрати свого маєтку. Такым мішаным і збераным табором выїзджали нашы селяне остатній раз зо села в незнану дорогу і в незнану чужыну, Выїзджало 76 родин, бо в селі остали лем дзві мішаны родины, іншых шіст родин не дожыли юж в селі той трагедії.

Єдну родину – Фотію Слезьон стрітила прикра істория – ей сына Ваня забрали до Червенай Армії з якой не вернул до Богушы, а скоро і мама вмерла. (З іншых джерел знаме, же сын Ваньо згынул на фронті коло Бродловиц – гміна Рудна). На землі західны вывезена была з сестром і швагром Осифом Гербутом і была оселена в Закшові к/ Вроцлава. По пару днях Фотія взяла одежу до тлумачка, сіла до якысого поїзду і вернула до Богушы. гмінны власти в Грибові плянували вывезти єй назад на Захід. В Богушы напала ся вдова по Кагані – Павліна (з родины мішаной) яка в уряді гмінным зложила приречыня, же приймуе і бере єй на свою одповідальніст. В такий спосіб, хоц самотну веце не выселяно, а мы в своіх записах маме, же она осталася в Богушы.

Тот табор возів газдівских гнали під дозором і збройом польського войска. Гнали з вышнього кінця села од Білцаревы в долину през село і дальше през Королеву Руску, а пак през велике і неприязнє для нас село Пташкову і дальше на велике торговиско в Грибові. Выселенцы іхали і ішли серед ріжных голосів – рыку худобы і великого страху і плачу вшыткых.

Зъвірина не хотіла, але мусіла слухати своіх опікунів. Люде мусіли быти послушны воякам, котры не мали жадного спілчутя для никого. Не мали спілчутя навет для плачучых діти і старших, котры ішли глубоко задуманы, без слів, але з тихом молитвом в души. Ідучы з табором повільным кроком через Пташкову і Грибів старшим выселенцям ходили ріжны мысли по головах: чого то женут іх під гверами?, а іншы сідят в домах і тішат ся людским неществом.

Єдну ніч мусіли люде ночувати на грибівскым торговиску під голым небом. Другий ден газдове мусіли іти і записувати своі родины, а урядники "ПУР-у", Państwowego Urzędu Repatriacyjnego выставляли для каждой родины свои "Карты переселенчы". Карты

тоти звали "переселеньчом", а не виселеньчом, бо державны власти мали єднаку політику в однесіні до переселенців зо Сходу і на Схід, і таку приняли до населеня насильно виселяного на Захід. Ту при писаню "Карт переселеньчых" выявляло ся, же власти не лем выганяли люди, але і ділили селян, ділили родины, сусідів, жебы од того часу і в транспортах не били разом як колиси. Коли запи-сували, а потім ладували люди на стациі в Грибові до oddільных транспортів был зас великий плач серед родин і діти. На третій ден на товаровій стациі підставили стары – крыты і некрыти углярки – вагони товарovy. До кожного вагону ладували по дві родины, разом з кінми і худобом. Там кажда родина переходила новы незнаны проблемы: з кым? і де приде ся іхати і жыти? в незнаній чужыні. На заладунок возів, машын і тяжшого знарядя дочепляли на кінци транспорту вагоны, плятформы.

Заладуваныма транспортами, люди повезли як худобу в незнане під опіком іншого, польского войска, званого конвоентами. Село наше, тых 76 родин розділили на два транспорты, якы шыроко описано на дальших сторонах книжкы.

12. Акция "Вісла" – 1947р. – рисунок

Карту переселенчу отримувала кожда родина, на котрій декотри уряды гмінны на выгнаню записували ден і місце замельдування родини на Заході, бо не вшытки мали свої документы особисты. Векшіст тых карт трафила до тамтейших урядів на Заході, де були забераны в часі приділяня родинам даякых газдівок. В тот спосіб декотры родины не мали інших документів, лем новы гмінны "акты наданя", жебы не было шліду, же колиси в горах мали свої газдівки, же мали поле, лісы і хыжы. Каждий кого інтересує што было написане в "Картах переселеньчых" може найти приклад такого запису в дальших документах.

Ест там приклад, што ПУР записал нашым родичам при выселянню – што забрали з собом?, і што лишили в горах. Тото остатне ест мало значучым документом, бо земля, без ліса і дім з забудованнями – вшытко тото без выціны, має лем вартіст статистичну, а не вартіст маєтку родинного.

PAŃSTWOWY URZĄD REPATRIACYJNY POW. ODDZIAŁ W				
....., dnia 1947r.				
Karta przesiedleńcza Nr.				
Ob..... (Imię i nazwisko, imię ojca)	urodz. w roku.....			
mieszkańiec miasta	wsi	Nr. d.		
gminy	powiat.....	przesiedla się na inne miejsce zamieszkania. Wraz z nim przesiedlają się następujący czonkowie jego rodziny .		
Lp.	Imię i nazwisko	Rok ur.	Stosunek pokr. do głowy rodziny	Uwaga
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
Przesiedlający się:				
a) zabiera ze sobą: koni krowy wołow. kóz owiec oraz niepotrzebnych zwierząt domowych				
b) pozostawia ziem. ogółem dom mieszkalny (dom) stodoła obora				
Podpis przesiedlającego się				
" i Niestety nie skutecznie				

13. Взір карты переселенчой Нр.....

З тых записів вишла барз дивна і кривдяча справа, бо при записах, того што люде лишали в Картах переселенчых сут лем спомини о земли, забудуванях, без ліса, без жадной вартости, не так як мают записане осадники переселяны зо Сходу, котры можут домагати ся од державы рекомпенсаты за лишений маєток на Сході, чого нашым людям не предвиджено.

Зо споминів селянки Хорощак Петрины довідуєме ся о выселінню: *"Пред выгнаньем упомнули нас, же мame ся рыхтувати, бо як придут то вшыткых поженут ци буде зрыхтуваний ци ні. Люде рыхтували ся. Єдны збивали скрині, інши плакали. Пришло войско і юж треба было іти. Декотры не вірили, же треба іти – уперали ся. Такий Гнатишак, каменицу мав і ся уперал, же не підуть, але што там! пришло войско і юж!. Навет на Заході в нашым селі сут хлопи, тоты што нас товдвы выганяли. Все повідали, же мы Українці. Свій маєток дали нам заладувати на два гірськи возы. Забрали зме зо собом штыри коровы. Коня і быків не мали зме. В Грибові було торговиско на котре нас зогнали. Каждий мусіл пильнувати свого, бо крали. Чекали зме два дни. Потім треба было ся ладувати до вагонів. Достали зме вагон одкритий. Вагон том мусіли зме накрити своїма драбинами".*

В Грибові наше село розділили до двох транспортів і з іншими селянами повезли на землі західні через Осьвецім, Ополе, Вроцлав:

– Транспорт нр. R – 272 з Грибова виїхал по двох днях 4.VII.1947 р. з 44 родинами з Богушы (з іншими селами) і скеруваний біл до Олесьници, (воєводство Вроцлав), де трафіл по п'ятьох днях т.е. 9.VII.1947р.

– Транспорт нр. R – 273 заладували наступного дня т.е. 5.VII.1947 р. з 32 родинами з Богушы (з іншими селами) котрий трафіл на стацію в Съцінаві – 9.VII.1947р. в повіті воловським.

Списы родин, яки заладуваны были в тых двох транспортах поданы сут ниже в тым розділі в "Родовим списі газдів з 1940 – 1947 р". По дорозі в Осьвенцімі обовязково затримували вшытки транспорти і там під позором щыпнія люди, заберали декотрих на переслухання. Была тайна практика і засада, же для каждой родини од давна по селах писани были опінії, з доносів з ріжных джерел, найчастійше неправдивы і несправедливы, але выгодных для власти, котрыма страшыли люди при каждой нагоді. Такы тайны опінії

везли довірены конвоенты з людми на Захід і по дорозі показували іх агентам УБ в Осьвенцімі, і дале везли іх аж на місце призначчя. По таких переслуханях лишали собі ”підозрілых”, де били і му-чыли невинных люди, а часом затримували на долше і вивозили іх до лягру в Явожні. З нашого села до лягру в Явожні забрали і арештували:

- священника о. Алексія Несторовича,
- Мирона Хорощака,
- Дмитра Выслоцкого
- Онуфрия Хохоляка, моего брата.

Коли привезли іх до Явожна, одразу при брамі лягру офіцер зголосил стражникові: *”Uważajcie, to są bandyci złapani w lesie”*. Там юж знали, што мають робити з такими з ”ліса”. Битя, тортури, опіка і обставини лягровы были подібны до тих, які панували в давним німецким лягри в Осьвенцімі за часів окупації, з єдном лем ріжни-цом, ту ішь не палили люди в печах крематорийних.

В тым місци і в навязаню до минулой історії села выпадат oddati чест і пошанування нашым сельским урядникам, які жили серед жытей села і з них ся выводили. Іде ту о сельских вйтів і шолтысів, котры в ріжных обставинах і ситуациях з выбору своіх селянів і свойой громады мусіли суспільні і без заплаты полнити важний і часто невдачний уряд. В ріжных обставинах під час пануваня ріжных державных власти треба было занимати ся справами жытей села Богушы. Урядники тоты были нераз наражены на ріжны прикрости, а навет утрату здоровля і жытя. Найбарже і в часі другой сьвітовой війны, де треба было: вызначати молодіж на роботы до Німеччыны, зберати камені млинъскы і іншы контингенты, а по війні быти посередниками медже селянами, а ріжными группами лісовыма. Особы, які полнили уряд сельский в роках:

– війта	– Михал	Хохоляк	1882 – 1898
”	– Циприян	Хорощак	1898 – 1915
”	– Тадей	Прокопчак	1915 – 1925
”	– Ваньо	Кузяк	1925 – 1930

– шолтиса	– Владімір	Кузяк	1930 – 1938
”	– Алекс-дер	Ткачык	1938 – 1940
”	– Павел	Слива	1940 – 1944
”	– Сильвест.	Шуфнарович	1944 – 1945
”	– Миколай	Хорощак	1945 – 1947

З інформації той можеме переконати ся о тым, коли то уряд сельського війта, або шолтиса легше, або тяжше було полнити. Колиси в горах було тяжше жити, але з того што видно, сельський уряд полнити було дуже легше.

За найтяжшы рокы для суспільних урядників сельських, приняті треба часы другої сьвітової війны і по єй закінчыню, коли по селах грасували знаны і незнаны шайки і банды, котры не давали никому спокою. Не було то выгідне і безпечне для никого, але серед селянів находили ся такы, што для спокою і потребы сельської спільноты, без заплаты, а навет без подякы схотіли полнити тот невідчиний уряд.

З хвилем висеління в 1947 році в селі перестала діяти і існувати парафія православна. Хоц на хвилю треба вернути до єй понад 20 річной історії (1926-1947), а передовшытким спомнути треба головных єй душпаstryрів, якы в легших, а найвеце в тяжких часах старали ся духовно помагати нашым селянам од початку аж до кінця. Ціле тото 20 ліття було дост тяжке, а найтяжше було на початку і на кінці, коли то священники і люде були висъміваны, поневераны, а навет перешлідуваны за свою працівську віру. В тым кутику західной Лемковины в часі того 20 ліття переходил найвекший натиск і перешлідуваня діяльности Православія, найбарже на обережах і в сусідстві з селами польськима, по його цілковите викореніння в 1947 році.

Священники якы полнили душпаstryрськы послугы в парафії богошанській в тамтых роках:

– VII – IX	– 1926	– о. Пантелеїмон Рудик
– 1926	– 1927	– о. Миколай Дольницкий
– 1927	– 1945	– о. Александр Іванович
– IX – XI	– 1945	– о. Віталій Сагайдаковский
– III – VI	– 1946	– о Стефан Бєгун

- VI – VII – 1946 – о. Володимир Вежаньский
- VII – XII – 1946 – о. Антоний Татієвский
- I – V – 1947 – о. С.Бегун (з Фльоринки)
- V – VII – 1947 – о Алексій Несторович виселений з селянами і вязнений з іншими людми в лягри в Явожні.

З того што представлено вище, переконуєме ся яка тяжка і трудна була діяльність душпастирська священників православних. Неєдна служба душпастирська була коротка, бо лем пару тижній, або пару місяци. Найдолше, бо аж осемнадцять років з парафіянами Богуши пережыл священик о. Александр Іванович. Причины такої діяльності, а найбарже тих коротких діяльності познали змеж дост добрі од самих священників, которых спомини представлено на попередніх сторонах книжки.

Пізніше по виселінню, аж по тридцять п'ятьох роках, бо аж в 1982 році заложена зостала єдина парафія православна в Креници, котра своїм видглядом і діяльністю духовном прекрасно промінює на цілу західнію Лемковину.

Яка була справедливість для нашого народу, в тамтих часах можна переконати ся хоць з єдного сельского прикладу: *"Селянин Дмитро Вислоцкий перед війном служив в польським войску, де в 1938 році з розказу войскового помагал занимати Заользя. Потім в 1939 р. боронил польську державу перед гітлеровцями. Зас в 1945 р. мусів іти до Красної Армії помагати виганяти Німців з земель польських, де з фронтом трафіл аж до Берліна. Вернув до села на кілька місяци і зас пришло висеління в 1947 р. В Осьвенцімі з транспорту трафіл на переслухання на яке забыл взяти з собою документів. В його оповідання, тлумачення і вияснення агенты УБ не вірили і не слухали, бо не хотіли навіть слухати. Жена хотіла преказати йому документи, то сій до нього не допустили. За воєнны заслуги од 1938 до 1945 рока Дмитра. Вислоцького польські власти одвічичилися йому кільканадцет місячном опіком, поневірком і утратом здоровля в славним лягри в Явожні".*

Wojskowa Prokuratura
Rejonowa
w Krakowie.

Dnia 20. 7. 1948.

00939

m. p.

m. p.

ZASŁWIADCZENIE №

Zasłwiadcza się, że Ob. Wistowski
Rymuł s. Semonow
urodz. 3. 6. 1916. w Bochnia
został w dniu dzisiejszym zwolniony z aresztu.
z dyspozycji Wojskowej Prokuratury Rejonowej
w Krakowie. — Wymieniony(a) udaje się do
miejsc swego stałego zamieszkania.

Podpis: Wistowski

14. Zaświadczenie z pobytu w Jaworznie.

Ниже подаємо споминаний юж перше "Родинний список газдів в селі з 1940 – 1947 р. Подаєме іх з місцями де іх розшмарено – розпорощено по декотрих державах сьвіта. Знаме же в селі було 114 хыж, а родин було аж 150 і для того, молодше покоління може не знати юж вшыткого, як було, хто жив в сусідстві, бо того знали люди старші, а іх юж нам бракує. Тепер найтруднійше єст того, як по близко 60 роках можна познати, де хто жив і в чыім сусідстві, тым барже, же в декотрих хыжах жило по дві, або і три родини. Кус легше єст знати, де хто жив, на нижнім, в середині, ци на вишнім кінци села. До того замішаня причинила ся кус комасация, яка од 1939 рока давала можливіст на тзв. "пребудову".

Родинний список газдів в роках 1940 -1947.
 (іх розсіяня по съвіті по II- гїй съвітовїй війнї)

Ч.	Назвиско	i	Ім'я			
				1940/45	1947	1947
УСРР	Олесьн.	Сыпінава				
1.	Хорощак		Филимон	Укр.		
2.	Кузяк		Теодор			Хелмек
3.	Фучко		Митро			Хелмек
4.	Зьомек		Артим			Хелмек
5.	Слива		Павел			Чехолов.
6.	Сидоряк		Владек	Укр.		
7.	Слезьон		Фотія		ост.в Бог.	
8.	Гербут		Осиф		Закшув *	
9.	Хохоляк		Ллько		Воля	
10.	Груша		Гриц		Ніцішув	
11.	Хохоляк		Герман		Кійовіце	
12.	Старінняк		Андрій		Келчув *	
13.	Хорощак		Тимко	Укр.		
14.	Слива		Андрій			Нурков.
15.	Слива		Циприян			Нурков.
16.	Фучко		Андрій			Хелмек
17.	Шуфнарович		Афія	Укр.		
18.	Катан		Петро		ост.в Бог.	
19.	Дроздзяк		Мирон			Чехолов.
20.	Бортняк		Семан		Длугол.	
21.	Бортняк		Ваньо		Длугол.	
22.	Дроздзяк		Василь			Нурков
23.	Прокопчак		Ваньо	Укр.		
24.	Бортняк		Демко			Дзєвін
25.	Бортняк		Семан			Нурков.
26.	Сидоряк		Ваньо	Укр.		
27.	Хорощак		Петро		Спалице	
28.	Хорощак		Павел		Спалице	
29.	Катан		Ян		вмер в Бог.	
30.	Хохоляк		Филип		Радзовіце	
31.	Мацієвский		Петро		Боруце	
32.	Хорощак		Методий		Вільчице*	

33.	Хорошак	Афтан		вмер в Бог.
34.	Хорошак	Кирил	Укр.	
35.	Хорошак	Ваньо	Укр.	
36.	Воробель	Семан	Укр.	
37.	Воробель	Ваньо	Укр.	
38.	Хохоляк	Юрко		Хелмек
39.	Мацієвский	Василь	Укр.	
40.	Слива	Митро		Доброшице
41.	Хорошак	Василь		вмер в Бог.
42.	Кузяк	Віктор		Дзядув Мост
43.	Прокопчак	Миколай		Секеровіце
44.	Хорошак	Ваньо		вмер в Бог.
45.	Гнатишак	Панько		Лігота Ксонж.
46.	Гнатишак	Антоний		Бжозовець
47.	Слезьон	Андрій		Міковіце
48.	Хорошак	Филип	Укр.	
49.	Хорошак	Василь		Доброшице
50.	Хорошак	Афтан		Буковінка
51.	Хорошак	Мирон		Секеровіце
52.	Мацієвский	Касян	Укр.	
53.	Вислоцкий	Митро		Секеровіце
54.	Тарас	Клявдия	Укр.	
55.	Галькович	Юлиян	Укр.	
56.	Шуфнарович	Осиф	Укр.	
57.	Шуфнарович	Сильвес.	Укр.	
58.	Кузяк	Владимір		Длугол.
59.	Кузяк	Ваньо		Домашин
60.	Кузяк	Василь		Длугол.
61.	Шуфнарович	Данько		Збитова
62.	Старгиняк	Василь	Укр.	
63.	Тарас	Ваньо	Укр.	
64.	Молодчак	Семан	Укр.	
65.	Молодчак	Ваньо/Пар.		Длугол.
66.	Гамбалль	Петро	Укр.	
67.	Гамбалль	Афтан	Укр.	
68.	Ткачык	Асаф/Стеф.	Укр.	
69.	Гамбалль	Мар./ Михал		Радзовіце

70.	Хорощак	Миколай	Буковінка	
71.	Воробель	Діонізій		Хелмек
72.	Воробель	Владим.		Нурков.
73.	Кобані	Теодор	Укр.	
74.	Валеньщак	Стефан		Соколов.
75.	Кобані	Гаврил		Юрч
76.	Олесьневич	Алекс.	Укр.	
77.	Стариняк	Михал	Укр.	
78.	Стариняк	Владим.	Укр.	
79.	Стариняк	Калістер	Укр.	
80.	Стариняк	Максим	Укр.	
81.	Стариняк	Прокоп	Укр.	
82.	Стариняк	Гриц	Укр.	
83.	Воробель	Нестор	Укр.	
84.	Кузяк	Мар/Макс.	Укр.	
85.	Кузяк	Любомір	Укр.	
86.	Хорощак	Ева		Высока
87.	Бортняк	Ваньо	Укр.	
88.	Кузяк	Кирил	Укр.	
89.	Стариняк	Петро	Укр.	
90.	Сидоряк	Улян	Укр.	
91.	Кузяк	Семан		Тимова
92.	Кузяк	Афтан		Тимова
93.	Воробель	Яцко	Укр.	
94.	Кузяк	Данько	Укр.	
95.	Кузяк	Гаврил		вмер в Бог.
96.	Кузяк	Акым		Длутол.
97.	Зьомек	Тадей		Келчув*
98.	Гамбалъ	Назар		гжибув
99.	Гербут	Кристина		Пархув
100.	Воритко	Франціш.	ост. в Бог.	
101.	Ткачык	Андрій	Келчув*	
102.	Ткачык	Ваньо	Келчув*	
103.	Олесьневич	Стефан		Реншув
104.	Даньчак	Андрій		Реншув
105.	Кобані	Владим.	Дзяд.Мост	
106.	Кузяк	Миколай	Укр.	

107.	Кузяк	Богдан	Укр.	
108.	Даньчак	Владимір		Чехолов.
109.	Даньчак	Костек		Чехолов.
110.	Рыбенький	Антоний	Укр.	
111.	Стафиняк	Теодор	Укр.	
112.	Паубяк	Ваньо	Укр.	
113.	Греняк	Петро		Хелмек
114.	Хорощак	Ваньо	Укр.	
115.	Хорощак	Ярослав		Чехолов
116.	Галькович	Василь	Длугол.	
117.	гамбаль	Корнель		Реншув
118.	Хорощак	Мірослав		Реншув
119.	Вовюрка	Бенед.	Закшув*	
120.	Німец	Павел	Соколов.	
121.	Галькович	Митро	Щодре*	
122.	Каліш	Теодор		Хелмек
123.	Хохоляк	Ілько	Укр.	
124.	Хорощак	Калістер	Укр.	
125.	Рыбенький	Антоний	Укр.	
126.	Горощак	Теодосий		Нурков.
127.	Кузяк	Митро	Длугол.	
128.	Пазган	Теодор	Укр.	
129.	Бубернак	Афтан	Укр.	
130.	Хорощак	Василь		Щодре*
131.	Галькович	Політа	Укр.	
132.	Хорощак	Владим.	Укр.	
133.	Хохоляк	Антоний	Укр.	
134.	Прокопчак	Семан	Укр.	
135.	Хорощак	Ілько	Укр.	
136.	Хохоляк	Юрко	Укр.	
137.	Хохоляк	Семан		вмєр в Бог.
138.	Кобані	Ярослав	Укр.	
139.	Воробель	Юрко	Укр.	
140.	Тудуй	Ваньо		Домашин
141.	Вірховський	Гаврил		Длугол.
142.	Сидоряк	Стефан	Укр.	
143.	Хорощак	Лукач	Укр.	

144.	Кузяк	Семан	Реншув
145.	Хорощак	Ваньо	Доброш.
146.	Кузьма	Мария	Укр.
147.	Хорощак	Модест	Укр.
148.	Курей	Александ.	Укр.
149.	Петрик	Осиф	Укр.
150.	Ющак	Павел	Хелмек

Увага: знак * при селі означат, же з транспорту олесьницького по десятюх місяцюх переселено іх другий раз до інших повітів; Сьвідніца, Злотория і Жагань і то по єдній, або дві родини.

З цілого того рахунку виходить, же нашы селяне по кількох переселенях і виселенях нашли ся;

– на Україні	65	родин
– на Заході к/ Олесьници	44	"
– на Заході к/ Съцінавы	32	"
– вмерли в Богушы в 1940/45р.	6	"
– остали в Богушы	3	"
<hr/>		
Разом розшмарено	150	родин

в) Осадництво коло Олесьніци

Од Освенцім транспорт наш іхал дале на Захід през Ополє до Вроцлава і по шестиох днях 9 липца 1947 р. трафил в бік до Олесьніци. На стациі товаровій на розладування вагонів люде мусіли чекати до другого дня, до 10 – го липца 1947 р. а был то четвер. Товды транспорт виселенців богушанських і інших зачали оселяти в трьох повітах: олесьницьким, намисловським і сицовським. На стациі в часі працяння ся з селянами – сусідами, люде догваряли ся, же в першу неділю представителі родин зайдут ся зас на стациі в Олесьніци і перекажут собі відомості з нового місця осеління. Оповідят собі, якы мают домуы і як іх приняли мешканці тамтейших сел.

З тым приніманьом по селах было ріжні, найчастійше неприємні і несправедливі, бо перед нашим приїздом вшытки тамтейшы осадники били повідомлены юж, же мы новы осадники, то "бандеров-

ці”, а таке призвиско для наших люди юж з горы кваліфікувало до найгіршої, негідної і найбарже покривдженой групы оселенців.

Повіты олесьницький і сицовський положены сут близко давной предвоєнной границі польської. Там юж од самого початку од 1945 р. осадники польськи мали нагоду заняти по селах вшытки ліпши газдівки понімецькы. Для нас остали лем забудуваня знищены з розваленными мурами. Де стояла ішы яко така стайнія, або стодола, там оселяли наших люди. Тоты 44 родины з олесьницького транспорту розшмарено аж в трьох сусідных повітах:

– До повіту намисловского трафили 4 – родини:

Дві родини Гнатишаків Антоній і Панько, Мацієвский Петро і Слезьон Андрий. Оселено іх по єдній родині в кождым селі в очереды: Бжозовець, Лігота Ксьонженца, Боруце і Міковіце.

– До повіту сицького до двох сел: Радзовіце і Дзядув Мост трафили тіж штири родини. Были то родини: Хохоляка Філіпа (наша) і Гамбала Михала, которых оселили в селі Радзовице, а родини Кузяка Віктора і Кобанього Владимира оселили в сусідним селі Дзядовим Мості (4 км).

– Найвеце, бо аж 36 родин трафило до повіту олесьницького і то в вексности в околицях міста, і до того великого і воєводского Вроцлава, за што пізнійше по десятюх місяцях декотры оселенці нашли ся зас на листі тепер другого насильного пересеління.

Напевно з осадництвом по селах не было так гладко і докладні, як удало ся нам описати на папери. Люде в первых днях, тыжнях і місяцях осеління, майже вшытки родини зараз або пізнійше сами на свою руку глядали собі якысого уцтившого місця замешканя на выгнаню і часто навет кілька раз пробували змінити своє місце осадництва. Ходило о родини о сусідів, або і знайомых, жебы были ближе себе і дальше зносити выселеньче легше, або тяжке, але спільнє горе. Місця осадництва не былинич, ани в частині подібны до гірських, бо на рівнинах і пісках, а также в інакших домах – стайнія – стодолах і інших поміщнях.

В тій ситуації авторы мають одвагу просити чытаючых о зрозуміння, што до першого – докладного запису місця осеління декотрих родин. В декотрих припадках з оселен’ю могли трафити ся ріжны недокладності, тым барже, же книжку туту пишеме по праві 60- ох роках по виселінню, а до того і част місцевости змінила свої давни назвы. Ріжны были дорогы і стежкы наших селянів покаль нашли ся они на своїх місцях на вигнаню. Іщы до гнеска сут зміны місця замешканя, але то не ходит о тото де?, але ходит о обставини якы были на початку, якы пережывали нашы селяне. Удало ся нам найти декотрих селянів, котры припомннули нам, в яких селах оселены были тоты 36 родины в повіті олесьницькым в первых тижнях – місяцях:

- Длуголенці 9 родин: Молодчак Параска, Кузяк Митро, Владімір, Василь і Акым, Бортняк Семан і Ваньо, Вірховский Гаврил і Галькович Василь,
 - Доброшицях три родины: – Хорощак Василь і Ваньо, Слива Митро, котрых оселили в стайнях,
 - Секеровіцах три родины: – Хорощак Мирон, Прокопчак Миколай, Вислоцкий Митро, оселили іх в стайнях.
 - Буковінце: Хорощак Афтан і Хорощак Миколай,
 - Домашыні: Тудуй Ваньо і Кузяк Ваньо,
 - Соколовіцах: Німец Павел і Воленъщак Стефан, котрых оселили в кутцях,
 - Збитові: Шуфнарович Данько і Хохоляк Ілько,
 - Спаліцах: Хорощак Павел і Петро,
 - Кійовіце: Хохоляк Герман,
 - Ніцішув: Груша Гриц,
 - Келчув: *) Зьомек Тадей, Страфиняк Андрий,
 - Щодре: *) Ткачык Андрий і Ткачык Ваньо,
 - Закшув: *) Хорощак Василь і Галькович Митро
 - Вільчыце: *) Вовюрка Бенедикт і Гербут Осиф,
 - Хорощак Методий,
- (о родинах означеных знаком * напишеме іщы на дальших сторонах книжкы).

Вернийме ішы до села Радзовіце де оселили родину нашу в котрим од давна були юж осадники з воєводств: познанського, ряшівського і пят родин гуральських.

Осадники з воєводства ряшівського були наставлені до нас барз ворожо і часто вызывали нас од найгірших од так званых "бандеровців". Для нашей родины приділили спалену і розвалену газдівку. Нашому сусідови гамбальови приділили лем саму стодолу і через тето не мали де мешкати. Власти гмінны позволили нашим двом родинам оселити ся в старым і великым загрибленим палацу, який товдь належал до гміни, а колиси был то палац грабього Вільгельма. З гір привезли зме три коровы, єдного быка і пару кур, которы не было де тримати і чым жывити. Старша сестра і братя ходили на заробок до тамтейших газдів при жнивах.

На Заході од разу косили і молотили зерно, а пізнійше робили при бураках і земяках, жебы заробити на утримання родини і быдлят на цілу зиму. Юж по першим році в селі була комасация і кождому газдови приділяли по 10 гектарів землі і то незалежні од того, ци хто мал, ци не мал одповідну забудову і силу робочу. Нам до тых розваленых мурів тіж приділили 10 гектарів. Быдлята тримали зме в палацу в поміщнях якісой пральні, а свіні в сусіда гураля, котрому треба было шторока одрабляти в полі. Наше зображене зерно з поля треба было складати в копах під голим небом. Таке было газдування, жебы мати для себе, для быдлят і на званий товдь "plan obowiązkowych dostaw", який в тамтых часах треба было oddавати для державы.

Треба знати, же на початку на Заході было дуже інакше, тяжше і біднійше газдувати як в горах. Родини которы мешкали ближе міста мали нагоду на тето, же дахто з родини міг піти до державной роботы, а по роботі міг помагати родині на газдівці. Таким родинам жило ся дуже ліпше і легше як нам. Нашы найближы селяне з Богушы, Кузяк і Кобані жили в Дзядовым Мості около 5 км од нас. Они мали лем стодолы і мешкати не мали де. Кузякі мешкали на льокаторским, а Кобані кус інакше, але тіж як комірник в маленьком домі. Котрысого рока діти сусідів підпалили ім стодолу з сіном і соломом.

Брата моего не было, през пару місяци, бо был в лягри в Явожні, а нас трактували дальше як ворогів і підозрілих. З того тіж пово-

ду сельськи ормовці што дня приходили до нас і списували, ци зме вшыткы дома. Як пасла ём коровы, то діти сусідів, осадників метали за мном каміньом і вызывали од найгірших.

Осадники гуральські були для нас дуже ліпши. Не докучали нам і уважали нас за своїх краянів. По пару роках єден з них признал ся, як колиси сусід з ряшівського остерігал го такыма словами: "*Jeżeli dasz chociaż jeden snopek słomy tym banderowcom, to stodołę ci podpalę!*".

До Олесьніці з гір приїхали іщи іншы штыри транспорты зо сел західної Лемковини то єст з: Береста, Богушы, Поворозника і Віковы. Приїхали такоже і іншы транспорты з воєводства любельського. Они пережыли подібну трагедию, може і векшу од нашой, бо там юж в од 1938 р. тревали велики перешлідуваня і забераня православных церкви і заміняня іх на костелы, або розбераня іх.

Мама часто іздили до Явожна, де возили пачки з ідлом і одежом. Мали все надію, же будут ся видіти з сыном, але не позволили на тето. Навет не повіли, ци він жыє ци ні. З тых одвидин оповідали о якысым великым цмынтери в сосновым лісі. Виділи, як візком з бараків вивозили замученых Українців і Лемків. Загрібували іх під соснами, без молитвы і похорону. До тых своїх учынків не хотят ся признати, якбы ся нич не стало. Люде, што пережыли там, памятають іщи як мучыли невинний народ, здравя одобрали і по кільканадцетьюх місяцях выпустили на вільніст до родини.

Пізнійше під конец 1947 р. по піл річним пережытю на вигнаню в повіті олесьницьким перепроваджено підрахуваня акції оселенчої в повіті. До повіту приїхало сім транспортів, а в них 456 родин. Довідуєме ся о тым з: "*Informacji Starostwa Powiatowego Oleśnickiego dla Urzędu Województwa Wrocławskiego Wydziału Osiedleńczego z dnia 23. I.1948 r. gdzie stwierdza się, że na terenie tut. powiatu jest osiedlonych 326 rodzin i 130 rodzin, które mają być przesunięte na inne powiaty woj. wrocławskiego*" idalej dokument UWW Wydział Osiedleńczy z dnia 31.VII.1947 r. *włącznie (sygn. AAN, MZO 1032 s.218) podano, że to 8 transportów skierowano do powiatu oleśnickiego, w tym 544 rodziny. Jeżeli rzeczywiście do tego powiatu przyjechał jeszcze ósmy transport, to przybyło w nim 70 rodzin.* - dalej: "*Z telefonogramu Starostwa Powiatowego Oleśnickiego skierowanego do UWW Wydz. Osiedleńczy. Na s.17 tegoż dokumentu znajduje się jego*

ważny fragment: "Jednocześnie proszę o przeniesienie 210 rodzin przesiedleńców z akcji "W" na teren innego powiatu, ponieważ wymieniona ilość osób jest osiedlona w promieniu 30 km od miasta Wrocławia, co nie jest zgodne z Zarządzeniem MZO z dnia 31.VII.1947 r. L.dz. 415/ III/ pfn. /47" Przytoczony fragment jest najwcześniejszym sygnałem o tym, że kwestia rozsiedlenia tych, którzy znaleźli się w woj. wrocławskim w wyniku akcji "Wisła" nie została załatwiona definitywnie w lecie 1947 r". i dalej czytamy:

"Dopiero następne Zarządz. MZO L.dz.592/ III/ 47 t.jn. przechowywane w Arch. Państw. we Wrocławiu, które łagodziło rygory osiedlenia, zabraniając go w pasie 20 km od miast wojewódzkich, a nie 30 km, jak poprzednie spowodowało podjęcie decyzji przez UWW pod koniec 1947 r. o powtórnym przesiedleniu ludności z akcji "W" z najbliższych okolic Wrocławia. Nastąpiło to na wiosnę 1948 r. w powiecie oleśnickim".

W dalszych informacjach dowiadujemy się co następuje: "O przygotowaniach do tych powtórnych przesiedleń świadczy imienny wykaz tych, którzy mieszkali w promieniu 20 km od Wrocławia, w pow. oleśnickim (sygn. IX/ 269 s.5). Podanych jest tam 347 imion i nazwisk oraz ich adresy zamieszkania. Omawiany wykaz został sporządzony prawdopodobnie przez urzędników Starostwa pow. oleśnickiego na przełomie lat 1947 i 1948. Na jego podstawie sporządzono: " Wykaz przesiedleńców z akcji "W" wyznaczonych na III transport ". Dzieli się on na 3 części, tzn. na wykaz tych, których miano skierować do powiatów: świdnickiego, żagańskiego i złotoryjskiego. Ze sprawozdania IX/ 274 z dnia 1.VI.1948 r. dowiadujemy się, że: " w dniu 20 maja 1948 r. został załadowany transport kolejowy ze stacji kol. Szczodre. Na miejsce załadunku stawiło się 56 rodzin z w/w akcją. Dwie rodziny z gm. Zakrzów nie stawiły się z niewiadomych powodów, w związku z tym PUBP prowadzi dochodzenie w tej sprawie ". Rodziny te nie są wymienione. Dalej dłuższy fragment sprawozdania informuje, że władze nadzorujące ekspedycję wycofały niektóre rodziny, a na ich miejsce zostały włączone do transportu inne. Te, które miały jechać, a nie pojechały, figurują w spisie: Z wykazu tego wybraliśmy tylko znane nam rodziny boguszańskie:

– Wirchowski	Gabriel	8	osób zamiesz.	Długołęka
– Halkowicz	Bazyli	8	” ” ”	” ” ”
– Kuziak	Joachim	3	” ” ”	” ” ”
– Kuziak	Dymitr	3	” ” ”	” ” ”
– Kuziak	Włodzimierz	3	” ” ”	” ” ”
– Kuziak	Bazyli	4	” ” ”	” ” ”
– Bortniak	Szymon	5	” ” ”	” ” ”
– Bortniak	Jan	3	” ” ”	” ” ”
– Mołodczak	Paraska	1	” ” ”	” ” ”

Co powodowało funkcjonariuszami PUBP, aby "wyreklamować" te rodziny z Długołęki, nie wiadomo. Więcej o tych sprawach zamieszcza książka Jerzego Żurko pt. Rozsiedlenie ludności w ramach akcji "Wisła" w dawnym województwie wrocławskim. Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego – Wrocław 2000.

Нас інтересують найбарже родини богушаньські переселені другий раз. По десятюх місяцях життя юж на вигнаню, другий раз в маю 1948 р. переселено девят родин і лем за то, же перший раз оселили іх близко воєводського міста Вроцлава. На тій листі нашлися родини, які переселили до інших повітів (поданы обік *):

– Хорощак	Василь	– Щодре	к/ Съвідниці
– Галькович	Митро	– Щодре	” ” ”
– Вовюрка	Бенед.	– Закшув	” ” ”
– Гербут	Осиф	– Закшув	” ” ”
– Хорощак	Методий	– Вільчице	к/ Злоторії
– Зъомек	Тадей	– Келчув	” ” ”
– Страфняк	Андрій	– Келчув	” ” ”
– Ткачык	Андрій	– Келчув	к/ Жаганя
– Ткачык	Ваньо	– Келчув	” ” ”

Брат вернул з лягру в Явожні 8- го січня 1948 р. в другий ден різдвяних свят. Был так выхуджений і зароснений, же трудні было го розпознати, навет найближшій родині. Знищено здоровля в лягри скоротило його життя. Вмер барз молодий, бо на 59 – тым році життя, лишил жену і двоє діти.

Осадництво коло Сыцінави

Споминали зме юж, же другий транспорт з селянами Богуши скерувано до Сыцінави над Одром, де доіхал тіж того самого дня 9 липца 1947 р. ходз з Грибова выїхал ден пізнійше. В першим транспорти долший час заняли справы звязаны з переслуханнями тых, што іх лишили в Осьвенцімі і забрали до Явожна. В документах подали, же в транспорти сыцінавскым:

– Nr R – 273 было 50 родин і 277 осіб. Зас в документі з (*Archiwum Akt Nowych w Warszawie ZC PUR XII, 119 s 35*) написано, же были то жытлі села Богуши, гміны Тылич. З розознаня Богушанів, не ест то правда, бо чысло родин богушаньских в tym транспорти рахуvalо лем 32 родины. В tym транспорти іхал отец Стефан Бегун священник парафії фльориньской заладуваний разом з Богушанами. Решта 17 родин то были выселенці з іншых сел. В tym были штыри родины з села Королевы Руской, котры оселили ся з родинами з Богуши, бо і в горах жыли в близкым сусідстві себе, а декотры уважали себе навет за родины богушаньски. Іншых 13 родин прилучено з села Мушкинка к/ Тылича, котры оселено в Заборові, Домброві, Пшихові і Нурковицях. Селянів з Богуши і іншых сел розладувано того самого дня і розшмарено іх по кількох селах в гмінах: Сыцінава і Хобеня, як ниже:

- Хелмек Воловский: Воробель Діонісій, Кузяк Теодок, Фучко Митро, Фучко Андрий, Каліш Теодор, Грэняк Петро, Зъомек Артим, Хохоляк Юрко і Ющак Павел (9).
- Нурковіце: Бортняк Семан, Воробель Владимиr, Горощак Теодосій, Дроздзяк Василь, Слива Циприян і Слива Андрий (6).
- Чехоловіце: Даньчак Владек, Даньчак Косьцьо, Дроздзяк Мирон, Хорощак Ярослав і Слива Павел. (5)
- Реншув фольварк: Даньчак Андрий, Гамбаль Корнель, Кузяк Семан, Хорощак Мірослав і Олесьневич Стефан (5).
- Тимова: Кузяк Семан і Кузяк Афтан.
- Дзевін: Бортняк Демко (і Грэняк П. з Корол. Р.)
- Гжибув: Гамбаль Назар.

- Юрч: Кобані Гаврил,
- Пархув: Гербут Кристина
- Висока: Хорощак Ева (Греняк А. з Корол. Р.
і Міхняк В. з Білцар).

В Сыцінаві з транспорту остал ішы отец Бегун Стефан. По пару дніях, пару тижнях, або місяцьох не вильтки totы родини остали на тих самих місцях де іх оселено на початку. Першими родинами, котрим не сподабали ся обставини спільногого житя на выгнаню були родини оселені в фольварку в Реншові. Там треба было жити в спільному бльоку і робити не на своїм, лем в Паньствоных Нерухомостях Рольних пізнійше ПР-ах. Там треба было ставати і іти до роботи на дзвонок. Зато тамтешні осадники завзяли ся, же не будут більше робити під панським розказом і дозором. Постановили найти собі іншы місця оселеня. Коли розышла ся чутка, же в селі Висока, де жили нашы селяне можна найти і ремонтувати си осібну і вільну газдівку, товды декотры родини з Реншова постановили перенести ся до Високой (25 км): Гамбаль Корнель, Кузяк Семан і Хорощак Мірек. Пізнійше в тым селі газдівки купили си од інших осадників: Кузяк Теодор і Зьомек Артим з Хелмка Воловского.

До Сыцінавы приіхал юж перше єден транспорт з выселенцями сел: Перункы, Ясюнкы, Мацины, Чорного, Вапенного і Радоцины. Отец С. Бегун од самого початку осеління го в Сыцінаві хотіл заложити православны парафії в околицях Сыцінавы і Хобені. Власти повітовы в Волові не позволили на заложнія церкви, бо такої ситуації, жебы выселенці з таким родоводом і по таких пережитях схотіли ішы ся молити в своїм обряді?. Того никто не предвиділ і не мали заміру позволити на таку свободу. Внет, бо юж по пару тижнях отцю С. Бегунови удало ся залатвити заложнія православной церкви в селі Михалові в повіті любінским для выселенців з Фльоринкы, серед яких полнил він юж послуги душпастирські в остатніх тижнях перед выселінью. З біографії о. С. Бегуна знаме, же дня 26 серпня 1947 р. в Михалові посвятил в домі п. Дубеца каплицю, котра служила вірним долгі роки, покаль тамтешні селяне не побудували собі новой прекрасной церкви карпатского стилю. Два дни пізнійше 28 серпня 1947 р. на кермеш – съято Успенія

Пресвятої Богородиці удало ся о. Івану Левяру заложити православну парафію в Зимній Воді для виселенців з села Бортне і не лем, яких оселено в Зимній Воді, Лісьцу і інших поблизких селах, а навет містах: Любіню і Лігници, бо на початку і з тих далеких околиць люде ішли піше кількадесят кільометри, жеби помолити ся в своєму обряді.

Кусьцок пізнійше отцю С. Бєгунови удало ся заложити дальшу парафію такоже в гміні хобенські в селі Стодоловіце. Было то 14 листопада 1947 р. на кермеш в Перунці т.е. на съято св. св. безсребренників Косми і Дамяна. Того дня з околиць около 15 км доокола де оселені були люде з сел: Перунки, Богушы, Ясюнки, Мацины, Ждуні, Конечной, Чорного, Фльоринки і інших звіхало і зишло ся до Стодоловиць дуже народу, жебы помолити ся в своєму обряді і познати ся з іншими, новыми парафіянами. Од того часу наші селяне оселені в Чехоловицях, Нурковицях і Високій могли в неділі і съята ходити до своєї церкви, хоц декотры мали і понад 15 км дороги. Найближе, бо лем 5 км мали наші селяне з Високої, которых з кождым роком повекшало ся і то дост порядні, бо там по пару роках наших люди було близко десят родит.

Од 1953 р. отворено нову парафію в Рудній, і долучено до ньой Богушанів з Високої. Товды юж колейом могли дізджати наші селяне з Хелмка Воловского. Од товды з Високої люде до церкви ходили, або іздили по добрій дорозі, де мають 5 км. З той Високой виводят ся сельські і парафіяльни діяче, а навет хористы, которых своїма голосами і давними богушанськими мельодиями украшають нову парафію на Заході. Медже нима сут родини: Гамбалів, Кузяків, Вороблів, Дроздзяків, Хорощаків, Греняків, Габурів, Міхняків, Матійчаків і інших. Totы остатні штыри родини нашли ся серед Богушанів, зато, же єдны були разом виселені, други перенесли ся з інших сел. Габура Яцко з Білцареви оженил ся в Міхняка Ваня юж на Високій і через того в тым селі нашли ся ріжни родини і з ріжних інших сел.

В початковых роках на выгнаню дост долго люде жили надійом, же удаст ся ім вернути іщи до гір на свою рідну Лемковину. Надія тата пропала скоро, як в 1956 р. людям з повіту новосанчівського заборонили повернати до своїх сел. Власти Нового Санча нашим селянам одмовили на поворот до гір. До сел з повіту новосанчів-

ского не дали позвоління никому, лем до Крениці, де повернуло ся кілька десят родин. Так нашы селяне з Богушы мусіли погодити ся з "горбатым лъосом" і хтіл – не хтіл мусят жыти на выгнаню.

Кус інакше било в повіті горлицьким, де декотры люде могли вернути ся до гір, але скорыстало з того барз мало. Там дальше од міста наробыли більшого знищыня сел, і через тото не было охочых на одбудову газдівок, бо не было на то стати бідных выселенців. Повернути удало ся Бортнянам і декотрым выселенцям, якы оселили ся в Ганьчові, Устю Р, Гладышові, Ждыни, Конечні і інших селах, але лем при дорозі трактовій, або ближе од міста, там де не оселили ся новы осадники польськи.

На переломі 1950 – 1970 років декотры Богушане зачали помалы будувати ся на Заході. Будували переважні собі мешканя, бо в таких обставинах, якы ім власти приділили, барз трудно было дальше жыти. На початку будували ся родины: Владимира Кобанього, Миколая Прокопчака, Віктора Кузяка зо сынком, Стефана Валенышака зо сынком, Павла Німця з зятьом, Петра і Павла Хорощацаків з зятьом (моім братом), Владка Хохоляка, Миколая і Афтана, а такжэ Ваня Хорощацака з двома зятями і Мітра Сливы зо сынком.

Котры родины не мали заміру будувати ся, а мешкали в злых обставинах, то глядали собі в околици ліпшого господарства, котре мусіли купити собі за власны піннязі. Так зробили і моі родиче Хохолякы. Юж в 1965 р. нянько переказали землю за державну емеритуру. Брат Онуфрий купил собі малу газдівку коло Олесьниці. В 1966 р. родина наша отримала в Олесьници мешканя і з мамом і сестром перенесли зме ся до міста. Нянько не дочекали ся юж нового містецкого мешканя, остали на цыментери в давных Радзовіцах, разом зо своім сынком Корнельем. Мама опікували ся нашым дітmi і тішыли ся, же хоц на старіст мают близко до свойой церкви, бо од двох років в Олесьници на ново отворено церков. Сестра нашла дост добру роботу в місті. Достала мешканя в спулдзельни мешканьовій і аж товды зачало ся жыти штораз ліпше, лем коротко. Захворіл брат і вмер в 1978 р. Гнет, бо юж в 1982 р. вмерли мама. Сестра і тесьць вмерли в 1998 р. а теща вмерла в 2000 р. Так одходяць нашы близкы, родина і знайомы селяне і парафіяне. Приде ся і нам остати на чужыні з надійом, же наше покоління не забудзе свойой бесіды і свойой віры і од часу до часу на памят зас্বітіт съвічку і в

даякий інший спосіб постарат ся спомнуги о тых што мусіли остати на чужыні з не свойой волі. На закінчыня выпадат зробити малий рахунок з осягнінь нашых селян до гнешніх років. Єст важне, же наша спільнота барз змінила своє заінтересування з рільництва на іншы ремесла.

Наши родиче і вшытки іншы прагнули того, жебы хоц дітям было ліпше, без гарування на газдівках. Так ся тіж стало, же стары померли, а іх газдівкы не все нашли гідных наступців. Можна повісти, же юж половина давных газдів не хоче занимати ся рільництвом, а если так, то на цілком іншых обставинах – машинами і з мудрішым газдуваньем. Ту на землях західных дішло до того, же молодіж наша мала рівны права до науки і до роботы. Таку можливіст молодіж дост добре выкорыстала. Доступ до освіты был єднакий для вшыткіх – бідных і богатых, з тым, же треба было того з разумом выкорыстati. Хоц з том рівністю мало быти єднако, то в жытю бывало ріжні, а найбаже під взглядом походжыня. Часто треба было ся укрывати зо своіма поглядамі національнымі і релігійнымі перед ровесниками, учителями і професорами, котры в векшости не были і дале не сут прихыльны нашій спільноті. Така єст доля вшыткіх меньшин народовых і етнічных і мы в тых обставинах іх не зміниме.

На выгнаню дост скоро треба было одходити од декотryх гірских ремесел, бо на Заході обставины жытia были цілком іншы як в горах. Ту люде не мали можливости молотя зерна в журнах, не мусіли сіяти лену, жебы не мучыти ся з пристераньем, гладжыньем, пряджыньем, тканьем полотна і шытьем одежы. Не треба было мучыти ся з олійом леняным, хоц бы ся придал. Не треба было робіти гонтів на дахы, бо ту легше было будувати з цеглы і дахівки. Вшытки іншы ремесла гірскы придавали ся дост долго в жытю на селах, але найчастішее было то доталь, покаль жыли старши люде, котры не все могли привыкнути до нового поступу технічного, який од давна был на землях німецкых, а незнаний был в наших горах.

Выселена з нами молодіж одразу роззерала ся за науком, жебы навчыти ся даякой професіі: учителя, книговода, ріжных урядниковів бюровых, также іншого ремесла, найчастішее в механізації, будовництві і інших, де можна было быти шофером, або механіком ріжных машын рільничых, а также електриком, або гидравліком.

З гірських ремесел остали іщи і то з великима можливостями і потребами: столяре, кравці і кравчыні, різники, кухарки, кельнеры і музиканты, але і тоты ремесла потрібували науки і заводового паперика. Тепер по пятдесятьох роках мame цілком змінений стан освіти і ремесла.

З давних самоуків мame тепер люди з ріжном професийном освітом в очерида:

– З виїжшої освіти мame професийных: економістів, інженерів, а навет докторів, двох лікарів і дві лікарки, інженерів в копальнях і геодезії, інформатыків і інших працівників бюровых.

– В шкільництві мame професорів і учительів научаня початкового, польского, математыкі, фізики, географії, біольогії, музики, плястыкі і языків – англіцкого і німецкого.

– З середньої освіти мame ремісників в ріжних заводах: електричных, механічных, шлюсарских, будовляных, гандльовых, кравецьких, кухарских, цукерничых, навет артистів, мундуровых і інших.

– Єст надія, же внет будеме мати свого православного священника з родини богушанської.

Знаме добрі, же можеме быти з себе думны, же хоц было тяжко на каждым кроці і на каждым місци, то з нашой богушанськой молодежы, яку під гверами і страхом гнали і привезли на Захід з 76 родин скінчыло:

– виїжшу освіту	– 16	осіб
– середню	– 25	"
– заводову	– 10	"

З молодежы, яка вродила ся юж на выгнаню мame векшы успіхи в освіті, которую скінчыло:

– виїжшу освіту	около	40	осіб
– середню	"	41	"
– заводову	"	28	"

в) Спомини участника лягру Явожно

Єст то спомин участника лягру в Явожні Хорощака Мирона з Богушы – перехованого в архіві ансамблю пісні і танця "Кычера" в Лігници, котрий дост шыроко і докладні переказал своє пережиття в тым лягри:

"На Захід везли нас в вагоні разом з худобом, мали зме 4 штуки коров. Акурат згартали єм в вагоні гній. По тій роботі хтіл єм ся вмыти і пребрати до іншої одягзы. Пришол такий якыси еден і забрали мя на переслухання. Мал єм на собі лем кошелю і лайбик з документами. По дорозі зачал мя юж бити тумом, а потім били за зброю, за то жем был в банді, за то жем претримувал банду, же то то і тамто. Били за то то, чого не было. Били мя, же аж кров прыскала по сътінах, а я южнич не чул, бо оловянка трафляла всяды, по плечах, по твари. Так скатували мя товды в Осьвенцімі. Было нас там трох, Кобані жые, Куземчака выпустили, а Воленьчак вмер. Было нас там кілька, єдных выпустили, а нас трох: мене, Хохоляка і Вислоцького oddілили од транспорту і посадили в єдній сали. Сідиме си на лавці, никого до нас не вільно впустити.

Барз несподівано пришол ку нам Ваньо Фучко з Богушы, котрий іхал другим транспортом. В тамтым транспорти іхал наш шолтыс, якого сын дома робил черевікы. (ходило о Сливу, бо він перве быв шолтысом). Ваньо виділ, же я босий і до того в ногавках обліпленых болотом, пришол до мя і аж ся розплакал. Гварю йому, Янку смотя я босий, може быс мі даякы черевікы скомбінувал?. Полетіл зараз до шолтыса з транспорту, а том звал ся Павел Слива. Был то добрий хлон і дал для мя таты черевікы, якы єм мал долго. Завезли нас з іншыма до Явожна. Там в єдным бюрі было шестеро урядніків. Нашого священника Алексія Несторовича забрали іншым транспортом. В бюрі кричат: Dokumenty: Вытягнул єм што – м мал і єм показал. "O nawet karany nie był, tylko za świadka. Nam takich nie trzeba – dalej za bramę". А іншій войсковій, што стоял коло нас повідам: "Takich też nam potrzeba – sprawozdanie musimy złożyć, gdzie jego dzieci i ile ich było?". Я повіл, же там і там і на тым ся скінчыло. Але мя не пустили, бо справозданя мусіт быти.

На шлідство і переслухання брали по двох, а мене ні і ні. Думам собі, чого так єст?. В бараку было 180 хлопів і каждого брали, а

мене ні. На остатку взяли і мене. Тримали мя три години, потім година перерви, дают курити папіроса – повідам: *Nie!* Стерпли мі коліна, очі впали до голови – праві єм вмерлий, але памят єм мал. По прерві звідуют ся мя зас: *"Jak daleko miał pan do Wisłockiego?"*. Повідам, сусідом був близким. *"Banda była u niego?"*. Повідам: *"Była"*, *"Dawał im?"*. – **Нихто ім не давав, сами брали.** Пришол зо збройом, тріснув в зубы – пару іх було. Они брали што хтіли, мы імнич не давали. **"Dobrze, prawdę powiedział"**. Кляпнув мя по плечах *"Prawda"*. *"A jak daleko miałeś do Chocholaka?"*. Так далеко і так – *"Była banda u niego?"*. Всяди ходили. *A on im dawał?"*. **Я не знам, давав ци ні, але они сами брали**. Здає ся, же заспокоїл єм іх двох і себе. Інші приходили так збити, а мене трактували, як був був військовим, а я ним не був. Думам собі, тепер мя юж замучат, як інші так збити приходять. Я приходжу сьмію ся, а они повідам: *"Він ся іць сміє"*. Я повідам: Ви *"чулі"*, чом сте не повіли правду?. Они мають од давно вишитко добре списане. Потім стягли іх і при мі повіли ім так: ***"Choroszczak wyzwolił was z biedy"***.

Они не признали ся, же банди до них приходили і забирали што хтіли. Кормили нас барз зилі. Шкляночку гербати такої як бы листя липового преварил кус заружковіле і осоложене сахарином. Того мало старчыти до полудня і то при тяжкій роботі. З такої причини був єм барз проголоднений. В роботі дали носилки і до них клали повно піску. Повідати, же мало быти того метер (100 кт), а треба було нести тово во двох і до того в трепах. Давали трепы, кождий мал брати, я не возму, бо мам свої черевіки. Хотіли мі іх вкрасти в бараку, але не дал єм. Були барз добри і в такий дивний спосіб нашли ся в мене. Я в тих черевіках ішол і робил, а другий приятель Янко Кидонь з Лабовы в трепах нюс зо мнем носилки. Тот Янко все був голоден. Як носил муку з магазину, яко сильніший хлоп, брал муку до кышін, а потім колотил зупу і таке іл. Я му гварю: Янку, што ты робиш?. Та вмреш од того! А він повідат: *"Mi вишитко єдно, мі ся істи хце"*. Нашу роботу дозерали обсерваторы з машыновыми гверами в стражницях на стопах, які стояли до-окола ляту.

Як ся дашто не сподабало тым што дозерали, то до них зараз: *"Stanisie"*. Сходил з той стражниці, глапил за дошику, пісок зме положылы і так стойме і чекаме. Не знам што том Кидонь з Лабовы

зробил як нюс пісок, я нюс з переду, а він ззаду?. Зачали го бити, так што лем щамбы з дошки летіли. Він лежим на піску, а я чекам і думам, чым тепер мя буде бил, як дошку поламал на нім. Як мя пальне, то мя забе, бо він дуже сильніший хлоп од мене? Гварю до нього: "Panie służbowy, a co ja tam teraz robić?". "Wywal ten piach i idź do baraku". Того Кидоня взял за обшивку і попровадил на "санітарку". Не знам што ся з ним стало. Потім юж ем го вече не виділ. Тот пісок носили зме коло таїй гірки, і висипували так без потреби. Можна було го возити на візку, а не носити і мучити люди.

Закля старчало мі того вікту, який нам давали, так зо три місяці, то тримал ем ся дост добре. Скрипіло ту і там, в колінах і всяди. Ноги не міг ем двигати. Было то по триох місяцях як зме там були. Приходить раз гонец і кричим голосно: "Choroszczak Miron jest taki?". Я підношу руку – Ест!. "Do mnie – masz paczkę na poczcie. Masz paczkę, ale dostaniesz ja, jeżeli odgadniesz od kogo?, a jak nie to paczka się wróci, a ty przepadniesz". Там треба було іти през три вартовні. Был обовязок "салютувати" по війсковому на кождий вартовни. Мал ем тоды черевікі – вичищені і запастувані і так ем зробил як казали. Як бым того салютування не зробил при першій вартовни, то дальше о 100 м. треба було бы робити "жабки". Навет і я тото потрафил – удало мі ся добре засалютувати при першій – другій, а третій лем махнул руком – "Dobra jest".

Як дostaл ем першу пачку, тот што були на почті і видавал пачки посмотріл на мя і повіл: "Jak będziesz używał z umarem, to może przeżyjesz. Ale jakbyś podjadł nagle, to skręt kiszek i jutro klapa z tobą". На тій почті пачок до фраса, а я таїй голоден. Урядник звідус ся: "Kto ci przysyła? – zgadnąć od razu, albo 5 minut do namystu, po raz pierwszy, drugi i trzeci, a jak nie zgadniesz, to paczka wróci, a to już klapa". Я зараз повіл, п'ят минут не чекам – Хорошак Миколай!". "Tak jest" То мій брат. Принюс мі зараз пачку. Прошу його, жебы дал мі цілу – було пошируване вишитко, зо три кільо вишиткого.

Была там пачка "напіросів шортів", патычки, масло, кус со-лонини, кус кобасы – вишиткого по кус, навет хліб були, але юж в кавальцях. Тот што видавал пачку, поперетинал вишитко, навет напіроси, ци даякого листу нес. Вишитко тото висипал на столі, напіря розішмарил на бік. Я звідую ся: "До чого возму тото?".

"Dawaj płaszcz" Зняв єм плащ і згартам до нього што ся даст – до кишені єдной і другої і так несу тото вшытко до свого бараку.

Там ест 180 хлопа і кождий смотрит, што я буду з тым робив. Іду і даю пів напіrosa тому, кус другому, кус іншому і так дале, же не дуже юж остало. Старшина з дозору смотрит і кричыт: "Stop! Zostaw sobie – nie wolno wieczej". Но і тото лишил єм собі. Потім моі приятелі – вязні з віячности не дали мі нач робити, ани вікна, ани підлогу, ани тоалету мыти, ани нач. Пізнейше было так, зъві-дуют ся: "Кто umie posługiwać się ksiągę kubiczną?". Повів єм, же я знам і записали мя. Знав єм кус, але не барз добрі. Як гнали до робо-ты, то кричыт: "Choroszczak wystąp". Выступил єм, а дижурний што гнал – выписал мя. Ішол єм до бараку, а як они вертали мусів єм зас вступити до групы. Гнали до ношыні дерева – бльоків.

Было то барз тяжске, же навет шестых хлопів не могло за- нести. Были візки до того, котры можна было пхати, та было бы легше, як на плечах, кед нач з того, треба было мучыти люди. Што такий хлоп выtrzymат, як він недожывлений. Достал шкля- ночку гербаты воднистой і хліб потім на вечер. Хліб тот зіл кож- дый, як не знати што. А як хто лишил, то в ночы вкрали і на рано не было нач, лем зас сама гербата. Як дахто якоси претримал, то было добрі. По хлібі і гербаті треба было носити пісок і бльоки. Тоты бльоки носили на пляц на купу. Мі дали зошыт, метер і олу- вок, або долгопис. Казали міряти на здовші і класти на купу. Коли зачал єм тому роботу, інших шестых хлопів што несли бльок, шмарили го і давай до мя до биткы. Думал єм, же мя забют, але службовий з автоматом в руках остро до них: "Macie go słuchać", а оні: "Co będziemy go słuchać, on z tego baraku co i ty, co on tam ta rozkazywać?". "On jest upoważniony i macie go słuchać". Товды аж вшытки одступили од мене і жаден мя не ткнув веце николи.

Пізнейше робили зме дорогу в Явожні, бо тамта била барз зла, паршивая. Як міряли і робили зме тому дорогу, треба было ходити і на колінах. То єм ходил і мірял тото. Думав єм, буде ліпший вікт з той новой службы, але – де там, давали так само як і іншым. На Велию єден дорвал деси цибулю і погостили нас ньом. Помагали єден другому, але што з того, як никто не мал нач. Сорочка мі ся здерла і вшытко треба было залатвяти за хліб, жэбы достати другу. Был такий што за хліб oddal mі свою яку мал.

Серед нас була такий Андрій з Рабки не знам його назвиска, він гандлювал. Купувал скрутки дугану за малы гроши і продавал за хліб. Раз купил єм од нього, але забрали мі іх до депозиту, до того забрали і їцы мої шпорти і табакерку. Был інший Вацек з Котова, він вернул недавно з войска (певно з Красної Армії). Мал в Котові сестру, остал там лем еден газда Вислоцкий. Пішол до того газди звідати ся де єст його родина – там йому повіли, же вишитки поіхали на Захід. Мал і їцы сестру в Лабові, она була oddана за Поляком і там осталася. Пішол до той сестри і одтамаль забрали го до ляту. Сестра якось дознала ся і послала йому домашню адзимку – такий пляцок з кіста. По кількох днях тата адзимка барз ствердла, же ани вкусити не мож, ани нич. Взял ту ту адзимку на коліно, поламал і таку тверду зіл. Зараз захворіл і на другий ден вмер. Скрутку кышок достал, бо був барз выголоднений. Мене татом на почті остерігали, коли єм пачку достал, же як поім, то ся мі так стане. Я, хоц мі ся істи хтіло, кусцюк єм спрібувал, решту єм лишил. Пізніше єм сой зас кус взял, но і нич мі не було.

Дуже люди вмерало, виносили по штырьох денно. Вывозили на візку дальше за лятер на гірку і там загрібували. Даяким плащыком завинули і там до піску загребали, не повідомляючи о тым никого. В Явожні був єм осем місяци і штыри дни. Деси в лютым мы оба з Дмитром Вислоцким вышли од тамаль, а Хохоляк випущений був кус перше. Было так, же тых што узнали іх за винных то взяли під суд. Нас взяли за невинних. На дорогу достали зме цілий хліб при єдним авті, при другим зас пів хліба, а при третім консерву. Дорога була тата консерва.

З Явожна привезли нас колейом до Вроцлава на стацию Псе Поле і там казали висідати. Там були барз розвалені війном камениці. Загнали нас піше до бюра ПУР (*Państwoowy Urząd Repatriacyjny*) де була велика саля. Там чекали зме і їцы штыри дни і штыри ночи. Була з нами обслуга міліційна. Не вільно було рушати ся од тамаль нігде. Там мал быти наши випис до родини. В котрий ден мас хто іти до родини і так тато записували. Мій сусід Вислоцкий барз захворіл. Пойд сой консерви і пішол до крану напити ся студеної води. З того захворів, так же не міг нігде іти. В тым часі виписали нас і пустили до родин. Пішол я до єдного пана з міста і дал мі якису одеж. Пребрав єм ся зо старої одежды. Він повіл мі як

мам дійти до аптыкы, бо там ём хотіл зайти за даякыма лікарствами для сусіда. Якось трафіл ём до аптыкы, а аптыкар як мя взріл і вислухал докладні о хвороті приятеля, дал мі лікарство, яке коштувало 30 злотых. Не взял ани гроша, лем казал прити іщи на другий ден. Казал лікарство преварити на молоці. На другий ден купил ём тово молоко од якысого дівчате. Єдна газдыні зъвідую ся: "Gdzie pan kupił? – Napewno i takiej szachrajki? – Zbierane mleko? – Przyjdź pan jutro, ja rani sprzedam". Пришол ём наступного дня, дала молока і не взяла ани гроша. Тому аптыкарьови на другий ден повіл ём, же приятельови юж ест літше і він ся втішыл. Дал мі іщи веце лікарства – нич не взял. Так ём ратувал свого селянина Вислоцького.

Там на Псім Полі були селяне з Береста. Іхала фурманка, смотрю така як наша, упряж і віз подібны. Підышол ём до них, а они ся зъвідуют: – який ём?. Підвезли мя на якысе місце і там остали, а я пішов дальше. Там стрітили мя інши люде і зъвідуют ся: Як ся называете?. Такий і такий. Ту приїхали твої селяне. Разом поїхали мы там де жыла моя родина. Як вернул ём з лягру, і виділ як жыє моя родина, то волів ём там вмерти в обозі як ту остати. Дома лишили мы будинки отинкуваны, крыты дахівком – поле рівне – своє".

Кус о лягри – спомини того самого вязня:

Лятер огорождений был доокола сітком дротянном, а на верхы протягнегий был дріт кольчастий і підлучений был до ленії електричной. Нихто не міг од тамаль втечы. Колиси під час великой бурі перун тріснул до того електричного дроту і разом выдерло кавалец мура. Товды з того лягру втекло пятьох вязьнів. Двох з них забили, а триом удало ся втечы. По тай пригоді, як втекло тых триох вязьнів нич нам не робили, ани ся не мстили, лем припоминали, жебы нихто не важыл ся втікати, бо преконат ся, же стане ся так само як з тамтима што іх позабивали – показували на них.

Як везли нас автами до роботы до цегольні, або де інде, то пильнувало нас двох стражників з гверами. Раз приїхали зме до цегольні і гварю єдному стражникови: "Panie posterunkowy, ja chciałbym pójść na stronę". Він повідам: "Gdzie chcesz to idź". Видии, як ті повіл выразыні. А мі не хтіло ся втікати. Пити мі ся хтіло. Пішол

ем ку студни. Вышла якыса баба. Я попросил ей воды, а она повідомат: "Wody nie ríjcie", і принесла мі молока. Вышол хлоп і гварит: "Uciekaj bracie, uciekaj!". Правда стражник повіл мі тіж выразыні: де хцеш то ід, але я ся боял, бо напевно погіршал бым свою справу і не лем свою, але і цілої родини.

Інша істория била з моїма зубами. Зубів ем не мал, бо мі выбили, а то было так; Была варта і выпало на мене і то в ночи. Інши припоминали мі, як повинен ем поступувати на варти: "Pójdzie patrol na kontrolę wartowników. Masz zrobić trzy kroki do przodu, stanąć i zameldować: – jestem taki i taki!". Пришла контроля і я ся поспішил – п'ят кроків перше повіл ем што-м мал повісти і стало ся. Был меджже нима якыси "сукін сын", глупий кат, мал шраму на лиці, так і так розгаратане. Колиси пізнійше відів ем го в Олесьниці. Там в обозі одграждало ся на нього дуже вязьнів. Ми тя познаме -чекай. То был Поляк. Як мя трафил ту (-), то мі одразу кілька зубів выбил. Кров мя заляла. Хтіл іщы копати до мя, лем другий з патролю хватил мя за обшивку, піднял і одсуднул, а інший одопхнул го і повіл: "Dobrze meldowałeś, tylko trochę za wcześnie". Пішол ем на опатрунок до санітарки.

Там пан дохтор понаправляял тото вишитко што іщы остало в тамбі, поклямрувал, дал рурку до пиття і до того повіл: "Jak będziesz jadł suchy chleb, to wszystko ci wyleci". Так ся стало. Долго не міг ем істи, лем мусіл ем хліб мачати в гербаті або в зупі і так треба було мучыти ся покутувати. Іщы на початку арешту на постели не мал ем чым ся вкрывати. Были постелі потрійны, так єдна над другом. Найгірше було тому на долині. Раз повідам до приятеля: "Антек по тобі штоси лазит", а він на то: та і по тобі лазит. Він і я были зме барз вражливы на таку огыду, же таке человека ся прилітило. Ми оба утримували ся дост чисто, часто мыли зме ся шарым мыдлом. Вишитко мусіли зме робити в зимній воді і то з тым мыдлом – ци праня сорочок, ци мыті головы. Так зме ся ратували. Приплянтали ся пляты уший, плюсквы і розмаіте дзядівство – не міг ся чоловек обороніти перед тым паскудством. Причыни той огуды були ріжны, слабій вікт і ріжны особы.

В ночы хто не мал чистых ніг то приходили з нагаями і били по підошвах, же сут брудны. Страшне было пережыття в тым лятрати. Никому, ани ворогови не жычыл бым того што я прешол. Тот

Антек Войтович был з Лабовы. Хлоп гоноровий і богатий. В горах мал три трунты – єден в Новиці і два в Лабові. Повім, чого він ся дostaл до того ляtru в Явожні?: Пришла раз банда і казала му заladувати повний віз зерна і запрячы до нього коні. Казали іхати де покажут. Заіхали в глубокий ліс і там го збили і іцы застереigli: "Як вернеш домів, никомунич не можеш повісти, ани дес был, ани штос виділ, ани же тя были, бо як довідаме ся дашто, то придеме і спалиме ціле ваше господарство". Приіхал домів, отець ся звідус: де коні, де віз,нич не повіл, хоць был збитий, бо боял ся остережыня, яке дostaл в лісі. До ляtru дostaл ся за то, же довозил банді, а не повіл правду, же мусіл тото робити під примусом.

В Явожні були і священники. З Фльоринки был о. Курило, а з Ізб о. Жук (од авторів: о. Жук не был з Ізб, лем з Баниці, оба священ грекокатолицькы). З нашого села был священник православний отец Несторович. Священники хотіли одправляти богослужыня, але не позволили ім: "Nie wolno".

На пляцу часто робили збірки (ателі) казали ся сходити і ставати в ряды – по штырьох. Приходил там старший рантом і вибирал до роботи в ріжных варштатах – ремеслах. Хлоти робили в ріжных ремеслах, столяре, куциніре, римарі, кравці – розмаїте – вишитко робили для войска. Мене юж знати і брали або до кравців, або до шевців. Знал єм і кышені зашити і обутя вычиستити. Брали і до копальні, але котры там были, то очорнили ся лем, а істи ім ліпше не давали. Я не пішол до копальні. Істи давали гірше як свиням. Гербата і хліб, або зупа з карпелій, або бураків і то з жылятином. Раз Ваньо Кидонь, тот што на початку робил зо мном, а потім го так збили – повіл колиси: "Мирон, ци мы іцы сой з раз в жытю поіме?". Припоминал собі з Лабовы, як дома його мама принесла трулі, обмыла, зварила і потрепала (подзямила) в горци. На маслі присмажыла і з квасным молоком дала: "Як см си того зіл, то мі ся істи не хтіло, а ту ся мі все хце і хце", так ся бідний скаржыл.

Тамтейши кухаре были велики сукінсыны, мали своі "малти", што приходили до кухні і течками виносили солонину і інше. Было іх штырьох, або пятьох. Раз забрали нас до той кухні оберати триби. Думали зме, же може дадут дашто ліпше з?істи – але де там – не дали. През то виділи зме вишитко од заду, як то гварят од кухні. Были там такы бріхаче – повыпасаны на нашій кривді кухаре.

Потім тих кухарів взяли до бункра і тримали іх в клітках. Тримали іх там штари дни, а потім не знатя що ся з нима стало”.

д) Спомини інших селянів:

Петрина Хорошак: *Привезли нас до Олесьниці, мужса по дорозі забрали до Явожна, діти були малы. Оселили нас в Новосельцах. В селі зараз зачали прозывати нас Українцями. "Wy wsciekle Ukrayincu – wyście mi tam córkę zarżnęli". Деси зо Сходу були. Вишитки сусіде походили ся і посварили з нами, же для нас пасвистка неє для тількох коров. Взяли зме з дому штари коровы і тепер треба було дві продати. Дали нам тымчасово на поверху єдного дому такий покоік на дві родини. Наша родина пятеро і друга четверо осіб.*

За тиждень зас вивезли нас до іншого села, до грабовна. Там з нами зробили так само як і перше. Хто пришол перше, то занял си мешканя, а хто пізнійше, то для такого остали лем руїны, як колиси пророкувал агент совітський іцы давно перед виселінью. Так направду для нас остали юж лем руїни і треба було так жыти.

В Олесьниці як селяне ся розходили по селах, то умовляли ся, же в найближчу неділю походять ся зас ту і повідят, як хто жыє. Моя сусідка Вислоцька, што мужса їй забрали тіж до Явожна поїхала до Олесьниці і там ся догварили, же приїхают до нас. Приїхали коровами з 15 км. Тепер було нас юж три родини – самы бабы і діти, разом тринадцет осіб. Там власти гмінны приділили нам будинок з вікнами як в стайні. Мучыли ся люде, без пеца. Істи варили зме на дворі на цегляным ватриску і так ся бідувало. Найперше єдна, потім друга і третя родина ходили зме за роботом помеджє люди, бо свого не мали зме нич, лем того што на возі. Своє остало в горах, а тепер треба було робити в дакого за муку, земякы, за жыяніст. Ходили ёме з мотыками до бураків, або з руками до лену, што де попало. Де була найгірша робота там нас брали і не можна було одмовити, бо діти і родини були і жыти треба було. Для худобы шолтыс вызначыл якыси уторы, де не було ани травы, ани нич – так ся пасло. Декотры мусіли коровы продати”.

Мирон Хорошак: *Колиси як вернул ём з ляіру пришло мі зберати в єдного сусіда земякы. Збераючы думам си: "Де бым я за пів метра зберал земякы на колінах цілий ден, я слабий, недожывлений з ля-*

ру?”. Думам собі не буду я робил для дакого. Зачал ём направляти і робити колеса до возів. В кузыни не вірили, же то єст моя робота. Треба було замельдувати ся в шолтиса, але він одослав мя до гміни в Доброшицях. Там в гміні робили нашы знайомы зо села, але од мене жсадають документів, якых я не мал, бо остали в Явожні. Дали мі лем карту з фотографійом і тово мя ратувало. Потім прислали мі папері з обозу. Взял см ся тепер за майстерку. Приділили нам газдівку на якій було 5.40 га землі. Потім достал ём роботу, яко мірничий в уряді ПОМ (Państwowy Ośrodek Maszynowy) ”.

Іншы споміны:

Деси по році часу, або по двох, власти державны і гмінны постановили зліквідувати серед старших люди істніючу неграмотніст – анальфабетизм в краю. Меджэ осадниками зачали глядати такых, што не знали чытати і писати. Было таких дуже меджэ тыма, што приіхали зо Сходу. Тота акция не оминула і нашых Краянів. Здавало ся властям, же серед нашого населеня найдут для себе потрібных люди і будут мати заняття на вчыня, бо з бесідом в нашых люді не было тіж за добры. Тымчасом нашы старши люди іцы за часів австріяцкых вчыли ся кус, бо в селі од давна была школа і там люде кінчыли дві, або веце клас. При гляданю таких неграмотных выявіло ся, же нашы люде знали чытати і писати, але найвеце цирилицьом.

В школах зачали отворяты для старших специяльны клясы і казали ходити до школы. Коли нашы люде не хотіли ходити до школы, товді учытэлі постановили заінтересувати ся тым, чом нашы люде так вперто бороняют ся і не хотят ходити до школы. Пришли до єдного, другого, третього, а він чытат книжку і то не звычайну, але цирилицю і до того церковну – старославянську. Товды переконали ся, же нашы люде хоц не вчены, не можна уважати іх за неграмотных.

По пару місяцях од приїзду на Захід довідали зме ся же во Вроцлаві єст православна церков. Люде котры мешкали в повіті олесьницкым мали ближе до церкви, а мы з повіту сицівского мали аж 60 кільометрів. Коли хотіли зме іхати до церкви, то обі зо сестром ішли зме до ліса на ягоды, несли іх до міста, жебы продати і зароби-

ти пару золотих на білет до Вроцлава. В осені 1952 рока (з кроніки) олесьници власти міста приділили для нашої спільноти місце на церков в єдним великим домі на партери, де була дост велика сала, а над ньом на поверхах жило кілька родин. В домі тым за сътіном і на поверху мешкали осадники римокатолицького обряду. В тамтых початковых часах на наших православных богослужынях все было дуже люди, так же не вшытки і не все могли ся помістити в тій великій сали. До той церкви в Олесьници одправляти богослужыня на переміну доїзджали священники з Вроцлава.

Было так, же в єдну неділю приїзджал о. Афанасій Славінський, а в другу о. Теодор Кучынський. Мешканці того дому робили вшытко, жеби нас вигнати з той нашої тымчасової церкви – салі, бо твердили вшытком доокола, также і властям, же ім барз перешкаджаме. На основі пережытых юж трудных і тяжких часів можна было предвидіти і выобразити собі, же колиси дійде до того, же удаст ся ім вигнати нас непотрібных іновірців. Так ся тіж стало, в листопаді 1954 рока, праві по пілтора рока церков нашу зліквідували, ку великому задоволіню не лем мешканців того дому, але і власті, до яких трафляли часто доноси і скарги на нас, невинных люди.

По долгих і великих старанях по десятирічній прерві, власти міста приділили нашій спільноті спалений в часі II- гой съвітової війни костел Братів Закону Бенедиктинів. Было то в 1963 р. Священником той парафії был о. Іоан Збіровский, котрий што неділі і съвята доїзджал з Вроцлава, де жила його родина. В тій новій, малій і знищенній церкви было нас дуже менше, бо лем кільканадцет родин. Люде з любельског о воєводства в більшости вернули до своїх стран, а грекокатолики перешли до костелів по села, там де жили. Молодіж православна росла без церкви, без релігії і духовной опікы. Треба знати, же векшіст нашей молодежы втопила ся в "мори католицької спільноти". Наш дяк Миколай Прокопчак мешкал 20 км. од Олесьници, хоц не мал доброго здоровя, але в кожду неділю і свята приїзджал до церкви. Вмер 9 січня 1967р. Лишыл жену, дві дівкы і сына (о св.памяти Миколая спомнеме ішы).

В роках 1960 – 70- тых місто Олесьницу одбудували і розбудували. Розвалены мури нашої съвятині барз шпетили цілу панорamu міста. Тот забыток з XIV віку власти міста мусіли одбудувати. Половину костела при котрій стоїт вежа приділили на церков право-

славну. Парафіяне з о. І. Збіровським понесли не мало труду і гроши, жебы в середині приділеного поміщиця допrowadити до вигляду нашої східної православної церкви.

В неділю 27.VIII.1978 р. отець Іоан Збіровський з о. Стефаном Бєгуном посвятили церков під покровом Успення Пресвятої Богодідиці. Од 6.VIII.1994 р. до нашої парафії приділено молодого священника о. Юрія Щура. Тепер мame свою велику церков в котрій треба нищыти гриб на сътінах і през того треба ей дост часто малювати. Тепер нас парафіянів ест 65 осіб, а в тым 11 діті.

Старшы вмерают, а молоды женят ся з іновірцями і тым самым стают ся католиками. Найчастійше прикладом сут такы родини де сут: отець Білорус, а мати Українка, або мати Лемкыня, а отець Українець, то іх діти уважают себе юж за Поляків, а таких ест штораз веце. Люде з ліпшого положыня і оточыня забывают за своі коріння і не вчат своіх діти рідной бесіды, хоц ім тепер никто не докучат і не выпоминат, як то было в нашым дитинстві і молодых роках. Не можу зрозуміти, чыя то вина? Наши предки, діди і родиче родили ся і жили під забором австріяцкым, але за Австріяків николи себе неуважали. Были велики перешлідуваня за свое походжыня, хоц были зме автохтонами тамтых земель. Жыли мы там од віків на своіх землях, а же граници представляли ту і там, то не была наша рука ани наша вина.

Поляки жыют по цілым съвіті, але себе не уважают за тых, медже якыма жыют, напріклад: Українцями, Литвинами ци Білорусами. Сут все Поляками римокатоликами і твердо домагают ся своіх толерантційных прав. Де пішла наша молодіж? Хоц покінчыла выжышы школы, знают ріжны языки, але свого рідного часто юж забыли. Велика хвала і слава тым, котры осягнули высоку освіту і не встыдають ся свого, лем старают ся ішы діяти в суспільных організаціях для добра свого народа. Щыре і велике ім Боже заплат! Мы не мame чого ся встыдати, най встыдают ся тоты што нас скривдили і выгнали з рідных земель.

г) Істория богушанських дзвонів

На початку першої світової війни стары богушанські дзвоны з церкви були забраны до перетопління на зброю. По першій світовій війні богушане з о. І. Русиняком постановили купити новы дзвоны. Бідны селяне не могли офірувати такої сумы пінязи, якой треба було на дзвоны. Постановили написати до богушанів, які перед війном виїхали до Америки о поміч для церкви. Вшытки они там в Америці вернули до православія, бо там в вільній державі нихто іх не страшыл і не перешлідувал як то було в краю. Знали добре історию, а найважнійше, же знали з якої віри походили іх предки і до такої ся вернули і дале жыют.

В тамтых часах нашы родиче були іщи грекокатоликами, але декотры священники предвиджували, же емігранты з Америки можут быти єдном з причин в надходячым руху повертання на православіе. Може було в тым дакус правди, бо нашы селяне з Америки на писмо краянів офірували дост дуже долярів, які придали ся в парафії. Медже офіродавцями были: Афтан Гамбаль і Гарасим Страфняк, котры офірували по сто долярів і прислали іщи полотно на ризы. В тамтых часах були то велики офоры на церков, за котры Богушане купили штыри дзвоны, котры прекрасныма голосами і звуками што неділі і свята скликували вірных на молитву до церкви. Найвекшому дали імя св. Димитрій, а іншым, св. Іоан, св. Марія і св. Варвара. Дзвоны тоты, як спомнено выше висіли найперше на дзвіници в старій церкви, а пізнійше в саді на тымчасовій дзвіници, а потім од 1937 р. в новій церкви, і там дочекали ся другої світової війни. Люде добрі знали чым може быти війна для дзвонів. Як лем пішла чутка, же Німці по селах заберають дзвоны, богушане скоро зняли тоты дзвоны з дзвіниці, а церківник Корнілій гамбаль сховал іх в стодолі глубоко під соломом, зоставляючи єден менший дзвін для Німців, котры взяли тот дзвін, а до того забрали іщи другий зо школы. *Морал:* "З того видно, же дзвоны церковны куплены часто за остатній людскій піняз, посвячены і вымолены кождой неділі і в кождє свято, оголошали, же хтоси вмер в селі, розганяли градовы хмары, інформували же штоси важного стало ся в селі, але в часах военных насильно забераны вірным людям і претопляны на зброю, не приносили побіды над іншыма державами никому, ани монархii

Австро – Мадярскій в першій сьвітовій війні, ани сильній Німеччыні в другій сьвітовій війні”.

По скінчыню другої сьвітової війни дзвоны тоты вытягли зас на дзвіницю, але не долго люде тішыли ся голосом тых дзвонів, бо юж по пару місяцях о. А. Іванович мусіл разом з іншым 65 селянами виїхати на Україну. Товды без священника треба було замкнути церков, а дзвоны мусіли на якысій час затихнути. Дзвонили ішы пізніше за священників: о. Сагайдаковского, о. Бегуна, о. Вежаньского, о. Татіевского і о. Несторовича. Перед самим виселінням люди, в половині червця 1947 рока о. Бегун з о. Несторовичом були з парафіянами в селах і постановили ратувати ріжны річы церковны, а такоже і дзвоны.

З рапорту священника о. Стефана Бегуна до Варшавської Консисторії з дня 21.VII.1947 р. (юж по виселінню) чытаме урывкі з парафії Королевы Руской і Богушы котры односят ся до богушаньских дзвонів:

"W połowie czerwca 1947 roku ks. A. Nestorowicz z pomocą parafian Boguszy przywieźli do Florynki dwa dzwony, oraz inne rzeczy zapakowane do dużego kufra. W następnym dniu miały być przywiezione, dzwon i inne rzeczy z Królowej Ruskiej. W tym czasie w sprawę w mieszało się duchowieństwo katolickie, któremu chodziło o przywłaszczenie naszych dzwonów. A więc ksiądz katolicki z Królowej Ruskiej zwrócił się do Starostwa Powiatowego w Nowym Sączu ze skargą, że ludność prawosławna jakoby miała zrabować rzeczy cerkiewne w tym także dzwony. Według podania ks. katolickiego Berbery, dzwony te miały być kiedyś w kościołach unickich z których zabrali je parafianie unickcy przechodząc na prawosławie, a do których kościół katolicki rości sobie pretencję

Zał. 2 – Odpis pokwitowania dzwonów:

1947r. czerwca 30 "Potwierdzam odebranie dwóch dzwonów z pleba-
nii prawosławnej w Florynce (od ks. Stefana Bieguna) należących do
cerkwi prawosławnej we wsi Bogusza, a przywiezionych z tamtą do
Florynki w celu odtransportowania ich do Królowej Ruskiej.

Komendant Posterunku MO

w Grybowie

(-) plutonowy – podpis nieczytelny".

Zał. 1. Wyciąg - " Faktyczny stan cerkwi prawosławnej

"Bogusza:

Pozostało wewnętrzne urządzenie cerkwi, 2 dzwony (jeden więcej niż 500 kg, drugi 100 + 50 kg). zabrała grybowska milicja z Florynki, gdzie ich odtransportowała – niewiadomo. Pozostał duży kufer z obłaczeniami, lichtarzami, książkami we Floryńskiej cerkwi.

– wywieziono: 3 kielichy, 3 najlepsze obłaczenia i dzwon wagi do 50 kg, które zabrali ze sobą parafianie.

Królowa Ruska (filia cerkwi w Boguszy)

Pozostał dzwon wagi do 150 kg, wewnętrzne urządzenie oraz inne rze-
czy jak, obłaczenia, książki i td, oprócz kielicha, który zabrał ze sobą ks.
A. Nestorowicz".

Денекотры річы церковны забрали богушане зо собом: дэві чашы,
Євангеліе, дэві ризы, короны шлюбны, три іконы, книжксы, най-
меньшы дзвін, привезли в другым транспорты (Тепер ёст в церкви
в Студзёнках).

й) Знаны парафіяне

В tym розділі хочеме написати дашто о декотрих парафіянах Королевы Руской і Богуши, котры в даякий, а такжэ в ріжний спосіб дали ся познати, яко знаны не лем в своім селі, але і в околици. Напевно серед нас ёст барз дуже таких селянів, або селянок, котры могли бы найти ся на сторінках нашай книжкі – монографії. Несе то таке просте, жебы дакого взяти на силу на папір. Юж першэ в декотрих розділах нашай книжкі споминали зме о деяких сельскіх діячах, або таких, котры своім чесным і справедливым жытъем выріжняли ся не лем в селі, але всяды де ся нашли. Найвеце tym, же влучали ся до жытъя суспільного і парафіяльного, або были з ріжных поводів перешлідуваны, мучены в арештах, а навет страчены на фронтах і ляграх.

Декотрих хочеме іщи раз спомнуги, што своіма добрима поступкамі заслужыли собі на тото, а медже нима сут:

а) Отец Іоан Русиняк, был священником в парафії в роках 1902 – 1926 (24 років) і то в часах першой сьвітовой війни, де в роках 1914 – 1917 вязнений был в лягри в Талергофі серед кільканадцетьюо інших священників з Лемковины. По війні провадил душпастырську послугу в парафії королівско – богушанській на початку найвекшого руху релігійного на Лемковині, то є в остатніх роках унії в нашій парафії. Не был прихильником унії, што знаме з того, як трактуваний был через перемиського єпископа Йосафата Коциловского. Яко священник за свою душпастырську послугу серед парафіянів і прославляньном віры православной до кінця свого жытъя не заслужыл собі на участ єпископа на своім похороні. Тот факт, а найбарже остатнє слово декана выголосене на похороні свящ. о Іоана Русиняка, в 1926 році было першом і головном причыном до одверненя ся парафіян так явно од унії і групового повертаня на давне православіе в tym найдальшым кутику західній Лемковині.

б) Отец Александр Іванович, який од початку і праві до кінця, бо од 1927- 1945 рока (18 років) был православным священником в селі за якого парафія переходила найвекший розквіт релігійний

і духовний в селі. В роках 1927- 1937 був головним ведучим і організатором будови нових церкви в Королеві Рускій і Богуши, а такоже дому парафіяльного в Королеві Рускій і дому громадського в Богуши. Серед своїх парафіянів заслужив собі на велику, пошану і подяку за науку життя релігійного, а в нім заложиня і проваджиня в обох селах знаного на західній Лемковині хору парафіяльного. Як знаме з хору того христы розшилися по широким світі, по Україні і на Заході в ріжких парафіях. О широких заінтересуваннях і осягніннях о. Александра можеме додумати ся з великої фотографії зробленої в 1929 році. На тій фотографії нашло ся около 300 осіб старших, молодих і діти – третя част цілої парафії. (фот. вислована і представлена на кінці книжки ч. 7 А – 5).

в) Миколай Прокопчак син Теофіля ур. 5 грудня 1908 р. в селі Богуша. В роках 1927- 1967 через 40 років найперше в селі, а по виселінню парафіянів в Олесьници попніл суспільні функцію дяка і диригента хору церковного. Был сельським газдом і суспільним діячом во вшyткx справах релігійного і культурального життя од молодих років життя. Помер 9 січня 1967 р. Ту належить ся подати пару слів з його посмертного некрольту: "Миколай народився в селі Богуши на Лемковині в благочестивій родині, яка передала й му любов до свого народу і своєї Церкви і виробила в нім вірніст добрыма народныма традициями i обычаями, такыма, якими виріжняє ся більшіст Лемків. Миколай был чоловіком доброго серця, справедливым, чесним i обовязковым. Был прикладным християнином i сыном нашої Церкви. По виселіню мешкал в селі Дзядів Мост, одлеглим о 16 км од церкви в Олесьници i о 3 км од стациі колейової, але в кожду неділю i сьвято не зважаючи на погоду i на стан свого здоровля все приїзджал до церкви на богослужыння. Іци перше, коли в Олесьници не было парафії, він так само іздил до церкви до Вроцлава одлеглого о 40 км. Справами церковными інтересувал ся майже до остат-

ізджал до церкви на богослужыння. Іци перше, коли в Олесьници не было парафії, він так само іздил до церкви до Вроцлава одлеглого о 40 км. Справами церковными інтересувал ся майже до остат-

ніх днів свого життя і все оставал ся быти добрым православным християнином. В його домі на похороні зобрало ся велике число люди і то не лем родини і селянів з окolinaх сел і воєводств, але пришли такоже і римокатолики зо своїм ксендзом. Вищитки, што його знали і шанували хотіли oddати йому остатню християнську послугу. Більшіст присутніх на похороні одправадило покійного Миколая на цмынtr в селі Радзевіце одлеглым о 4 км. В жасю і смутку остали, жена, три дівки і сын, а такоже ціла богобойна родина і селяне. Смерт покійного Миколая єст великим стратом не лем для родини, але і для олесьницької парафії і нашої православной спільноты, яко прикладного і доброго человека. Най шлеска земля – далека од Богушы буде йому легка. – Вічна памят”.

г) Павел Хорощак – вчений, сельский діяч, просвітитель, публіциста і пропагатор ріжних ремесел в селі і на інших селах. Чловек зо села з выжшом освітом не нашол охоты і покликаня, жебы ремесло свое, яко інженер будовництва полнити в обычым і неприхильним середовиску. Было бы то напевно можливе, але за выреченью ся своїх рідных обичаїв, традиций і лишыня родины, зеленых гір і лісів, за то же акурат товды для таких люди з Лемковини роботы в краю нигде не было. Інши

селяне так зробили, бо розышли ся по съвіті, але він твердо остал в селі на газдівці, де вчыл ремесла будовляного в грибові і інших ремесел в селі. Своім замилуваньом до вшыткого цінного помагал селя нам в поліпшаню житя на селі в рідных і прекрасных горах. Вмер в горах в 1944 році.

д) Дмитро Вислоцкий – газда і вояк польской державы од 1938р. (Заользе), а в 1939р. (оборона краю), потім в 1945 р. вояк Красной Армии на фронті в Судетах і Берліні. В 1947 році виселений разом з селянами, але з переслуханя в Осьвенцімі забраний з транспорту і

одосланий до лягру в Явожні, лем зато, же не мал при собі жадных документів, котры жена хотіла йому преказати, але ей не допустили до нього.

Перешол дуже і познал правдиву польську справедливіст, яка була і остає дальше быти для нашого населеня. На прикладі його знаме о тым, же выгнані знали і потрафили, але повернути ся не дают. Такоже не думают одвдячыти ся за кривду, яку дознал од сусідів. За заслуги войсковы одвдячыли ся йому выгнаньом і поневірком в лягри.

i) Мирон Хорошак – переказал нам свої спомини з лягру в Явожні, де дал ся познати яко знавця політычных і арештанських обычаів. Был зато поважаний през обі стороны – власти лягру і самых вязнів. Його заінтересування ріжним сельським ремеслом помогло му легше преносити тяжкы обставины лягровы, бо знал по кус кравецтво і шевство, а навет з раҳунками си порадил. Як вышол з лягру хапал ся ріжной роботы, навет колодійства. Потрафил зробити і направити колесо. В кінци был бюрократом в Паньстровым Осередку Машыновым, де порадил собі з людми, записуваньом і раҳуваньом іх роботы.

7. Богуша і єй селяне колиси і тепер:

а) краєвид, б) вершы, в) документы, г) ілюстраціі

Треба признати, же в селі Богуша юж од давна розвинене было на дост высокым рівни жыття товариске і культуральне. Оных можна собі припомніти і обізріти на давных фотографіях, які заховалися до гнешніх часів. Видно на них давны строй штоденного ужытку, недільны і весільны в которых селяне ходили, а також любили ся бавити і фотографувати, може навет барже як люде з інших сел. Може і през токо, же од давна мали таку натуру, жебы підтримувати, шанувати і плекати обычай і культуру своіх предків. В роках тридцьых минулого віку, хоц заказали в школах науки рідного языка, селяне Богушы дальше будували для своїх потреб дім громадский з чытальням і сьвітлицьом, будували мурувану церков східнього стилю, жебы якнайдолше підтримувати в селі жыття релігійне і товариске молодежы і старых.

Друга сьвітова війна перервала на долгі роки заміры нашых селянів, а також ослабила на шіст років розвиток села і родин зато, же велике чысло сельской молодежы мусіла іти до Німеччны на прымусовы роботы, а під конец війны богушаньски хлопці мусіли іти помагати в освобождьню державы польской в надіі на ліпше жыття. Юж в часі війны селяне мали можливіст часто переконувати ся о прихильности "сусідів", але была то друга злудна надія о чым переконали ся юж в другій половині 1945 рока, коли то до села приходили ріжны явны і тайны агенты, яким залежало на тым, жебы люде добровільно, або під страхом лишили своі рідны прадідівськы горы.

a) Терпішній красвид -

Пониже представляємо фотографію богушанського цминтеря з 2004 рока. Тот образок півверджат докладні туто що написано юж перше, а найбаже туто що можна взріти на цминтери тепер праві по 60 роках. Не видно гробів, ани крестів, лем дерева, кряки і траву, яка заглушат ціле загробне жыття похованых там до 1947 рока богушанських жытлів – предків.

15. Богушанський цминтар в 2004 р.

Од давных, бо іщи од бо-тых років декотры старши і молодшы селяне Богушы як лем могли і мали нагоду, то выберали ся в Карпаты до рідного села, де хотіли обізріти свої давны місця народин і пережываня до выселіня в 1947 р. Вшытки они з великим жальом обзерали як пропадала краса давного сельского краєвиду. Што рока давало ся спостеречы як пропадал і змінял ся красвид рідного села, як зникали давны стары хыжы, як ліси влізали штораз ближе до села. З того вшыткого найбаже жалісным было видно, нищыня старих і новых крестів на цминтарях, а на іх місцях росли густа і велика трава, кряча, а навет дерева.

З тых одвидин села през долги рокы розривало ся не єдно серце і душы селянів, якы знали давний краєвид, а найбарже жаль стискал серця і приходили ріжны мысли, жебы хоц в даяках спосіб найти розвязання справы цминтеря, жебы як найдовше заховала ся памят похованых там од віків сельських родичів, дідів і предків. В роках 60-70- тых до Богуши і до інших сел новосанчівского повіту не позволили вернути ся ани єдині родині і через того не було кому опікувати ся цмінтарями.

Удало ся вернути лем декотрим, але до міста Крениці і Нового Санча. Зато до сел повіту горлицького могло вернути ся більше число населеня, а найбільше до сел: Ганчова, Бортне і інших. По тридцятьох роках од висеління в 1977 році на цмінтери богушанським не видно було юж камінних крестів. Дішло до того, же тамтейшы осадники аж в 90 роках припомнули собі о церкви православній і єй ремонті. В 2001 р. припомнули собі о цмінтери, же постановили витяти на нім дерева і крякы і огородили го низким – камінним мурком, подібні як то було колиси. В тым долгим часі дост велике місце спочынку – некрополя богушанських предків було без жадного креста.

Серед селянів якы дост часто зазерали до села і на цмінтир були люде вражливы і охочы до поправы того стану. Была серед селянів внучка знаного нам діяча сельського Павла Хорощака – проектанта і помічника будуваной в роках 1932 – 1937 новой муруваной церкви православной (фото на окладці і в середині), а була то давна селянка пані Любія (Хорощак), котра з мужом Петром Бодаком з Вапенного жыючых на Заході в Любіні підняли ся з іншыма Богушанами великого діла.

Літом 2003 рока родина Бодаків перебываючи на Лемковині не оминула Богуши. Там мысель повела іх до тамтейшого римокатолицького пробоща, де в бесіді з ним довідали ся, же неє перешкоды жебы на цмінтери в Богуши поставити памятник, або даякий крест. З таком інформаций вернули на Заход і поділили ся з нім з олесьницкым і іншыма Богушанами в чыслі около 50 родин. Організаторы постановили, же найліпше буде поставити векший 3.5 метровий памятковий трираменний крест з двоязычным написом. Од того часу розпочала ся збірка пінязи до якой то офіры

прилучыли ся не лем Богушане з парафій Олесьніца, Стодоловиці, Рудна, але і іншы парафіянне з Любіна, Лігниці і іншых.

Організаторам, офіродавцям і вшыткым особам які помагали проектувати знамя креста і написів в імені давних жытейлів – предків села Богушы **ІСТОРИЯ НАША** складат сердечне подякування – **"Боже заплат!"**

По прешло річним приготувлянню, проектуванню і залат – вяню ріжких малых і великих проблемів по 58 роках по виселенню на богушанським цмінтери удало ся поставити і посьвятити памятковий – трираменний крест з написами:

**НА ТЫМ ЦМИНТЕРИ СПОЧЫВАЮТ ЛЕМКИ – ЖЫТЕЛІ БОГУШЫ
ПОМЕРЛЫ ПЕРЕД ВЫСЕЛІНЬОМ В АКЦІІ ВІСЛА 1947 РОКА**

ВІЧНАЯ ІМ ПАМЯТЬ!

ФУНДУВАНО 2005 РОКА —— РОДИНЫ ПОМЕРЛЫХ

- 0 - 0 - 0 -

**NA TYM CMENTARZU SPOCZYWAJĄ ŁEMKOWIE – MIESZKAŃCY BOGUSZY
ZMARLI PRZED WYSIEDLENIEM W AKCJI "WISŁA" W 1947 ROKU**

WIECZNE ODPOCZYWANIE!

FUNDOWANO W 2005 ROKU —— RODZINY ZMARŁYCH

Торжество посьвячыння креста одбыло ся на цмінтери в Богушы дня 17 вересня 2005 рока в присутності:

– о. декана Романа Дубеця з парафії горлицької
– о. протоієрея Георгія Щура з парафії олесьницької
і около 80 осіб вірных родин і сусідів з Заходу і Лемковини. Участниками торжества були також запрошені римокатолицькы пробощы з парафій з Богушы і Крульовей гурней (Королевы Р).

Торжество складало ся з богослужыння на посьвячыння памятного креста і загальнай панихиды за душами спочываючых там селянів

Богуши. Під час панихиды притрафили ся три знаменны – гідны уваги події:

– З неба ішол густий дождж, якби гори і небо плакали. Священники водом съяченом кропили новий крест і могилы, а рука Всеяньшнього дождем осъячала вшытко доокола.

– В часі чытання імен покійных на тым цминтери, несподівано зорвал ся сильний пару секундовий вітер, який погасил вшыткі съвічки, якбы давал знак о присутності душ покійних предків серед присутніх. Засъвічены съвічки другий раз горіли спокійні до кінця панихиды.

– Было то первое православне богослужыння на тым цминтери од 1947 рока.

16. Новий памятний крест – 2005р.

17. Торжество посвячыння креста – 2005р.

18. Панихіда на цминтері – 2005р.

При нагоді того торжества нашы селяне – поломники могли в горах одвидіти ріжны памятны місця і будовлі, а в тым:

– Стару – давну церков грекокатолицьку – тепер костел в Крульовей гурнєй (колиси Королева Руска).

– Стару – давну церков грекокатолицьку – тепер костел в Богушы з одновленым іконостасом. Церков православну перероблено в 90 – тых роках на типовий костел. По давним Православію в тій церкви остал лем знак над вхідными дверями – сълід трираменного креста.

Декотры з наших поломників признали, же перший раз обзериали лемківські церкви стары і новы в середині. З новых то были церкви: – Св. Тройці в горлицях з прекрасныма іконами,

– Св. Володимира Великого в Креници з прекрасном архітектуром, чекат на полне описаня середины іконами.

6) Вершы:

Т. Хохоляк село Богуша – 1967 р. – Жыття Лемків -

Быво давно, дуже давно, татары гуляли,
Нашых пра- прадідів зо свого выгнали.

Выгнали іх в лісы- горы, там мусіли быти
гіркы слезы проливали, мусіли там жыти.

А в тых горах Карпатах дерева стинали,
Своім дітям по долинах села будували.

Тяжко они працували, Богу ся молили,
А по тяжкі свої праці церкви поставили.

За горами за лісами буйний вітер віє,
Там тихонько, богобойно, бідний лемко жыє.

Тисячы літ він там жыє у горах Карпатах,
Не завидит він никому, в богатых палатах.

Винко, пивко він не пие, – того він го не має,
А водичком из поточкa. жажду утопляє.

В тых Карпатах, по долинах оре, сіє, косит,
Має хліба свого дост, чужого не просит,
И худобу выховує, хорошу, червену,

Та ми пришло кілька соток, во свою кышеню.
Весево быво жыти на ти Лемковині,
Здоровово ся газдуваво – родакы в хыжыні.
Пришли на нас тяжкы часы, як мы выїжджали,
 То мы свої пороженькы слезами скрапляли.
 Як мы ишли через сево, річенъка шуміва,
Де идете, смутны лемкы, я вас ту жывива.
Худобу сте напавали и одежду прали,
 А літом ся ваншы діти в тий річці купали.
 Вода черчыт поточками, вітер рве верхами,
А мы слезы проливали, як зме выїжджали.
Як я собі пригадаю ту тяжку дорогу,
 Мене такы жалі берут, же я ледво стою.
 Смутна ест чужына, роком стас ся година,
Як в ден так і в ночы, Лемковина перед очы
Пасва я коровы и свои овечки,
 Там я си сьпівала, свои сьпіваночки.
 Де- ж тата овечка, што перед водива,
З зеленої убочы скава ей забива.
Юж ся тата скава в пісок розсыпава,
 Наша Лемковина смутна там остава.

Марія Кобані: 1) Не встыдайте ся свого

Не єден ся юж вырюк
Нашой прадідівской віры,
Та ци вам ся не подабат
Што принесли ей св. св.
Мефодий і Кирил.

Де ты пішол бідний Лемку?
Під римский парасоль?
Ци ты не маш своего
 бізантійского?
Де – с ты юж аж зашол?

Запропастил єс си віру,
Запропастил такоже діти,
А тепер юж на стары рокы
Не маш ся де подіти.

Вы молоды нашы діти
Не забудте того,
Же на сьвіті жаден нарід
Не встыдат ся свого.

2) Якы нашы дівкы?

Смотте Грицу, як ту сіджу, та я бым воліла,
Жебы своя людинонька ся з ньом оженила.

Бо свого ся не кремпуеш ни съятом, ни словом
Діти придут на съвіт Божий, радят своїм мовом.

А діти не будут знати, як радити, як съпівати
Она повіст по своїому, він виходить з дому.

Дітина змішана, інший тато, інша мама,
Іншом ся зробила, не таком яком ся вродила.

І так будут, як Матрона нашы Лемкы в съвіті,
Бо ся вшытки звыроджают, в тым 1- століті.

Треба нераз нашым людям блуди вказувати,
Бо на блудах ся учыме, як маме ділати.

Треба через свою кривду, силом здобывати,
Што є рідне і нам близке не дати здолпати.

А хлопці тіж забывають, же дівчата свої мають,
Не хтят ся з нима женити, волят іншу пошлюбити.

Біда братя хцете знати, треба ся шанувати,
Як так дальше з нами буде, выродят ся нашы люде.

3) Гоноровы парібци

Вы парібци уважайте, і за правду принимайтэ,
Стримуйте ся од напою і од пыхы і од строю.
Котры пиют – хыдобніют, а карчмарэ богатіют,
Ім не треба працювати, лем паленку продавати.
Не розважні все тот жые, што заробіт то пропіє,
Сам нич з того він не мае, за родину нич не дбае.
Все на сьвіті так бывае, як зылі отец поступае,
Злий тот отец як він, дітям приклад такий дае.

4) Добра рада, як жену глядати

Мы молоды діти, зме запамятали,
Як нам старшы люде все оповідали.
Яка мода была, ту а і тіж в Европі,
Женили ся дівкы, женили ся хлопи.
Як паробок ішол даіде ся женити,
То він мусіл маму свою попросити.
Мамо моя люба, вы ся надумайтэ,
Хочу ся женити, жену мі глядайте.
Мама ся одозвала, сынку повідала,
Я ти раду можу дати, яку жену маш глядати.
Треба тобі розпознati, яка ёст дівкы мати,
Ци з мужком чесно жые, ци рада палюнку піс.
Ци на ярмак часто ходит, ци терезва все приходит
Ци даколи пяна была, горці, мискы не побила?
Сонца ся не бояла, з кумочкамі ся згаджала,
Гостинкы робыла, до корчмы ходила.
Можеш сынку до хыжы зазріти і вшытко видіти,
Ци позамітано і в порядку поскладано?
А як кажут тобі шісти, посмот ци сут лавкы чысты
Ци зна кісто опавати, або хоцбы замісити.

Посмот сыну і памятай, хочеш ся женити,
Ци зна прясти,ткati, і подерти лах зашыти?
Пізрий тіж на діточки, якы сут іх сорочки
З того мож знати, ци там дівку можеш брати?
Не раджу ти в такой мамы дівку брати,
Ід де інде поглядати,там де чесний отець, мати.
В згоді чесно собі жыют, дуже роблят- мало пиуют
То порядны тоты люде, така і іх дівка буде.
Такий отець, така мати, дівка буде дорабляти,
Дім в порядку утримати,свого мужа шанувати
Будут собі чесно жыти, до маєтку приходити
Бо хто глядат лем богацтво, може піти на жебрацтво.
Будут зылі зо собом жыти, грызти і сварити,
А як будут іщы діти, не буде ся чым хвалити.
Люде звыкли так гварити, яка жена, такы діти,
Якым молоком іх плекала, такы діти выховала.

5) Треба нам науки

Вчыйте ся наши молоды, як вчат ся іншы народы,
Та будеме і мы мати, своіх вченых даколи.
Также і нам треба мати якого делегата,
Жебы ліпше шанувати нашого брата.
Штобы зме ся не крыли, другим поза плечы,
Лем наперед все ся пхали, як треба што речы.

**В тым місци, аж ся просит, жебы припомнүти хоц два
вершы нашого великого Учытеля Івана Русенка.**

Л е м к о в и н а: – Іван Русенка

Каменисты пути і потокы рвучы,
Березовы дебры і лісы дримучы,
Кычеры высокы, поляны зелены,
Пропастны ростокы, зрубы пороснены...
А школы маленькы, хыжы деревяны,

Діточки босеньки, люде застараны...
Кус голузя на оборі, і пусто в коморі,
Темно в хыжы, смутно смотрят іконы на стінах-
Коло печа бренчат мухы – гуси, куры в сінях...
Кус дерева за стодолом, на купі чатима -
Біда смотрит через взгляд – ото ЛЕМКОВИНА.

* * *

Я родил ся твоім сынам – доля моя бідна,
І люблю тя Лемковино, моя мати ридна!
І хоц земля наша бідна, доля незавидна-
Не забудут моі очы тихых гірських ночи.
Ани серце не забуде, покля жыти буде.

* * *

Бо ци-м годен позабыти нашу гірску красу
І смеречки і поляны, де ся уці пасут,
І черници і яфыры, ягоды, малины? ...
Верабоже не забуду нигда Лемковины!

* * *

Шумят ліси, грают пісні, гей, за давны вікы,
А ялички ся кланяют смерекам столітнім.
Хмары плинуть понад горы – тихонько, як гуси -
Понад горы, понад ліси із Карпатской Руси:
Од Тячева, Ужгорода, през Гуменне, Пряшів
Плинуть гу нам милы хмарки з вісточком од наших.
Ідуть дале гу Щавниці, през татряньськы турні
През Шляхтову, Білу Воду – гет аж гу Остурні.

* * *

А ліс шумить, пісню співат і слухают хмары,
Оволі, о прошлой славі і о часах старых...

* * *

Там в розтоці видно село – далеко пред нами -
Малы хыжкы, стару школу і під бляхом корчму ...
Сонце сіло за Кычера і вітер уж стихат -
Ліс спокійный пред вечером і легко oddыхат ...
Роса падат, Місяц зышол, тишина на селі -
Лем з далека чути граня циганськой капелі.

Я вас люблю, як і своїх, Цигане – Романе,
Вас голодных і обдертых і споневераных.
Не мате свойой отчызны, нигде не признаны,
Лем любите нашы горы – бідуесте з нами.
І бідны сте вы гудакы, без землі, без роду -
Як я люблю ваше граня і вашу свободу!

Треба нам науки – I. Русенко

Хоц мame кріпкы руки, хоц мame добре зздравя -
Без школы, без науки мудрішы нас задавят.
Бо хоц голову мame і мозок в тий голові,
То мы не понимаме, што о нас дакто повіст.
Бо хоц і очы мame, видиме, як сонце світит,
Лем вшыткого, як другы, не можеме видіти.
Мы лем горе чуесме, бо серце мame в груди,
Лем того горя никто николи чути не буде.
Хто нам другом, хто врагом? мы кождому вірили,
На мотузку нас вели – свойой не мали мы ціли.
І мы все бідны, голы, хоц мame кріпкы руки,
Бо ніт в насвой школы і бракне нам науки.

6) Документы:

В тым преділі хочеме показати чытаючым пару давнійших документів з яких можеме довідати ся о цікавых фактах, якы не дадут ся докладні і зрозуміло описати, але можна іх обізріти, аж до полного і доброго іх зрозуміння. З того обізріння можна особисто запознати ся з фактом зареєструваним на документі. З причины такой, же документів ест дост дуже, которых не спосіб ест помістити в книжці малого формату, длятого декотры документы подаєме в скорочынню. Документы тоты не тычат, історіі, обычаів, ани культуры, лем сут переважні документами особистыма і маєтковыма, якы не имеют вартости урядовой, лем сут документами інформацийныма і фактографічными тычучы лем нашого села.

Подаєме іх в фрагментах з малым описами, так для запознаня ся з нима і для оціни фактів, якы мали місце в минулых часах і в жытю

наших селян. З нашого розпознання таких інтересних документів вибрали зме девят, котры представляме для чытаючых поніжe і в скорочынню;

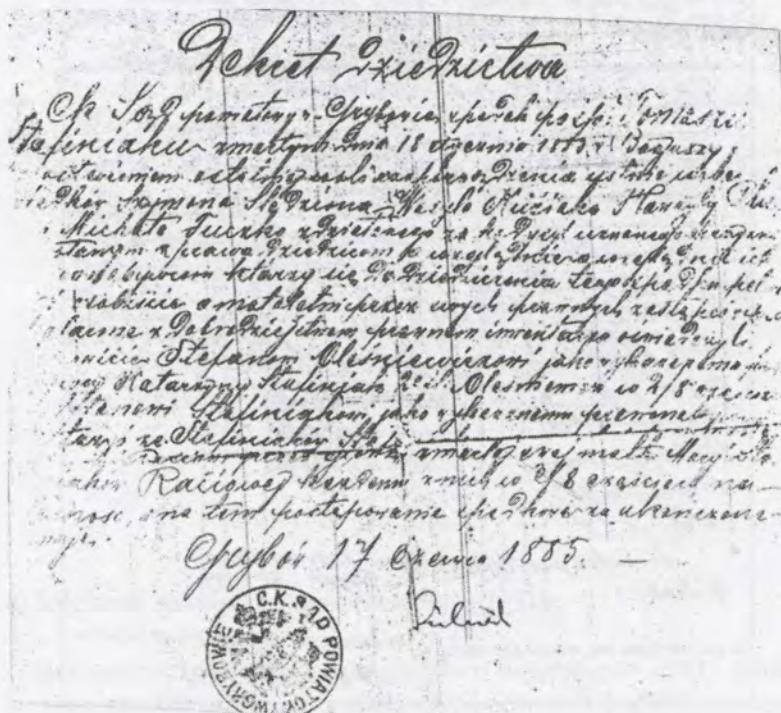
1) Zawiadomienie szkolne (Свідоцтво шкільне)

Школы народной – єдноклясової в Богушы для учениці Теклі Хохоляк за 1903 рік шкільний (календарьовий). З його запису видно, же хоць тут сувідоцтво було виставлене сто років тому, то не ріжнит ся оно дуже од сувідоцтва теперішнього з тим, же товдь

було менше предметів до науки. На першому місці була релігія, два язики – польський і руський, були рахунки, істория і природа, а також читання, писання, рисунки, спів і роботи ручны. На съвідоцтві обовязувал підпис: вітця, мамы, або опікуна. Правдоподібно наука в школі проваджена была в році календаревом в двох пілрочах і через тото вакації были в зимі і в літі. Друк съвідоцтва – *Zawiadomienie szkolne* – з часів панування Австроїї писане было в цілості в языку польським.

Юж з того видиме, же і під пануваньом австріяків в урядах і школах нашы предки были міцно узалежнены од сусідів – Поляків. Документ тот представляме ниже.

2) Fragmenty dokumentów dziedzictwa i zniesienia współwłasności obszaru nr. 424 wsi Bogusza.

a) Dekret dziedzictwa z 1885r:

Imperium Austriae.

Regnum Galiae.

Districtus Graybore

Diaecesis Promysliensis

Decanatus Mervenensis

Parochia Prolovenska

Testimonium Copulationis.

Officium parochiale ecclesiae *St. Jozefi Loci* omnibus et singulis quorum
interest aut interesse poterit praesentibus Natur, in libro metrices copulatorum pro
Boguszow destinato, tomo II Nro ser. 24 sequentia reperiri:
„Anno Domini Millesimo *1883* die *11* mensis *Junii*
„hoc est *1883* die *11* mensis *Junii*
„copulati sunt:

S p o n s u s				S p o n s a			
Nr. dom. is	Ejus ac parentum no- men, cognomen atque conditio; item eius locus nativitatis et habitacionis	Religio Actas Galeb. ill. lib.	Nr. dom.	Ejus ac parentum no- men, cognomen atque conditio; item eius locus nativitatis et habitacionis	Religio Actas Galeb. ill. lib.		
1	Stephanus Olek, 3. nietrick filius Josephi Klejnir, prior et Capha- rinae Gagorow Scoramin filii Strzenna in Bereztynas ub. N. 58	C.C.C.C.	2	Marina videlicet f. Thomalla propterea filia viro Joannis Kierak et Le- onela Wyr- cia sculata, ex Berestynas	C.C.C.C.	3	Philipus Kurial + Nicophor Sidorial
	Licencja pastoralis ex anno 1883 N 3258 Virtualis			anno 1883 N 8757			

In quarenni fidem has testimoniales literas sic illo ecclesiae munitas manu propria subscribo.
Tunc 20 Aprilis 1910

b) Testament rodzinny z 1910r.

*Sprawa zniesienia współwłasności dóbr Bo-
gusza, lok. 424 objętych.*

I Pełne zniesienia współwłasności dóbr Bo-
gusza lok. 424 objętych, ustanawia się dla osób
w tym dziale jedynie biorących przy to, mój-
scy polityczni mianowcy, cy te mianowoc-
nych względnie dla przedsiębiorstw nas spadko-
wych kieratorów:

- 1) dla mianowanych, z miejscą polityka Lucji
i Matrony Szafirinak, Zofii Horoszczak,
Teodora Horoszczaka, Aleksandra Horo-
szczaka i Stanisławy Horoszczak w osobie
Tadeusza Prokopskiego,
- 2) dla Symeona Michalukę w osobie Jana
Grodziaka,
- 3) dla Mychity Kuriaka i Oryny (Tryny) Gro-
dzia w osobie Tarasa Bonica,
- 4) dla Ctony, Karwawy i Juliany Młodocza-
kowskich oraz Leona Horoszczaka w osobie An-
drzeja Hliwy.

*Pod skandowany w Nowym Siole
Odszat IV, dnia 4 listopada 1911.*

c) fragment zniesienia współwłasności z 1911 r.

Єст то фрагмент документу судового цілого села з 1911 року в
котрим записаних єст 35 сторін паперя великого формату, де запи-
саны сут 82 парцелі поля, которы іщи поділено помеджє 107 газдів
села Богушы.

3) Legitymacja Marii Chocholak z 1923r.

З документу того упевняме ся, же Богуша була товды громадом, гміном, а грибів містом повітовым. Товды власт шолтисова звала ся: **ЗВЕРХНОСТЬ громады в БОГУШИ**. Документ – лігітимація тога видана була для селянки (*wieśniczki*) Богушки, повіт грибів – Марії Хохоляк – панни 19 років на подорож до Бардейова в Чехословачії – до брата жуючого там од 1921 рока.

– на час 3 – х дни і поворот.

Богуша, дня 19/8 – 923р.

Tadej Prokopcak

**4) Schulzeugnis – Шкільне свідоцтво – Хохоляк
Марії за шкільний рік 1943/44 (авторки)**

Представлене шкільне свідоцтво з третьої кляси Народной школы в Богушы выставлене было в часах німецкой окупації і было двоязычне, німецко – українське в кождій леніці, описі предметів і для того єст оно двараз вексе од нормального. В третій клясі предметы науки били барз подібны до інших років: – релігія, язык німецкий і український, природа, практични заняття, рахунки, рисунки, сьпів і гімнастика.

G E N E R A L G O U V E R N E M E N T	
Г Е Н Е Р А Л Й Н А Г У Б Е Р Н І Я	
Klassige Öffentliche Volksschule mit ukrainischer Unterrichtssprache Nr.	
Класова Прилюдна Народна Школа з українською мовою навчання №.	
in	Bohuszaz
n	Богуци
Nr.	5
Ч.	
Kreis	Neu Sande
Округа	Новий Санд
Schuljahr	
Шк. рік	1943/44
Schulzeugnis — Шкільне свідоцтво	
<i>Chocholak Marin</i>	
Хохоляк Марія (Name und Vorname)	
(Unterschrift in latein.)	
geboren am	16 Januar 1934 in Bohuszar
народжено дні	16 січня 1934 в Богуци
Kreis	Neu Sande
округа	Новий Санд
Konfession	гр. ортодокс.
округа	Новий Санд
віровизнання	православний
besuchte die	dritte Klasse — Abteilung und erhielt für das Schuljahr
відвідував-(ла)	трету класу — відділ і одержа за шкільний рік
1943/44	nachstehendes Zeugnis:
1943/44	таке свідоцтво:

Religion	<i>sehr gut</i>	Релігія	<i>зүчне єзик</i>
Deutsche Sprache	<i>sehr gut</i>	Німецька мова	<i>зүчне єзик</i>
Ukrainische Sprache	<i>sehr gut</i>	Українська мова	<i>зүчне єзик</i>
Heimatkunde	—	Наука про рідний край	
Geschichte	—	Історія	
Erdkunde	—	Географія	
Naturkunde	<i>sehr gut</i>	Природознанство	<i>зүчне єзик</i>
Praktische Beschäftigung	<i>sehr gut</i>	Практичні заняття	<i>зүчне єзик</i>
Rechnen u. Raumlehre	<i>sehr gut</i>	Рахунки й геометрія	<i>зүчне єзик</i>
Zeichnen	<i>sehr gut</i>	Рисунки	<i>зүчне єзик</i>
Gesang	<i>sehr gut</i>	Спів	<i>зүчне єзик</i>
Leibesübungen	<i>sehr gut</i>	Руханка	<i>зүчне єзик</i>

Von 208 Unterrichtsstunden des Schuljahres 1943/44
13 годин навчання шкільного року

wurden versäumt, davon unentschuldigt.
пропущено , з них нениговано.

Auf Grund dieses Zeugnisses wird der Schüler / die Schülerin in die
На основі цього свідоцства переведено учня / ученицю до IV класи.
IV Klasse versetzt.

Bohuslänn, den 4 juli 1944 i *Förvara*, ans 4. juli 1944

Hulewier Anna Tüttelau A. 1908

	für Betragen: noneingem.	sehr дуже добре	gut добре	befriedigend доволіально	ausreichend достаточно	nicht ausreichend недостаточно
Bewertungs- stufca	für unterrichtliche Ergebnisse	sehr gut дуже добре	gut добре	befriedigend доволіально	ausreichend достаточно	unzureichend слабо
Opinion	ausreichend задовільно					ungenügend нерозгортано
	für Schulleistungen: ausreichend задовільно	regelmässig регулярно			unterdurchschnittlich нижче середнього	

5) "Ubezpieczenie budynków od ognia – PZUW Nr. 80
z 1946r" – Tkaczyk Jan – Bogusza.

POWSZECHNY ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH	
Dział Przymusowych Ubezpieczeń budowl. od ognia	
Inspektor Powiatowy	w Nowym Sączu
DOWÓD UBEZPIECZENIOWY Nr 80	
Powiat Nowy Sącz	gmina Lądek
miejscowość Baguszec 45	ulica
WŁAŚCICIEL BUDOWLI (Nazwisko i imię) <i>Tkaczyk Jan</i>	
Budowle, wymienione w niniejszym dowodzie, są ubezpieczone w Powożecznym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych od dnia 19.06.1946 r. na sumę zł 115.00	
słownie z jednego budynku na roczną składkę rzoczą zł 512 gr	
Poprzedni dowód ubezpieczeniowy, obowiązujący od dnia 19. r. na sumę zł	
na imię ze składką roczną zł oniowańska się	
Należności, które wejdą do rejestru pokorowego 19. r. Składka roczna zł 512 gr	
Składka uzupełniająca za czas od dn. do dn. 19. r. zł 512 gr	
Zwrot składki na mies. 19. r. zł 512 gr	
Data 31.06.1946 19.	
Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych INSPEKTOR POWIATOWY W NOWYM SĄCZU	
Pełnomocnik i podpis orzecznika o którym mowa w powyższym dowodzie ubezpieczenia	

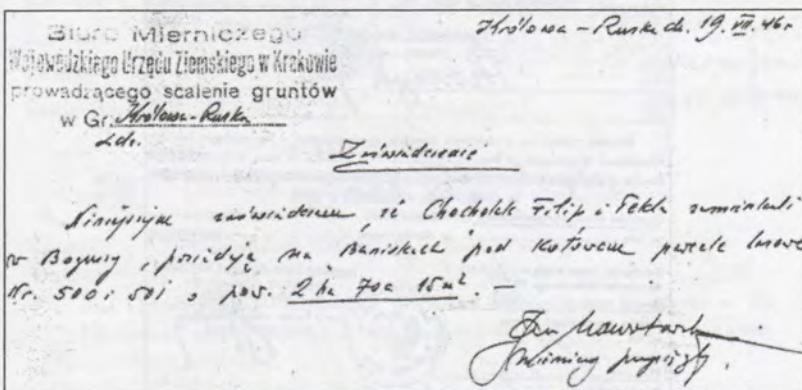
Нашол ся документ з 1946 рока в котрим селянинови Іванови Ткачукови нарахувано уbezpechyня будинків од огня на 1947 рік:

a) Dom z szopami, stajnią, stodołą	– 98.000
b) Chlew	– 2.000
c) Szopa	– 15.000
Razem	– 115.000
Składka roczna ubezpieczenia od tej wart.	– 512 zł.

Уbezpechyня будинків од огня було нормальне і потрібне кожному газдові, але справа в тым, же складка річна 512 зл. злотих нарахувана в 1946 р. дотычыла 1947 р. і мусіла быти заплачена з горы ішы в старым році перед выселіньем, хоц власті державны добрі знали о плянуваным выселіню (убезп-чиња было обовязкове і оплатити мусіли вшытки).

6) Zaświadczenie Biura Mierniczego – (komasacji)

Документ тот представляме лем прото, жебы потвердити, же в селі до 1946 рока препроваджена была юж комасация ґрунтів і лісів. Од 1943 рока през три роки люде утримували в селі інженерів, мірничых, жебы перед самим выселіњом потішыты ся през пару місяцій своїма новыми получеными парцелями поля, лук і пасвиск, бо ліс остал юж перше поміряний і поділений. Од 1943 рока кілька родин богушаньских встигла ся юж побудувати на тзв. пребудові.

7) Wycinek z rejestru kart przesiedleńczych mieszkańców wsi Bogusza – 1947r.

По пятдесятю роках по выселіню люди з рідної Лемковини нашол ся документ великого значыня. Єст то документ з 1947 рока з якого мame можливіст познати родинны і іменны записи о насильственным выселіню люди званым товды несправедливо переселенъем. В реєстрі тым нашли ся списы родин з 40 лемківських сел з повіту новосанчівського і 4 з повіту новоторгского к/ Щавниці.

З документутого (*Zestawienia sporzązonego z kart przesiedleńczych ludności lemkońskiej przesiedlonej z powiatu Nowy Sącz*) довідуєме ся, же з тых 44 сел з двох повітів выселено разом:

Nr. karty przesiedl.	NAZWA KO- GŁOWY RODZINY	lość osób (liczba)	Nr. domu (numer)	INVENTARZ MATERIAŁU				INVENTARZ postępowania ZEM u/w	
				Z Y W Y		m a t e r y	Z Y W Y		
				z g o	z g o				
1/24 30273	Z. Przeźw. "Piotr" Gromek	5	5661	-	273 2461	131 1244	221 4	1244 603 3 175 1043 7,69±1,64	
1/25 30274	Kazimierz Skowron	5	48	-	2	-	2	2 116 9,24	
1/26 30275	Kazimierz Skowron	6	41	36	-	-	-	- - -	
1/27 30276	Józef Skowron	4	5	26	-	-	-	- - -	
1/28 30277	Wojciech Skowron	4	3	-	-	-	-	- - -	
1/29 30278	Wojciech Skowron	4	3	-	2	-	-	- - -	
1/30 30279	Wojciech Skowron	4	3	-	2	-	-	- - -	
1/31 30280	Wojciech Skowron	4	3	-	2	-	-	- - -	
1/32 30281	Wojciech Skowron	4	3	-	2	-	-	- - -	
1/33 30282	Wojciech Skowron	4	26	-	2	-	-	- - -	
1/34 30283	Edward Skowron	6	18	32	3	-	2	2 116 9,24	
1/35 30284	Wojciech Skowron	6	5	25	4	-	2	- - -	
1/36 30285	Koban, Antoni	6	66	-	3	-	2	14,90±5,74	
1/37 30286	Edward Skowron	4	65	-	4	-	2	- - -	
1/38 30287	Edward Skowron	4	6	20	2	-	2	2 116 9,24	
1/39 30288	Edward Skowron	4	6	20	2	-	2	2 116 9,24	
1/40 30289	Edward Skowron	4	7	11	4	-	2	2 116 9,24	
1/41 30290	Edward Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/42 30291	Koban, Gabriel	6	9	10	2	-	2	11,45±5,74	
1/43 30292	Wojciech Skowron	4	9	9	2	-	2	2 116 9,24	
1/44 30293	Jacek Skowron	4	7	2	2	-	2	2 116 9,24	
1/45 30294	Wojciech Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/46 30295	Wojciech Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/47 30296	Wojciech Skowron	4	9	10	2	-	2	11,45±5,74	
1/48 30297	Wojciech Skowron	4	9	9	2	-	2	2 116 9,24	
1/49 30298	Wojciech Skowron	4	7	2	2	-	2	2 116 9,24	
1/50 30299	Wojciech Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/51 30300	Celina Skowron	4	3	3	3	-	2	2 116 9,24	
1/52 30301	Wojciech Skowron	4	7	7	7	-	2	2 116 9,24	
1/53 30302	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/54 30303	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/55 30304	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/56 30305	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/57 30306	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/58 30307	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/59 30308	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/60 30309	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/61 30310	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/62 30311	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/63 30312	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/64 30313	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/65 30314	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/66 30315	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/67 30316	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/68 30317	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/69 30318	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/70 30319	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/71 30320	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/72 30321	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/73 30322	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/74 30323	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/75 30324	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/76 30325	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/77 30326	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/78 30327	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/79 30328	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/80 30329	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/81 30330	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/82 30331	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/83 30332	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/84 30333	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/85 30334	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/86 30335	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/87 30336	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/88 30337	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/89 30338	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/90 30339	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/91 30340	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/92 30341	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/93 30342	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/94 30343	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/95 30344	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/96 30345	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/97 30346	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/98 30347	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/99 30348	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/100 30349	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/101 30350	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/102 30351	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/103 30352	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/104 30353	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/105 30354	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/106 30355	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/107 30356	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/108 30357	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/109 30358	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/110 30359	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/111 30360	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/112 30361	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/113 30362	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/114 30363	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/115 30364	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/116 30365	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/117 30366	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/118 30367	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/119 30368	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/120 30369	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/121 30370	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/122 30371	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/123 30372	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/124 30373	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/125 30374	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/126 30375	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/127 30376	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/128 30377	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/129 30378	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/130 30379	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/131 30380	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/132 30381	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/133 30382	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/134 30383	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/135 30384	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/136 30385	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/137 30386	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/138 30387	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/139 30388	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/140 30389	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/141 30390	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/142 30391	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/143 30392	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/144 30393	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/145 30394	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/146 30395	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/147 30396	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/148 30397	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/149 30398	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/150 30399	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/151 30400	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/152 30401	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/153 30402	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/154 30403	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/155 30404	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/156 30405	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/157 30406	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/158 30407	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/159 30408	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/160 30409	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/161 30410	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/162 30411	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/163 30412	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/164 30413	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/165 30414	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/166 30415	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/167 30416	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/168 30417	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/169 30418	Celina Skowron	4	5	4	3	-	2	2 116 9,24	
1/170 30419</									

– 1898 родин (повинно быти 1908 блюд в чысловнику) в тым ёст 8 родин з повіту горлицкого лишеных часово, найвеце священників, доріжників і родин мішаных.

– Выселено разом 9.290 осіб. (пов. Нов. Санч і Н. Тарг)

– Родины туты мусіли лишыты:

- 1750 хыж,
- 1325 стодол, – 334 стаен,
- 1678 сыпанців і шоп
- 13.390 гектари поля
- 7.626 га. землі орной

Выпадат подати пару слів і чыслел з того спису о селах най-блізьших. В повіті новосанчівськім высеління розпочато од села Фльоринки і закінчено в Шляхтові з повіту новоторгского.

Выселено товды в селах родин з:

– Фльоринки	177 (в 4 – 5 групах)
– Білцаравы	53
– Богушы (запис)	73 (было 76 в 2 – групах)
– Королевы Р.	46

Знати треба, же выселяня люди на східных українських і лемківських селах власти переселеньцы Паньстровий Уряд Репатріаційний (ПУР) докладні реєстрували вшыткых жытелів сел. Сполняно тото длятого, бо треба было найти "правдивых", або інакше тзв. "підозрілых бандеровців".

На селах західньої Лемковини з реєстраційом было кус лагіднійше, бо добры "сусіде" своім лажыньом і інтересуваньем ся вшыткым в ден і ночы, знали каждого і ту никто не міг ся нигде сковать, хыбаль же юж перш схотіл выїхати на Захід.

Могли то быти лем особы поєдинчы, якых было барз мало. З того (*Zestawienia*) видно, же было оно писане пізнійше по выселінню на основі карт переселенчых, бо трафляють ся недоказуваності в іменах і назвисках дост часто юж міцно зміненых і зпольонізуваных. Здає ся, же можут быти і ріжниці в чыслі родин в селах (подано ниже) і то з ріжных причин, а найбарже з переплітаного записуваня жытелів сел, а такоже з принадлежности до сел з так званых "помірків і пребудовы", де декотры села барз часто были получены зо собом полями і хыжамі.

Родины богушаньські в тым списі реєструваны сут преплітано з родинами з інших сел і то аж в штырьох групах, хоц карти переселенчні писаны были в ріжним порядку, для прикладу подаємо іх числа:

- число 246 = 1 газда Гербут Іван
записаний єст серед родин Білцареви і Полян.
- числа 527 – 579 = 23 богушанських родин і 2
родини з Корол. Р. помішаны з родинами
з Береста і Чирної
- числа 1117 – 1151 = 33 записано родинами
богушанськими і 1 род. з Корол. Р.
- числа 1175 – 1186 = 9 родин в яких записаны сут
1 род. Корол. Р. і свящ. о. Стефан Бєгун
з Фльоринки.

З того реєстру мame = 76 виселених родин богушанських, і штыри родини з Королеви Рускої. Докладніший родинний список газдів зо села з років 1940 – 1947 єст поданий в розд. 6 – б, з описом де хто был оселений на Заході.

8) Odpis z księgeczki wojskowej Dymitra Wisłockiego z Boguszy – więźnia lagru w Jaworznie.

L. EVIDENCJA WOJSKOWA	
1. Data urodzenia	3 listopada 1916
2. Kategoria wojskowa	perwoza
3. Rodzaj broni	mekota
4. Podof. szeregowy	szeregowy
5. Nr. specjalna wojskowej	/
6. Nazwa spec. wojskowej	strzeley
7. Funkcja wojskowa	strzelec
8. Stopień wojskowy	szeregowcy

Dymitr Wisłocki

Właśmoczesny podpis poświadczający księgeczkę

Wisłocki Dymitr i Brzynowicz

Napisane, imię i nazwisko /

Krzeszynów

Właśmoczesny podpis poświadczający

Przestrzegać przepisów i chorągiew księgeczkę

wyjątkową.

III. PRZEBIEG PÓBORU									
Data poboru, przez którą R. K. U. i orzeczenie Komisji Lekarskiej.									
1937. XII. Nowy Sącz, Kat. A'									
Do jakiej Jednostki skierowany.									
R u s o p i s									
Numer karty	Obrona Ostatni dzień	Obrona Ostatni dzień	Maksa pensowa			Wielkość obrony			
			wysoka	średnia	niska				
163	70%	83							

IV. PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ

Data rozpoczęcia służby, jednostka wojskowa, zajmowane funkcje i data ukończenia służby.

3.03.1938 uroczystościami
4.03.38 przydzielony do Skarbu
Przedsiębiorstw Stocznich
1.09.39 poddany do kampanii
w rejonie 2810.39 powołany
do armii. Czynny 315 pp.
strzelca szturmowego 14
walczył 20.05.45 na linii
w rejonie Solca - Tysiąca lat 900
był odznaczony rokiem 1944.

Тот документ подаєме лем прото, жебы чытаючи могли запознati ся з тым, од коли і де служыл Дмитро Вислоцкий в войску польским (1938-1939) і в Армii Червений в 1945р. же был ранений, а пак в 1947р. был вязнений в Явожні на 7 місяци. За туту поневірку і войсковы заслуги в обороні краю і за свободу, потім в Явожні стравил здоровля і што найважнішее стратил гонор чесного і порядного жителя державы польской.

9) Wycinek z "Orzeczenia" Starosty Nowosądeckiego z 1950r.

O d p i s – ORZECZENIE

"Starostwa Powiatowego Nowosądeckiego- Oddział Rolnictwa i Reform Rolnych – Referat Urządzeń Rolnych z dnia 2 stycznia 1950r. o przejściu na własność Państwa mienia pozostałego po osobach przesiedlonych do ZSRR, oraz o przejęciu na własność Państwa nieruchomości ziemskich nie pozostających w faktycznym владанию ich właścicieli i dalej: o r z e k a: że wszystkie nieruchomości ziemskie tak osób niżej wymienionych i ich członków rodziny, oraz osób, którym tytuł do własności tych nieruchomości z ustawy przysługiwał, a położone w gromadzie B o g u s z y, gm. Grybów pow. Nowy Sącz w oparciu o księgi grunto-

we, mapy katastralne – p r z e s z l y względnie p r z e j e t e zostały z tym wszystkim, co jest ich częścią składową na własność Skarbu Państwa: – *dalej wymienionych jest 126 gospodarzy – imiennych właścicieli nieruchomości wsi Bogusza*”.

В документі тым увлащено селянів Богушы переселених на Україну в 1945р. і насильно виселених акційом ”Wisła” в 1947р. Єст в тым документі дуже фактів незгідних з правдом, а медже нима сут неправдивы описы фактів:

a) Назвиска неправдивы і спольщены:

– Bartniak	повинно быти	– Бортняк
– Horoszczak	”	– Хорощак
– Wróbel	”	– Воробель
– Niemiec	”	– Німец

б) На увлащенні листі бракує понад 20 назвиск – сельських газдів, которых в числі 128 і 129 записано загальні словом: ”*wyżej nie wymienionych*” і ”*wszystkich osób nieznanych z imion i nazwisk*”. З того видно, же бракує дост дуже газдів о подібных назвисках, але зато о інших іменах з ріжких родин: Вороблів, Хорощаків, Кузяків, Гальковичів, Прокопчаків, Мацієвських, Ст-фінняків, Хохоляків і інших. Полну листу родин богушанських з 1939 – 1947 років по даєме в розділах 2 і 6.

в) Під числом 127 вписано грекокатолицьку плебанію, якой в селі николи не было, бо Богуша все была лем філійом Королевы Рускої, де настале мешкал священник.

г) Найгірше, же в тым документі сут неясны і до того неправдивы події – приклады:

– ”*część właścicieli nieruchomości ziemskich objętych tym orzeczeniem przesiedliło się do ZSRR w 1945 r, a pozostała część opuściła swoje gospodarstwa rolne w roku 1947, które do tego czasu nie znajdują się w faktycznym владaniu ich właścicieli*”. (*Od auto-rów: opuściła pod lufami karabinów z otrzymaniem wystawionych kart przesiedleńczych*).

– На кінци того увлащыня єст подане, право до одкли-каня ся до: одвођання си ”*To Wojewódzkiego Urzędu Krakowskiego itd. itp. licząc*

od dnia następnego po dniu jego doręczenia” (Od autorów: – Kto wiódział i kiedy ten dokument? Jeżeli dopiero po 55 latach ujrzał on światło dzienne).

– Uzasadnienie: ”*Objęte orzeczeniem nieruchomości po opuszczeniu ich przez właścicieli przeszły pod opiekę i ochronę Państwa Polskiego przy czym zaszła konieczność natychmiastowego ponownego zaludnienia i zagospodarowania tych opuszczonych terenów*”. (*opuszczonych ???*)...

д) По нашему, таке ”*grupowe orzeczenie*” не має жадного правного діяння. Нигде не було і не є оно важне, ани правне в жадній державі ”*групове увлаштынення*”. Вшытки суды в своїх книгах вічыстых мають записи лем на іменных властителів, а не групових і не державних. Вшытки люди знають, же кождий маєток належить до того, на кого ”*стоїт запис в Суді*”.

і) Тот так важний документ Староства Новосанчівського підписал не Староста, лем під округлом печатком зо знаком державним (godłem państwa) підписал:

”*Starostwo Powiatowe Nowosądeckie” ” Powiatowy Lekarz Weterynarii* (Mgr M. Stepałkowski) – Agronom Powiatowy – podpis nieczytelny – jak wyżej”*.

Orzeczenie niniejsze uprawocniło się z dniem 6 maja 1950 r.

8. Закінчыня

Юж од девятдесятих років минулого століття зainteresуваня нашом лемківском культуром, обычаями і історией єст штораз веќше, але што з того, коли наше молоде покоління бере в тым штораз меншій уділ. Також і декотры люде старшы не лем не берут уділу, але ішцы до того повідывают: *"пошто мі то, я тато вишытко барз добры знам!"*. Такыма словами старшы люде замыкают собі, своім дітям і внукам познання того што было наше рідне, а лишене през наших селянів під примусом. През таку постанову старших маме барз прикре съвідоцтво, же через того наша молодіж штораз менше знає рідне слово в бесіді і в письмі, а то юж лем крок до утраты того вишыткого, што переказали нам наши родиче, дідове і прадідове. З той причины мы старшы одчуваме великий смуток і жаль, прото, же так ся діє на наших очах, а не повинно ішцы так быти. Не минуло ішцы єдно століття в котрым никто нас (явно) не перешлідувал, ани не примушувал до ничего, а ту наглі така велика – прикра зміна.

Наши предки і родиче од давен – давна не занимали ся жадном політыком, лем роботом на своїх газдівках і то в дост трудных і тяжких обставинах. Для прикладу подати треба, же в горах зима треват праві пят місяци і зато іншы поры рока сут коротшы, а в них і з по-годом дост ріжні быват. В єдных роках єст веце сухо і товды слабо росне зерно, окоповы і трава і через того сут слабшы урожай, зас в іншы рокы коли єст веце мокро, товды урожай роснут, але вымакают, або гниют. Значит то, же так зълі, а так недобрі. На такы трудны обставины гірски кружыло знане лемківске повіджыня: *"бідному все вітер в очы дуе", або "бідному все біда в очы зазерат"*.

През долги століття, жыття в горах барз помалы розвивало ся і двигало. Тот повільний розвиток жыття не творил там жадного затору, ани поспіху і през того вишытки люде жыли нормальным і спокійным

трибом гірского, сельского і толеранційного житя. Толеранційного значило зато, же по наших селях жили родини населення польського, родини жыдівські і родини циганські, але никто ім не перешкаджав жити і іх не виганяв. Жуючи там од віків Лемки своєї біды николи і никому не завиділи і не жалували.

Каждой весны, літа і осени в селі і верхами чути было сьпів молодежы і старших і то при кождій нагоді, а найвеце при пасінню худобы, або з поводу даякой забавы, весіля, або крестин новых членів в родинах. Серед люди не можна было взріти даякых недостатків, або згрызот людских, хоц – бы з причыны даякых нещасных выпадків, завалів серця, або іншых хворіт, хоцбы дайме на то ріжных несподіваних раків, якы тепер дост часто ся трафляют.

Там лем од часу до часу перешла над селом і над лісами несподівана буря, або град, котра наробыла шкоды, як то в горах нераз бывало, коли поточки і річки нищили вшытко, што было на іх дорозі. Часом церковний дзвін оголосил, же хтоси вмер в селі, або вйт, ци шолтыс послал посланьца з папериком по селі в даякій справі, што было нормальным цикльом житя сельского. Было так, аж до першой сьвітової війни, котра в лемківських селях наробыла барз великої шкоды моральної і матеріальної (1914-1920). Потім короткий час меджевоенний полатал кус тоты шкоды, але зас нова сьвітова війна (1939-1945) несподівано започаткувала найвекши людски трагедії не лем нашого народу, але і векшої части сьвіта. Для нашого населеня были то:

– Добровільне пересеління на Україну в 1940 і 1945р. і вербунок молодих хлопців до войска з высланьном іх на фронт з якого не вернуло тріох хлопців.

– По двох роках в 1947р. пришло юж найгірше, насильне виселення люди з рідних прадідівських земель. Totы людски трагедії не єднако уділяли ся нашым родинам сельським.

Пересеління на Україну преходило під вражыньом великої втіхы і радости, котры зараз за границом премінили ся в велику трагедию. Част люди старших з жалю за горами, лісами, чистом водом і климатом не выtrzymала долго на великих степах і рівнинах України і не прежыла обіцяной пропагандовой доброты і долго бانувала за своіма горами, лісами і климатом, до яких повороту не было.

Примусове виселіня на Лемковину пришло несподівано, през того, же населеня з Карпат своїм дотеперішнім житьом і захованьом не заслужило собі на таке кривдаче – насильне виселіня. З такої нагоди насеління наше нашло ся на Заході в цілком іншим кліматі і на великих, часто піскових рівнинах.

Іншим і найгіршим проблемом було велике розпорошыня родин серед ріжких неприхильних ім люди, часто в тяжких, дальнє підозріваних і перешлідуваних нових обставинах. Обставини були таки, же на початку наших бідних і мало освічених люди од віків жуючих собі спокійні в горах в трьох повітах, при виселінню поділено і розпорощено аж в 40 повітах і то по кілька родин в селі. Потрактувано нас як бадыля осету серед засіяного зерна на великій ниві.

Село Богушу, тых 76 родин розпорошили в 5-ох повітах і в понад 30- ох селах, а пізнійше по 10 – тьох місяцьох 9 наших родин іщи раз переселили з під Вроцлава до 6-тьох сел в трьох інших повітах. Не дост, же вигнали решту люди, то іщи розпорошили так, жебы остало іх якнайменше число серед чужих іновірців з заміром таким, жебы пропала съвідоміст людска, же іщи дальнє можуть быти Лемками. В славним Осьвенцім затримали з нашого села штыри особи і вязнили іх в другим іщи славнішым лягри в Явожні, з якого по праві річним побыті винесли барз прикры спомини.

Там де власти оселили всеце родин, а до того позволили заложыти ім парафії східнього обряду, там людям легше было переживати трагедию і кривду, яку довело ся ім дознали од найближших сусідів. Заложены на Заході новы церкви і парафії позволили людям долше заховати, тото што было найдорожше для каждого выгнаного Лемка, віру, традиції, обряды і свою рідну культуру, серед переважаючых численно іновірців. Там де по селах жили наши поєдинчы родины, там легше нашла свое місце агітация: "*Bóg jest jeden – ten sam w kościele i cerkwi*", лем, же не была то і николи не буде єдна віра, обычаї і традиції о чым декотры преконали ся, але юж запізно.

Тепер барз трудно погодити ся з тым, як денегде пропадат наша віра, обычаї і традиції, але декотры на то барз легко одповідають, же то юж "*старе і прежытак*", а то єст неправда, бо віра наша і вшытки ей обычаї і традиції, то найстарша і правдива віра на съвіті. То віра заснована через самого Ісуса Христа, Його Апостолів і учеників. Треба знати, же вшытки іншы віры сут юж од давна часто

зміняны і поправляны до цивілізуючого ся сьвіта, што було і єст незгідне з наказом самого Бога: *"што єст през Бога установлене, чловек най не важьст ся зміняти!"*.

В Стодоловицях і в околици од 5-20 км оселили ся нашы селянє. Юж 14.XI.1947 р. отцю Стефанови Бегунови позволили заложыти православну церков, до якой могли ходити нашы оселенці з Высокой, Нурковиц, Чехоловиц, Хелмка. Іншым было дуже дальше але тіж часом од часу приходили.

В Олесьници повстала парафія, але аж по 5-тьох роках в осени 1952 р. котру завдякы "сусідів" замкнули юж по пілтора рока. По великих старанях дало ся отворити другий раз, але аж по наступных 10 – тьох роках і то в дуже гірших обставинах, бо в цілком розваленій католицькій съвятыни. Наша родина од мамы і нас молодых діти, а также інших селянів, як спомнено перше од молодості уділяли ся в церковным жытю. По оселеню нас ту коло Олесьници зас з Миколайом Прокопчаком і выселенцями з інших сел з Лемковини і Любельщины з ріжными препшодами і прервами уділяли ся вшытки в жытю церковным, покаль старши не одышли на вічний спочынок. Потім нам молодшым пришло ся іх заступити.

Штораз веце наших люди перенесло ся жыти до менших, або векших міст і там дальше в міру можливости уділяют ся в діяльности релігійній, як наприклад, в хорі епархіяльным во Вроцлаві съпіват четверо богушанської молодежы, які мают нагоду съпівати не лем в себе, але і в інших парафіях епархіяльных, а навет і за границями краю.

Треба спомнуги, же нашы селянє де лем жыют, нашли ся серед інших выселенців, де істніют парафії і то в: Вроцлаві, Лігніци, Любіню, Мальчищах, гожові, а найвеце в Олесьници, Рудній і Студзьонках, де дальше уділяют ся в жытю релігійным.

Треба припомнуги, же дуже наших селянів потратило ся медже іншыма іновірцями, але важне єст, же іщи векшіст осталася при своіх рідных традициях і обычаях. Тоты нашы традиции і обычай не сут юж такы, які были колиси, але вшытки знаме, же сьвіт іде скоро до переду, же і оставати твердо при своім нее як. Важне єст того, же нашы традиции і обычай хоц кус змінены, але все сут іщи свои – рідны. На теренах де жыют нашы селянє не было потребы будуваня новых своіх церкви, бо были съвятыні інших віроісповіданій. Были

они знищены роками і війнами, котры треба было найперше привести до вигляду і ужыткуваня в східным обряді, а потім ремонтувати і поправляти часто, жебы могли дольше служыти вірным.

Тоты ремонты в декотрых припадках были в коштах векшы од будовы церкви од нова. Ту на Заході, а переважні серед молодежы, котра має ненайгіршы обставины жыття, має навет авта для свойой выгоды, але не горне ся до церкви. Іде найчастійше з потребы, похорону, сълюбу, крестин, съвята парафіяльного і іншых потреб, так кус для давной традиції.

Як буде пізнійше, того нашы описы не предвиджуют, але буде напевно так, як выполнят тоту постанову *вшытки селяне Богушы і не лем. Од віків знана ест головна правда, же сполнити ся може вшытко, если буде* " В єдності і з Божком помочом сила ". Потім з волі Божої, люди і путникові скорше дахто буде міг трафити на тот цминтір – на місце рідных корени вшытковых наших селянів – предків і при кождій нагоді в молитвах спомнути іх, а такжে і тых што:

– В роках XV – XIX столітій в часах невільництва наши селяне мусіли робити і вмерати за панів і шляхтичів, під чым пануваньом быво товды наше село.

– В роках XX століття під забором австріяцкым наши селяне мусіли служыти в іх войску і вмерати за них на фронтах во: Франциі, Італії і Росії і в іх талергофским, єдным з перших лягрів для славянських народів.

– Од двадцетых років XX століття аж до другої съвітової війны наши молоды селяне служыли в чынній службі войска польского, де в остатніх роках брали уділ на Заользю і в обороні краю перед гітлеровцями. Єдному навет пришло ся воювати і быти раненым в 1944 році під Монте Кассіно в Італії.

– В першій половині 1945 р. сімнадцетых богушаньских хлопців мусіло "добровільно" під примусом іти до Червеної Армії і воювати о спокій на съвіті і освободжыня нашої польской державы, котра з вдячности зато прислужыла ся тым, же част люди схотіла переселити ся на Украіну, а по двух роках решта люди мусіла лишыти своі рідны горы і цілий маєток родинний і то під розказом товдашніх власти і під гверами войска польского мусіли оселити ся на чужыні, як покривджены выгнанці.

З наших описів в тій книжці най кождий чытаючий сам на свій спосіб предумат і оцінит, што ест добре, а што зле. Єсли найде дашто добре най перекаже своїм близкым: родині, дітям, внукам і сусідам, а єсли зло най лишыт для себе і постарат ся написати добру і правдиву історию свого села.

9. Література – джерела

1. Gramatyka языка лемковского – 2000р.
2. Dr Krystyna Pieradzka Na szlakach lemkościany -1939r.
3. Roman Reinfuss ” śladами лемków “ – 1990r.
4. Mikołaj Hajduk ” Unia Brzeska” – 1995р.
5. Ks. Stefan Biegut ”Zapis jednego życia” 2000р.
6. Лемківські Календарі 1993 – 2002р.
7. Лемківський Річник – 2001р.
8. Машинопис п. П. Трохановского
9. А. Барна – Андрий Квока ”Ізби і Білична давно і тепер” 2000р.
10. Зустрічі Нр. 19 – 1989р.
11. З архіву ансамблю Пісні і Танця ”Кычера” в Лігници.- Документы – фотографии -
12. Danuta Quirini Popławska – Praca zbiorowa monogr. Grybów Tom I,II,III, – Kraków 1992р.
13. Roman Frodyma – Cmentarze wojskowe z okresu I wojny światowej w rej. Besk.Niski – W-wa 1985
14. Талергофский Алманах -1924,-25,-30, 32р.
15. Іван Красовський – Призвища гал. Лемків.
16. Антифон Нр 3/ 2001р і Нр 3/ 2003р.
17. Jerzy żurko – Rozsiedlenie ludności w ramach akcji ”Wisła” w dawnym województwie wrocł. Wyd. Uniwersyt. Wrocławsk.- Wrocław 2000
18. Encyklopedia powszechna PWN – 1973r.
19. Historia Polski PZWSZ – Warszawa – 1963r.
20. Правду не втолили 50 ліття душпастирства о. В. Сагайдаковского – Торонто-1977р.
21. Бесіда Нр. 5/ 2004 – Талергоф
22. Przegląd Prawosławny Nr.10/ 2004 – Talerhof

10. Спис ілюстраций

1. Мапка околиц села Богуши
2. Найстарша капличка над Богушом
3. Мапка власності земель
4. Родина авторки – 1929 р.
5. Шематизмы за роки – 1879 і 1909 р.
6. Скорочений плян села з 1939 рока
7. Сътіна суду – місце смерти свмч. Максима
8. Церков Св. Тройці в горлицях – 1994 р.
9. Церков правосл. в Богуши – 1931- 1947 р.
10. Миколай Стафіняк- вояк Андерса – 1941-1945 р.
11. Zarządzenie starosty nowosądeck. z 1945 r.
12. Akcja "Wisła" – 1947r. (рисунок)
13. Karta przesiedleńca Nr... (wzór)
14. Zaświadczenie z lagru w Jaworznie 1948 r.
15. Богушанський цмінтір в 2004 р.
16. Новий Крест на цмінтери – 2005р.
17. Торжество посвячения креста – 2005р.
18. Панихида при кресті богушанським – 2005р.

На кінці книжки представляємо выпожычены нам през селянів ріжны фотографії уложені роками і з описами, які нам подали іх властителі.

Фотографії і ілюстрації в роках:

- 7/ А Богушане до висеління в 1947 р.
- 7/ В На Заході коло Олесяниці по 1948 р.
- 7/ С На Заході коло Студзьонок і Рудной по 1948 р.
- 7/ Д Богуша по 1947 р. до тепер.

З м і с т :

Слово вступне	5
Перегляд географічно – історичний села	9
а) З часів паньшыны	21
б) Істория парафії	29
в) Краевид села	35
Жыття до 1920 рока	45
а) Перша съвітова війна – Талергоф -	46
б) Свмч. Максим Сандович	50
в) Часы повоенны	52
Рух релігійний і жыття в роках 1926 – 1938	54
а) Істория повертання на Православіє	54
б) Розквит і ремесло	70
в) Сельскы обычаі	79
г) Дзяльніст културальна	90
Друга съвітова війна – 1939 -1945 р.	93
а) Неволя, переселеня, примусовы роботы	96
б) Часы ріжных "репресий"	99
в) Комасация	99
Надія і трагедія по 1945 році	103
а) Надія на ліпше жыття по війні	103
б) Трагедіі: войско – пересеління, высеління.	104
в) Осадництво в олесьницкым і воловськым	137
г) Спомин участника лягру Явожно	150
д) Спомины інших селян	158
і) Істория bogушаньских дзвонів	162
й) Знаны парафіяне.	165
Богуша і ей селяне колиси і тепер:	169
а) краевид, б) вершы, в) документы, г) ілюстрацыі,	169
Закінчыня	197
Література – джерела	203
Спис фотографій і ілюстраций (на кінци)	204

7/ А – Фотографії з Богуши до 1947 рока:

1. Церков гр.кат. Рожд. Пресв. Богородиці в Королеві Рускій – 1815 р.

2. Церков гр.кат. св.
Димитрія в Богушы – 1858 р.

3. Анна і Семан Хорощакове – в народних строях – 1890 р.

4. Войсько австріяцкє – єден з них Філіп Хохоляк – 1917 р.

8. Весіля Волод. Кобанього з Марійом Грич з Чирної – 1938 р.

9. Дівчата од лівої: Стеф. Мацієвська, Орина Слива і Єфр. Гамбаль – 1938 р.

10. Молодіж од лівої: Афтан Хорощак, Анна Кузяк, Анна Кузяк і Акым Кузяк – 1939 р.

11. В войску од лівої: – Гнат Гнатишиак 1938 – 1939 р. в 1945 вояк ЧА
Миколай Хорощак 1936 – 1938 р. і Петро Хорощак 1938 – 1938 р.

16. Стефка і Миколай Прокопчак (дяк параф.) – 1944 р.

17. Од лівої: Онуфрій Хохоляк і Мирон Хорощак перед Явожном
– 1947 р.

18. Хлопці богуща́нські на стації в Грибові в часі виселення – 1947 р.

Літографія
з альбому М. Новака та О. З.
відкрито 2016 року
з нагоди 70-річчя заснування
Івано-Франківської області

7/ Б – На Заході к/ Олесьниці по 1948 р.

1. Родина Володиміра Хохоляка – 1948 р.

2. Од лівої: Миколай,
Єфroz. Мирон, Іrena
Хорошакы і Мик. Прокопчак
– 1948 р.

3. Од лівої сідят: Марія і Ксеня Хорощак – стоят: Наста і Теодозия Хорощак – Анна Слива

4. Богушане на Заході – 1948 – 1950 р.

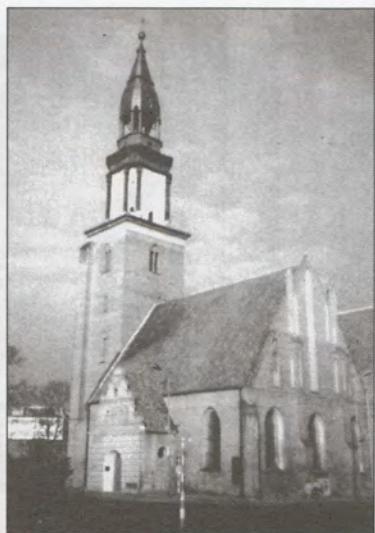
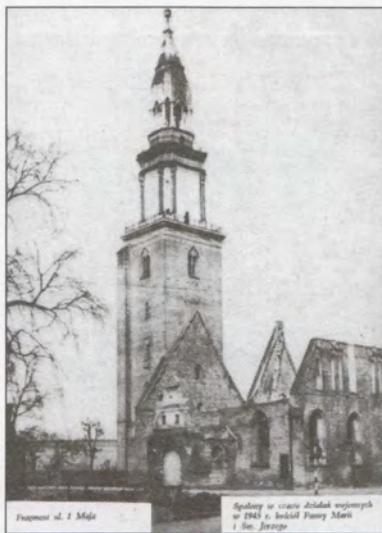
5. Родина Антонія Гнатишака – 1949 р.

6. Весіля Владимира Хохоляка – Олесьниця 1960 р.

7. Весіля Анни і Константина Козяр – Длуголенка 1960р.

8. Олесьниця костел Бенедиктинів в руїні і по ремонті 1997 р.
(од 1963 р. церков)

9. Весіля Марії Полянської з Корол. Рускої і Івана Кобанього
— Лігниця 1971 р.

10. Весіля Гелени Кузяк і Павла Гербута – 1986 р.

11. Весіля Еви Кузяк і Богдана Гербута – Олесница 1989 р.

12. Вінчання Неонілі Кобані і Петра Куропка – Вроцлав 1995 р.

13. Хор правосл. діцезії – Вроцлав 1997 р. (в нім 4 особи з родин
богушаньских)

14. Пасхальна панихида на гробах – 1998 р.

Parafia prawosławna we wsi Stodolowicach, gm. Chobien, pow. Wołów zorganizowana w 1947 r. przez Hs. Prot. Stefana Bieguna.

Pierwsze nabożeństwo wraz z poświęceniem poewangelickiej kaplicy pod cerkiew odprawione było 14. XI. 1947 r. (św. Kosmy i Damiana 4/9 st. st.)

W niedzielę, 16. XI. 1947 r. Hs. Mitrat Dymitr Chylak objął stanowisko proboszcza odprawiając razem z Hs. prot. Stefanem Biegunem swe pierwsze nabożeństwo w parafii Stodolowiczej.

Parafia obsługuje Lemków, zamieszkujących na terenie powiatu Wołów.

Dojazd: St. kol. Rudna - Gwizdanów.

Adres proboszcza: Hs. Mitrat Dymitr Chylak, wieś Rokitki, p-ta Chojnow, pow. Złotoria.

Adres psalmisty: Wasyl Chomik, p-ta Chobien, wieś Nieszczycze, pow. Wołów.

1. Перше правосл. богослужыня – Стодоловиці 1947 р. (фото і запис)

2. Весіля Марії Воленъщак і Юрка Старињского (Нова Весь) вінчання і дружына весільна Студзьонкы 1996 р.

3. Церков в Студзьонках (Стодоловиці) по ремонті в 2002 р.

4. Церков в Рудній (костел
евангелицкий) по ремонті
в 2002 р.

5. Три покоління родини – Габури, Міхняка, Греника – Висока 2002 р.
(Крільова – Богуша – Білцарева)

6. Гробы парафіян на цвинтері в Рудній – 2002 р.

7/Д – Богуша по выселіню:

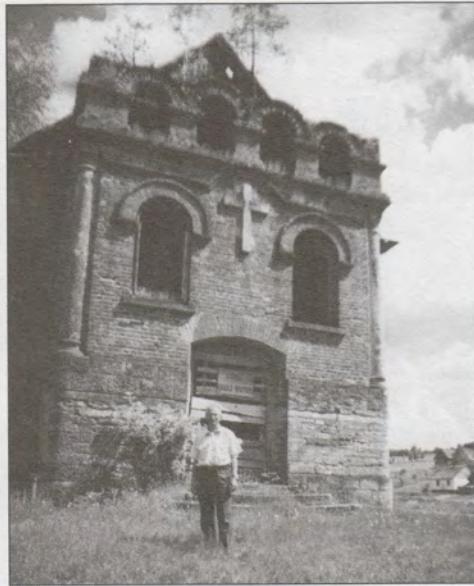
1. Хыжа родины Хохоляків в 1963 р. – по 15 – ох роках (авторки)

2. Хыжа родины Кованіх в 1963 р. – по 15 – ох роках

3. Дім громадський – читальня в 1963 р. – по 15 – ох роках

4. Церков православна Богуша 1996 р. – по 55 роках руїна

5. Тота сама церков – по медернізації в 2001 р. костел римокатолицький

6. Хыжа родины Грица Грушы Богуша – 2000 р.
(будувана в 30 – тых роках)

7. Хыжа родины Юрка Хорощака будувана ок.1880 р. – фото з 2004 р.

8. Хыжа родины Ваня Міхняка будуваеа ок. 1910 р. – фото з 2004 р.

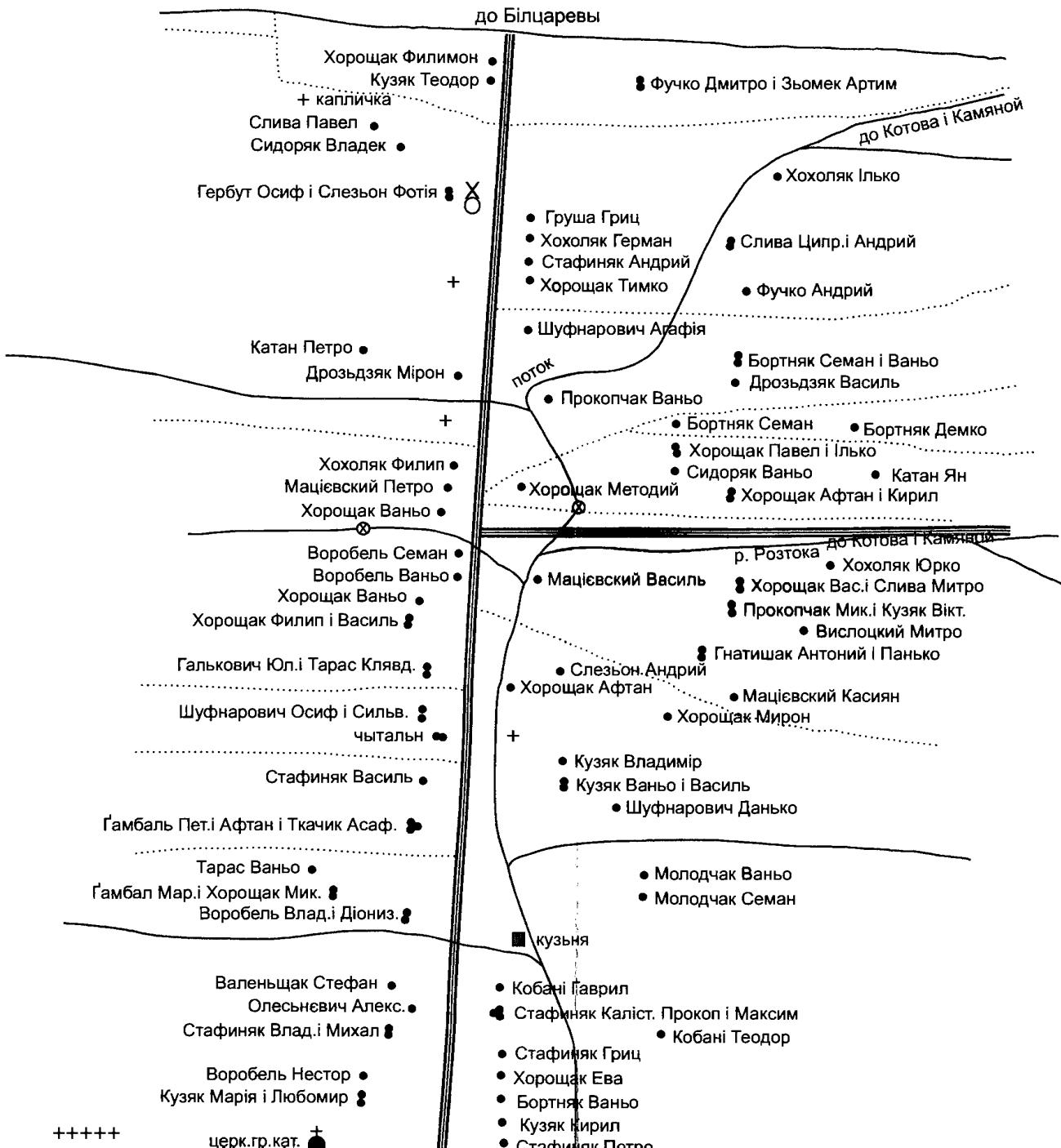

9. Видок середины села од стороны Лабовы – 2004 р.

10. Видок середины села од стороны Пташковы
(путники по посьвячынню памятного креста
на цминтери в Богушы 17.IX.2005 р.)

Плян забудовы села Богушы і його родини в роках 1939–1947

Гамбал Марія Хорощак Мик. ●
Воробель Влад. і Діоніз. ●

• Молодчак Семен

Валеньщак Стефан ●
Олесьнєвич Алекс. ●
Стафиняк Влад. і Михаїл ●

Воробель Нестор ●
Кузяк Марія і Любомир ●

+++++
цмінт.

церк.гр.кат.

Кузяк Гаврил ●

вартовня ●

Гамбаль Назар ●

+++++
цмінт.
параф.

Гербут Кристина і
Воритко Франек

Даньчак Влад. і Костек ●

Рибеньський Антоній ●

Хорощак Павел і Ярослав ●

церков правосл

Гамбаль Корнель і
Хорощак Міросла.

Хохоляк Ілько ● Хорощак Калітер ●
Рибеньський Антоній ●

Хорощак Теодосій і Кузяк Дмитро ●

Хорощак Владімір ●
Хохоляк Антоній ●

Хорощак Юрко ●
Хохоляк Семан ●

Вірховський Гаврил ●

Кобані Ярослав і Воробель Юрко ●
Сидоряк Степан ●

Хорощак Модест ● Кузяк Семан ●

Курей Алексан. і Петрик Осиф ● Хорощак Лукач ●

Хорощак Ваньо і Кузьма Анна ●

Ющак Павел ●

до Королевы Русской

кузня

● Кобані Гаврил
● Страфиняк Каліст. Прокоп і Максим

● Кобані Теодор

● Страфиняк Гриц

● Хорощак Ева

● Бортняк Ваньо

● Кузяк Кирил

● Страфиняк Петро

● Кузяк Афтан і Семан

● Воробель Яцко і Кузяк Данько

● Сидоряк Юліян

● Зъомек Тадей

● Кузяк Акым

школа

поток

⊗

● Ткачук Александр і Ваньо

⊗ ● Олесьнєвич Степ. і Даньчак Андрій

● Кобані Влад. і Кузяк Мик.

● Палубяк Ваньо

● Кузяк Богдан

● Страфиняк Теодор

● Галькович Василь

● Німец Павел і Галькович Митро

● Галькович Політа

● Греняк Петро

● Вовюрка Бенедикт

● Пазган Теодор і Бубернак Афтан

● Каліш Теодор

● Хорощак Василь

● Прокопчак Семан

● Хорощак Ілько

● Тудуй Ваньо

Знаки:

дорога

доріжки і стежки

річки і потоки

родини (1-2-3)

церкви - каплички - цмінти

млини водни

План забудови подала:

Марія Кобані

НА ТИХI ЦИНТЕРІ СЛОНИВАЮТЬ ЛЕВИМ - МІСТЕК ВОЛНІ
ПОВЕРТИ ПЕРЕД ВЫСЕБІНОЮ В АКЦІЇ ВІСЛА 1947 РОКА
ВІЧНА IM ПЛЯМІ

СУДЧУВАНО 2000 РОКА — РОДИНИ ПОНІРАКІВ

ІЗ СІНТАРІ ЗРОСЧУЮТЬ ЛЕМОВІ - НІВІЗНЯЧY ВОДІУ

СУДЧУВАНО 2000 РОКА — ВІЧНЕ ДОРОГОЧИАНІ

ІЗ СІНТАРІ ЗРОСЧУЮТЬ ЛЕМОВІ - НІВІЗНЯЧY ВОДІУ

СУДЧУВАНО 2000 РОКА — ВІЧНЕ ДОРОГОЧИАНІ

ІЗ СІНТАРІ ЗРОСЧУЮТЬ ЛЕМОВІ - НІВІЗНЯЧY ВОДІУ

СУДЧУВАНО 2000 РОКА — ВІЧНЕ ДОРОГОЧИАНІ